

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΕΣΣΔ: ΤΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ
ΠΟΥ ΑΜΦΙΣΒΗΤΕΙ

ΑΝΤΙ

Δρχ. 100

Περίοδος Β', τεύχος 323, Παρασκευή 1 Αυγούστου 1986

*Αντρέα,
τα φυλάω εγώ τώρα...*

Ο ΤΥΠΟΣ
ΚΑΙ ΤΑ ΕΜΦΑΝΗ ΤΟΥ ΕΣΟΔΑ:
ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ — ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ
ΣΕ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ
ΜΕ ΡΥΘΜΟΥΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ
- Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΜΕΣΟΚΑΛΟΚΑΙΡΟΥ
- ΑΡΙΣΤΕΡΑ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
- Η ΑΓΟΡΑ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΟ ΝΕΟ ΚΟΙΝΟ

2 - 18Α, 1999

«ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ»!

**Το πιο ωραίο βιβλίο της χρονιάς
κάθε μέρα και πιο επίκαιρο!**

Ένα χρόνο μετά την έκδοσή του, το βιβλίο «**κάτι το ωραίων**» συζητιέται και, φυσικά, διαβάζεται με μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Όχι τυχαία, το «κάτι το ωραίων» είναι το βιβλίο που αποκάλυψε το ελληνικό «**κιτς**» κι έγινε γραπτό σημείο αναφοράς ενός φαινομένου που είναι πάντα ζωντανό και πάντα επίκαιρο! Είναι η πρώτη πολύπλευρη σπουδή της ελληνικής κακογουστιάς. Είναι μια περιήγηση στον κόσμο του φτηνού γούστου που διαμορφώνεται μέσα από την ελληνική καθημερινή μορφή — τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς» όπως ακριβώς είναι «γραφικό» και «επικίνδυνο».

«Κάτι το ωραίων»

Μέσα στις σελίδες του βιβλίου θα δείτε να παρελαύνουν η Πατρίς, η Θρησκεία, η Οικογένεια, η Κοινωνία, η Επικοινωνία, η Πολιτική, η Τέχνη... Το «κιτς» υπάρχει γύρω μας, σ' όλη την Ελλάδα: από το Διδυμότειχο μέχρι τα Φιλιατρά και από τα Γιάννενα μέχρι τη Λάρισα και —φυσικά— την Αθήνα. Ειδικά άρθρα και πάνω από 1000 φωτογραφικά θέματα αποκαλύπτουν, διακωμωδούν και καταγγέλλουν το κιτς δημιουργώντας ένα μοναδικό λεύκωμα ενδιαφέρον, απολαυστικό και επίκαιρο!

«Κάτι το ωραίων»

Και η παρέλαση του «κιτς» συνεχίζεται. Ξεφυλλίζοντας το «Κάτι το ωραίων» θ' ανακαλύψετε το κιτς σε κορνίζες, γκομπλέν, μπιμπελό, χαλκοτεχνήματα, τουριστικά σουβενίρ, εικονίτσες, τάφους, πλαστικά λουλούδια, εκκλησίες, είδη για γάμους και βαφτίσια, φωτιστικά, τηλέφωνα, εξώφυλλα βιβλίων, σε καρτ-ποστάλ, σε ντίσκο, σε «φαγάδικο» σε μαγαζιά, σπίτια, έπιπλα... Αλλά κιτς υπάρχει και στο πορνό, στο αθλητικό ή πολιτικό πανηγύρι, στο τραγούδι, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση... το κιτς υπάρχει παντού και παραμονεύει...

«Κάτι το ωραίων

Για το «κιτς» σε όλες του τις μορφές γράφουν οι: Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννόπουλος, Μαρ. Γιουρσενάρ, Γ. Καλιόρης, Χ. Καμπουρίδης, Λ. Κηληδόνης, Α. Κολτσιδοπούλου, Δ. Κούτσικου, Α. Κυριακίδου - Νέστορος, Π. Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας. Προλογίζει: η υπουργός Πολιτισμού **Μελίνα Μερκούρη**.

ΕΚΔΟΣΗ:
«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237

Τι είναι «ΚΙΤΣ»
Η λέξη kitsch έχει γερμανική προέλευση. Προέρχεται από την ιδιωματική φράση «Kitschen» που σημαίνει «πασαλείβω». Το επίθετο kitsch στην τέχνη χρησιμοποιείται για το χαρακτηρισμό του ευτελούς, του φτηνού, του κακόγουστου.

«Κάτι το ωραίων»

Όλο το φωτογραφικό υλικό του βιβλίου βασίζεται σε αυθεντικά ρεπορτάζ των Χρ. Βλάχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μισούλη και εμπλουτίστηκε από το αρχειακό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων.

«Κάτι το ωραίων»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες • 1059 έγχρωμες και μαυρόασπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ.

Ωραίο βιβλίο!

Περίοδος Β'
• Τεύχος 323
Παρασκευή 1 Αυγούστου 1986
δρχ. 100

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δ. ΜΙΧΑΗΛ	
Ο φάκελος της Κύπρου	10
Β. ΓΙΑΧΝΗΣ	
Το καθαρήτριο της λιτότητας	12
Θ. ΜΑΡΑΓΚΟΣ	
Η ιδεολογία της φοροδιαφυγής	13
Ν. Ι. ΚΥΡΙΑΖΙΔΗΣ	
Ο Τύπος και οι εμφανείς του πόροι	15
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Η περίπτωση «NATION»	22
ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ	
Δημοτικών εκλογών προλεγόμενα	24
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΟΥΝΤΑΣ	
Τα δεινά της Πολιτικής και οι Δημοτικές	25
Ν. ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ	
Από ένα απρόοπτο	26
ΧΡΥΣ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ	
Μια ζωή τ' ανάποδα	28
ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΩΡΟΣ	
Όπου η κορυφή του παγόβουνου δεν δροσιζει...	30
ΡΑΝΙΑ ΚΛΟΥΤΣΙΝΙΩΤΗ	
Με την ευκαιρία της Τζιάς	33
Δ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ	
Το Συρράκο είναι ιδέα	34
Γ. ΠΑΝΤΗΣ — Ν. ΜΑΡΓΑΡΗΣ	
Η λίμνη της Στυμφαλίας	37
ΡΟΛΦ ΠΟΛΕ	
Το «σκάνδαλο Φλικ»	38
Το «Μανιφέστο για τη Σοσιαλιστική Ανανέωση»	41
Κ. ΖΟΥΡΑΡΙΣ	
Το αίγινμα της Δημοκρατίας στο Θουκυδίδη	48
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ	
Ελληνογαλλικές συναντήσεις	50
Χ. Γ. Α.	
Έρευνα για το βιβλίο	52
Θ. ΜΠΑΝΟΥΣΗΣ	
ΑΙΜ. ΚΑΛΙΑΚΑΤΣΟΣ	
Συζήτηση για το βιβλίο	52
ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
Καλό καλοκαίρι...	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ	9
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	46
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	56

ΕΝΩ ΟΙ νέες αυξήσεις και τα μέτρα λιτότητας ανεβάζουν το πολιτικό θερμόμετρο, ο πρωθυπουργός θεωρεί πως η ευθύνη για την εξέλιξη αυτών των ζητημάτων —όπως εξάλλου και των εθνικών θεμάτων— δεν τον αφορά. Παραδόξως απολαμβάνει το σύνολο των προνομίων που συνοδεύουν το αξίωμά του και με μια χαριτωμένη, όσο και αβάσταχτης ελαφρότητας, χειρονομία απεκδύεται των ευθυνών που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την άσκηση της εξουσίας. «Ξέρετε, στο ΚΥΣΥΜ εγώ απλώς προήδρευσα» ήταν η αποστομωτική απάντησή του στους άναυδους δημοσιογράφους, που τον περίμεναν ανάμεσα σε δύο ταξίδια: εκείνο της επιστροφής από την Ελούντα (που χάρισε στον πρωθυπουργό «ήλιο, θάλασσα κι αγάπη») κι εκείνο της αναχώρησης για τις μακρινές νήσους των Αζορών με τελικό σταθμό το Μεξικό (που επιδιώκει να του αποδώσει κάποια διεθνή αναγνώριση).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ κι ενώ οι εργαζόμενοι αναζητούν κάποια διέξοδο στην οικονομική στρατηγική της κυβέρνησης και ακριβώς επειδή δεν τη διαβλέπουν περνούν στον μαζικό αγώνα, η γραμμή του πρωθυπουργού είναι η «φαντασία».

ΒΕΒΑΙΑ, αυτή η θερινή δραστηριότητα του πρωθυπουργού —αλλά δυστυχώς και η αντίστοιχη εαρινή— υπολείπονται αισθητά από τους μέσους δείκτες παραγωγικότητας και συναγωνίζονται ευθέως αυτούς των δημοσίων υπαλλήλων. Όμως, παράλληλα, φαίνεται πως σημαντικά ζητήματα (όπως αυτό της «Φωνής της Αμερικής») έχουν μπει στην τελική ευθεία, ενώ οι εκκρεμότητες και οι εντάσεις στην Κύπρο και το Αιγαίο παραμένουν. Δύσκολα αναλαμβάνει κανείς πρωτοβουλίες στα τέλη του Ιουλίου, όταν το θερμόμετρο ανεβαίνει συχνά στους 40°C, όμως η συνακόλουθη ευθύνη για την τελμάτωση δεν μπορεί παρά να βαραίνει πάλι τον πρωθυπουργό.

Η ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ του ψευδοκράτους του Ντενκτάς, η έξοδος του διαβόητου πλέον ωκεανογραφικού με τα πολλά ονόματα («Σισμίκ», «Χόρα», «Πιρί Ρέις»), η δραστηριότητα της τουρκικής διπλωματίας που επιχειρεί να διαρρήξει τις πύλες της ΕΟΚ, είναι ισάριθμα σημεία τα οποία μπορούν να στοιχειοθετήσουν τη σοβαρή ευθύνη —και εν μέσω διακοπών να τη συνδέσουν με την παραγωγικότητα— του πρωθυπουργού. Και προφανώς —δεδομένης όχι μόνον της θεσμικής αλλά και της πολιτικής κατοχύρωσης του ρόλου του— να τη θεωρήσουν αιτία της εντελώς ομόλογης αδράνειας του υπουργικού συμβουλίου και της κρατικής μηχανής. Οι πολύπλαγκτοι άνδρες του ανώτατου πολιτικού προσωπικού του κυβερνώντος κόμματος διαθέτουν την εμπειρία που τους προμήθευσε η τύχη των συναδέλφων τους, ώστε πλέον να έχουν χαράξει με οξύτατο αισθητήριο τη μόνη ορθή στρατηγική: Αυτήν του dolce far niente.

ΚΟΝΤΟΛΟΓΙΣ, η ύστατη νίκη του πρωθυπουργού είναι το γεγονός πως έχει επιβάλει ηγεμονικά τους ρυθμούς του στο σύνολο της αντιπολίτευσης, η οποία σχεδόν ναρκωμένη φαίνεται να έχει και αυτή ως μοναδική στρατηγική το «περίμενε και βλέπουμε», με διαφορετικό κάθε φορά περιεχόμενο και στόχο. Δια την μεν Δεξιά αυτό σημαίνει πως το ΠΑΣΟΚ από τη μια δεν μπορεί να ανακόψει την απλή αλλά σταθερή φθορά του και, από την άλλη, πως σπρώχνεται από τα πράγματα σε μια κατεύθυνση που το αναγκάζει να προβαίνει σε όλες τις ρυθμίσεις που —παρότι τις επιθυμεί— θα ήθελε να τις αποφύγει η Νέα Δημοκρατία. Απόδειξη, ανάμεσα σε άλλες, αυτού του γεγονότος είναι και οι δηλώσεις του Κ. Μητσοτάκη, ο οποίος υπογραμμίζει ταυτοχρόνως ότι στερούμεθα πρωθυπουργού και ότι δεν ανήκει σ' αυτόν η αρμοδιότητα να κρίνει τα νέα οικονομικά μέτρα.

ΣΤΟ ΑΛΛΟ άκρο της πολιτικής σκηνής, η Αριστερά —παραδοσιακή και ανανεωτική— αναμένει κι εκείνη να εισπράξει το μερίδιό της από την κοινωνική δυσσάρεσκεια που παράγει το ΠΑΣΟΚ. Παρ' ό,τι οι νέες προτάσεις, ή, απλά, οι προτάσεις της, είναι μάλλον δυσδιάκριτες, προσανατολίζεται για την έφοδο στον ουρανό, την οποία χονδρικώς προσδιορίζει για τις ερχόμενες δημοτικές εκλογές.

Σ' ΑΥΤΗ τη συγκυρία, η εύλογη αντίδραση του κοινού δεν μπορεί παρά να είναι μία και μοναδική: Λούφα και παραλλαγή, πράγμα που, ανάμεσα σε άλλα, σημαίνει τεμπελιά και παραοικονομία. Μεταφρασμένη στη διάλεκτο του Αν. Παπανδρέου αυτή η στάση διατυπώνεται και έτσι: «ήλιος θάλασσα, αγάπη και φαντασία».

Καλό καλοκαίρι!

(Ποιός θυμάται «την νήσο των Αζορών»!)

ΠΟΣΗ ΑΞΙΑ έχουν τα «πολιτικά δεκαπενθήμερα», όταν είναι καλοκαίρι, το θερμόμετρο ανεβαίνει και η απόσταση από την Ελούντα μέχρι τις... Αζόρες ή το Μέξικο Σίτυ, είναι μια χασιά;

ΚΑΠΟΙΟΙ πεισματάρηδες (όπως, ας πούμε, οι διπλωματούχοι μηχανικοί της ΔΕΗ) θα σας πουν ότι η αύξηση της τιμής του ρεύματος είναι «αδικαιολόγητη, παράνομη και υπερβολική». Και κάποιοι άλλοι (όπως το Εργατικό Κέντρο Αθήνας, οι τραπεζίκοι, οι οικοδόμοι, οι ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί, κτλ.) θα σας πουν ότι, την περασμένη Τετάρτη, οργάνωσαν πορεία στο κέντρο της πρωτεύουσας, την ώρα ακριβώς, που, στο Ζάππειο, συνεδρίαζε το ΕΣΑΠ, υπό την προεδρία του υπουργού Εθνικής Οικονομίας... Όλα αυτά, όμως, δεν μπορεί παρά να είναι λεπτομέρειες. Άλλωστε, ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας κ. Δ. Χαλικιάς, υπήρξε πολύ σαφής και πολύ συγκεκριμένος: Τα μέτρα λιτότητας —είπε— «τώρα άρχισαν να δαγκώνουν»... Και επειδή ορισμένοι, με εξαίρεση τους εργαζόμενους, δεν κατάλαβαν τότε ένα μέτρο «αρχίζει να δαγκώνει» (και τότε όχι), ο κ. Χαλικιάς βάλλθηκε να δώσει τις απαραίτητες εξηγήσεις: *Θα πρέπει ν' αντιληφθείτε, ω, Έλληνες, ότι η συρρίκνωση της παραγωγικής δραστηριότητας και οι δραστηριότητες περιλαμβανόμενες στην ιδιωτική κατανάλωση είναι ο μόνος δρόμος που μας απέμεινε... Φυσικά, δέχομαι ότι τα βάρη της σταθεροποίησης πέφτουν, κυρίως, στους ώμους των εργαζομένων. Αλλά εκεί που έφτασαν τα πράγματα, ουκ ην άλλως δυνατόν γενέσθαι. Ως εκ τούτου αισιοδοξείν χρη!*

ΤΗΝ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ του αυτή, ο κ. Χαλικιάς στήριξε σε ορισμένες ενδείξεις: Οι εισαγωγές —είπε— θα περιορισθούν... Το ισοζύγιο πληρωμών θα εμφανίσει, στο δεύτερο εξάμηνο, σημαντική βελτίωση... Τα διάφορα περιοριστικά μέτρα, ιδίως στον πιστωτικό τομέα, θα συμπιέσουν τα εισοδήματα. Τέλος, η καταναλωτική συμπεριφορά όλων μας, θα προσαρμοσθεί, αναγκαστικά, στα νέα δεδομένα. Συνεπώς...

ΣΤΟ «συνεπώς» του κ. διοικητή, υπήρχε —και υπάρχει— ο αντίλογος: Τα νέα μέτρα θα πλήξουν, οπωσδήποτε, την απασχόληση. (Και η διευκόλυνση των απολύσεων, η καθιέρωση του ωρομισθίου, απλώς θα επιμηκύνουν τη στρατιά των ανέργων). Όσο για το νέο χορό των ανατιμήσεων, σημαίνει νέα αφαίμαξη στο εισόδημα των εργαζομένων. Και βέβαια, οι προοπτικές κάθε άλλο παρά διαγράφονται ευοίωνες, όταν συνεχίζεται η σπάταλη κρατική διαχείριση και ο εξωτερικός δανεισμός του δημόσιου τομέα υπολογίζεται να φθάσει, ως το τέλος του χρόνου, τα δύο δισεκατομμύρια δολάρια. (Μέχρι στιγμής λ.χ., η κυβέρνηση δεν εξήγησε πώς και γιατί ο ΟΤΕ έγινε, για πρώτη φορά, ελλειμματικός και γιατί έπρεπε— χάριν των δημοτικών εκλογών...— να διορισθούν 1.900 νέοι υπάλληλοι, όπως ισχυρίζεται, τουλάχιστον, η Νέα Δημοκρατία).

Όταν εμφανίζεται το «Πιρί Ρέις»

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ, όμως, είναι θέματα κουραστικά. Και, καθώς οι ελληνοτουρκικές σχέσεις παραμένουν σε υψηλό βαθμό έντασης, ορισμένοι αδειούχοι Έλληνες, που βρίσκονται, τις μέρες αυτές, κοντά στη θάλασσα, είναι φυσικό να παρακολουθούν τις κινήσεις του νέου «Σισμίκ» —διάβαζε του «Πιρί Ρέις»— που επιμένει να συνεχίζει τις «ωκεανογραφικές» του ε-

ΕΛΑ ΡΕ ΣΗΜΙΤΗ...
ΚΑΤΑΝΤΗΣΑΤΕ ΑΗΔΙΑ
ΜΕ ΤΙΣ ΑΥΞΗΣΕΙΣ ΕΑΘΕ
ΛΙΓΟ ΚΑΙ ΛΙΓΑΡΙ...
ΛΕΓΕ... ΠΟΣΑ ΘΕΛΕΤΕ
ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΜΕ

πιδόσεις, εντός και εκτός των χωρικών μας υδάτων. Σε άλλους καιρούς, η κυβερνητική σύσταση θα μπορούσε να ήταν: *Ας μάθουμε —επιτέλους— να συμβιώνουμε με το «Πιρί Ρέις», όπως είχαμε μάθει να συμβιώνουμε με το «Χόρα» ή το «Σισμίκ»...* Σήμερα, όμως, τα πράγματα έχουν αλλάξει. Και ναι μεν —μας εξηγεί η κυβέρνηση— οι παραβιάσεις του «Πιρί Ρέις» δεν είναι παραβιάσεις των ελληνικών χωρικών υδάτων, αλλά παραβιάσεις των κανόνων του διεθνούς δικαίου, αλλά η ειδοποιός αυτή διαφορά δεν είναι λόγος για να μην διαμαρτυρηθούμε έντονα στην Άγκυρα.

ΠΑΝΤΩΣ, είτε είστε είτε όχι «μπασμένος» και στα ναυτικά, θα πρέπει να μάθετε ότι, την περασμένη Δευτέρα, το «Πιρί Ρέις», πλέοντας ανατολικά της Ρόδου, παραβίασε τους κανόνες «αβλαβούς διελεύσεως», πράγμα που στην απλοελληνική θα πει ότι το τουρκικό σκάφος έκανε πολλά «ζιγκ-ζαγκ», ενώ θα έπρεπε «να διέλθει δια της συντομοτέρας πορείας, χωρίς να κάνει ελιγμούς ή να σταματά την πορεία του με κράτημα των μηχανών».

ΔΕΝ ΑΠΟΚΛΕΙΕΤΑΙ, βέβαια, αντί να παρακολουθείτε τις κινήσεις του τουρκικού «ωκεανογραφικού», σεις προσωπικά —μια και βρίσκεσθε κοντά στη θάλασσα— ν' απαγγέλετε Σεφέρη: *Είμαστε όλοι καθώς η Νεκρή θάλασσα / πολλές οργιές κάτω απ' την επιφάνεια του Αιγαίου...* Όμως κάποιοι άλλοι, στο Μέγαρο Μαξίμου, στο Καστρί, στην οδό Ζαλοκώστα, παρακολουθούν —και αγρυπνούν— για σας. Μεταξύ άλλων, παρακολούθησαν και την επίσκεψη του Τουρκκούτ Οζάλ, στη Μόσχα. Στην αρχή, υπήρχε ένα αίσθημα μικρής αγωνίας: Λέτε οι Σοβιετικοί να μας «πουλήσουν» χάριν της σοβιετοτουρκι-

κής φιλίας και συνεργασίας; Η μικρή αυτή αγωνία, όμως, εξέλιπε, από το βράδυ της περασμένης Τρίτης, όταν ένα τηλεγράφημα του Γιουνάιτεντ Πρες, από τη Μόσχα, διαβεβαίωνε (επικαλούμενο «διπλωματικές πηγές») ότι «οι Σοβιετικοί δεν πρόκειται, χάριν του κ. Οζάλ, να θέσουν σε κίνδυνο τις σχέσεις τους με την Ελλάδα, ιδιαίτερα σε μια στιγμή που συζητείται το ενδεχόμενο μιας συνάντησης κορυφής μεταξύ του Σοβιετικού ηγέτη Μιχαήλ Γκορμπατσώφ και του Έλληνα σοσιαλιστή πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου».

ΦΥΣΙΚΑ, μόλις εξέλιπαν οι «μικρές αγωνίες», αρχίσαμε τα δικά μας: «Ζητιανεύουν στην κυριολεξία, δεξιά και αριστερά, ενώ το καλύτερο που μπορούν να πετύχουν (ο Οζάλ και η αντιπροσωπεία του) είναι μια συμφωνία για τον τουρισμό» —μετέδιδε το Αθηναϊκό Πρακτορείο από τη Μόσχα. Ο κομπασιμός αυτός δεν έχει σχέση, βέβαια, με την πραγματικότητα. Και όσο και αν ο Σοβιετικός υφυπουργός Λογγίνωφ, κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στη Λευκωσία, στήριζε, με θέσεις πολύ καθαρές, την κυπριακή υπόθεση, γεγονός παραμένει ότι η επίσκεψη Οζάλ στη Μόσχα δεν ήταν ούτε «ψυχρολουσία» (όπως επέμενε άλλο τηλεγράφημα του Αθηναϊκού Πρακτορείου από την Κωνσταντινούπολη...), ούτε «φιάσκο». Η επίσκεψη εξέφραζε απλώς —κατά τις εκτιμήσεις δυτικών σχολιαστών της σοβιετικής πρωτεύουσας— «τη σταθερή επιθυμία της Μόσχας να βελτιώνει τις σχέσεις της με τους γείτονές της και, στην προκειμένη περίπτωση, τις σχέσεις της με την Τουρκία». Για ν' αποδειχθεί, για μια ακόμα φορά, ότι η Ελλάδα είναι ο ομφαλός του κόσμου και ότι ακόμα δεν μπορέσαμε να «σαγηνεύσουμε», σε τέτοιο βαθμό, τον Ζάο Ζιγιάνγκ ή τον Μιχαήλ Γκορμπατσώφ ή τον Μοάμαρ Καντάφι, ώστε να τεθεί η κινεζική ή η σοβιετική ή η λιβυκή διπλωματία στην αποκλειστική διάθεσή μας!

Ισοτιμία ναι —αλλά η τηλεόραση δική μας...

Ο ΖΕΣΤΟΣ Ιούλιος δεν ανέστειλε, ωστόσο, ούτε τις συνεδριάσεις της ειδικής κοινοβουλευτικής επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, ούτε τις δραστηριότητες των λογής υποψηφίων δημάρχων. Και ως προς τις συνεδριάσεις της ειδικής επιτροπής, τερματίστηκαν (ως την επανέναρξή τους) με μια πρες κόμπερανας του προέδρου της Χρ. Μπασαγιάννη, προκειμένου να εξηγήσει για «ποιους λόγους» οι συνεδριάσεις της επιτροπής θα γίνονται *κεκλεισμένων των θυρών*... Φυσικά, καθόλου δεν έπεισε, μια και οι μέχρι τώρα συνεδριάσεις της επιτροπής ήταν «κλειστές» μόνο για τα μέλη της, αλλ' όχι και για τους πραξικοπηματίες χουντικούς, που άλλα κατέθεταν στην επιτροπή και άλλα έλεγαν στους δημοσιογράφους ότι κατέθεσαν. Και, βέβαια, η επωδός όλων ήταν ότι οι ίδιοι δεν έχουν καμιά ευθύνη, ότι δεν είχαν κανένα προϊδεασμό για το πραξικόπημα ή για την τουρκική εισβολή, ότι ως στρατιωτικοί έπρεπε να πειθαρχήσουν στις διαταγές που έπαιρναν («κατεστραμένος άνθρωπος, τι φταίω εγώ / ζητώ ο ταλαίπωρος να μπαλωθώ...») και ότι οι μόνοι ένοχοι είναι ο Ιωαννίδης και οι έμπιστοί του, με τους οποίους, βέβαια, κανέναν από τους στρατηγούς ή συνταγματάρχες ή ταγματάρχες, που κατέθεσαν στην επιτροπή, δεν είχαν οποιαδήποτε σχέση!

ΟΣΟ ΓΙΑ τις δραστηριότητες των υποψηφίων δημάρχων, ένα από τα πιο επίμαχα —μέχρι στιγμής— θέματα είναι η αξίω-

ση των μη κυβερνητικών υποψηφίων δημάρχων να παραχωρηθεί τηλεοπτικός χρόνος στους υποψηφίους των μεγάλων δήμων, «ώστε να μπορεί να γίνει συνολική και συγκριτική ανάπτυξη των θέσεών τους». Κατά τον κ. Έβερτ, μάλιστα, η ορθή αξιοποίηση της τηλεόρασης, θα μπορούσε να δώσει ένα τέλος στον υποβαθμισμένο τρόπο με τον οποίο διεξάγονται οι εκλογές (βουλευτικές και δημοτικές) στη χώρα μας —διάβαζε αεροπανά, αφισκοκόλληση, ηχορύπανση κ.ά.

ΜΕ ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ αυτό δεν φαίνεται, ωστόσο, να συμφωνεί η κυβέρνηση, η οποία ανακάλυψε ξαφνικά, την «ιδιαιτερότητα» των δημοτικών εκλογών: *Ξέρετε* —είπε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Μ. Παπαϊωάννου στους πολιτικούς συντάκτες— *άλλο πράγμα είναι οι βουλευτικές εκλογές, όπου ο αρχηγός ή ο εκπρόσωπος ενός κόμματος απευθύνεται από την τηλεόραση προς τους εκλογείς όλης της χώρας, και άλλο οι δημοτικές εκλογές: Πώς μπορεί να ενδιαφέρει τους Κρητικούς λ.χ. τι λέει ο υποψήφιος δήμαρχος Λάρισας ή Πύργου, ώστε να του δώσουμε «εθνική» τηλεοπτική κάλυψη; Γι' αυτό —συνέχισε ο Μ. Παπαϊωάννου— μην αδημονείτε: Η κυβέρνηση, εν τη σοφία της, θα βρει τρόπους ώστε και συνθήκες ισοτιμίας να εξασφαλίσει σε όλους, και η τηλεόρασή να παραμείνει στα... χέρια μας! (Σε όσους διαμαρτύρονται θα μπορούμε να παραχωρήσουμε κάποιο ραδιοφωνικό —αλλ' όχι τηλεοπτικό— τέταρτο, λ.χ.).*

«Κριτική, ναι — ρήξη όχι»...

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, η ζωή προχωρεί, καθώς ο πρωθυπουργός ετοιμάζεται ν' αναχωρήσει αύριο για το Μεξικό μέσω Αζορών (ποιος θυμάται πλέον τον Μποστ, που μιλούσε για κάποια «κατηραμένη νήσο...») και η κυβέρνηση παίρνει όρκο ότι θα επιβάλει αυστηρές κυρώσεις σε όλους τους πολυθεσίτες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Την ίδια στιγμή η «Αυριανή» προειδοποιεί τον υπουργό Δικαιοσύνης Απ. Κακλαμάνη ότι «δεν τα βλέπουμε καλά τα πράγματα», διότι, γράφει, «δεν είναι δυνατόν να τιμωρούν εμάς (την «Αυριανή») και «ν' αθωνώνουν όλες τις φυλλάδες της Δεξιάς για τις ψευτιές και τις κακοήθειες που γράφουν καθημερινά»...

ΟΣΟ ΓΙΑ τις ελληνοαμερικανικές σχέσεις —παραλίγο να τις αφήναμε πίσω...— όλα προχωρούν κανονικά: Και η «τεχνοκρατική εξέταση» της συνεργασίας των δύο χωρών, στα πλαίσια της αμυντικής και βιομηχανικής συνεργασίας, και το κουβεντολόι για τη «Φωνή της Αμερικής» και η βήμα προς βήμα πορεία για την ανανέωση της συμφωνίας για τις βάσεις.

ΠΡΟΣ ΣΤΙΓΜΗ, με αφορμή τη γνωστή συνέντευξη Κήλυ στην «Ελευθεροτυπία», απειλήθηκε νέα «ρήξη» ανάμεσα στη Νέα Δημοκρατία και την αμερικανική πλευρά, όταν ο κ. Αθ. Κανελλόπουλος με άρθρο του στην «Καθημερινή», κάλεσε τον αρχηγό του κόμματος να χαρακτηρίσει τον κ. Ρόμπερτ Κήλυ «ανεπιθύμητο πρόσωπο» και να διακόψει ακόμα και τις κοινωνικές σχέσεις μαζί του! Αλλά ο αρχηγός επέπρωτο να μη συμφωνήσει: «Κριτική, ναι —είπε ο κ. Κ. Μητσοτάκης— ρήξη όχι».

ΑΥΤΑ ΟΛΑ συνέβαιναν στην Ελλάδα τις τελευταίες μέρες του Ιουλίου 1986, ενώ η ΕΣΣΔ ετοιμάζεται ν' αποσύρει έξι συντάγματα από το Αφγανιστάν και ο... Αντήνωρ ετοιμάζεται ν' αναχωρήσει για διακοπές. Θα απουσιάζει —απειλεί— από δύο τεύχη του ΑΝΤΙ. Άντε και καλό καλοκαίρι! **ΑΝΤΗΝΩΡ**

**Κυκλοφορεί ο 22ος τόμος του ΑΝΤΙ
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Α' εξαμήνου 1985 (278-293).**

ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ

ΣΕ ΥΦΟΣ ΑΔΟΚΙΜΟΥ ΕΘΝΑΡΧΗ...

Ήδη από τις πρώτες μέρες της μεταπολιτευτικής πρωθυπουργίας του ο κ. Καραμανλής είχε προκρίνει έναν τρόπο συνύπαρξης με τους αντιπάλους του που είχε κάποια σαφή χαρακτηριστικά: Ανολοκλήρωτη προσπάθεια θεσμικής επίλυσης αντιθέσεων και συγκρούσεων που συμπληρώνονταν από ένα προσωποπαγές και πατερναλιστικό στυλ διαλόγου, τουλάχιστον με τους άλλους εκτός ημών, με τη γνωστή μορφή της «νουθεσίας» («τους κάλεσε και τους τα 'πε»). Ίσως δεν υπήρχε τίποτε το μεμπτό σ' αυτό το πρότυπο διακυβέρνησης και συμπεριφοράς, τουλάχιστον στο βαθμό που αυτό το πρότυπο είχε εδράνα συνάφεια με τις συμβολικές και υλικές του προϋποθέσεις και άφηνε με σαφήνεια να διαφανούν οι όροι του παιχνιδιού που το στηρίζαν: Ένας ιδιότυπος συντηρητισμός με αυταρχικά πλέγματα, προσαρμοσμένος στην αντίληψη του τώως Προέδρου περί των «κινδύνων της ευπαθούς Ελληνικής Δημοκρατίας».

Τα προβλήματα αρχίζουν όταν αυτό το πατερναλιστικό ύφος εκλαμβάνεται ως η μόνη δυνατή οδός για την «υπεράνω αντιθέσεων» εθναρχική επιβίωση ενός πρωθυπουργού ο οποίος επιπρόσθετα εγκαλεί σοσιαλιστικές αρχές και στερεότυπα. Τότε μπαίνει σε κίνηση μια ολόκληρη σειρά αντιφάσεων και ανακολουθιών, στο ίδιο το πρόσωπο που ενδύεται αυτόν τον ετερόφυτο πατερναλισμό. Και αυτό πράττει ο κ. Παπανδρέου: Έχοντας σαν κανόνα ότι «για να επιτύχεις πρέπει να τους τα λες εθναρχικά» καταργεί την πολιτική όταν σωρεύονται τα αδιέξοδα και οι κοινωνικές αντιθέσεις που δημιουργεί η δική του πολιτική στη θέση της πολιτικής βάσει τη ρητορική της νουθεσίας. Και η ρητορική αυτή γυρνάει στο κενό, φυσικά, αφού δεν μπορείς να νουθετείς κάποιον, απλώς επειδή λέει όσα, περίπου έλεγες ο ίδιος κατά το παρελθόν.

Τελευταίο δείγμα αυτής της αδόκιμης — αν μη τι άλλο επειδή είναι αντιφατική — εθναρχικής επίδοσης του κ. Παπανδρέου είναι ο διάλογός του με τον κ. Φλωράκη στη γιορτή της αποκατάστασης της δημοκρατίας (το διάλογο ανέλαβε να παρουσιάσει, «απλά και σταράτα» ο «Δημοκρατικός Λόγος»):

— «Μέχρι πού θα πάει αυτό το πράγμα Χαρίλαε; Νομίζεις ότι με τις συνεχείς επιθέσεις του ΚΚΕ κατά της κυβέρνησης και του ΠΑΣΟΚ βοηθάτε τον τόπο και τη Δημοκρατία»;

— «Υπάρχει πρόβλημα γενικότερης συντηρητικής στροφής της κυβέρνησης», απαντά ο «Χαρίλαος».

— «Άφησέ τα αυτά. Δεν υπάρχει τίποτα τέτοιο», είπε ο «εθναρχής» και, όπως γράφει το πρωινό φύλο της «Αλλαγής», απομακρύνθηκε.

Ίσως είναι θετικό, το γεγονός ότι περιορίστηκαν οι εξουσίες του Προέδρου αφού έχουμε πια μπροστά μας ένα τέτοιο «εθναρχικό» στυλ. Τουλάχιστον, γιατί ένας Πρόεδρος πρέπει να ξέρει τι λέει και πώς το λέει.

Με λίγη φαντασία ξεχνιέμαι...

Σιγά-σιγά αλλά με βήματα σταθερά, η Ελούντα καθιερώνεται σαν τόπος περισυλλογής, εσωτερικού διαλογισμού και υπερκόσμιας επικοινωνίας για τον πρώτο των Ελλήνων πολιτών Α. Παπανδρέου: σαν την άλλη «Χαλέπα» — που ήταν ο τόπος καταφυγής ή ανασυγκρότησης του Βενιζέλου στις χαλεπές μεσοπολεμικές ημέρες του — η Ελούντα θα αναγορευθεί στο τέλος σε ιδιωτικό άδυτο των αδύτων του «ηγεμόνος» μας, από όπου θα πέμπονται σοφές ρήσεις και λύσεις βιβλικές προς την δεινοπαθούσα φυλή του βασιλείου του.

Διότι μάλλον ως φυλή ιθαγενών αντιμετωπίζονται πλέον οι πολίτες τούτης της χώρας από τον μέγα μάγο: Οι χρησμοί του, ευθέως ανάλογοι της μεταφυσικής απογείωσης που νιώθει ολόένα και περισσότερο ο πρωθυπουργός, είναι σαν να απευθύνονται σε κατοίκους άλλης χώρας, είναι σα να στηρίζονται σε μια βασική προϋπόθεση, ότι πολίτες εδώ δεν υπάρχουν, κι αν υπάρχουν πρέπει να αφαιρεθούν από τις σκέψεις των ηγετών,

Από την Μαύρη Αφρική με πολύ μίσος...

Ως τώρα, ξέραμε — ή μάλλον μας είχαν μάθει, αλλά κι εμείς είχαμε πιστέψει — ότι ζούμε σε μια χώρα που η κοινωνία της και η πολιτική της πλησιάζει ολοένα, χάρη στις ευγενείς και αδιάκοπες προσπάθειες των εκάστοτε ηγητόρων, προς ό,τι συνήθως ονομάζεται πολιτική δημοκρατία, συνταγματικό κράτος, κοινοβουλευτικό καθεστώς, κτλ. Και λίγη σημασία είχε ότι, μερικές φορές στη νεότερη ιστορία μας, αυτές οι προσπάθειες εναρμονισμού προς τα πάλοι ποτέ πρότυπα των αστικών επαναστάσεων της Δ. Ευρώπης έπαιρναν τη μορφή ενός συνδρόμου υστέρησης, επαρχιωτισμού, γνήσιου κοσμοπολιτισμού μπροστά στα επιτεύγματα των «προηγμένων» πολιτικών κοινωνιών - προτύπων. Εκείνο που είχε σημασία ήταν το αποτέλεσμα μιας μακράιωνης ιστορικής διαδικασίας που αρχίζει με τον Μαυροκορδάτο και τελειώνει με την κυβέρνηση εθνικής ενότητας του 1974, που μας παρέδωσε το τελευταίο στην ιστορία μας συνταγματικό κράτος Δικαίου.

Όλα αυτά φαίνεται πως κάπου αναθεωρούνται. Οι πράξεις της πολιτικής εξουσίας, οι αποφάσεις και οι συλλογισμοί αυτού του ύστατου «οργάνου κοινωνικής συνοχής», αρχίζουν ίσως να μην υπακούουν πια στη λογική (και την ιδεολογία) του κόστους - ωφέλειας, του ορθού Λόγου, της θεσμοθετημένης δημοκρατικής τους νομιμοποίησης. Κι αυτό αρχίζει να διαφαίνεται τη στιγμή ακριβώς που οξύνονται κάποια συμπτώματα κοινωνικής κρίσης, κάποια δείγματα εξουσιαστικών ενεργειών εκτός πολιτικής, θεσμών και, συλλήβδην, δημοκρατικής πολιτειακής οργάνωσης.

Ξέραμε, βέβαια, ότι μετά τα μέτρα του Οκτωβρίου του '85, μια σειρά αρχές, έννοιες και πρακτικές — που συνέχονται στον κοινό παρανομαστή της πολιτικής και της δημοκρατίας — τέθηκαν εκτός κοινωνικού πεδίου: πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, καθαυτές και δικαστικές «αντικαταστάσεις» αιρετών οργάνων, υποχρεωτικές «διαιτησίες» σε κοινωνικές διεκδικήσεις ή συγκρούσεις, κτλ.

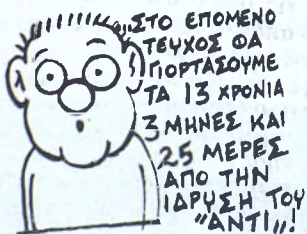
Πρόσφατα όμως, άρχισαν να διαφαίνονται κάποια χαρακτηριστικά στο «λόγο» των επίσημων αρχών που μας οδηγούν στην καρδιά των φυλετικών κοινωνιών της μαύρης Αφρικής, όπου η τιμωρία και ο εξοβελισμός του ανεπιθύμητου, του παραβάτη, του κολασμένου συντελείται ευθέως στο επίπεδο της έμβιας, υλικής υπόστασής του: η ανθρωποφαγία, αν δεν είναι θυσία τελετουργική, είναι ένα από τα πολλά κανιβαλιστικά πρότυπα αυτών των κοινωνιών. Όμως το συλλογικό μίσος που εκφράζεται στην ανθρωποφαγία, φέρνει τη λύτρωση της φυλής. Αλλιώς μένει μόνο μίσος, τέτοιο που δεν ταιριάζει στις φυλές της Μαύρης Αφρικής.

Σε μας εδώ, όμως, ολίγον προ του 2000, η ρήση του κ. Χαλικιά ότι «τα μέτρα δαγκώνουν και πάμε καλά», σε ποιους απευθύνεται και ποιους λυτρώνει;

Εκτός αν η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης πήρε πια τη μορφή «μπουλντόγκ». Γιατί... τα μέλη αυτής εδώ της «φυλής», ευτυχώς δεν άρχισαν ακόμα να δαγκώνονται καταμεσίς των δρόμων. Το πολύ-πολύ να θυμούνται που και που εκείνο το ταύλανδέξικο σύνθημα: «πεινάμε, πεινάμε! απόψε θα σας φάμε».

ΤΟ «ΑΝΤΙ» ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Μία ειδική έκδοση ετοιμάσαμε για το τεύχος του Δεκαπενταύγουστου. Το ΑΝΤΙ θα είναι αφιερωμένο στη Θεσσαλονίκη. Αφού όλο το έθνος εόρτασε τα 2300 χρόνια από την ίδρυση της Θεσσαλονίκης, το ΑΝΤΙ γιορτάζει τα 2301 χρόνια της νύμφης του Θερμαϊκού, τα οποία, βεβαιώνουμε, θα αυξάνουν ένα ένα κάθε χρόνο που περνάει. Το ΑΝΤΙ θα κυκλοφορήσει στις 14 Αυγούστου, μία μέρα πριν, και με επιπλέον ύλη, ειδικά γι' αυτό το τεύχος.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ ΘΑ ΓΙΟΡΤΑΣΟΥΜΕ ΤΑ 13 ΧΡΟΝΙΑ 3 ΜΗΝΕΣ ΚΑΙ 25 ΜΕΡΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ «ΑΝΤΙ»!

ΚΑΙ ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΙΣΕ ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΜΗΝΕΣ ΤΑ ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΟΥ ΓΕΝΕΘΛΙΑ!

προκειμένου αυτές να... πείθουν.

Πώς αλλιώς θα μπορούσε να ερμηνευθεί αυτή η ανεπανάληπτη γλώσσα που χρησιμοποίησε ο κ. Παπανδρέου όταν πάτησε το πόδι του στο αεροδρόμιο του ελληνικού, επιστρέφοντας από τους Άγιους Τόπους της Ελούντας; Ως άλλος θεϊκός άρχων μίλησε για τον «ήλιο, τη θάλασσα και την αγάπη που περιμέναμε από την Κρήτη και που μας τα έδωσε» διπλά του στέκεται ο κ. Αρκουδээς, πιο κει ο κ. Ζιάγκας, και στο άλλο πλευρό του ο στρατηγός Δροσογιάννης. Μετά, μίλησε για πεζά προβλήματα, όπως είναι η ανεργία, αλλά μίλησε μ' έναν τρόπο αλλιώτικο, λες κι ήθελε να δείξει ότι η πεζότης δεν ταιριάζει σε φύλαρχο: «πρέπει ν' αντιμετωπίσουμε με φαντασία την ανεργία». Ύστερα έκανε έναν υπερβατικό διαχωρισμό μιλώντας για την ολοένα και μακρινότερη σύμμαχό του στη Μεσογειακή Αυτοκρατορία, την Ισπανία: Μάθαμε ότι είναι σοσιαλιστική χώρα, αλλά και ότι αυτό δεν σημαίνει πως η κυβέρνησή της είναι σοσιαλιστική. Είπε πάλι κάτι που νομίζαμε ότι ξεχάστηκε, για «το δρόμο που αναλάβαμε να πορευτούμε απέναντι στο λαό» μίλησε και για το γνωστό τρένο των 2000, τις νέες τεχνολογίες.

Βέβαια, μπορεί να πει κανείς ότι άλλο είναι η φαντασία κι άλλο η φανταστική αντιμετώπιση των προβλημάτων: όταν λείπει η πρώτη, απομένει η δεύτερη, όπως με την περίπτωση των προβληματικών επιχειρήσεων —οι απολύσεις δεν έχουν καμιά σχέση με φαντασία, ενώ είναι συγχρόνως και φανταστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Οι αυξήσεις των τιμών στη ΔΕΗ-ΟΤΕ κτλ. έχουν τόση σχέση με τη φαντασία όση έχει ο κ. Παπανδρέου της 12ης Ιουλίου του '86, π.χ., με τον κ. Παπανδρέου της αμέσως προηγούμενης ημέρας. Και ούτω καθεξής.

Όμως φαίνεται πως η μυθολογία και η φαντασία είναι αναγκαία και στον άρχοντα και στον αρχόμενο: στον πρώτο για να ξεχνιέται· στον δεύτερο για να φαντάζεται με ποιον τρόπο, όταν μείνει άνεργος, θα ξαναπιάσει δουλειά, ή με ποιον τρόπο θα αντιμετώπιζε ο Ροβινσώνας την ανάγκη εξοικονόμησης νερού, ηλεκτρικού και λοιπών «αλλοτριωτικών ανέσεων» του τεχνικού πολιτισμού.

Και όσο πιο πολύ «ξεχνιέται» ο άρχων, τόσο περισσότερο θα πρέπει να φαντάζεται ο αρχόμενος...

Μπορεί στο τέλος να γίνουμε και χώρα λογοτεχνών.

Η «ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ» ΕΝΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ...

Η περίπτωση της απομάκρυνσης του κ. Βικέντιου Αρσένη από τη θέση του προέδρου της ΕΒΟ δεν είναι χαρακτηριστική μόνο για τη νοοτροπία, που εκφράστηκε —και πάλι πιστά— από τη γνωστή εφημερίδα των «αυριανιστών», καθώς και τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Φαίνεται ότι ανοίγει νέους δρόμους στον τρόπο και τις μεθόδους διοίκησης και διακυβέρνησης. Βέβαια ισχύει ότι ο κ. Β. Αρσένης απομακρύνθηκε μια στιγμή κατάλληλη, —όπως συνήθως γίνεται— όταν κρίθηκε ότι δεν υπάρχουν πλέον οι «ισχυρές» διασυνδέσεις με τους κυβερνητικούς εσωτερικούς μηχανισμούς. Όπως και ισχύει ότι η απομάκρυνσή του συνδυάστηκε με την πολιτική δραστηριότητα του αδελφού του κ. Γεράσιμου Αρσένη. Όμως και τα δύο αυτά δεν «φωτίζουν» επαρκώς την όλη υπόθεση. Και αυτό γιατί πέραν των ουσιαστικών προβλημάτων —και όχι απλώς διαδικαστικών— που δημιουργεί η μέθοδος της απομάκρυνσης υπάρχουν και εκείνα της πολιτικής που ακολουθεί η κυβέρνηση απέναντι στις Δημόσιες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα μάλιστα σε επιχειρήσεις όπως η ΕΒΟ οι οποίες έχουν λεπτό, ιδιαίτερο και ιδιόμορφο ρόλο τόσο σε σχέση με την οικονομία, όσο και σε σχέση με το Στρατό.

Ακριβώς αυτά τα προβλήματα, της πολιτικής δηλαδή, και της στρατηγικής που χαράζει η κυβέρνηση, δεν «φωτίστηκαν» παρά το ότι η απομάκρυνση του κ. Β. Αρσένη πέρασε στις πρώτες σελίδες των εφημερίδων. Βέβαια δεν θύγαν ούτε από τον ίδιο, όπως αρκετοί περίμεναν, στη συνέντευξη Τύπου που έδωσε την περασμένη βδομάδα. Το θέμα συνεπώς δεν μπορεί να εξαντληθεί στο «σκάνδαλο» της απομάκρυνσης Αρσένη. Ούτε στις χρήσεις που έγιναν είτε από όσους αποδίδουν όλα τα «κακά του κόσμου τούτου» στους «χαρμαφάνδες», είτε σε όσους απλώς «περίμεναν» και νέα «σκάνδαλα» της «πράσινης νομενκλατούρας». Επί της ουσίας λοιπόν η απομάκρυνση του κ. Β. Αρσένη υπάρχει ως πρόβλημα: Πρόβλημα πολιτικής της κυβέρνησης, τρόπο και

μεθόδων διοίκησης, άσκησης οικονομικής πολιτικής, λειτουργίας των κρατικών επιχειρήσεων και προγραμματισμού.

Απ' αυτή την άποψη συνεπώς δεν νομίζουμε ότι η περίπτωση της απομάκρυνσης του Β. Αρσένη πρέπει να μείνει στα «ψιλά». Ακριβώς γιατί έτσι θα επαναληφθούν γνωστά πλέον φαινόμενα, τα οποία όμως επιμελώς αποκρύβουν τα ουσιαστικά προβλήματα.

Ο πρύτανης των τρομοκρατών ή οι όψεις της παραπληροφόρησης...

Είναι σχετικά εύκολο για έναν υπουργό το να αναγορεύει αξιωματικά σε αλήθειες και γεγονότα καθολικής και προφανούς ισχύος απόψεις δικές του, ή της κυβέρνησης της οποίας είναι μέλος. Και αυτό γίνεται πιο εύκολο όταν ο υπουργός αυτός ελάχιστα σχέση έχει με την πολιτική —και τον αποδεικτικό διάλογο της— και αποτελεί συγχρόνως μέλος μιας Βουλής που δεν λογοδοτεί τόσο στους εκλογείς του όσο στο κράτος, στο «εκτελεστικόν».

Ο λόγος περί του στρατηγού Δροσογιάννη. Σε μια συνέντευξή του στο «Δημοκρατικό Λόγο» της 20ης Ιουλίου, αφού βεβαιώνει λαϊκιστικότατα ότι «εμείς κάνουμε αυτό που θέλει ο λαός» και ότι για το ξύλο, τις προληπτικές συλλήψεις, τις απαγορεύσεις συναθροίσεων σε δημόσιους χώρους και τους ελέγχους ταυτοτήτων εν ψυχρώ «οι μόνοι που έχουν αμφιβολίες είναι οι περιωριακοί» (έτσι ξεπερνάει και με τα Συντάγματα και με την πολιτική συλλήβδην), ο υπουργός Τάξης και Ασφάλειας επιδεικνύει με άριστο τρόπο τις ικανότητές του στην προετοιμασία και την εφαρμογή του αποκλεισμού, του εξοβελισμού και της καταστολής σε βάρος των ανεπιθύμητων: μαθαίνουμε ότι ο Πόλες είναι «πρύτανης της τρομοκρατίας», ότι «γνωρίζει πολλά κι έχει τρομακτικές ικανότητες», έστω και αν «στην Ελλάδα δεν έχουμε καμιά πληροφόρηση για πιθανές του ενέργειες» (ε, δύσκολο είναι να αποκτήσετε; Ή μήπως η υπόθεση Κρυστάλη ήταν η πρώτη και τελευταία «επιχείρηση κατά της τρομοκρατίας»). Φανταζόσαστε τι μπορεί να γίνει προς τιμή ενός «πρύτανη της τρομοκρατίας»;

Στη συνέχεια ο κ. Δροσογιάννης, επιδεικνύει το ποσό «άρε-

στος» του είναι ο Τύπος, όταν κατηγορεί «όλο το κύκλωμα, των ασχολούμενων με τα μέσα ενημέρωσης», σαν φυσικό ατυχήμα «αποτυχίας» και «μεθοδευμένης δημιουργίας εντυπώσεων» στην περίπτωση της Ιατροπούλου.

Έχουμε μία παρατήρηση και μία απορία: ότι ο Τύπος δεν είναι «κύκλωμα» γιατί το κύκλωμα είναι κάτι που θυμίζει «υπόπλους», «παράνομους», «εκτός κοινής αποδοχής», γενικά κάτι που πρέπει να το αποφεύγει κανείς. Κι αν ο Τύπος και η ενημέρωση στολίζονται με τέτοιους προσδιορισμούς, δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τις κρυφές επιθυμίες του προσώπου που κάνει αυτό το στόλισμα...

Και η απορία: μήπως ο κ. Δροσογιάννης εννοεί την παραπληροφόρηση (στην περίπτωση Ιατροπούλου, τουλάχιστον...) που οι υφιστάμενοί του διοχέτευαν στον Τύπο επί ημέρες; («χτυπήθηκε κύκλωμα τρομοκρατών» κτλ.) Ή μήπως εννοεί τη δική του παραπληροφόρηση ότι «η υπόθεση της Ιατροπούλου έχει μεγάλο βάθος και δεν ξέρουμε ως πού θα φτάσουμε»;

Εκτός κι αν ξέχασε το φιάσκο τύπου Μανιαδάκη με τις προχρονολογημένες καταθέσεις.

Ήταν κι αυτές μια όψη της επίσημης παραπληροφόρησης.

ΟΙ ΝΕΟΙ ΤΡΑΜΠΟΥΚΟΙ

Το πρωινό παράρτημα της μεσημεριανής εφημερίδας «που γκρέμισε τον Καραμανλισμό», έχει κάθε λόγο να υποστηρίζει τους ιστορικούς «τίτλους» των Κουρήδων: κάθε περίπτωση που εμπίπτει στον «καραμανλισμό» δικαιώνει αναδρομικά τον «αγώνα» του φύλου του Ταύρου και συντηρεί το άλλοθι του αντιδεξιού λαϊκίστικου συνδρόμου για το εναπομείναν κοινό του.

Μερικές φορές, βέβαια, ο «αντικαραμανλισμός» (ακριβώς όπως το έτερόν του ήμισυ, οι «μη προνομιούχοι») διαστέλλεται τόσο πολύ που απειλείται ακόμα και αυτή η σωματική ακεραιότητα μη «καραμανλικών» από αγανακτισμένους πολίτες της «αλλαγής» (βλέπε μη προνομιούχους τραμπούκους). Αυτό ίσχυσε πρόσφατα για τον κοινό υποψήφιο Δήμαρχο της Αριστεράς στη Θεσσαλονίκη, Στέλιο Νέστορα, που «φιλοξενήθηκε» στον πρωτοσέλιδο εξασθηλό τίτλο του «Δημοκρατικού Λόγου» (18-7-1986) ως «καραμανλικός», επειδή σε συγκέντρωση στη συμπρωτεύουσα πέρυσι τον Μάρτιο είχε πει ότι «η Δημοκρατία κινδυνεύει επειδή έπεσε ο Καραμανλής».

Είναι άνευ λόγου το να επιχειρήσει κανείς διάψευση παρόμοιου είδους «δημοσιογραφίας». Είναι άνευ λόγου το να υπενθυμισθεί ο τραγέλαφος της εκ μέρους του ΠΑΣΟΚ περιφοράς της πρότασης προς υποψήφιο Πρόεδρο, που προηγήθηκε πριν να εκλεγεί ο κ. Σαρτζετάκης. Είναι άνευ λόγου επίσης να υπενθυμισθεί η κωμικοτραγική σύλληψη του «αντικαραμανλικού αϊφνιδιασμού» από τους εγκεφάλους μιας στενής ηγετικής ομάδας του κυβερνώντος κόμματος. Είναι άνευ λόγου να υπενθυμισθεί η «φιλοσοφία περί χρωμάτων» που ανέπτυξαν πέρυσι πριν την περιπετειώδη εκλογή Σαρτζετάκη διάφοροι «επιτελείς του Κινήματος», για να 'χουν την πύλα αφάγητη και το σκύλο χορτάτο με τα έγχρωμα ψηφοδέλτια. Είναι άνευ λόγου όλα αυτά, επειδή δεν αφορούν στενά την επίθεση που «αυριανισμού» κατά του Νέστορα.

Ίσως, όμως, είχε κάποια σημασία να τα αναφέρουμε, απλώς, γιατί η λογική τους δένει κάπου με τη λογική αυτού που είπε κορυφαίο στέλεχος του ΠΑΣΟΚ Θεσσαλονίκης σε δημοσιογράφο: «δεν αποκλείεται να ασχοληθούμε με το πρόσωπο του Νέστορα, να υπενθυμίσουμε την επ' ελιτισμώ διαγραφή του από το Κίνημα» κτλ.

Δεν πέρασαν λίγες ημέρες και το πρωινό πιστό όργανο της «Αλλαγής» ασχολήθηκε με το «πρόσωπο» του Στέλιου Νέστορα.

Ευτυχώς, όμως, που το δημοσίευμα δεν προκάλεσε την οργή κάποιου αγανακτισμένου «φρουρού της πράσινης Δημοκρατίας», κι ο Νέστορας είναι αρτιμελής και κάπου αλλιώτικα ακέριος.

Έπεσε περονόσπορος;

Τα πτητικά μέσα των Ενόπλων Δυνάμεών μας και οι επιδόσεις τους πρωταγωνίστησαν στον Τύπο στη διάρκεια του δεκαπενθήμερου που πέρασε. Αυτή τη φορά όμως όχι λόγω κάποιας «αγοράς» του αιώνα, αλλά της χρονικής σύμπτωσης βλαβών και ανικανότητας —εδάφους και αέρος— σε ιπτάμενα σκάφη που μετέφεραν μέλη της κυβέρνησης σε κάποιες από τις πολλές και προεκλογικές περιοδείες.

Τα γεγονότα και ιδιαίτερα αυτό που παραλίγο να στοιχίσει τη ζωή σε όσους επέβαιναν στο μοιραίο ελικόπτερο που έπεσε

στη Θράκη οδήγησαν ολόκληρο σχεδόν τον Τύπο στη δημοσίευση πρωτοσέλιδων ρεπορτάζ όπως και εικασιών και υπαινιγμών για την κατάσταση του υλικού της Πολεμικής Αεροπορίας και τις ικανότητες του προσωπικού της. Τι συμβαίνει στην πραγματικότητα;

Διασταυρωμένες πληροφορίες αναφέρουν ότι η συχνότητα των ατυχημάτων που συμβαίνουν σε σκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας οφείλεται στους εξής λόγους:

Πρώτον, σκάφη και πληρώματα υποβάλλονται σε ένα εξαντλητικό πρόγραμμα που επιφέρει συμπτώματα κόπωσης σε μηχανές και ανθρώπους, με αποτέλεσμα να προκαλούνται ατυχήματα, που πολλές φορές είναι και θανατηφόρα. Οι αιτίες που επιβάλλουν αυτό το εξαντλητικό πρόγραμμα φαίνεται ότι δεν αφορούν μόνο την «εξ Ανατολών απειλή» αλλά και την προσπάθεια κάποιων να παρουσιάσουν «έργο».

Δεύτερον: Δεν φαίνεται να είναι τυχαίο ότι τα τρία τελευταία ατυχήματα σημειώθηκαν όλα σε αεροσκάφη που μετέφεραν προσωπικότητες, VIPS, που λένε. Όπως μάθαμε, είναι τόσο πολύς ο κόσμος που «πάει κι έρχεται» με τα αεροσκάφη της αεροπορίας και του στρατού ώστε οι ώρες πτήσης να είναι υπερβολικά πολλές και τα ατυχήματα αναπόφευκτα. Και εμείς ρωτάμε: Καλά ο πρωθυπουργός ή ο υπουργός Άμυνας ή υπουργοί σε ορισμένες αναγκαίες περιπτώσεις. Τα καθήκοντά τους αλλά και η προστασία τους επιβάλλουν τις περισσότερες φορές την από αέρος μετακίνησή τους. Αλλά οι άλλοι, οι δεκάδες των υπουργών, υφυπουργών και βουλευτών του κυβερνητικού κόμματος δεν μπορούν να πάρουν το αυτοκίνητό τους, ή το υπηρεσιακό για να πάνε στην περιοδεία, όταν σε πολλές περιπτώσεις αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά «χάσιμο χρόνου» από την εργασία τους;

Η τρίτη αιτία των συχνών ατυχημάτων φαίνεται να έχει σχέση με την επάρκεια του προσωπικού εδάφους των αεροδρομίων. Με τη συντήρηση και επισκευή δηλαδή των αεροσκαφών. Μήπως ο κ. Χαλαμπόπουλος πρέπει να επιληφθεί και του προβλήματος αυτού;

Η περίπτωση του Γιάννη Μπαλή

Φαίνεται ότι επιβεβαιώνεται για μια ακόμη φορά η άποψη που διατυπώσαμε σε προηγούμενο τεύχος, πως οι άγνωστοι και άσημοι είναι τα πλέον εύκολα θύματα των κατασταλτικών μηχανισμών. Από τους 13 διαδηλωτές που συνελήφθησαν στην αντιτυρηνική συγκέντρωση της 13ης Μαΐου, μετά από πολλές ημέρες προφυλακιστικής αφέθηκαν οι 12. Ένας, ο Γιάννης Μπαλής, κρατείται ως προφυλακιστέος και πραγματοποιεί απεργία πείνας, διαμαρτυρόμενος για την αβασμιότητα των κατηγοριών και την παρατεινόμενη κράτησή του. Βρίσκεται ήδη στην 44η μέρα απεργία πείνας και έχουν απορριφθεί προς το παρόν δύο αιτήσεις αποφυλάκισής του, ενώ εκκρεμεί μία τρίτη. Σε πολλές άλλες περιπτώσεις πάντως τα δείγματα ευαισθησίας —και σωστά— περισσεύαν. Μήπως ορισμένοι θα ευαισθητοποιηθούν μόνον όταν οδηγηθεί στα πρόθυρα της αυτοκτονίας; Ή μήπως κάποιος ενδιαφέρονται να οδηγηθεί σε άλλους δρόμους η υπόθεση;

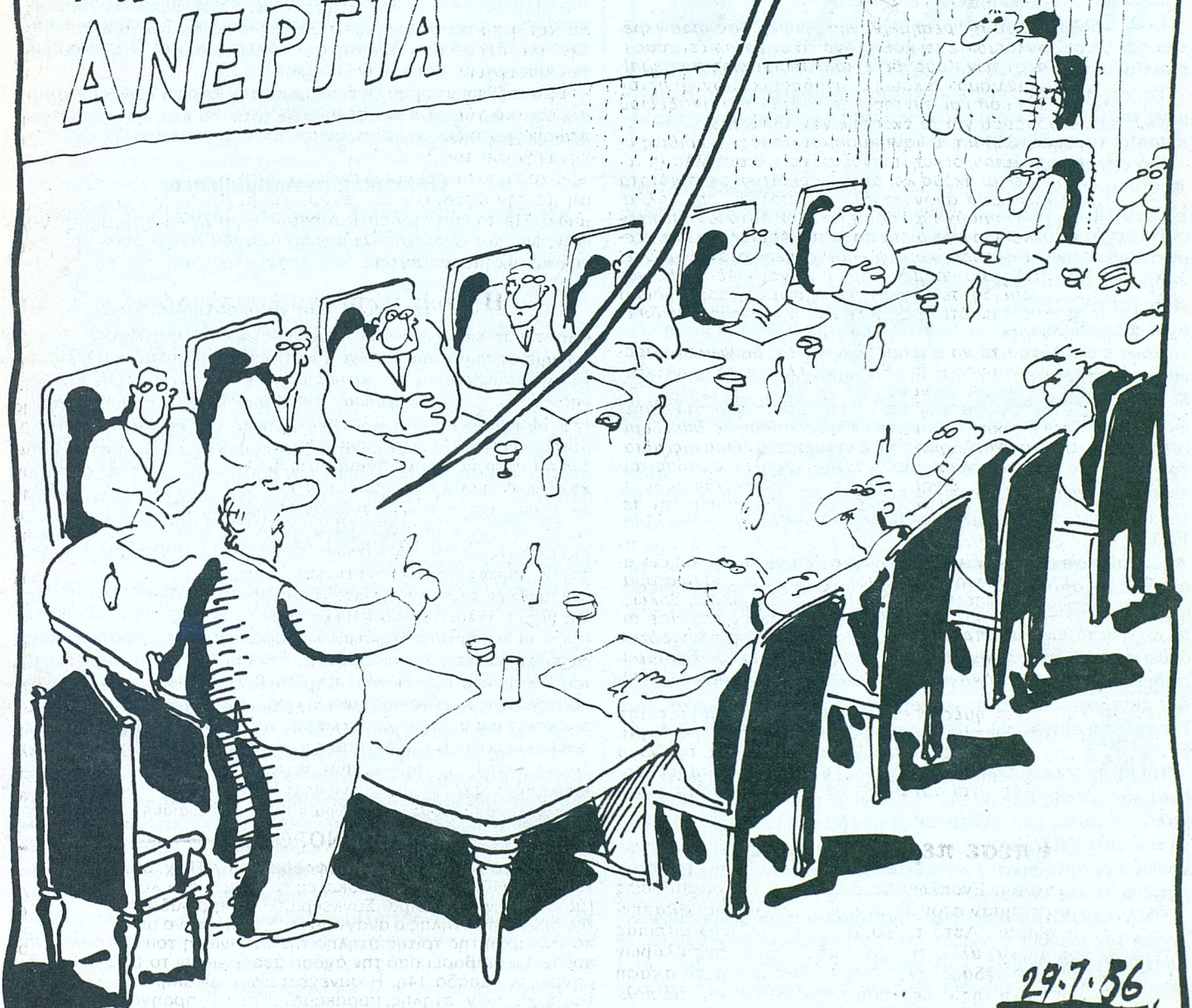
Με την ευκαιρία ας υπενθυμίσουμε ότι οι φυλακές της Κέρκυρας θεωρούνται φαίνεται από πολλούς ως το «κόσμημα» του Σωφρονιστικού μας Συστήματος! Άλλως δεν εξηγείται αυτό που φέρεται να είχε υπηλάιστος παράγοντας του υπουργείου Δικαιοσύνης, ότι είναι «ο πιο καλός και οι πλέον ασφαλείς της χώρας». Όσον αφορά τη δεδηλωμένη πρόθεση του κ. Μαγκάκη όταν ανέλαβε το Δικαιοσύνης, μάλλον επικρατεί η λογική «μ' αυτά θα ασχολούμαστε τώρα»; Ας ελπίσουμε πάντως ότι με το θέμα θα ασχοληθούν περισσότερο ουσιαστικά πιο πολλοί απ' όσους μέχρι τώρα φαίνεται να ευαισθητοποιούνται.

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

Στο κείμενο του Βαγγέλη Κουφουδάκη, (ΑΝΤΙ τχ. 322) «Ελλάδα - Τουρκία - ΗΠΑ: Ένα ανισοσκελές τρίγωνο», ένα λάθος στο μοντάζ μπερδέψε τη σειρά. Συγκεκριμένα στη σελίδα 25 στο τέλος της δεύτερης στήλης ο αναγνώστης θα πρέπει να μη συνεχίσει από την αρχή της τρίτης στήλης την ανάγνωση του κειμένου. Θα πρέπει να διαβάσει από την όγδοη αράδα μέχρι το τέλος της παραγράφου, αράδα 14η. Η συνέχεια είναι εύκολη. Συνεχίζει από την αρχή της γ' στήλης, παρακάμπτοντας τις προηγούμενες αράδες. Βέβαια μικρό το λάθος, αλλά άντε μεσ' τη ζέση να ψάχνεις. Ελπίζουμε οι αναγνώστες να μας κατανοήσουν για την ταλαιπωρία.

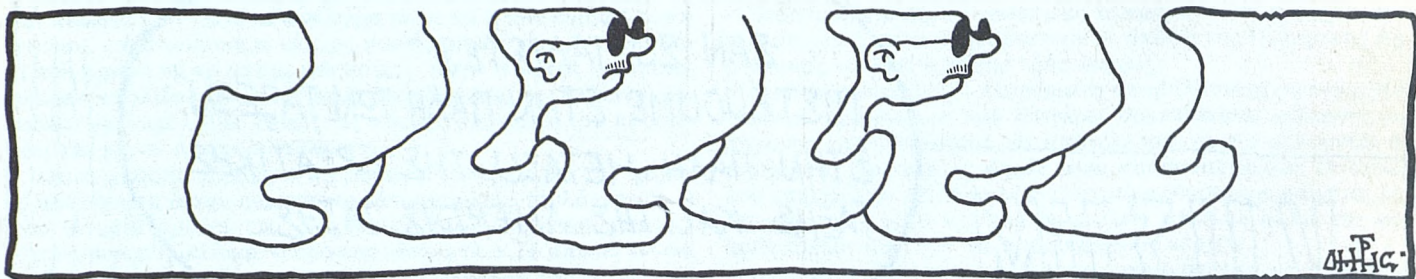
ΚΥΣΥΜ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ

ΕΑΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΕΣ
ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ.
ΣΤΗΝ ΠΑΛΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ
ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΗΣ ΤΑΞΗΣ.

29.7.56
ΙΩΑΝΝΟΥ

Μια διαδικασία «ρουτίνας» που επιφυλάσσει απρόοπτες εξελίξεις

Ο ΠΡΩΤΟΣ κύκλος των «ακροάσεων» —και όχι ανακρίσεων— της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για τον λεγόμενο «Φάκελο της Κύπρου», έκλεισε την περασμένη Τρίτη. Αν «άνοιξαν», αν φωτίστηκαν ορισμένες πτυχές, είναι εκείνες που έχουν σχέση όχι με το περιεχόμενο του πολύκροτου «φακέλου» αλλά με τους χειρισμούς.

ΕΩΣ τώρα δεν φωτίστηκε καμιά από τις σκοτεινές πλευρές του πραξικοπήματος, της εισβολής των Τούρκων στο ανυπεράσπιστο νησί στις 20 Ιουλίου 1974, που να μην ήταν γνωστή.

Τα νέα στοιχεία, που προέκυψαν αναφορικά με το περιεχόμενο του ίδιου του «φακέλου» και τους πρωταγωνιστές της κυπριακής τραγωδίας, ήταν ελάχιστα.

Και συγκεκριμένα:

- ο ιδιαίτερος ρόλος, βαρύνων αλλά και «πολλαπλός» του τότε αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων Γρ. Μπονάνου, ο οποίος φαίνεται να αποτελεί το κλειδί των συμπεριφορών και των συσχετισμών εκείνου του καιρού ανάμεσα στη «φανερή» και την «αόρατη» δικτατορική εξουσία.

- η τακτική ρήξεως, που ακολουθούν πλέον οι άλλοτε «πιστοί ιωαννιδικοί» απέναντι στον Δημήτρη Ιωαννίδη και η κοινή τους εναντίωση απέναντι στον Γεώργιο Παπαδόπουλο. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ οι Κ. Κομπόκης, Μ. Γεωργίτσας, Κ. Κορκότζελος και Αθ. Σκλαβενίτης αποστασιοποιούνται από τα σχέδια και τις απώτερες επιδιώξεις του Δ. Ιωαννίδη (πλην ίσως από τον ισχυρισμό ότι η εντολή του νομοκράτορα της ΕΣΑ δεν ήταν να σκοτωθεί ο Μακάριος) από την άλλη πλευρά θεωρούν ως προπαρασκευαστική πράξη της εισβολής την απομάκρυνση της μεραρχίας από την Κύπρο στα τέλη του 1967.

- ως ειδικότερη επισημάνση της αποστασιοποίησης των «ιωαννιδικών» από τον άλλοτε αρχηγό τους, μπορεί να θεωρηθούν οι αποκαλύψεις τους ότι ο Δ. Ιωαννίδης διέταξε το πραξικόπημα όχι «από πατριωτικό φανατισμό», αλλά επειδή του είχαν δοθεί σαφείς «εγγυήσεις» ότι δεν πρόκειται να γίνει τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Κανείς όμως από τους «ανακριθέντες» δεν κατέθεσε κανένα συγκεκριμένο στοιχείο για το είδος και την έκταση αυτών των διαβεβαιώσεων και επαφών του Ιωαννίδη.

ΤΟ ΒΕΒΑΙΟ συμπέρασμα πάντως από τον πρώτο κύκλο των ανακρίσεων της Επιτροπής της Βουλής είναι ότι από τις αποκαλύψεις αυτές δεν πρόκειται να αποδειχθεί εμπλοκή και ενοχή των τότε επικεφαλής της αμερικανικής πρεσβείας. Οι «ανακριθέντες» αρνήθηκαν να επιβεβαιώσουν στα μέλη της Επιτροπής ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

ΕΝΑ ΑΚΟΜΗ ενδιαφέρον συμπέρασμα είναι ότι οι «ιωαννιδικοί» (με κάποια εξαίρεση τον Κ. Κομπόκη) αρνήθηκαν να καταλογίσουν ευθύνες στην «πολιτική ηγεσία» της 24ης Ιουλίου 1974, δηλαδή προσωπικά στον κ. Κ. Καραμανλή και τον κ. Ευαγ. Αβέρωφ για τον λεγόμενο «Αττίλα II». Αντίθετα μάλιστα, πρόσωπα όπως ο Αθ. Σκλαβενίτης είπαν στην Επιτροπή

ότι δεν υπάρχουν ευθύνες της «πολιτικής ηγεσίας» για την ολοκλήρωση της τουρκικής κατοχής της βόρειας Κύπρου.

ΣΥΜΦΩΝΑ με τις πληροφορίες μας αυτή η τάση «θωρακίσεως» της τότε πολιτικής ηγεσίας θα ενισχυθεί στον δεύτερο γύρο των ανακρίσεων (που θ' αρχίσει στις 2 Σεπτεμβρίου με τον απόστρατο κ. Γ. Πούλο) οπότε αναμένεται να γίνουν οι θεαματικές «ακροάσεις» των τότε επικεφαλής της στρατιωτικής ηγεσίας Μπονάνου, Αραπάκη, Γαλατσάνου και Παπανικολάου, πιθανώς δε και του Φ. Γκιζίκη.

Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο από την άποψη του περιεχομένου του «Φακέλου» θα εμφανιστεί τότε· το πώς και γιατί αναλύουμε στη συνέχεια.

Πολιτικές αντιπαραθέσεις

ΑΝ ΞΑΝΑΓΥΡΙΣΟΥΜΕ όμως στις αρχικές μας διαπιστώσεις για τα ενδιαφέροντα συμπεράσματα αναφορικά με τους χειρισμούς της υπόθεσης, που προκύπτουν από τον πρώτο κύκλο των «ακροάσεων».

ΚΑΤ' ΑΡΧΗΝ μπορεί βάσιμα να υποστηρίξει κανείς ότι το ΠΑΣΟΚ δεν έχει καμιά συγκεκριμένη πολιτική για τον χειρισμό της όλης υπόθεσης και από την άποψη αυτή είναι ειλικρινής η διαβεβαίωση ότι «η κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ περιμένουν τι θα προκύψει από τις ανακρίσεις». Θα μπορούσε μάλιστα να πει κανείς ότι η έλλειψη αυτής της ενιαίας πολιτικής αντίληψης για τον «Φάκελο της Κύπρου» έχει οδηγήσει σε διαφοροποιημένες συμπεριφορές των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ που μετέχουν στην Επιτροπή. Ορισμένοι έχουν καταπιαστεί με ζήλο και έφεση και εξαιρετική υπευθυνότητα (με πρώτο τον βουλευτή κ. Κώστα Μπαντοβιά), άλλοι είναι «ακροατές» και άλλοι απλώς αυτοσχεδιάζουν.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ενδιαφέρον συμπέρασμα είναι ότι οι βουλευτές της «Νέας Δημοκρατίας» (που έχουν αφανή συντονιστή τον κ. Γιάννη Βαρβιτσιώτη) ενδιαφέρονται περισσότερο πώς θα προστατεύσουν την τιμή και την υπόληψη της παράταξής τους, παρά να εμβαθύνουν απροκατάληπτα στα γεγονότα· απέναντι στις «αντιφατικές» συμπεριφορές και πρωτοβουλίες ορισμένων βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, αντιδρούν σπασμωδικά.

ΕΙΝΑΙ χαρακτηριστικό ότι στον ισχυρισμό ότι υπήρξε συνάντησή Καραμανλή - Ετσεβίτ - Κίσινγκερ στο Παρίσι, στην οποία υποτίθεται ότι αποφασίσθηκε η «εισβολή στην Κύπρο», οι αντιδράσεις υπήρξαν τόσο έντονες ώστε απειλήσαν με αποχώρηση. Ο κ. Βαρβιτσιώτης διαβεβαίωσε τα μέλη της Επιτροπής ότι «ουδέποτε πραγματοποιήθηκε τέτοια συνάντηση» και υποστήριξε ότι το πρόσωπο που ισχυριζόταν κάτι τέτοιο (ο οδηγός του άλλοτε εκδότη Πάνου Κόκκα κ. Γιώργος Γιαννόπουλος) διαψεύδει κατηγορηματικά ότι υπήρξε τέτοια συνάντηση και μάλιστα στο σπίτι του Πάνου Κόκκα στο Παρίσι σχεδόν ένα χρόνο και πλέον πριν από την εισβολή.

ΑΛΛΑ και σ' αυτή την περίπτωση —που ορισμένοι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ είναι πρόθυμοι όχι μόνο να την πιστέψουν αλ-

λά και να της αποδώσουν ιδιαίτερα βαρύνοντα ρόλο— θα πρέπει να εξετάσει κανείς κατά πόσο αυτή η συνάντηση (όπως και η συμμετοχή του κ. Ε. Αβέρωφ στο γνωστό σεμινάριο της Ρώμης τον Φεβρουάριο του 1974) αποτελεί ευθέως «προπαρασκευαστική πράξη» του πραξικοπήματος και της αμυντικής εξασθένισης της Κύπρου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ, μπορεί να επισημάνει κανείς ότι η πλειοψηφία της Επιτροπής της Βουλής για τον «Φάκελο της Κύπρου» δεν έχει ακόμα αποσαφηνίσει προς ποια κύρια κατεύθυνση πρέπει να γίνουν οι αναζητήσεις της, ποια είναι τα αποφασιστικής σημασίας γεγονότα που διευκόλυναν την εισβολή και τουρκική κατάκτηση.

ΣΕ ΚΑΘΕ διαφορετική περίπτωση το λεγόμενο «άνοιγμα του Φακέλου» πρόκειται να καταλήξει αφενός σε μια διαμετρική αναμέτρηση των μελών της Επιτροπής και του πολιτικού κόσμου και αφ' ετέρου στη συγκάλυψη των κύριων αιτιών και ενόχων της προδοσίας.

Τα μέλη της Επιτροπής δεν πρόκειται να συγγράψουν πολιτική ιστορία του Κυπριακού, αλλά οφείλουν να ρίξουν άπλετο φως σε όλες εκείνες τις βασικές προϋποθέσεις, που αποδυνάμωσαν την άμυνα του νησιού, που παρέδωσαν την Κύπρο αμαχητί σχεδόν και που επέτρεψαν να ολοκληρωθεί η κατάκτηση του 40% με τον «Αττίλα II».

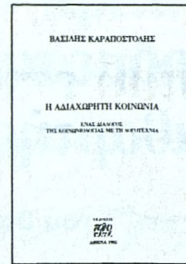
Οι εκπλήξεις έπονται

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ αυτή θα χρειασθεί τα μέλη της Επιτροπής να ανατάμουν κατά τρόπο διεισδυτικό τόσο το φαινόμενο της χούντας Ιωαννίδη και της «κυβερνήσεως» Οδ. Ανδρουτσόπουλου όσο και εκείνο της λεγόμενης «Μεταπολιτεύσεως». Το ότι η μεταπολίτευση έγινε, όπως τόνισε άλλωστε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Χρ. Σαρτζετάκης, μετά την «κατάρρευση της δικτατορίας», ότι ενέχει τα γνωρίσματα του συμβιβασμού του κ. Κ. Καραμανλή με μερίδα του δικτατορικού καθεστώτος, τούτο δεν σημαίνει αυτόματα ότι η πολιτική συνδιαλλαγή έγινε στη βάση προδοσίας εις βάρος της Κύπρου.

Η ΕΚΔΟΧΗ αυτή θα αποδυναμωθεί ιδιαίτερα με τις καταθέσεις των τότε αρχηγών των Ενόπλων Δυνάμεων, από τις οποίες όμως πρόκειται να προκύψουν —όπως σημειώσαμε— ορισμένα νέα δεδομένα για το περιεχόμενο του «Φακέλου». Τα δεδομένα αυτά πρόκειται να είναι η διαμετρική αναμέτρηση ανάμεσα στον Γρηγ. Μπονάνο και τους υπόλοιπους αρχηγούς, οι οποίοι διαβεβαιώνουν ότι μόνον ο τότε αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων είχε επαφή και συνεργασία με τον Δ. Ιωαννίδη στο πραξικόπημα και ότι μόνος αυτός είχε την αποκλειστική ευθύνη για τις επιχειρήσεις στην Κύπρο. Ο Γρ. Μπονάνος διαβεβαιώνει το στενό του κύκλο ότι κατέχει μαγνητοφωνημένη ταινία από συνεδρίαση με τους τότε αρχηγούς, στην οποία ανέλαβαν όλες τις ευθύνες τους. Την υπαρξη τέτοιας μαγνητοταινίας και τέτοιας σύσκεψης αρνούνται οι Αραπάκης, Γαλατσάνος και Παπανικολάου. Και διαβεβαιώνουν ότι υπήκουσαν στις καθυστερημένες εντολές Μπονάνου ότι δεν πρόκειται να γίνει εισβολή στην Κύπρο, με βάση έγγραφα ντοκουμέντα που θα προσκομίσουν στην Επιτροπή.

ΙΣΩΣ σ' αυτή τη φάση θα δοθούν και ορισμένες εξηγήσεις (πράγμα που φαίνεται μάλλον απίθανο) για τον πραγματικό ρόλο του «ξένου παράγοντα».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ η ως τώρα πορεία της Επιτροπής του «Φακέλου» και οι πληροφορίες για τις καταθέσεις του δευτέρου γύρου επιτρέπουν τις υποθέσεις ότι γύρω από το Κυπριακό και τον Μακάριο υπήρξαν πολλά προσωπικά πολιτικά παιχνίδια και πολλές προσωπικές σκοπιμότητες —από τον κ. Κ. Καραμανλή της ΕΡΕ και τον Γρίβα έως την ΕΟΚΑ Β', τους αμερικανούς, τον Ιωαννίδη και τους «μικρούς» του. Το ζήτημα δεν είναι ποια τραύματα κατέφεραν, αλλά *ποιος* και *γιατί* έδωσε το θανατηφόρο πλήγμα στην Κυπριακή Δημοκρατία από τις 15 Ιουλίου έως τις 15 Αυγούστου πριν από δώδεκα χρόνια.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥ
ΕΛΤΕ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ: Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

Μια αναλυτική παρουσίαση του αστυνομικού - κατασκοπευτικού μυθιστορήματος των κόμικς και άλλων μορφών της παραλογοτεχνίας.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ: Η αδιαχώρητη κοινωνία

Με αφετηρία το μυθιστόρημα του Δ. Χατζή «Διπλό βιβλίο» ο συγγραφέας αναζητά τους όρους με τους οποίους η λογοτεχνική μαρτυρία και η κοινωνική σκέψη μπορούν να θεμελιώσουν μια κοινή δημιουργία.

ή λέξη

Ελληνική και ξένη λογοτεχνία

ΗΛΙΑΣ Α. ΖΑΝΝΑΣ: Γλωσσική παλινδρομία και πολιτιστικές διαμετρικές
ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ: 'Η «Άλκηστις» του Κ. Χρυσόμαλλου - μία άνακνιστος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ: 'Ο πολιτισμός έχει ανάγκη από πρόσωπα
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΙΤΕΛΑΚΗ-ΡΟΥΚ: Προβλήματα και περάσματα στη μετάφραση της ποίησης
Δ.Ν. ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ: 'Η Αρχαία Τραγωδία και η φιλομασσία της μετάφρασης

ΥΠ ΜΗΘΥΣΟΦΥΑ
(μετ. Θανάσης Νατζόπουλος):
'Η μετάφραση της ποίησης
ΖΑΝ-ΡΕΝΕ ΛΑΝΤΜΙΡΑΛ
(μετ. Σοφία Παπιάκη):
'Η προβληματική της θεωρητικής απόψεως
ΙΩΑΝΝΑ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΗ:
'Ηως λειτουργεί και τι αποκαλύπτει ένας επαγγελματίας μεταφραστής;
ΜΙΣΣΕΛ ΤΟΥΡΝΙΕ
(μετ. Θανάσης Νατζόπουλος):
Μετάφραση, ένα σχολείο λογοτεχνικής αρετής

ΑΝΤΩΝΗΣ ΦΩΣΤΙΕΡΗΣ:
'Η Μετάφραση ως μη διανοητική λογοτεχνία
ΜΑΡΙΟΣ ΠΑΡΡΙΤΗΣ:
Για τις θεωρητικές μεταφράσεις
ΖΩΡΖ ΜΟΥΝΕΝ
(μετ. Θανάσης Η. Νιάχος):
'Η μετάφραση ως έπαρξή γλωσσών
ΤΖΕΝΙ ΜΑΣΤΟΡΑΚΗ:
Σημειώσεις διατμηματικών μεταφραστή
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΑΥΜΙΕΡΑΚΗ:
Το 'Εδώ και το 'Εκεί
Φ. Δ. ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗΣ:
Μετάφραση, και μάρκετινγκ

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΓΙΩΡΓΙΟΣ ΝΕΙΜΩΝΑΣ: Για μία μετάφραση του 'Αμλετ - το πρόγραμμα και το σχήμα
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΧΙΝΑΣ: Το μουλάρι που κοιτάζει καθόριμα
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΚΑΡΑΗΑΝΟΥ: 'Η μετάφραση - ένας διασμός
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ: 'Η γυναικοφιλία της Λέξης
ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΜΠΡΙΣ: 'Ο μεταφραστής και ο άλλος
ΕΝΤΜΟΝΤ ΚΑΡΥ (μετ. Κατερίνα Σομφασιάνου): 'Η μετάφραση είναι έγκριση;
Η. ΕΛΛΙΝΓΚΚΟΤΟΦ (μετ. Εύη Τραμάντζα): Το παλαιό και το νέο στη μετάφραση

Σχέδια και ζωγραφική του Κώστα Τσώλη

Ιούλιος-αύγουστος '86

56

ειδικό τεύχος: δρχ. 400

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥ
ΕΛΤΕ

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ: Η εργασία στην ποίηση

Τριάντα τέσσερα ποιήματα και τραγούδια απ' όλο τον κόσμο για τη δουλειά, σε ελληνική μετάφραση από τον ίδιο ανθολόγο Άλκη Ράφτη, τα οποία εκδίδονται μαζί με τα ξενόγλωσσα κείμενα.

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ: Ο κόσμος του ελληνικού χορού

Μια συστηματική μελέτη για τους ελληνικούς δημοτικούς χορούς. Πληροφορίες για όλα τα ελληνικά πανηγύρια και τα χορευτικά συγκροτήματα και σχολές που διατηρούν και ανανεώνουν την παράδοση.

Η «ΛΙΤΗ» ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΣΟΠ

Μικρομεσαίοι και αγρότες στο καθαρτήριο της λιτότητας

του Βαγγέλη Γιαχνή

Μπορεί να μην εξαγγέλθηκαν τα μέτρα από το ΑΣΟΠ που συνεδρίασε την Παρασκευή 11.7.86 για την οικονομία, οι αποφάσεις όμως που έλαβε για τη νομισματοπολιτική πολιτική των τραπεζών ενέχουν τη σημασία των μέτρων. Η γενική ντιρεκτίβα που δόθηκε στις τράπεζες για τη μείωση των χορηγήσεων τους σε παντός είδους δάνεια θα πλήξει αναπόφευκτα κυρίως τις ασθενέστερες κατηγορίες των επιχειρηματιών, αλλά και τους αγρότες.

Πρόκειται για μια δεύτερη σημαντική απόφαση (μετά τα μέτρα του Οκτωβρίου) με άκαμπτα χαρακτηριστικά, που έχει στόχο τη δραστητική μείωση της κυκλοφορίας του χρήματος επειδή έχει κατά πολύ υπερβεί τα όρια του προγράμματος σταθεροποίησης. Συγκεκριμένα, η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα στο πρώτο τετράμηνο του έτους κυμάνθηκε γύρω στο 23,5%, ενώ ο στόχος είναι 14% για ολόκληρο το χρόνο. Αυτό σημαίνει ότι για το υπόλοιπο εξάμηνο οι πιστωτικές χορηγήσεις θα πρέπει να πέσουν κάτω από το 8% περίπου. Η μικρομεσαία ευδαιμονία τερματίζεται λοιπόν και δεκάδες χιλιάδες μικροεπιχειρήσεις που απολάμβαναν κάποια «προστασία» των τραπεζών για κοινωνικούς λόγους, μη έχοντας ίδια κεφάλαια για να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους θα αναγκαστούν να βάλουν λουκέτο.

Η απόφαση του ΑΣΟΠ σ' αυτό το σημείο όπως εκφράστηκε δια στόματος Κ. Σημίτη είναι αμείλικτη: «Χρειάζεται —είπε— εξυγίανση στις διαδικασίες με τις οποίες θ' αποχωρούν επιχειρήσεις από την αγορά όταν δεν μπορούν να σταθούν στα πόδια τους. Οι τράπεζες πρέπει ν' ακολουθήσουν επιλεκτική πολιτική στις χρηματοδοτήσεις τους. Να βοηθήσουν τις υγιείς αναπτυσσόμενες και εξαγωγικές επιχειρήσεις και όχι κλάδους που φθίνουν». Με λίγα λόγια, εγκαταλείπονται όλα στην τύχη της αγοράς και... ο σώζων εαυτόν σωθήτω. Πρόκειται για την ακραία συνέπεια της λογικής του μονεταρισμού που στην ελληνική ιδιαιτερότητα, ισοδυναμεί με μαζική εξα-

θλίωση σε τεράστια έκταση όχι μόνο των εργαζομένων που θα χάσουν τη δουλειά τους, αλλά και χιλιάδων μικροϊδιοκτητών που θα χάσουν τις επιχειρήσεις τους. Η μείωση της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα στο επίπεδο του 8%, δεν μπορεί, εξάλλου, παρά να πλήξει και τους αγρότες σε όλα τα είδη των δανείων τους. Και σ' αυτή την περίπτωση θα επιβιώσουν μόνο εκείνοι που διαθέτουν μεγάλες καταθέσεις στην Αγροτική Τράπεζα. Οι υπόλοιποι και ιδιαίτερα οι μικροί και φτωχοί αγρότες είναι αμφίβολο αν θα μπορέσουν να ολοκληρώσουν την καλλιεργητική τους προσπάθεια στη νέα περίοδο.

ΤΑ ΕΠΙΤΟΚΙΑ

Αλλά δεν είναι μόνο οι προαναφερόμενες κοινωνικές κατηγορίες που θα δεινοπαθήσουν από τον μηδενισμό των τραπεζικών χορηγήσεων· είναι και οι χιλιάδες εργαζόμενοι που ανέμεναν στην ουρά δύο και τρία χρόνια για να πάρουν κάποια από τα στεγαστικά δάνεια.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη κι αυτή η κατηγορία των στεγαστικών δανείων που χορηγούνται με σχεδόν τοκογλυφικά επιτόκια (23% επιτόκιο + 2% χαρτόσημο = 25%) βρίσκεται υπό αναιρεση αφού οι τράπεζες δηλώνουν ότι «θεωρητικά πρέπει να τα πάρете, αλλά επί της ουσίας δεν έχουμε χρήματα».

Συνεπώς, πρόκειται για αποφάσεις που επενεργούν ως μια άλλη δέσμη μέτρων και αφορούν ευρύτατες κοινωνικές κατηγορίες πέραν αυτής των μισθωτών.

Μέσα σ' αυτό το σκληρό κλίμα της χρηματοοικονομικής ανελαστικότητας, αν υιοθετούνταν οι προτάσεις των διοικητών (Χαλικιά - Παναγόπουλου) για την αύξηση των επιτοκίων, οι πολιτικές επιπτώσεις θα ήταν μάλλον ανυπολόγιστες. Επιπτώσεις που ωστόσο, δεν είναι δυνατό ν' αποφευχθούν γιατί δεν υπάρχουν πολλοί άλλοι τρόποι για τη διατήρηση ή και την αύξηση του ποσού των καταθέσεων. Εξάλλου, η αποτελεσματικότητα της μονεταριστικής πολιτικής εξαρτάται εν πολλοίς και από την αύξη-

ση των επιτοκίων. (Έτσι δεν έκαναν ο Ρήγκαν και η Θάσερ;).

Αυτό σημαίνει ότι αργά ή γρήγορα (ίσως μετά τις δημοτικές) τα επιτόκια θ' ανεβούν, αλλά είναι αμφίβολο αν θ' αυξηθούν και οι καταθέσεις. Αψευδής μάρτυρας των προαναφερομένων είναι τα στοιχεία της Τράπεζας Ελλάδος για το πρώτο τετράμηνο του '86 που αναφέρουν ότι οι καταθέσεις μειώθηκαν κατά 65,5 δις. δρχ. έναντι του περσινού τετραμήνου. Απ' την άλλη πλευρά μια αύξηση των επιτοκίων θα προκαλέσει τεράστια προβλήματα και σ' εκείνες τις ελάχιστες επιχειρήσεις που θα θεωρηθούν υγιείς και θα δανειοδοτηθούν κατ' επιλογήν, ενώ οι επιπτώσεις στον τομέα των επενδύσεων θα είναι καταλυτικές, γιατί κι αυτοί οι λίγοι που έχουν την πρόθεση να επενδύσουν θα προτιμήσουν το ασφαλές κέρδος του τόκου από το ρίσκο της βιομηχανικής ή βιοτεχνικής περιπέτειας. Η αύξηση των επιτοκίων δεν λύνει λοιπόν κανένα πρόβλημα, αντίθετα θα δημιουργήσει πολλά περισσότερα.

ΝΕΑ ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ

Οι νέες, «διορθωτικές» στην πορεία του προγράμματος σταθεροποίησης, αποφάσεις του ΑΣΟΠ είναι χαρακτηριστικές και για την πολιτική που υιοθετείται: Εργάτες, εργαζόμενοι, αγρότες και μικρομεσαίοι, είναι αυτοί που για μια ακόμη φορά επιλέγονται ως «αχθοφόροι» της κρίσης. Και βέβαια όλες αυτές οι κοσμογονικές αλλαγές και ανακατατάξεις δεν συντελούνται σε ατμόσφαιρα γαλατικής ευγένειας. Η βία και ο αυταρχισμός θα παραμένουν άγρυπνοι φρουροί της εφαρμογής του προγράμματος σταθεροποίησης. Κι ας μην ανακράζουν ως «μωραί παρθένου» οι κυβερνητικοί συνήγοροι «έλεος για τα κακόβουλα δημοσιεύματα που χαρακτηρίζουν βίαιες τις αποφάσεις» γιατί γνωρίζουν πολύ καλά ότι βίαιη είναι κάθε απόφαση που λαμβάνεται για λογαριασμό άλλων χωρίς να ρωτηθούν. Πότε ρωτήθηκαν και τότε συναινεσαν οι εργαζόμενοι για τα μέτρα Οκτωβρίου; Αλλά, σ' αυτό το σημείο ακριβώς εντοπίζεται και ο βίαιος χαρακτήρας των αποφάσεων. Αν θα υπάρξουν ή όχι αντιδράσεις εκ μέρους των θιγόμενων κοινωνικών κατηγοριών, αν θα χρησιμοποιηθούν ή όχι οι ειδικές δυνάμεις ασφαλείας για την καταστολή τους, θα εξαρτηθεί από τους πολιτικούς σχετισμούς και από τους επιδιωκόμενους στόχους. Πάντως προς το παρόν για πολλούς λόγους και κυρίως γι' αυτούς της παραπληροφόρησης, οι απλοί πολίτες δεν συνειδητοποίησαν το μέγεθος και την έκταση του οικονομικού προβλήματος. Τούτο θα αρχίσει να γίνεται ορατό από την φθινοπωρινή περίοδο και αναπόφευκτο βίωμα στη χειμερινή περίοδο. Δεν πρόκειται για καταστροφολογία αλλά για την πραγματικότητα που σήμερα τουλάχιστον χαρακτηρίζεται από τις μαζικές πτωχεύσεις των μικροεπιχειρήσεων (2.000 πτωχεύσεις το α' εξάμηνο του '86) που σύμφωνα με ο-

λες τις ενδείξεις στο δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος χρόνου θα διπλασιαστούν.

Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία να επισημανθεί και έχει διαφύγει της προσοχής όλων μας, είναι ότι το πρόγραμμα της λεγόμενης σταθεροποίησης δεν είναι μια απλή συγκυριακή κακή πολιτική επιλογή, αλλά μια πολιτική που σχετίζεται με ευρύτερους στρατηγικούς στόχους και που αποσκοπεί στη νέα αναδιανομή του παραγόμενου προϊόντος και σε μια νέα αναδιάταξη των κοινωνικών δυνάμεων. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από την πεισματική εφαρμογή ενός προγράμματος που (όπως αποδεικνύεται και από τα ίδια τα επίσημα στοιχεία) δεν εξυπηρετεί, όχι μόνο τα ευρύτερα λαϊκά συμφέροντα, αλλά ούτε και αυτά τα άμεσα συμφέροντα της εγχώριας ολιγαρχίας. Τόσο η περικοπή της ΑΤΑ που πλήττει κυρίως την εγχώρια παραγωγή, όσο και η δραστική μείωση των τραπεζικών δανείων στη βιομηχανία και στη βιοτεχνία που επιβίωναν κυρίως λόγω της τραπεζικής και γενικότερα της κρατικής προστασίας με την παράλληλη ενεργοποίηση των νόμων της αγοράς θα προκαλέσουν δραματικό σοκ και στο μεσαίο ελληνικό κεφάλαιο. Μ' αυτή την έννοια μοιάζει ακατανόητη ή εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική, καθότι δεν είναι ευδιάκριτο το ταξικό της περιεχόμενο. Ποιος είναι ο ταξικός ρόλος που εξυπηρετείται αφού τα συγκεκριμένα μέτρα δεν ικανοποιούν καμιά κατηγορία; Τα πράγματα δεν είναι ασφαλώς τόσο απλά. Στη χώρα μας βιώνει και εξουσιάζει με κυρίαρχο τρόπο την πολιτική μας ζωή και κείνο το τμήμα της ολιγαρχίας που συνδέεται με χίλια νήματα με τα διεθνή χρηματιστηριακά κέντρα και που δεν επηρεάζεται από την ισχύουσα οικονομική πολιτική.

Αντίθετα εξυπηρετούνται τόσο τα άμεσα συμφέροντά του (μείωση του κόστους εργασίας) όσο και τα μακροπρόθεσμα με τη μετακύλιση του διαχειρόμενου κοινωνικού πλούτου (μικρομεσαίες ποικιλώνυμες κατηγορίες κτλ.) σε λιγότερα μονοπωλιακά ταμεία.

Τέλος, η ολοένα στενότερη σύνδεση με την ΕΟΚ υπαγορεύει μια άμεση τακτοποίηση και το ξεκαθάρισμα των λογαριασμών με την ευρύτατη παραοικονομία (δεν επιθυμεί τη δημιουργία ενός άλλου Χονγκ-Κονγκ στα νώτα της) καθώς και τη δραστική συρρίκνωση των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα που απορροφούν ένα μεγάλο μέρος από τα κοινοτικά κονδύλια. Είναι γνωστό ότι οι Έλληνες αγρότες είναι τέσσερις φορές περισσότεροι από τον μέσο όρο των χωρών - μελών της ΕΟΚ. Συνεπώς ούτε αταξική ούτε συγκυριακή είναι ή συγκεκριμένη οικονομική πολιτική. Η κρίση, τα δημοσιονομικά προβλήματα, τα ελλείμματα κτλ. χρησιμοποιούνται εύστοχα σαν αξιόπιστα άλλοθι για την εφαρμογή ευρύτερων στρατηγικών σχεδίων με ιστορικές επιπτώσεις στο λαό και στον τόπο. ■

Πίσω από την κριτική... η ιδεολογία της φοροδιαφυγής

του Θ. Μαραγκού

Οι σημαντικοί περιορισμοί στις πιστώσεις, οι πρόσφατες αυξήσεις σε προϊόντα και υπηρεσίες ορισμένων ΔΕΚΟ (Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί), τα μέτρα που ενδεχομένως θα έχουν αποφασιστεί (το κείμενο γράφεται την Τρίτη) για την απασχόληση και τις «προβληματικές», καθώς και τα μέτρα που πιθανότατα θα ληφθούν αργότερα ως προς τη φορολογία και την απελευθέρωση των τιμών συνιστούν μια νέα φάση εξέλιξης της κυβερνητικής «σταθεροποιητικής» οικονομικής πολιτικής. Νέα φάση και μάλλον αναπόφευκτη, μια και, από τη μια μεριά, τα κύρια χαρακτηριστικά της κρίσης δεν υποχωρούν, ενώ από την άλλη η πολιτική αυτή δεν εννοεί να περιλάβει στην προβληματική της τα στοιχεία εκείνα της «ελληνικής πραγματικότητας» που θα της επέτρεπαν, ενδεχομένως, να αναζητήσει κάποιες εναλλακτικές λύσεις σε σχέση με αυτές που τώρα προωθεί.

Τέτοια στοιχεία προβληματισμού, εξάλλου, απουσιάζουν συνθηθέστατα και από τις «αναλύσεις» ή τις «κριτικές» της αντιπολίτευσης, δεξιάς και ακόμη και αριστερής, πράγμα που τις καθιστά από ακατάληπτες έως αναξιόπιστες. Ας δούμε πώς:

Οι διαστάσεις της κρίσης

● **Σημείο πρώτο** και (πια) αναμφισβήτητο: η κρίση έχει διαστάσεις που ξεπερνούν τις απλές «αποκλίσεις» από την προγραμματισμένη πορεία της οικονομίας. Στοιχεία που κανείς δεν έχει αμφισβητήσει, δείχνουν ότι το κολοσσιαίο ελλείμμα του κρατικού προϋπολογισμού και των ΔΕΚΟ (αυτά τα τελευταία τα «κάλυπτε» ο κρατικός προϋπολογισμός) μόλις και μετά βίας συγκρατούνται, προκαλώντας, επί-

σης αδιαμφισβήτητα, πληθωρικές πιέσεις και ανάγκες δανεισμού που φτάνουν σε αξεπέραστα όρια. Τα εξωτερικά ελλείμματα δεν συγκρατούνται καν, παρά την σημαντικότερη μείωση της αξίας των εισαγωγών πετρελαίου, κι έτσι το έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών που είχε προγραμματιστεί για όλο το 1986 (1.700 εκ. δολάρια), είναι ήδη πραγματικότητα στις 6-7 πρώτους μήνες του. Οι εξαγωγές δεν αυξάνονται και οι εισαγωγές δεν μειώνονται, για διαφορετικές βέβαια άμεσες αιτίες, που πάντως κάπου έχουν κάποια κοινά σημεία: Στην «αγορά» υπάρχει ακόμα αρκετό χρήμα και αρκετές ευκολίες που επιτρέπουν να μεταφράζονται σε εισαγωγές ή να αγοράζονται τα όσα προϊόντα θα μπορούσαν να γίνουν διαθέσιμα για εισαγωγές. Επιπλέον, οι επενδύσεις μένουν στάσιμες, μη δημιουργώντας επαρκώς νέα προϊόντα που θα μπορούσαν να εξαχθούν ανταγωνιστικά ή θα μπορούσαν να αντιταχθούν στα εισαγόμενα. Επαναλαμβάνω, ότι κανένα από αυτά τα χαρακτηριστικά της συγκυρίας δεν έχει αμφισβητηθεί από κανέναν.

● **Σημείο δεύτερο:** Αν έτσι έχουν τα πράγματα οι βραχυχρόνιες (θέμα μηνών δηλαδή) εξελίξεις της οικονομίας μπορεί να είναι έως και εκρηκτικές, κυρίως δε στο μέτωπο των εξωτερικών συναλλαγών: Διόγκωση των ελλειμμάτων, ανάγκη νέου δανεισμού υπό όλο και πιο δαπανηρούς όρους (ήδη για τα πρόσφατα δάνεια η Ελλάδα πληρώνει επιπλέον επιτόκια ή υποχρεώνεται να αφήνει μέρος των πόσων που δανειζεται ως άτοκη καταθεση στις τράπεζες που της τα δανειζουν!), πιέσεις πάνω στη δραχμή κτλ.

● **Σημείο τρίτο:** Μια τέτοια κατάσταση με τέτοιες προοπτικές απαιτεί άμεσες παρεμβάσεις της οικονομικής πολιτικής. Η οποία είναι υποχρεωμένη να περιλαμβάνει ρυθμίσεις που αφορούν όλο το οικονομικό κύκλωμα και όχι απλώς να χειρίζεται το κάθε φαινόμενο χωριστά, μια και το καθένα παραπέμπει σε άλλα ως αιτίες ή ως συνέπειες της δικής του εξέλιξης. Υπάρχουν, όμως, περισσότερες της μιας εκδοχές της οικονομικής πολιτικής, αφού αυτή καταλήγει πάντα σε κάποιο κοινωνικό - οικονομικό καταμερισμό των βαρών ή των ωφελειών που επιβάλλονται ή προκύπτουν από την εφαρμογή της. Η συζήτηση και η κριτική της κάθε εκδοχής πάντως δεν μπορεί παρά να γίνεται συγκεκριμένα και επί συγκεκριμένων προτάσεων.

Οι μέχρι τώρα κυβερνητικές επιλογές π.χ., είναι φανερό πως φόρτωσαν σημαντικό βάρος της οικονομικής πολιτικής στους μισθωτούς, στους φορολογούμενους με έμμεσους κυρίως φόρους (που είναι κοινωνικά πιο άδικοι, μια και μ' αυτούς όλοι φορολογούνται με ίσο ποσοστό της δαπάνης τους άσχετα με το εισόδημά τους), πολύ λιγότερο στους αγρότες (μέσω της υποτίμησης της «πράσινης δραχμής», που καθορίζει το ύψος των αγροτικών τιμών σε δραχμές, σε ποσοστό μικρότερο από τον μέσο πληθωρισμό), ελάχιστα στις φορολογούμενες επιχειρήσεις (μέσω της έκτακτης εισφοράς), και περίπου καθόλου στον ευρύτατο και ανομοιογενή τομέα της παραοικονομίας (κατασκευαστικής, εμπορικής, υπηρεσιών) και συναφών χώρων του αυτοαπασχολούμενου μικροκαπιταλισμού και των ελευθέρων επαγγελματιών. Άφησε επίσης έως τώρα άθικτο το κράτος και το δημόσιο τομέα ως προς το εύρος, τη σκοπιμότητα και την ποιότητα των δραστηριοτήτων του και των στόχων του.

Τα πιο πρόσφατα μέτρα, επιμένουν προς αυτήν την κατεύθυνση, παράλληλα όμως θίγουν αυξανόμενο αριθμό επιχειρήσεων (με το «σφίξιμο» των πιστώσεων, ίσως και με την ένταση των φορολογικών ελέγχων), αυτοαπασχολούμενων (με το τεκμήριο «βιωσιμότητας» που τους επιβάλλει να δηλώσουν ένα ελάχιστο εισόδημα ανάλογο με εκείνο... των μισθωτών) και εξ επαγγέλματος φοροφυγάδων (μεταξύ άλλων μέσω του φόρου Προστιθέμενης Αξίας που θα εφαρμοστεί, μετά από πολλαπλές αναβολές, από το 1987).

Η κριτικής της Ν.Δ.

Είναι φανερό ότι κάθε κριτική αυτής της πολιτικής υπονοεί και κάποιες, έστω και στοιχειώδεις, έστω και πολύ γενικές, κατευθύνσεις προς τη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής πολιτικής, που να απαντάει όμως στα πραγματικά προβλήματα, και όχι να εκφέρει «άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε».

● **Σημείο τέταρτο:** Τι υπονοείται από τις μέχρι τώρα κριτικές στην κυβερνητική πολιτική;

Όταν η ΝΔ καταγγέλλει τις αυξήσεις στα προϊόντα και υπηρεσίες των ΔΕΚΟ, εννοεί ότι μπορούν να εξλειφθούν τα ελ-

λειμματά τους με άλλους τρόπους, και με ποιους; Τα περί «πρασινοφρουρών» και «οικονομιαριών», χωρίς να είναι αβασίμα, λίγο αφορούν το άμεσο πρόβλημα των ελλειμμάτων, ενώ οι συνθήκες «παραγωγής» των προϊόντων και υπηρεσιών των ΔΕΚΟ, η πολιτική για τη διάθεσή τους και τα προγράμματα επενδύσεων και επέκτασής τους, είναι τα κύρια και καίρια στοιχεία του ζητήματος. Ως προς αυτά, όμως, πολύ λίγα μας λέγονται σοβαρά. Θα μπορούσε επίσης να υποστηριχθεί ότι τα ελλείμματα αυτά θα έπρεπε να «καλυφθούν» από τον προϋπολογισμό, το δε έλλειμμα αυτού του τελευταίου να μειωθεί με περικοπή των «αλλών» δαπανών του —κατά 200 δισεκατομμύρια λέει η ΝΔ. Αν το κόστος του «κομματικού» κράτους είναι τόσο, μικρή η ζημιά. Αλλά ποιος ισχυρίζεται σοβαρά κάτι τέτοιο; Αν αλλιώς έχουν τα πράγματα, τότε στις περικοπές περιλαμβάνονται και «άλλα» κονδύλια— από τις δημόσιες επενδύσεις, π.χ., όπως κάπου διακριτικά το αναφέρει μια ανακοίνωση της ΝΔ. Αυτή άραγε δεν είναι μια «συρρικνωτική» πολιτική; Και όχι μόνο του δημόσιου τομέα αλλά και του ιδιωτικού, στο βαθμό που λειτουργεί με παραγγελίες του δημοσίου; Εκτός κι αν τελικά το έλλειμμα καλυφθεί από πληθωριστικό χρήμα (η «ορθοδοξία» της ΝΔ επιτρέπει τέτοια σκέψη); ή από τη φορολογία. Οπότε στην τελευταία αυτή περίπτωση το τμήμα των ελλείψεων που φορολογούνται θα πληρώσει για τα προϊόντα και υπηρεσίες των ΔΕΚΟ από τα οποία δεν επωφελείται αναγκαστικά μόνον το ίδιο, αλλά και άλλοι, και όχι αναγκαστικά οι λιγότερο «προνομιούχοι». Είναι και αυτή μια αντίληψη περί κοινωνικής πολιτικής. Αν είχε την αναγκαία διαφάνεια, είναι αμφίβολο το κατά πόσο έτσι θα την εισέπρατταν οι ενδιαφερόμενοι!

Και καλά, αυτά είναι τα γνωστά πια προβλήματα της πολιτικής της ΝΔ.

Και η Αριστερά;

Η Αριστερά όμως; Υπάρχουν βέβαια πολλές εκδοχές της, υπάρχουν πάντως κάποιες πιο επίσημες εκφράσεις της. Και όσοι υπερασπίζονται το βιοτικό επίπεδο και τη συνδικαλιστική αυτονομία των μισθωτών κάνουν ασφαλώς τη δουλειά τους, με συζητούμενο βαθμό αποτελεσματικότητας. Όμως μια πολιτική που περιχαράκωνεται σ' αυτήν την υπερασπίση εύκολα συγχέεται με το συνδικαλισμό. Η υπέρβασή του και η έξοδος προς το καθαρά πολιτικό πεδίο απαιτεί και αντιλήψεις και απόψεις για όλη την κοινωνία. Έως πριν λίγους μήνες, σημαντικά τμήματα της αριστεράς ξέφευγαν από το πρόβλημα, αρνούμενα την ύπαρξη της κρίσης αυτής καθ αυτής. Αυτή η στάση εγκαταλείπεται σιγά - σιγά, χωρίς ωστόσο να έχει, ακόμη, διαμορφωθεί μια κάπως συνεκτική και διαφορετική αντίληψη για την οικονομική πολιτική και τα σαφώς ευρύτερα κοινωνικά της πλαίσια.

Το παράδειγμα των κριτικών απέναντι στις πρόσφατες οικονομικές αποφάσεις της κυβέρνησης είναι χαρακτηριστικό. Οι

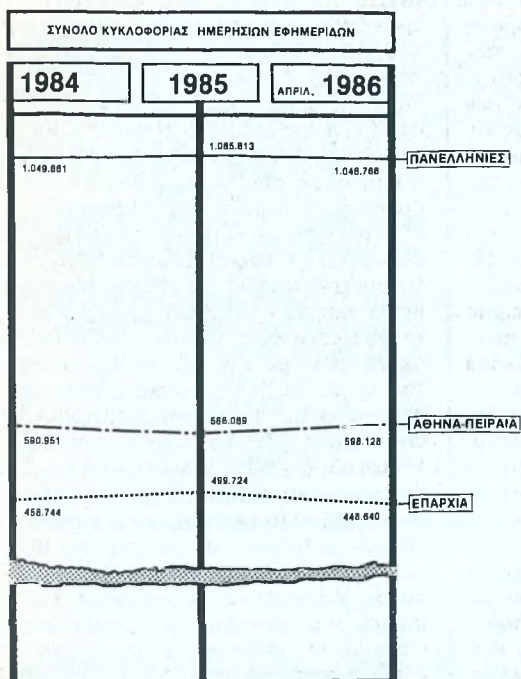
αντιδράσεις εκτείνονται από την άρνηση, άνευ άλλου, των αυξήσεων και των πιστωτικών περιορισμών, μέχρι κάποιες παρελκυστικές αναλύσεις που θυμίζουν εκείνα τα εύκολα «να πληρώσουν τα μονοπώλια», και άλλα παρόμοια. Διαφαίνεται ωστόσο και μια κυρίαρχη ιδέα: τα ελλείμματα των ΔΕΚΟ να καλύψει ο κρατικός προϋπολογισμός, όπως και τις διεκδικούμενες αυξήσεις των πιστώσεων. Αφήνεται όμως σ' ένα διακριτικό ημίφως το ζήτημα των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού. Δεν ζητούνται πάντως με ιδιαίτερη επιμονή περικοπές των δαπανών του, ενώ αφήνεται να πλανάται η ιδέα ότι κάτι θα μπορούσε να γίνει με την αύξηση των εσόδων του, χωρίς να γίνεται ειδικότερη αναφορά στις πηγές απ' όπου μπορεί να προέλθει η αύξηση αυτή. Το, κατά προτίμηση, «μεγάλο κεφάλαιο» είναι όμως σε σαφή αναντιστοιχία με το μέγεθος του προβλήματος: Η φορολόγηση του ακόμα και κατά 100% είναι αμφίβολο αν θα κάλυπτε κάποιο αποφασιστικό τμήμα του δημόσιου ελλείμματος, ανεξάρτητα από τα προβλήματα ορισμού του «μεγάλου κεφαλαίου» και τις επιπτώσεις τέτοιων «ριζικών λύσεων» στην άμεση προοπτική της οικονομίας που θέτει η εν λόγω «ανάλυση» της συγκυρίας.

Μένουν λοιπόν προς διερεύνηση και άλλες πηγές. Εδώ, όμως, μπλέκουμε με την πρόσφατη προσχώρηση μεγάλου τμήματος της «Αριστεράς» σ' ένα ιδιότυπο και ιδιαίτερα επικίνδυνο λαϊκιστικό αντιφορολογικό μέτωπο, χαρακτηριστικό δείγμα του οποίου είναι η αντίθεση στον ΦΠΑ που μεταβάλλει τους επικριτές του νέου συστήματος σε ιδεολόγους της μικρομεσαίας φοροδιαφυγής και φοροαυλίας.

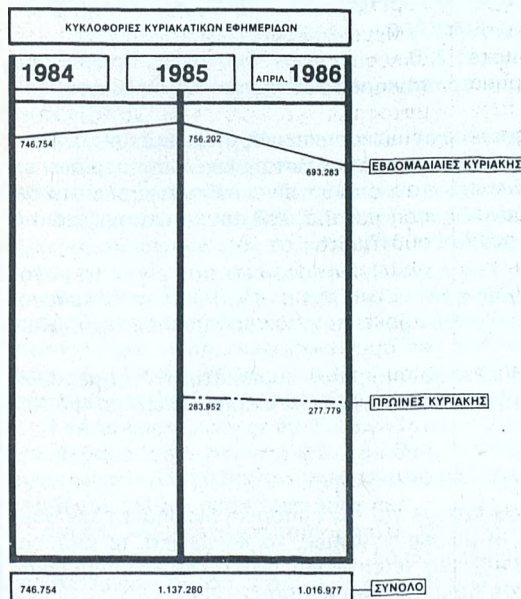
Έτσι, όμως, κλείνει ο κύκλος που πολιορκεί την αριστερά και την καταδικάζει σε άμυνα και σε κάποια εκδοχή του παλιού καλού «πουζαντισμού». Και με όλες τις επιφυλάξεις ως προς την χρήση της αναλογίας στην ιστορική ανάλυση, ας θυμήσουμε ότι τον «πουζαντισμό» εξαφάνισε ο γκωλισμός και η εκσυγχρονιστική πολιτική του υπό τα όμματα μιας ανίσχυρης αριστεράς που παρακολουθούσε από τις εξέδρες.

● **Σημείο τελευταίο:** Κι όλα αυτά δεν απαλάσσουν κανέναν από την υποχρέωση να απαντήσει γιατί και πόσο είναι αριστερό το να υποστηρίζει κανείς αδιακρίτως ότι οι ΔΕΚΟ δεν πρέπει να ισορροπούν τα οικονομικά τους και να δουλεύουν ως φιλανθρωπικά ιδρύματα. Το ότι ορισμένες ΔΕΚΟ θα έπρεπε να ασκούν μια τέτοια πολιτική για λόγους κοινωνικούς είναι αναμφισβήτητο, αλλά, για λόγους οικονομικής και πολιτικής διαφάνειας, θα έπρεπε να γνωρίζουμε το πόσο και πώς δημιουργούνται τα ελλείμματα, υπέρ ποίων κυρίως και από πού και ποιους καλύπτουν. Αλλιώς η εφαρμοζόμενη πολιτική θα θυμίζει τον ΕΟΤ και το Ηρώδειο που δουλεύουν με προσκλήσεις, όχι βέβαια για λόγους... κοινωνικούς, αλλά από μια στέρηση και δοκιμασμένη φεουδαρχική και πελατειακή αντίληψη του ρόλου τους, υπερβαίνοντας τον καπιταλισμό προς τα πίσω...

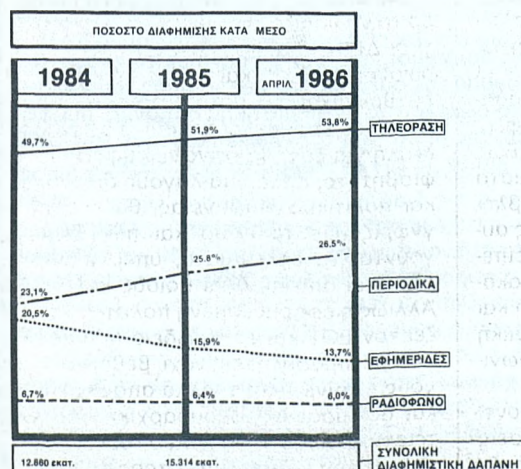
ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

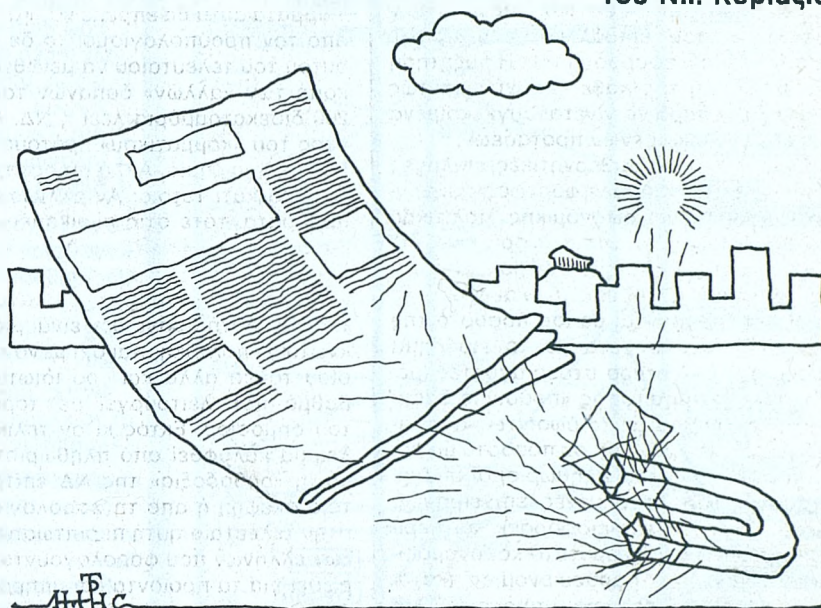
ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ο ΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΜΦΑΝΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΡΟΙ

Εξελίξεις στην κυκλοφορία και τη διαφήμιση των αθηναϊκών εντύπων

του Ν.Ι. Κυριαζίδη

Η κυκλοφορία που έχει και η διαφήμιση που παίρνει ένα έντυπο, είναι συνήθως τα δύο βασικά κριτήρια της δύναμής του και της βιωσιμότητάς του.

Γι' αυτό θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε την κατάσταση που υπάρχει και τις εξελίξεις που σημειώθηκαν από το '84 ως σήμερα, στους δύο αυτούς τομείς.

Θα πρέπει, όμως, εδώ να κάνουμε προκαταβολικά μερικές παρατηρήσεις:

- Δυστυχώς, στοιχεία υπάρχουν μόνο για τις αθηναϊκές εφημερίδες και τα περιοδικά. Η Θεσσαλονίκη και όλη η επαρχία μένουν απέξω.

- Ως ενδεικτικά στοιχεία των φετινών τάσεων πήραμε αναγκαστικά τους αριθμούς του Απριλίου γιατί αυτοί ήταν οι τελευταίοι που υπήρχαν.

Δεν αποκλείεται ως το τέλος της χρονιάς πολλά πράγματα να αλλάξουν, αν και είναι αμφίβολο πως οι αλλαγές αυτές θα φέρουν ριζικές ανακατατάξεις στα έντυπα που υπάρχουν. Εκτός βέβαια, αν εκδοθούν νέα έντυπα που θα ανατρέψουν τα σημερινά δεδομένα ή θα κλείσουν παλιά ή θα σημειωθεί κάποια εκδοτική επανάσταση.

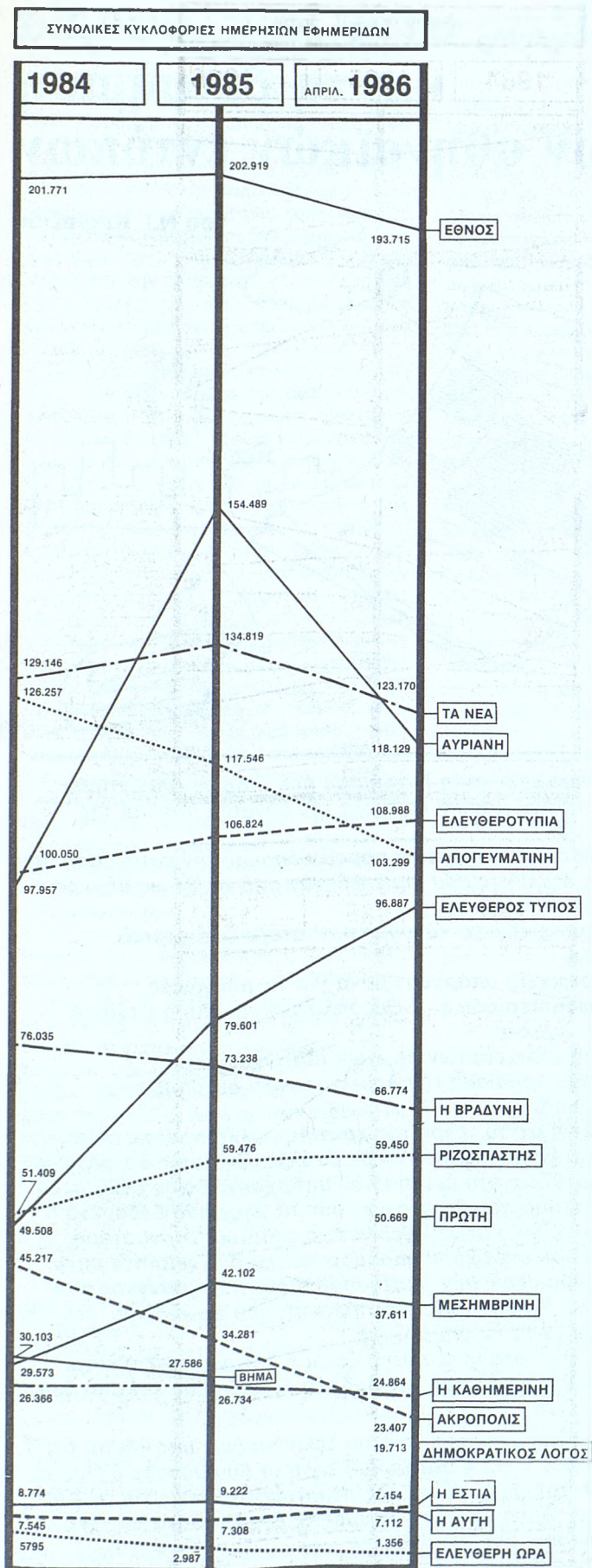
Πάντως, εκεί που υπάρχουν παραμορφωτικά στοιχεία στο μήνα Απρίλιο ή νέες εξελίξεις (π.χ. διατήρηση ή όχι του «μπήγγο» από ορισμένα έντυπα, έκδοση ενός νέου τηλεοπτικού περιοδικού, κτλ.) θα προσπαθήσουμε να το επισημάνουμε.

Τα στοιχεία πάνω στα οποία στηρίζεται η έρευνα προέρχονται κυρίως από τη «Δημοσιότητα» του Ανδρέα Ριζόπουλου και από δικές μου έρευνες.

Και μια ακόμη παρατήρηση, προτού ξεκινήσουμε: υποτίθεται ότι η πώληση των εντύπων και η διαφήμιση είναι οι δυο μοναδικές πηγές εσόδων τους. Αυτό όμως, σε πολλές περιπτώσεις, δεν είναι σωστό. Και δυστυχώς γι' αυτά τα άλλα, τα «άδηλα έσοδα» μόνο μερικές ενδείξεις υπάρχουν, όχι αποδείξεις!

Εκτέλεση διαγραμμάτων: Ρίτσα Αναστασιάδου · Νίκος Μουρατίδης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Το σύνολο των εφημερίδων

Καθημερινές Εφημερίδες:

Παρ' όλο ότι το '85 ήταν χρονιά εκλογών, όπως δείχνει ο πίνακας 1, δεν υπήρξαν ουσιαστικές αλλαγές στην πανελλήνια κυκλοφορία των αθηναϊκών εφημερίδων που μένει καθηλωμένη για τρία περίπου χρόνια στο 1.045.000 - 1.086.000 φύλλα την ημέρα. Κατά παράδοξο τρόπο στη χρονιά των εκλογών είχαμε μία πολύ μικρή πτώση στις κυκλοφορίες στην Αθήνα (μείον 4.000 φύλλα) αλλά και μία σημαντική άνοδο στην επαρχία (συν. 41.000).

Φέτος οι καθημερινές εφημερίδες κινούνται πάλι περίπου στα επίπεδα του 1984 και η σχέση κυκλοφορίας Αθήνας / επαρχίας μένει περίπου στο 6/4.

Εδώ θα πρέπει να θυμίσουμε ότι πάντα έχουμε μία από τις χαμηλότερες κυκλοφορίες εφημερίδων (ανά 1.000 κατοίκους) στην Ευρώπη, όπως δείχνουν οι ακόλουθοι αριθμοί:

1	Αγγλία	421	5	Γαλλία	191
2	Δυτ. Γερμανία	408	6	ΕΛΛΑΔΑ	102
3	Ιρλανδία	229	7	Ιταλία	82
4	Βέλγιο	224	8	Ισπανία	79

νο με το χρόνο η κυκλοφορία και το ποσοστό στο σύνολο της κυκλοφορίας των πρωινών εφημερίδων, όπως δείχνουν οι αντίστοιχοι αριθμοί:

1984	196.249	(16,1%)
1985	163.980	(15,1%)
1986	134.546	(12,8%)

Φέτος, μάλιστα, η συρρίκνωση μοιάζει να είναι καταλυτική μετά το κλείσιμο του «Βήματος» και την πτώση που παρουσιάζει η «Ακρόπολις» και παρά την έκδοση του «Δημοκρατικού Λόγου».

Κυριακάτικες εφημερίδες:

Για το 1984 (πίνακας 2) δεν υπάρχουν, δυστυχώς, αριθμοί που να δίνουν τις κυριακάτικες κυκλοφορίες των πρωινών εφημερίδων.

Εξαιρετικά ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι οι κυριακάτικες εφημερίδες (είτε είναι η έκκτη έκδοση των πρωινών εφημερίδων είτε είναι η έβδομη απογευματινών είτε είναι καθαρά κυριακάτικες) έχουν ένα σύνολο κυκλοφορίας (1.017.000) που συναγωνίζεται τις καθημερινές εφημερίδες (1.047.000).

Οι κυριακάτικες των πρωινών εφημερίδων που είχαν το μονοπώλιο της Κυριακής προτού εκδοθεί η «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», σήμερα καλύπτουν μόνο το 27% του συνόλου της κυκλοφορίας.

Η διαφορά της κυκλοφορίας των κυριακάτικων εφημερίδων στην Αθήνα και στην επαρχία είναι πολύ μικρή (530.000 με 487.000 φύλλα).

Διαφήμιση:

Στα στοιχεία που έχουμε για την εμπορική διαφήμιση δεν συμπεριλαμβάνονται οι μικρές αγγελίες, τα κοινωνικά, οι ισολογισμοί κτλ., που σε μερικές περιπτώσεις («Τα Νέα», «Καθημερινή» κ.ά.) αποτελούν ένα πολύ μεγάλο έσοδο.

Εκείνο, πάντως, που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι οι σαφείς τάσεις στην κατανομή της (πίνακας 3). Έτσι μπορούμε να πούμε ότι:

Πρώτο: η εμπορική διαφήμιση αυξάνεται χρόνο με το χρόνο, περίπου με τον ίδιο ρυθμό της αύξησης της μέσης τιμής του πληθωρισμού. Το 1984, το σύνολο της διαφημιστικής δαπάνης, σύμφωνα με τις μετρήσεις της Metrix και της Nielsen, έφτασε τα 12.860 εκατομμύρια δρχ. και τα 15.314 εκατομμύρια δρχ. το '85.

Δεύτερο: η κατανομή της διαφήμισης γίνεται έτσι ώστε:

- Η τηλεόραση —αντίθετα απ' ό,τι συμβαίνει στις άλλες χώρες του κόσμου— παίρνει ένα ποσοστό πάνω από 50% και το ποσοστό αυτό συνεχώς παρουσιάζει ανοδικές τάσεις (από 49,7% το '84 σε 53,8% τον Απρίλιο του '86).

- Τα περιοδικά, επίσης, συνεχώς αυξάνουν το ποσοστό τους (από 23,1% σε 26,5%).

- Οι εφημερίδες χάνουν κατά κράτος τον αγώνα για τη διαφήμιση (από 20,5% σε 13,7%).

- Το ραδιόφωνο χάνει κι αυτό, αλλά όχι με μεγάλη ταχύτητα (από 6,7% σε 6%).

Καθημερινές εφημερίδες

Οι πίνακες, 4, 5 και 6 δίνουν αντίστοιχα τις κυκλοφορίες των εφημερίδων σε όλη την Ελλάδα, στην Αθήνα και τον Πειραιά, και στην επαρχία. Ο πίνακας 7 μας δίνει την κατανομή της διαφήμισης σε ορισμένες εφημερίδες.

Πρώτη εφημερίδα, με αρκετή διαφορά (70 χιλιάδες περίπου φύλλα τον Απρίλιο) φαίνεται να είναι πάντα το «Έθνος» με κυκλοφορία τον Απρίλιο 193.700 φύλλα.

Πάντως, πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι το μήνα αυτό συνέχιζε να δημοσιεύει το «μπίνγκο» και ότι μόλις σταμάτησε άρχισε ένας σκληρός αγώνας με «Τα Νέα» για την πρωτιά στην Αθήνα, που μάλλον τον κερδίζουν «Τα Νέα».

Η διαφορά, όμως, που έχει το «Έθνος» από «Τα Νέα» στην επαρχία ήταν τον Απρίλιο και πάντα μένει τόσο μεγάλη (κάπου 52.000 φύλλα), ώστε μάλλον αποκλείεται να έχασε πανελλήνια την πρώτη θέση.

Χωρίς «μπίνγκο» το «Έθνος» έχει πέσει παλιότερα στις 175.000· μια σημαντικότερη πτώση για την εφημερίδα που κάποτε είχε φτάσει και τις 210.000. Γενικά το «Έθνος» αντιμετωπίζει μια κάμψη της κυκλοφορίας του.

Όντας η πρώτη σε κυκλοφορία εφημερίδα, το «Έθνος» έχει, πολύ φυσικά, και το μεγαλύτερο ποσοστό διαφήμισης (14,7% το '85, 11,3% τον Απρίλιο του '86).

«Τα Νέα»: Με τη μετατροπή τους σε ταμπλόιντ, κατόρθωσαν να σταματήσουν τη συνεχή τους πτώση, αλλά όχι να ανεβάσουν την κυκλοφορία τους (123.200). Η σχετική τους, όμως, θέση έχει κάπως βελτιωθεί χάρη στην πτώση του «Έθνους».

«Τα Νέα» παραμένουν πάντα μια εφημερίδα εξαρτημένη από τις μικρές αγγελίες, όπως δείχνει η σχετικά μεγάλη κυκλοφορία τους στην πρωτεύουσα (88.000) και η φοβερά μικρή στην επαρχία (35.000).

Μια μικρή διολίσθηση της κυκλοφορίας τους, προς τα κάτω, συνεχίζεται.

Μαζί με την πρώτη θέση στην κυκλοφορία, τα «Νέα» έχουν χάσει και την πρώτη θέση στη διαφήμιση, όπου το μεριδίό τους συνεχώς συρρικνώνεται. Εδώ, βέβαια, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η εφημερίδα αυτή κρατάει γερά τα πρωτεία στις μικρές αγγελίες και πρέπει να έχει πολύ σημαντικά έσοδα από την πηγή αυτή.

«Αυριανή»: Πέρσι, με τις εκλογές, η εφημερίδα των Κουρήδων κατόρθωσε να ανεβεί από την πέμπτη στη δεύτερη θέση αποκτώντας μια μέση κυκλοφορία 149.500 φύλλων! Φέτος, όμως, παρ' όλο ότι πουλιέται μόνο 20 δρχ., ενώ οι άλλες εφημερίδες πουλιούνται 40, έχει πέσει στην τρίτη θέση με 110.000 φύλλα.

Η «Απογευματινή» με 65.300 φύλλα σε όλη την Ελλάδα, την έχει περάσει στην Αθήνα (59.600 φύλλα) και είναι αμφίβολο αν θα ήταν τόσο καλή η θέση της στην επαρχία (58.500 φύλλα και δεύτερη θέση), αν δεν ήταν τόσο φτηνή.

Και της «Αυριανής» η τάση μοιάζει να είναι πτωτική.

«Ελευθεροτυπία»: Μια από τις λίγες εφημερίδες που βρίσκονται σε συνεχή άνοδο, κατά το χρονικό διάστημα που εξετάζουμε. Με την ταυτόχρονη πτώση της κυκλοφορίας της «Απογευματινής» μοιάζει να έχει πάρει την τέταρτη θέση με συνολική κυκλοφορία 109.000 φύλλα (58.700 Αθήνα, 50.300 Επαρχία).

Η «Ελευθεροτυπία» παρουσιάζει και μια αύξηση στο ποσοστό που παίρνει από την εμπορική διαφήμιση (6,5% από 4,3%).

«Απογευματινή»: Η εφημερίδα αυτή μοιάζει να βρίσκεται σε συνεχή και σημαντική πτώση. Από 126.000 φύλλα και την τρίτη θέση που είχε πανελλήνια το 1984, τον Απρίλιο του '86 η κυκλοφορία της ήταν μόνο 103.3000 φύλλα και βρισκόταν στην πέμπτη θέση.

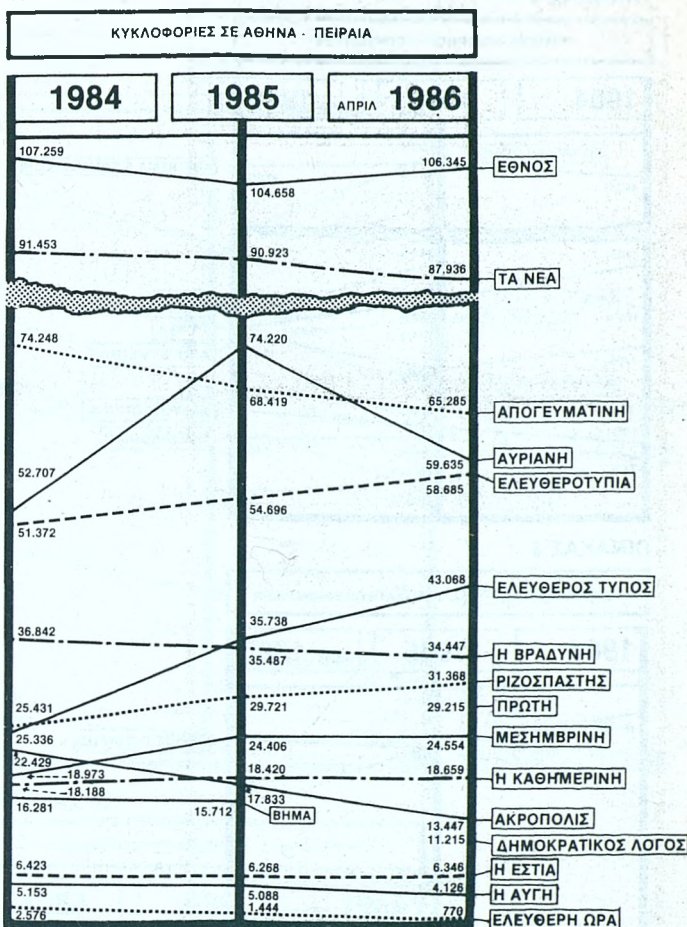
Η συμμετοχή της στην εμπορική διαφήμιση μένει πάντα σημαντική (10,4%) και είναι η μόνη εφημερίδα εκτός από τα «Νέα» που έχει σημαντικό αριθμό μικρών αγγελιών.

Πάντως, η θέση της αυτή τη στιγμή απειλείται, εφόσον θα εξακολουθήσει να χάνει κυκλοφορία με τους ίδιους ρυθμούς.

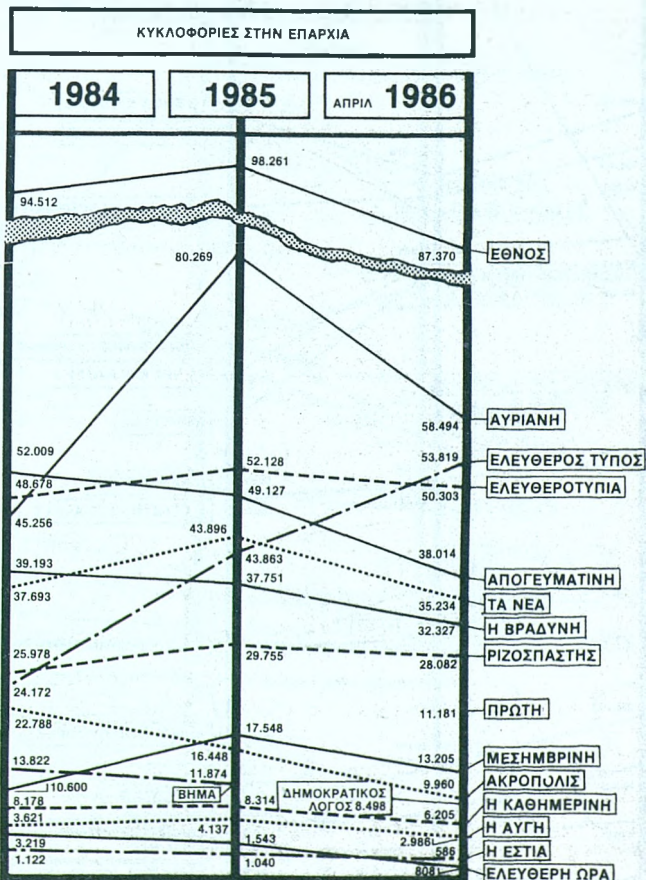
«Ελευθερος Τύπος»: Μια ακόμη εφημερίδα μαζί με την «Ελευθεροτυπία» που εμφανίζει συνεχή άνοδο και μάλιστα με πολύ ισχυρότερο ρυθμό. Κατέχει την έκτη θέση και από 49.500 φύλλα το 1984, έφτασε τον Απρίλιο του '86, τα 96.700, δηλαδή σχεδόν διπλασίασε την κυκλοφορία της.

Εντυπωσιακή είναι η άνοδος της εφημερίδας αυτής στην επαρχία.

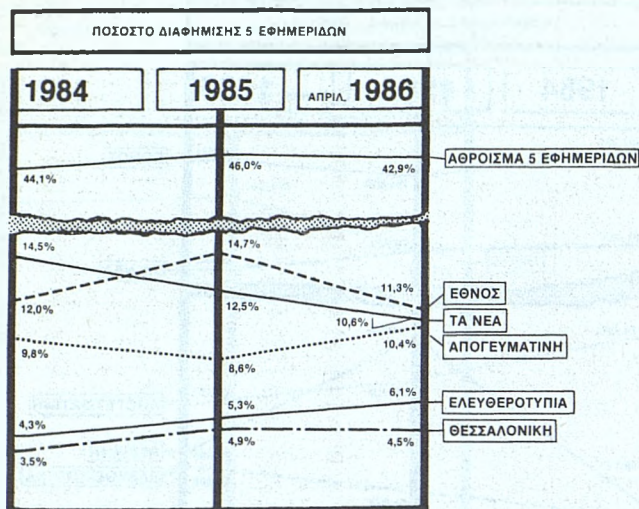
ΠΙΝΑΚΑΣ 5

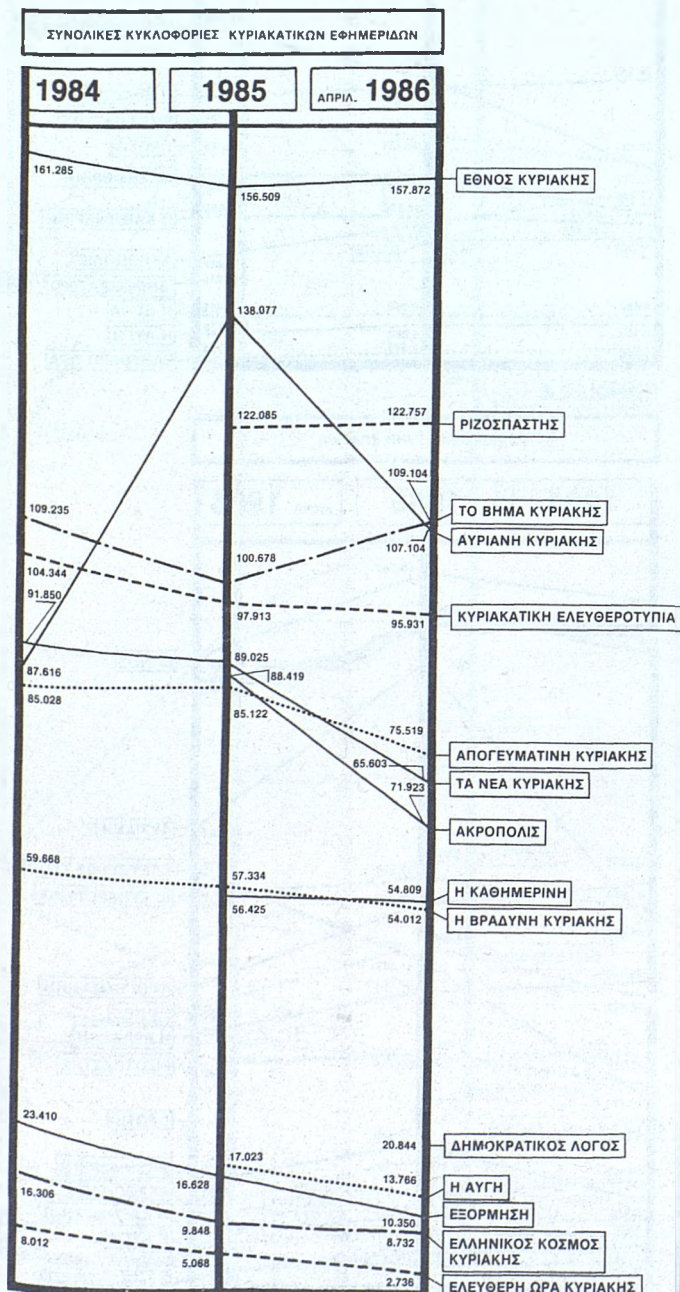
ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

χία όπου με 53.800 φύλλα κατέχει την τρίτη θέση.

Εάν συνεχίσει να ανεβαίνει με τον ίδιο ρυθμό, δεν αποκλείεται να γίνει η μεγαλύτερη εφημερίδα στο χώρο της.

Η «Βραδυνή»: Μικρή, αλλά συνεχή πτώση στην κυκλοφορία της παρουσιάζει και στην Αθήνα και στην επαρχία, η παραδοσιακή αυτή εφημερίδα της Δεξιάς, που από 76.000 φύλλα το '84 είχε 66.800 φύλλα τον Απρίλιο του '86.

«ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ»: Η εφημερίδα αυτή πουλιέται 30 δρχ. τις καθημερινές και 40 την Κυριακή. Ένα σημαντικό τμήμα της διανέμεται μέσω του κομματικού μηχανισμού του ΚΚΕ, που είναι επίσημο όργανό του.

Κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις πρωινές εφημερίδες και μάλιστα με διαφορά. Σε σχέση με το '84 παρουσιάζει μια σημαντική άνοδο (51.400 με 59.500 φύλλα). Σε σχέση, όμως, με το '85 παρουσιάζει μια στασιμότητα.

«Πρώτη»: Πρωτοκυκλοφόρησε τον Απρίλιο και έπιασε περίπου 50.000 φύλλα τον πρώτο μήνα (29.000 στην Αθήνα, 21.000 στην επαρχία). Μάλλον πάει να σταθεροποιηθεί στις σαράντα χιλιάδες και κάτι —μία κυκλοφορία που δεν εξασφαλίζει την επιβίωση, αλλά αποτελεί μία βάση για να συνεχίσει τις προσπάθειές της.

«Το Βήμα»: Το καθημερινό είναι μια εφημερίδα που δεν υπάρχει πια. Ξαναεκδόθηκε το '84 και μετά από ένα χρόνο και κάτι, έκλεισε πάλι το '85. Στο διάστημα αυτό εμφάνιζε μια συνεχή πτωτική τάση. Η τελευταία του κυκλοφορία σε όλη την Ελλάδα ήταν γύρω στα 27.000 φύλλα κι αυτή, χάρη κυρίως στη σημαντική κυκλοφορία που είχε το «Κυριακάτικο Βήμα».

Η επανέκδοσή του στάθηκε ένα από τα μεγαλύτερα δημοσιογραφικά φιάσκα και στοίχισε ουκ ολίγα στους εκδότες του.

«Μεσημβρινή»: Μεταξύ '84 και '85 παρουσίασε μια σημαντική αύξηση στην κυκλοφορία (από 29.000 σε 42.100 φύλλα) αλλά το '86 εμφανίζει πάλι μία κάμψη (37.600 φύλλα).

«Η Καθημερινή»: Παρουσιάζει μία σχετική σταθερότητα (24 με 26 χιλιάδες) και μετά το κλείσιμο του «Βήματος» και την κάθετη πτώση της κυκλοφορίας της «Ακρόπολις» έχει πάρει τη δεύτερη θέση στις πρωινές εφημερίδες.

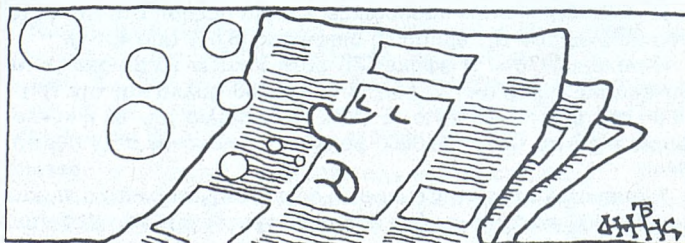
«Ακρόπολις»: Η πτώση της κυκλοφορίας της εφημερίδας αυτής είναι κάθετη. Σε δύομισι χρόνια έχει χάσει τους μισούς σχεδόν αγοραστές της (από 45.200 σε 23.400).

«Δημοκρατικός Λόγος»: Πρωινή εφημερίδα. Πρωτοκυκλοφόρησε το Μάρτιο και έφτασε τον Απρίλιο μόλις στα 19.700 φύλλα. Τώρα πρέπει να βρίσκεται ακόμα πιο χαμηλά.

Για τις υπόλοιπες εφημερίδες θα πούμε ότι η «Αυγή» (7.100) παρουσιάζει μια ελαφριά κάμψη, η «Εστία» μένει σχεδόν σταθερή (7.150) και η χουντική «Ελευθερή Ώρα» πάει κατά διαβόλου, έχοντας πέσει από 5.800 φύλλα στα 1.400.

Διαφήμιση:

Όπως είπαμε, το ποσοστό της εμπορικής διαφήμισης που παίρνουν οι εφημερίδες, πέφτει συνεχώς. Όπως δείχνει ο πίνακας 7, πέντε εφημερίδες συγκεντρώνουν το 43-46% της συνολικής διαφήμισης στον ημερήσιο Τύπο με πρώτη το «Έθνος» (11,3%), δεύτερη «τα Νέα» (10,6%), τρίτη την «Απογευματινή» (10,4%), τέταρτη την «Ελευθεροτυπία» (6,1%) και πέμπτη τη «Θεσσαλονίκη» (4,5%).

Κυριακάτικες εφημερίδες

Οι λεγόμενες κυριακάτικες εφημερίδες έχουν μία ιδιομορφία και μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες:

Πρώτο: στις πρωινές της Κυριακής που είναι το έκτο και κανονικό φύλλο των πέντε πρωινών εφημερίδων — «Ακρόπολις», «Αυγή», «Καθημερινή», «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ», «Δημοκρατικός Λόγος». Οι εφημερίδες αυτές καλύπτουν, περίπου το 27% του συνόλου της

κυκλοφορίας των κυριακάτικων φύλλων.

Δεύτερο: σε ένα σύνολο, που αποτελείται από το έβδομο φύλλο των απογευματινών εφημερίδων: *Κυριακάτικη* «Απογευματινή», «Αυριανή», «Ελευθεροτυπία» κτλ. Και ακόμη από μερικά καθαρά βδομαδιατικά φύλλα, όπως «Το Κυριακάτικο Βήμα», κι η «Εξόρμηση». Κάπου εδώ, τελευταία, πρέπει να βάλουμε και το «Ρίζο της Δευτέρας» που είναι ουσιαστικά το έβδομο φύλλο του «Ριζοσπάστη». Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι κυριακάτικες των απογευματινών φύλλων έχουν πολύ μικρότερη κυκλοφορία από τις καθημερινές.

Όπως είπαμε και στην αρχή, δυστυχώς δεν υπάρχουν χωριστά στοιχεία για την κυκλοφορία των κυριακάτικων πρωινών φύλλων το 1984.

Το «Έθνος» της Κυριακής: Όπως και το καθημερινό «Έθνος» ήταν η μεγαλύτερη εφημερίδα στον τομέα του ως τον Απρίλιο του '86 με 157.900 φύλλα κυκλοφορία.

Αντίθετα, όμως, από το καθημερινό «Έθνος», η πρώτη θέση του απειλείται σοβαρά με τις τελευταίες εξελίξεις. Πρώτο γιατί σταμάτησε το «μπίνγκο», πράγμα που έρριξε την κυκλοφορία του σημαντικά. Δεύτερο, γιατί έκλεισαν «τα Νέα» της Κυριακής και το «Κυριακάτικο Βήμα» πήρε ένα σημαντικό τμήμα των αναγνώστών τους. Και τρίτο, γιατί η διαφορά με το «Βήμα» δεν ήταν τον Απρίλιο τόσο μεγάλη (50.000 φύλλα), όσο π.χ. η διαφορά του καθημερινού «Έθνους» με «τα Νέα» (70.000 φύλλα). Ίσως, βέβαια, το «Έθνος» να μη χάσει την πρώτη θέση, αλλά το «Βήμα» θα το πλησιάζει πολύ.

Ο «Ριζοσπάστης»: Έχει την Κυριακή τη μεγαλύτερη κυκλοφορία του — 122.800 φύλλα. Είναι δεύτερος στο σύνολο και την επαρχία, και τρίτος στην Αθήνα.

Η διαφορά της κυκλοφορίας του κυριακάτικου φύλλου με τα πέντε υπόλοιπα φύλλα του «Ριζοσπάστη» που βγαίνουν τις καθημερινές είναι τεράστια. Π.χ. στην Αθήνα μέσα στη βδομάδα πουλάει περίπου 25.000 φύλλα την ημέρα, ενώ την Κυριακή 63.000! Η παρέμβαση του κομματικού μηχανισμού ως μέσου για τη διάδοση της εφημερίδας είναι παραπάνω από φανερή. Πάντως, παρουσιάζει μια στασιμότητα στην κυκλοφορία του.

Το «Βήμα της Κυριακής»: Είναι ό,τι απόμεινε από το παλιό ιστορικό «Βήμα». Τον Απρίλιο παρουσίαζε σημαντικότερες τάσεις ανόδου, που, ενισχύθηκαν σοβαρότατα από το κλείσιμο των Κυριακάτικων «Νέων». Μάλλον θα πρέπει να έχει φτάσει και ξεπεράσει τον «Ριζοσπάστη» και έτσι πρέπει να έχει κερδίσει τη δεύτερη θέση, αντί για την τρίτη που κατείχε τον Απρίλιο. Αδυναμία του η επαρχία όπου έχει την πέμπτη θέση.

Η «Αυριανή» της Κυριακής: Παρουσιάζει την ίδια καμπύλη της ανόδου και καθόδου, όπως και η καθημερινή «Αυριανή». Από δεύτερο το '85 είναι τώρα τέταρτη (107.100 φύλλα) αλλά πάντως πιο ψηλά από το '84. Στην επαρχία έχει την τρίτη θέση.

Η «Ελευθεροτυπία» της Κυριακής: Παρουσιάζει μια συνεχή αλλά μικρή, διολίσθηση προς τα κάτω και βρίσκεται συνήθως κάτω από τις εκατό χιλιάδες (95.900 φύλλα τον Απρίλιο '86) κρατώντας την πέμπτη θέση. Στην επαρχία είναι τέταρτη (49.974), πάνω από το «Βήμα» (48.058). Τελευταία στοιχεία, πάντως, δείχνουν ότι μάλλον έχει πάλι μία ανοδική τάση.

Η «Απογευματινή» της Κυριακής: επίσης πέφτει όπως η καθημερινή «Απογευματινή» αλλά κρατάει την έκτη θέση με 75.000 φύλλα.

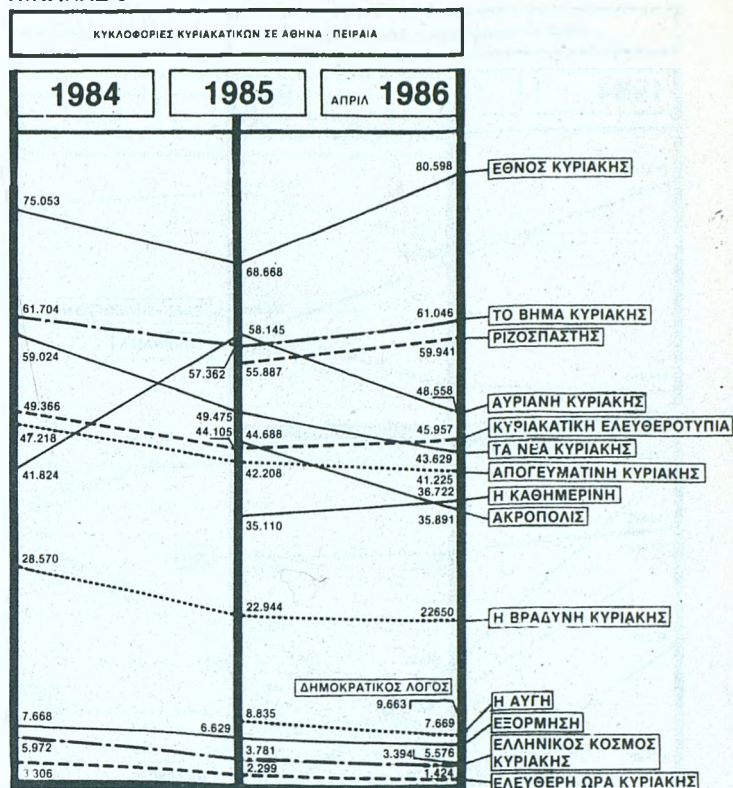
Τα «Νέα» της Κυριακής: Έκλεισαν στις 4 Μαΐου γιατί συνεχώς έχαναν κυκλοφορία. (Από 91.850 φύλλα το '85 όταν πρωτοβγήκαν είχαν πέσει στα 71.900 όταν έκλεισαν).

Η «Ακρόπολις» που κάποτε ήταν η μεγάλη εφημερίδα της Κυριακής πέφτει συνεχώς, όπως και το καθημερινό φύλλο και τώρα βρίσκεται μόλις στις 65.000 φύλλα και στην όγδοη θέση.

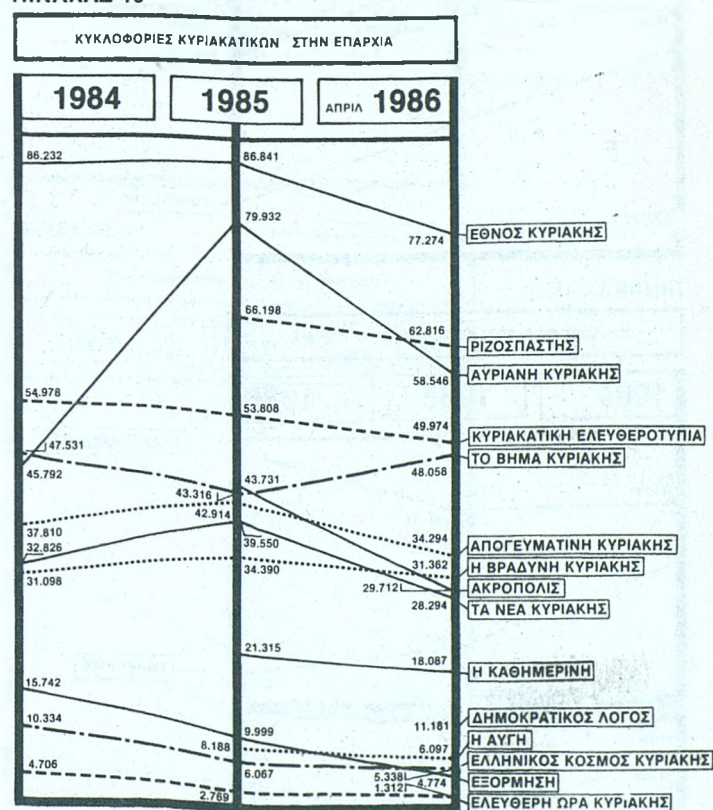
Η «Καθημερινή» της Κυριακής κατέχει την 9η θέση (54.800) και ξεπερνάει ελαφρά τη «Βραδυνή» της Κυριακής (54.052) που εμφανίζει πτωτικές τάσεις, ελαφρότερες όμως από το καθημερινό φύλλο.

Τέλος, υπάρχει μία ομάδα από κυριακάτικες εφημερίδες με χαμηλή κυκλοφορία και πτωτικές τάσεις μεταξύ των οποίων οι δύο κομματικές («Αυγή» ΚΚΕ Εσ.) — 13.800 και «Εξόρμηση» (ΠΑΣΟΚ) — 10.400 και δύο χουντικές («Ελευθέρη Ώρα» — (2.700) που πέφτει κάθετα και «Ελληνικός Κόσμος» — (8.700) που φαίνεται να έχει πάρει την κυκλοφορία της προηγούμενης).

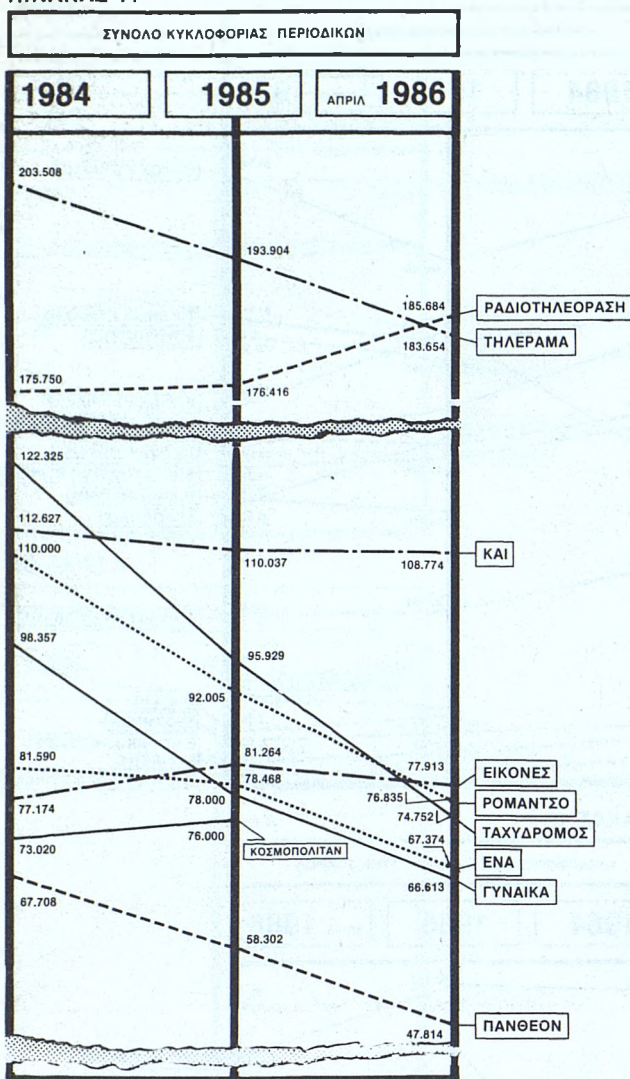
ΠΙΝΑΚΑΣ 9

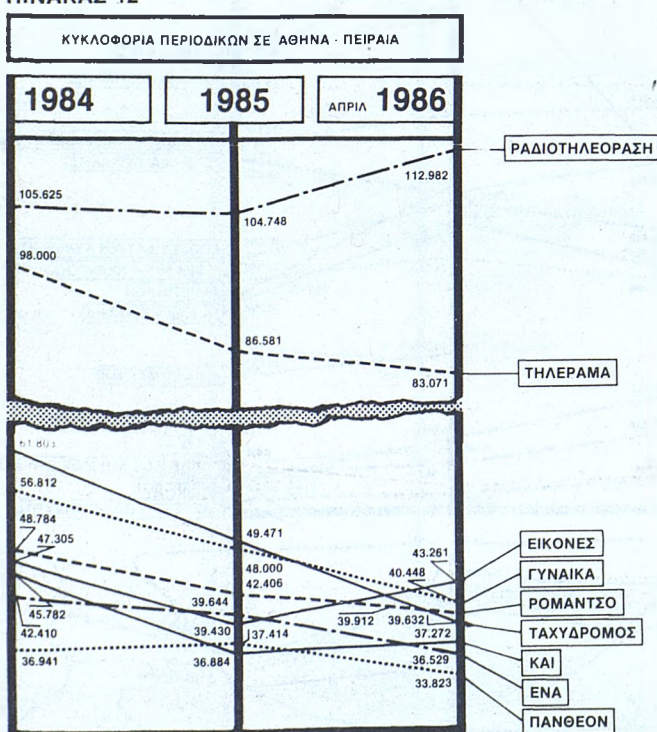
ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Τα περιοδικά

Δεν μπορούν να δοθούν συνολικοί αριθμοί για τις κυκλοφορίες των περιοδικών, όπως δίνονται για τις εφημερίδες. Και γιατί ο αριθμός τους είναι τεράστιος, και γιατί δεν βγαίνουν με την ίδια συχνότητα (εβδομαδιαία, δεκαπενθήμερα, μηνιαία κτλ.), και γιατί δεν πουλιούνται σε συγκρίσιμες τιμές, και γιατί απευθύνονται σε διαφορετικό κοινό.

Γι' αυτό θα προσπαθήσουμε να κάνουμε την παρουσίασή τους κατά ομάδες ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνονται (πίνακες 11, 12 και 13).

Τα τηλεοπτικά περιοδικά, όπως σε όλο τον κόσμο, έχουν και στην Ελλάδα τη μεγαλύτερη κυκλοφορία. Πουλάνε περίπου 370.000 τεύχη την εβδομάδα και ο αριθμός αυτός μάλλον θα πρέπει να μεγαλώσει με την έκδοση του περιοδικού «TV3» στα τέλη Μαΐου.

Το «Τηλέραμα» μοιάζει να είναι το μεγαλύτερο τηλεοπτικό περιοδικό στον τομέα του, αν και παρουσιάζει μια διολίσθηση προς τα κάτω — από 203.500 φύλλα το '84 σε 183.700 φέτος. Έχει σημαντικά μεγαλύτερη κυκλοφορία στην επαρχία απ' ό,τι στην πρωτεύουσα. Πουλιέται 60 δρχ.

Η «Ραδιοτηλεόραση» που τη βγάδι το κράτος και πουλιέται μόλις 40 δρχ., εμφανίζει μια έρπουσα ανοδική πορεία. Από 175.800 τεύχη το '84 έχει πάει στις 185.700 φέτος. Αντίθετα προς το «Τηλέραμα», η κυκλοφορία της είναι πολύ μεγαλύτερη στην Αθήνα απ' ό,τι στην επαρχία.

Με την έκδοση του «TV3» πρέπει να έχουν γίνει σημαντικές μεταβολές στο χώρο αυτό. Οι εκδότες του νέου περιοδικού ισχυρίζονται ότι έπιασαν τις εκατό χιλιάδες και ότι αφαίρεσαν κυκλοφορία και από τα δύο άλλα περιοδικά.

Παρ' όλη την σχετική πολύ μεγάλη κυκλοφορία τους, τα τηλεοπτικά περιοδικά μόλις παίρνουν ένα 3,5-4% της εμπορικής διαφήμισης.

Τα Περιοδικά ποικίλης ύλης αποτελούν μια άλλη ομάδα στην οποία περιλαμβάνονται ο «Ταχυδρόμος», το «Ένα» και οι «Εικόνες». Η συνολική κυκλοφορία τους εμφανίζεται πτωτική — από 281.000 το '85 στις 220.400 τον Απρίλιο του '86. Δεν έχουν, όμως, χάσει όλα τον ίδιο αριθμό φύλλων.

Ο Ταχυδρόμος, όπως δείχνουν οι πίνακες 11, 12 και 13, μοιάζει να είναι ο μεγάλος χαμένος, έχοντας χάσει κάπου 47.500 φύλλα δηλαδή το 39% της κυκλοφορίας του από το '84.

Το «Ένα», επίσης, παρουσιάζει μια συνεχή κάμψη από το '84, έχοντας χάσει 14.000 φύλλα ή το 17% της κυκλοφορίας του. Δηλαδή δεν μπόρεσε να εκμεταλλευτεί την πτώση του «Ταχυδρόμου».

Περισσότερη σταθερότητα εμφανίζουν οι «Εικόνες», που βρίσκονται περίπου στα επίπεδα του '84, αλλά κάτω από τα επίπεδα του '85.

Ως προς τη σχετική θέση των τριών αυτών περιοδικών, είναι δύσκολο να έχει κανείς σαφή γνώμη γιατί τον Απρίλιο παιζόταν ακόμη το «μπίνγκο» και η κυκλοφορία των «Εικόνων» που εμφανίζονται πρώτες, είναι στην ουσία τεχνητά διογκωμένη. Εκείνο που μπορεί να πει κανείς μόνο είναι ότι τα τρία αυτά περιοδικά δεν απέχουν πια πολύ το ένα από το άλλο, όπως παλιότερα. Και με ελαφρές διαφορές, μάλλον ο «Ταχυδρόμος» θα πρέπει να είναι πρώτος, μετά την κατάργηση του «μπίνγκο».

Στη διαφήμιση τα τρία αυτά περιοδικά παίρνουν σχεδόν το 43% του συνόλου της και τη μοιράζονται περίπου ίσα και με μικρές διαφορές μεταξύ τους (πίνακας 14), με πρώτο τον «Ταχυδρόμο» (16,4%), δεύτερο το «Ένα» (14,1%) και τρίτες τις «Εικόνες» (12,9%). Πάντως, η μεγάλη πτώση της κυκλοφορίας, μοιάζει να είχε μία άμεση επιρροή στο ποσοστό της διαφήμισης που παίρνει ο «Ταχυδρόμος». Χάνει συνεχώς από το '84 κι από 23,9% του συνόλου που έπαιρνε, τώρα βρίσκεται στο 16,4%, δηλαδή 7,5 ποσοστιαίες μονάδες κάτω.

Αντίθετα τα δύο άλλα περιοδικά παίρνουν όλο και μεγαλύτερο ποσοστό από την πίτα: Το «Ένα» από 13,3% το '84 και 12,9% το '85 πάει φέτος στο 14,1%. Και οι «Εικόνες» από 6,7% το '85 έχουν τώρα φτάσει το 12,9%.

Γυναίκες και άλλα περιοδικά: Σε αυτή την ομάδα έχουμε:

- Το «Και» που στάθηκε, από την αρχή μια δημοσιογραφική επιτυχία και εμφανίζει μια σχετική σταθερότητα στην κυκλοφορία του. Πουλάει κάπου 109.000 φύλλα, το 70% στην επαρχία.

● Η «Γυναίκα» είναι ένα παλιό περιοδικό που όμως παρουσιάζει μια συνεχή φθίνουσα πορεία. Όντας και πιο ακριβό από τα άλλα (170 δρχ.) πουλάει περίπου 66.500 φύλλα, ενώ κάποτε πουλούσε εκατό χιλιάδες κι επάνω. Ακόμη παίρνει ένα μεγάλο ποσοστό της διαφήμισης (17,2%) και παρ' όλη τη σχετική πτώση που παρουσιάζει και εδώ, μοιάζει να διεκδικεί τα πρωτεία από τον «Ταχυδρόμο» στο σύνολο των περιοδικών.

● Το «Ρομάντζο» βρίσκεται κι αυτό σε συνεχή πτωτική διαδρομή — από 110.000 φύλλα το '84, στα 76.800 φέτος. Το ποσοστό του στη διαφήμιση, επίσης, πέφτει συνεχώς. (Από 5,7% το '84 σε 2,6% τώρα). Είναι πάντοτε το δεύτερο περιοδικό στην Επαρχία.

● Το «Κοσμοπολίταν» μοιάζει να έχει μια σταθερή κυκλοφορία γύρω στις 75.000. Στοιχεία για τον Απρίλιο δεν υπάρχουν. Εμφανίζει πτωτική τάση στη διαφήμιση (από 7,5% σε 3,2%).

● Το «Πάνθεον» παρ' όλο που προσπάθησε να γίνει ένα είδος περιοδικό της «μαχόμενης γυναίκας», δε φτούρησε. Πέφτει συνεχώς (από 68.000 στις 48.000) και στην επαρχία έχει πάθει πανωλεθρία (από 31.000 στις 14.000). Παρ' όλα αυτά το περιεργό είναι ότι κρατάει ένα πολύ μεγάλο ποσοστό της διαφήμισης (10,3%)! Αν είναι βέβαια σωστοί οι αριθμοί της Nielsen που δεν προέρχονται από τα λογιστήρια, αλλά από την καταμέτρηση των σελίδων διαφήμισης των εντύπων (Λέγεται λ.χ. ότι ορισμένα περιοδικά πληρώνονται δύο σελίδες διαφήμιση και τυπώνουν τρεις).

Πρωτού τελειώσουμε αξίζει να δώσουμε τις κυκλοφορίες και ορισμένων ακόμη περιοδικών για το 1985.

«Εκείνη»	104.500
«Κατερίνα»	73.700
«Μανίνα»	81.000
«Μπλεκ»	77.500
«Πρακτική Γυναίκα»	88.700
«Playboy»	74.300
«Τέσσερις Τροχοί»	62.800
«Τέταρτο»	22.700

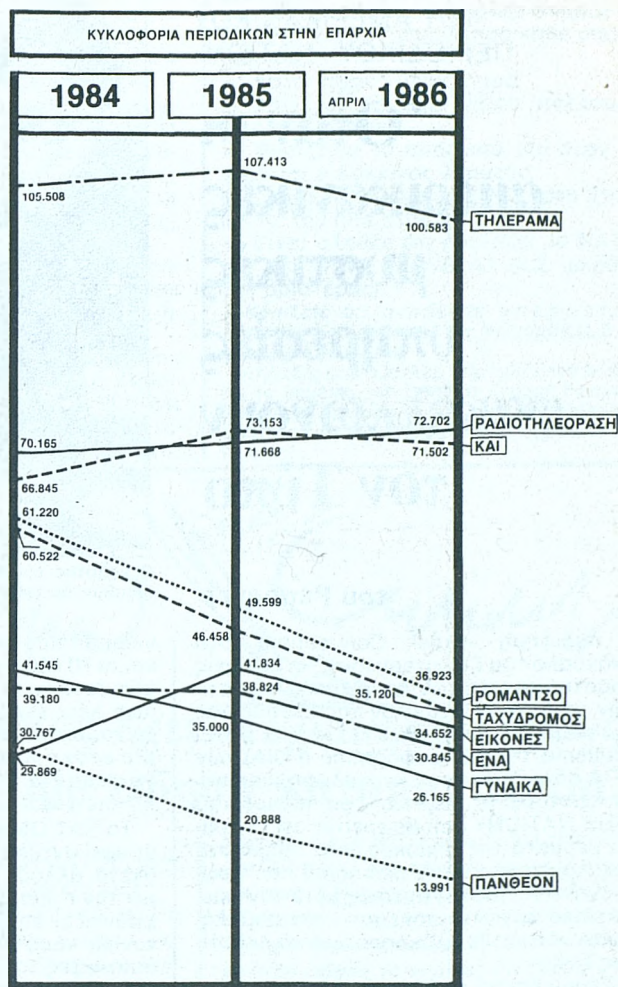
Τέλος θα έπρεπε να μιλήσουμε και για ένα έντυπο που δίνει τις κυκλοφορίες όλων των άλλων, εκτός από τη δική του. Το «Ποντίκι» πουλούσε 80.000 φύλλα το '84, 105.000 το '85 και 93.700 τον Απρίλιο του '86.

Διαφήμιση: Όπως φαίνεται από τον πίνακα 14, έξι περιοδικά μοιράζονταν μεταξύ τους το 78,4% της συνολικής διαφήμισης των περιοδικών το '84, το 72,4% το '85 και το 76,7% τον Απρίλιο του '86.

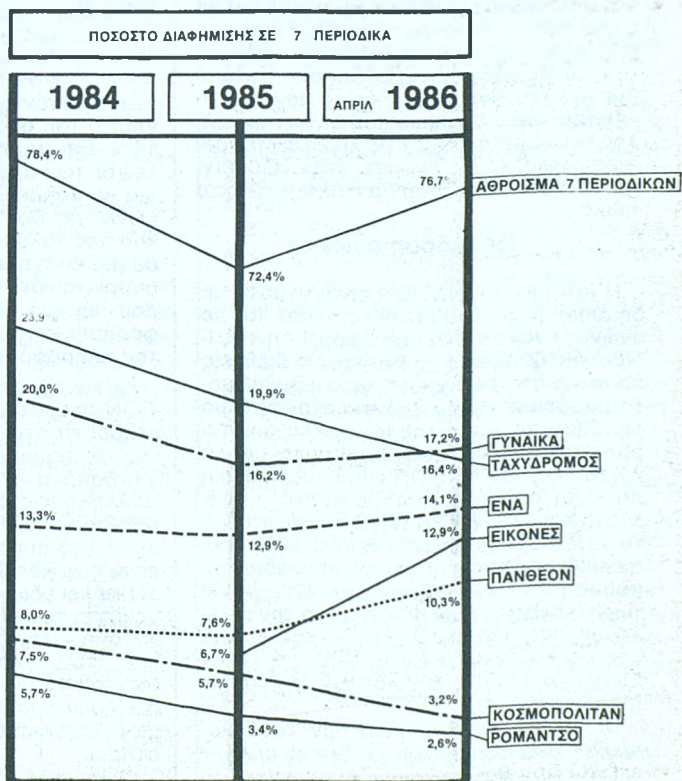
Αυτά για τις εξελίξεις στις κυκλοφορίες και τη διαφήμιση των εφημερίδων και των περιοδικών τα τελευταία δυόμισι χρόνια.

Όπως έγραψα στην αρχή, θα ήθελα να επαναλάβω και εδώ, ότι όλοι οι αριθμοί για τις χρονιές 1984 και 1985 είναι οριστικοί. Για το '86, όμως, είναι μόνο του μήνα Απριλίου και, δείχνουν, απλώς τάσεις και όχι οριστικά αποτελέσματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Το ειδικό τεύχος για τον ΤΥΠΟ, το ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ, ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Το τεύχος 320, στο οποίο δημοσιεύθηκαν οι εισηγήσεις και η συζήτηση που οργάνωσε το ΑΝΤΙ στην Πάντειο τον περασμένο Δεκέμβριο με θέμα «ΤΥΠΟΣ - ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ - ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ» έχει αποσυρθεί από την κυκλοφορία. Οι αναγνώστες που για διάφορους λόγους δεν μπόρεσαν να το προμηθευτούν, μπορούν να το βρουν στα γραφεία μας, όπως και στα κεντρικά βιβλιοπωλεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Επειδή τα αντίτυπα που υπάρχουν είναι λίγα, όσοι θέλουν μπορούν επίσης να μας γράψουν αποστέλλοντας το αντίτιμο (150 δρχ.) και τα ταχυδρομικά τέλη (35 δρχ.) σε επιταγή ή γραμματόσημα και να τους στείλουμε το τεύχος.

Με την ευκαιρία θέλουμε να επανορθώσουμε ένα ακόμα — το τελευταίο — σοβαρό τυπογραφικό λάθος: Από παραδρομή στο εξώφυλλο, αλλά και στην ύλη (σελ. 16) η παρέμβαση του παραγωγού κ. Δημήτρη Πόντικα, αποδόθηκε στον κ. Μάριο Ποντίκα. Ζητάμε συγγνώμη για το λάθος που έγινε.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «NATION»

Όταν οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες φακελλώνουν τον Τύπο

του Ρεπόρτερ

Η περίφημη «Greek Connection» στο σκάνδαλο του Γουστεργκκιητ, οι διεθνείς δραστηριότητες των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών εναντίον της ελευθερίας της πληροφόρησης και ο Νόμος για την Ελευθερία της Πληροφόρησης (FOIA) των ΗΠΑ οδήγησαν στην ανακάλυψη μιας πολύ ...ιστορικής παρέας: του περιοδικού «THE NATION» που θεωρείται ότι εκφράζει ρεύματα της δημοκρατικής αμερικανικής Αριστεράς. Ένα περιοδικό που πρωτοβγήκε το 1865 —αμέσως μετά τον αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο— και συμπλήρωσε φέτος 120 ολόκληρα χρόνια εκδοτικής ζωής.

Σε μια εποχή κατά την οποία τα «επιτυχημένα» περιοδικά εκδίδονται στα περίπτερα «χρωματισμά και παρφουμαρισμένα», με διαφημιστικά ένθετα, τυπωμένα σε χαρτί τόσο γυαλιστερό όσο ένας καινούργιος δίσκος πικ-απ, το NATION γιόρτασε στις 29 Μαρτίου την 120ή επέτειο της επιβίωσής του, «ντυμένο», όπως πάντα, στο «γκρίζο» εκείνο χρώμα που δίνουν οι πολλές τυπωμένες λέξεις, με λίγες φωτογραφίες, αλλά, όπως έγραψε στην «Ουάσιγκτον Ποστ» η Ελεάνορ Ράντολφ, «άτεγκτο ηθικά».

Παράδοση αγώνων

Η ιστορία του NATION είναι γεμάτη με δημοσιογραφικές επιτυχίες, αλλά και με αγώνες ενάντια στην αστυνόμευση της ιδιωτικής ζωής από το FBI και τις διεθνείς δραστηριότητες της CIA, για τα δικαιώματα των μειονοτήτων, ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ, υπέρ της ισπανικής αριστεράς στον Εμφύλιο του '36. Ο ρόλος, αλλά και η θέση του NATION στην αμερικανική πολιτική σκηνή εικονογραφήθηκε σφάτατα και στο WHO'S WHO στο πάρτυ για τα γενέθλιά του: βρέθηκαν εκεί 3.000 προσωπικότητες που πάλεψαν στην ίδια παράδοση που συνεχίζεται από 120 χρόνια τώρα, και παλεύουν πάντοτε για την φιλελευθροποίηση της αμερικανικής πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Όπως η Τζόαν Μπαέζ, ο Τζωρτζ Μαγκκόβερν, ο Τζαίμς Μπόλντγουϊν.

Οι αγώνες εκείνοι μοιάζουν τόσο μακρινοί τώρα στις ΗΠΑ και δεν είναι λίγοι εκείνοι που θεωρούν «αναχρονιστική» τη

Ο εκδότης του Nation, Χάμιλτον Φις ΙΙΙ, και ο διευθυντής του περιοδικού Βίκτωρ Ναβάσκι.

γλώσσα που επιμένει να μιλά το NATION και οι 70.000 συνδρομητές του. Αλλά παρ' όλα αυτά το περιοδικό επιμένει, επειδή όπως λέει ένας από τους συντάκτες του «είναι υπέρ του ειλικρινούς ρεπορτάζ σε μια εποχή κατά την οποία οι άνθρωποι λένε ψέμματα γι' αυτό που θεωρούν το καλό της χώρας».

Το NATION και η γενιά που εκπροσωπεί θεωρεί αντίθετα ότι το καλό των ΗΠΑ βρίσκεται αλλού. Ήταν έτσι φυσικό να επισύρει την προσοχή του FBI και της CIA που φρόντιζαν επί χρόνια να φακελλώνουν κανονικά τόσο το περιοδικό όσο και τους συντάκτες του.

Φάκελος 10 κιλών

Εκμεταλλευόμενο το νόμο FOIA, το NATION ζήτησε από το FBI τον φάκελλό του —την ίδια περίπου εποχή που το ANTI ζήτησε τον δικό του. Ύστερα από πέντε χρόνια, το FBI έδωσε στο NATION στοιχεία από τον φάκελλό του, η πρώτη καταγραφή του οποίου χρονολογείται από το 1922. Επί σαράντα χρόνια το FBI ξόδευε λεφτά των αμερικανικών φορολογουμένων για να παρακολουθεί, αναλύει και φακελλώνει τις δραστηριότητες ενός περιοδικού που τολμούσε να γράφει την αλήθεια σε μια εποχή που η ελευθερία του Τύπου συρρικνωνόταν για να καταντήσει αυτό που σήμερα αποκαλούμε «μαζική πληροφόρηση» και που δεν έχει καμία σχέση με την πληροφόρηση.

Οι καταγραφές στον φάκελλό του NATION κατατομίζουν το 1981 και για να αποκτήσει τα στοιχεία που του έδωσαν τελικά, το περιοδικό πλήρωσε 177 δολάρια για δαπάνη «του χρόνου έρευνας από υπαλλήλους» του FBI και για «αντίγραφα περίπου 3.000 εγγράφων». Ο φορμαλισμός της αμερικανικής γραφειοκρατίας είναι κωμικός μερικές φορές...

Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι η μεταχείριση του ANTI από τη CIA ήταν δυσάλογη. Πληρώσαμε 106,5 δολάρια για να μας στείλουν τρία αποκόμματα εφημερίδων και να μας υπενθυμίσουν ότι θα μας στείλουν δύο εκθέσεις εφόσον κερδίσουμε τη σχετική δίκη στα αμερικανικά δικαστήρια.

Ο «φάκελλος» του NATION αποτελείται

από 12 δεμένους τόμους και έναν δέκατο τρίτο που περιέχει μια... επιστημονική ανάλυση των άρθρων που δημοσίευσε το περιοδικό επί εννέα συνεχή χρόνια —ποιος είπε αλήθεια ότι οι μυστικές υπηρεσίες δεν κάνουν «επιστημονική» δουλειά; Και ασφαλώς ο υπάλληλος του FBI που παρέδωσε στο περιοδικό τον φάκελλό του θα «κοψομεσιάστηκε» τα έγγραφα ζυγίζαν, ούτε λίγο ούτε πολύ, 10 κιλά.

Από τα στοιχεία που περιείχαν τα έγγραφα του φακέλου του NATION σβήστηκαν τελικά μόνο το 5% και είναι χαρακτηριστικό ότι τα σβήσιμα αφορούν ονόματα πρακτόρων και χαφιδών του FBI. Είναι αρκετά συγκινητική η αλληλεγγύη που επιδεικνύουν στους πρώην συναδέλφους τους οι σημερινοί υπεύθυνοι του FBI.

Η περίπτωση μας

Η ίδια «αλληλεγγύη» επιδεικνύεται και στην περίπτωση του ANTI. Στην επιστολή που έστειλε στο ANTI στις 18.4.86 ο πρόεδρος της «επιτροπής επανεξέτασης πληροφοριών» της CIA, Ρίτσαρντ Κερρ, και απαντώντας στο αίτημα του ANTI για την απόδοση του φακέλλου του αναφέρεται (βλ. και τχ. 316):

«Για πληροφόρησή σας, η εξαιρετική (b) (1) περιλαμβάνει θέματα για τα οποία υπάρχει εξουσιοδότηση, σύμφωνα προς κριτήρια θεσπισθέντα με το κατάλληλο εκτελεστικό διάταγμα, ώστε να τηρηθούν μυστικά προς το συμφέρον της εθνικής άμυνας ή της εξωτερικής πολιτικής και τα οποία (θέματα) έχουν στην πράξη, επί του παρόντος, δεόντως ταξινομηθεί ως απόρρητα».

Όπως ήδη γράψαμε, οι εκθέσεις που δεν θέλει να αποκαλυφθούν η CIA αφορούν:

- Η πρώτη (με ημερομηνία 31 Μαΐου 1972) την έκδοση του περιοδικού στη διάρκεια της δικτατορίας. Το ANTI είχε κυκλοφορήσει λίγες ημέρες πριν και είχε αμέσως επέλθει η ΕΣΑ.

- Η δεύτερη έκθεση (με ημερομηνία 8 Δεκεμβρίου 1978) είχε προφανώς συντα-

The Nation.

March 22, 1986 \$1.35 U.S. 65p

*** 120TH ANNIVERSARY ISSUE ***

LOOKING AT THE UNITED STATES

Margaret Atwood • Abolbasan Bani-Sadr • Benazir Bhutto • Willy Brandt

E.L. Doctorow • Slavenko Drulovich • Rachel Elyan • Carlos Fuentes

Christopher Hitchens • George Kennell • Jack Lang • Penny Lernoux

Michael Manley • Wang Meng • Margaret Chant Papandreu

Salman Rushdie • E.P. Thompson • Gore Vidal • Yezgeni Yezewskunko

PLUS

The History of The Nation According to the FBI by Penn Kimball

Afterword by Fred J. Cook

Στο τεύχος της 22/3/86, το Nation γιορτάζει τα 120 χρόνια του. Γράφουν σ' αυτό, ο Μπάνι-Σάντ, ο Βίλυ Μπραντ, η Ντράκουλις, ο Κρίστοφερ Χίτσενς, ο Τζακ Λανγκ, ο Γκορ Βιντάλ, ο Γεφτούσκιν, ο Ε. Τόμσον αλλά και η Μαργαρίτα Παπανδρέου (το άρθρο της αφορούσε τον αντιαμερικανισμό στην Ελλάδα και έχει τύχει ευρύτατης δημοσιότητας στη χώρα μας).

χθεί με το χεράκι του κ. Clair Elroy George και θα «εξερευνούσε» τις συνθήκες αποκάλυψης του «σταθμάρχη» της CIA στην Αθήνα.

Είναι λοιπόν προφανές, όπως και στην περίπτωση του NATION, ότι οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες προστατεύουν «σαν κόρη οφθαλμού» τους πράκτορές τους μέσα και έξω από τις ΗΠΑ. Πώς, άλλωστε, θα μπορούσαν να βρίσκουν πράκτορες;

Το ANTI πάγτως υπέβαλε αγωγή στα αμερικανικά δικαστήρια ζητώντας να του αποδωθούν οι δύο εκθέσεις, όπως φρόντισε να μας «υπενθυμίσει» και ο ίδιος ο κ. Κερρ.

Αγαπάς τους νέγρους;

Αλλά ας γυρίσουμε στο NATION, που, όπως αποδείχτηκε μετά την κοινοποίηση

του φακέλλου του, ήταν προσωπικός αντίπαλος του γνωστού — «μακαρίτη» τώρα — διευθυντή του F.B.I., Έντγκαρ Χούβερ.

Το 1940 το NATION γιόρτασε τα 75 χρόνια του. Πρόεδρος των ΗΠΑ τότε ήταν ο Φραγκλίνος Ρούσβελτ, ο οποίος έστειλε ένα συγχαρητήριο μήνυμα στο NATION λέγοντας ότι το περιοδικό «...το οποίο τόσο συχνά υιοθετεί μη δημοφιλείς θέσεις, έχει ισχυρούς εχθρούς, όπως επίσης και πιστούς φίλους», εννοώντας, προφανώς, τον εαυτό του.

Αυτό το συγχαρητήριο μήνυμα του προέδρου των ΗΠΑ, ο Χούβερ το πέρασε ...στο φάκελο του NATION. Ο Χούβερ ήταν υφιστάμενος του Ρούσβελτ!

Μ' ένα έγγραφο του 1943, καταμεσής στο μακελινό του 2ου Παγκόσμιου Πολέμου, ο φάκελλος του NATION δείχνει ότι το FBI ζητούσε πληροφορίες από ανώτερο υπάλληλο της κυβέρνησης για τον χα-

ρακτήρα του προσωπικού της υπηρεσίας του. Οι ερωτήσεις που έβαζε ο «μπάτσος» του FBI για τον χαρακτήρα κάθε υπαλλήλου ήταν:

— Κάνει παρέα με νέγρους;

— Φαίνεται να έχει πάρα πολλούς Εβραίους φίλους;

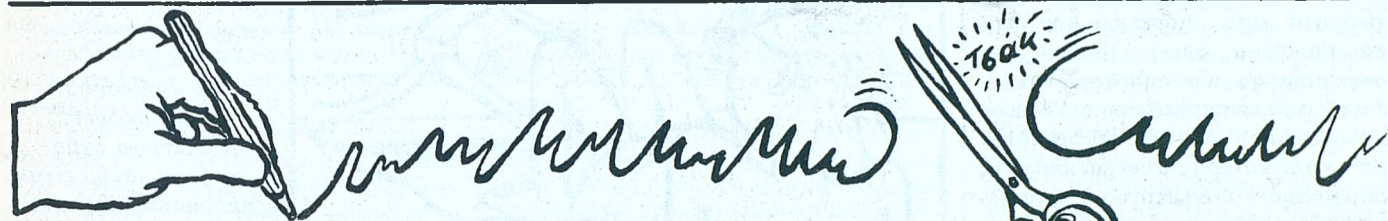
— Φωτίζεται το πρόσωπό του όταν αναφέρεται ο Κόκκινος Στρατός;

(Σ.Σ. πού πολέμαγε τους Ναζί στο Στάλινκραντ την ίδια στιγμή)

— Είναι αληθές ότι διαβάζει το NATION και την NEW REPUBLIC; (Σ.Σ. εκδόσεις της αριστεράς)

— Νομίζετε ότι αντιτίθεται υπερμέτρως προς τον φασισμό και τον Ναζισμό; (Σ.Σ. υπογράμμιση δικιά μας)

Δηλαδή, ενώ ο Χίτλερ ξεκλήριζε τον κόσμο από τα θεμέλια του (1943) ο Χούβερ έψαχνε να βρει ποιοι αμερικάνοι δεν χωνεύανε πολύ το Χίτλερ για να τους απολύσει από δημόσιους υπάλληλους!...

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ NATION - ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΛΑΜΠΡΑΚΗ

«Το συγκρότημα Λαμπράκη λ.χ. λέγεται ότι είχε αγοράσει έγκαιρα την αποκλειστικότητα της αναδημοσίευσης στην Ελλάδα των αποκαλύψεων του Χίτσενς στο NATION. Αλλά τίποτε δεν δημοσιεύτηκε τουλάχιστον μέχρι τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές. Αμέλεια δημοσιογραφική; Ή μήπως έπαιξε άραγε ρόλο στην αποσιώπηση η κουμπιριά του κ. Χρ. Λαμπράκη με τους γνωστούς μεγαλοεπιχειρηματίες;»

Αυτά σημειώναμε στο 321 τχ. Σήμερα δίνουμε μερικά στοιχεία για το πώς η «ελληνική σύνδεση» με το σκάνδαλο Γουώτεργκαϊτ «θάφτηκε» από το συγκρότημα Λαμπράκη. Δεν είναι βέβαια η μοναδική περίπτωση για άλλες εφημερίδες που τάνευαν — ίσως — άλλα κριτήρια. Αλλά είναι χρήσιμο να δημοσιολογείται κάποτε η «συλλογιστική» που κανονάρχει το τι και πότε και αν θα δημοσιεύεται κάποια είδηση. Αλλά ας δούμε τα γεγονότα με τη σειρά:

● Στις 18/5 το NATION πρόσφερε στο «Βήμα» την αποκλειστικότητα του άρθρου του Χίτσενς στο NATION, έναντι 500 δολαρίων, και στις 20/5 εκπρόσωπος της εφημερίδας απαντά στο αμερικανικό περιοδικό ότι αποδέχεται την προσφορά.

● Ακολουθούν διάφορα «τέλεξ» για τη ρύθμιση της αποστολής του άρθρου και των χρημάτων και η αλληλογραφία NATION - ΒΗΜΑΤΟΣ κλείνει με επιστολή του αμερικανικού περιοδικού που διαβεβαιώνει την εφημερίδα ότι υπ'ήρχε «εμπάρκω» για την αναδημοσίευση του θέματος μέχρι και τις 25 Μαΐου και παρακαλεί για την αποστολή των δολαρίων.

Αλλά «κάτι» μεσολάβησε και το «Βήμα» δεν δημοσίευσε τις αποκαλύψεις του NA-

Όταν ο Τύπος έχει «τεχνικούς λόγους» μια είδηση καταποντίζεται...

TION. Τι ήταν αυτό το «κάτι»;

Σε σχετική επιστολή του ΒΗΜΑΤΟΣ, με ημερομηνία 14.6.86, αναφερόταν επί λέξει:

«Τεχνικοί λόγοι καθιστούν αδύνατη για μας τη χρησιμοποίηση του άρθρου και των ντοκουμέντων του κ. Χίτσενς. Έτσι, δεν νομίζουμε ότι οφείλουμε να σας πληρώσουμε το συμπεφωνημένο ποσό των 500 δολαρίων. Σας εσωκλείω 60 δολάρια που καλύπτουν τα ταχυδρομικά έξοδα για την επείγουσα αποστολή του υλικού...».

Αλλά η συνέχεια της επιστολής έχει ενδιαφέρον γιατί δείχνει τον τρόπο που μια εφημερίδα χειρίζεται τις είδησεις:

«Με την ευκαιρία θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή σας στα παρακάτω:

Στο σχετικό τέλεξ της 20ής Μαΐου λέγατε ότι το άρθρο αναφέρεται σε «γνωστές ελληνικές προσωπικότητες» που ενέχονται στην υπόθεση Γουώτεργκαϊτ. Αλλά καμιά τέτοια προσωπικότητα δεν εμφανίζεται στο άρθρο —εκτός από έναν αξιωματικό της χούντας που σήμερα εκτίει ποινή ισόβιας κάθειρξης και πέντε Έλληνες βιομήχανους από τους οποίους ένας ήδη είναι νεκρός, τρεις άλλοι που δεν είχαν ακριβώς ανάμειξη, και ο κ. Τομ Πάπας που ήταν πράγματι αναμειγμένος. Αλλά αυτό δεν είναι είδηση για τους Έλληνες αναγνώστες γενικά, και για τους δικούς μας αναγνώστες ειδικότερα.

Με άλλα λόγια δεν είναι είδηση για τους Έλληνες αναγνώστες η ανάμειξη γνωστών Ελλήνων επιχειρηματιών, της χούντας και της ΚΥΠ στο σκάνδαλο που προκάλεσε την μοναδική στην ιστορία παραίτηση προέδρου των ΗΠΑ.

Να όμως τι απαντά σ' αυτά το NATION με επιστολή του της 27/7:

«Επισημαίνω ότι πρέπει να διαφωνήσω

στην εκτίμησή σας ότι το άρθρο του Κρίστοφερ Χίτσενς, "δεν περιείχε νέες πληροφορίες για τους Έλληνες αναγνώστες γενικά". Ειδικά στην περίπτωση του Τομ Πάπας αυτό που λέτε δεν ισχύει καθόλου γιατί είναι πολύ σημαντική είδηση το γεγονός ότι (όπως ο ίδιος παραδέχεται σύμφωνα με τα ντοκουμέντα που έφερε στο φως η έρευνα του «NATION») συζήτησε με τον Γενικό Εισαγγελέα Τζων Μίτσελ το «λάδωμα» με 50.000 δολάρια των κατηγορουμένων για το Γουώτεργκαϊτ, ύστερα μάλιστα από πολύχρονες υποψίες ότι ήταν βαθιά αναμειγμένος στο σκάνδαλο του Γουώτεργκαϊτ. Η σημασία της είδησης αποδεικνύεται άλλωστε από τη μεγάλη δημοσιότητα που πήρε το δημοσίευσμά μας στην Αμερική και την Ευρώπη.

Σχετικά με το Νικόλαο Βαρδινογιάννη που βέβαια έχει πεθάνει, η χήρα του και τ' αδελφά του ελέγχουν μια οικονομική αυτοκρατορία στην Ελλάδα. Σύμφωνα με αδιάφυστα στοιχεία, ο εισαγγελέας της υπόθεσης Γουώτεργκαϊτ ανακάλυψε έξι πιθανές παραβιάσεις του αμερικανικού νόμου όπου ο Βαρδινογιάννης ενέχεται σε οικονομικές συνεισφορές κατά την εκλογή Νίξον - Αγκνιου. Άρα, έχει ενδιαφέρον για το ελληνικό κοινό.

Επιπλέον, πέρα από τις ελληνικές προσωπικότητες που αναφέρονται στο άρθρο, τα ντοκουμέντα από τον ειδικό εισαγγελέα περιγράφουν οικονομικές συνεισφορές άλλων Ελλήνων και ελληνο-αμερικανών επιχειρηματιών σε πολιτικούς, που διεκπεραιώθηκαν μέσω του Πάπας. Αυτές οι συνεισφορές είναι οπωσδήποτε άξιες δημοσιότητας, αν μάλιστα πάρουμε υπόψη μας την ύποπτη φύση όλων των δραστηριοτήτων του Πάπας.»

● Αυτή είναι η μικρή ιστορία μιας «χαμένης είδησης και της τιμής της»...

Αν ο Οκτώβριος μήνας δεν είχε εννιά...

Αν έχουν κάποιο δικίο αυτοί που όψιμα θυμήθηκαν, και απο θέσεως εξουσίας, ότι οι δημοτικές εκλογές δεν προκρίνουν τις πολιτικές εξελίξεις, αυτό το δικίο βρίσκεται μόνο στην κανονικότητα... της διεξαγωγής αυτών των εκλογών: μεταπολιτευτικά, οι δημοτικές εκλογές επαναλαμβάνονται σταθερά και αδιατάρακτα ακριβώς κάθε τέσσερα χρόνια, πέραν και άνω πολιτικών κρίσεων, ανακατατάξεων, κτλ.: προδικτατορικά, τα διαστήματα αυτά μπορεί να μην ήταν πάντα κανονικά, όμως ο βαθμός της διαφοροποίησης των δημοτικών εκλογών από τις περιπέτειες που συνοδεύαν τις βουλευτικές εκλογές, εκφραζόταν και στη σχετικότερη ελευθερία επιλογής των αρχόντων που διέθετε ο κατά τα άλλα «πειθαρχημένος πολίτης» (και μετά-ξυ άλλων, αυτή η ελευθερία μπόρεσε να δημιουργήσει το προδικτατορικό φαινόμενο της ευρύτατης «δημοτικής Αριστεράς»).

Σε συνθήκες λοιπόν σχετικά ομαλού δημοκρατικού βίου και σχετικά εύρυθμης λειτουργίας των πολιτικών του θεσμών, ο μόνος δυνατός τρόπος πραγματοποίησης δημοτικών εκλογών «συγχρόνως καθ' όλην την Επικράτειαν» είναι η εκπνοή της τετραετούς θητείας των εκλεγμένων δημοτικών αρχών: Δώδεκα χρόνια μετά το '74, κανένα δημοτικό συμβούλιο δεν παραιτήθηκε πρόωρα για να υπάρξει κάποια περίπτωση αναπληρωματικής εκλογής σε ένα Δήμο, και κανένας υπουργός Εσωτερικών δεν «διέλυσε» πρόωρα και συλλήβδην μια σειρά τοπικές κυβερνήσεις: και τα δύο αυτά δεδομένα σημαίνουν μεν μια εμπειρωμένη θεσμική σταθερότητα στα «κύτταρα της Δημοκρατίας», υποδηλώνουν όμως και μια υποβάθμισή τους ως θεσμών εξουσίας, αφού οι τριβές και οι αντιθέσεις μεταξύ κράτους και τοπικής αυτοδιοίκησης δεν είναι τέτοιου βαθμού που να παράγουν πολιτικές κρίσεις, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των σχέσεων κυβερνητικής εξουσίας και Βουλής.

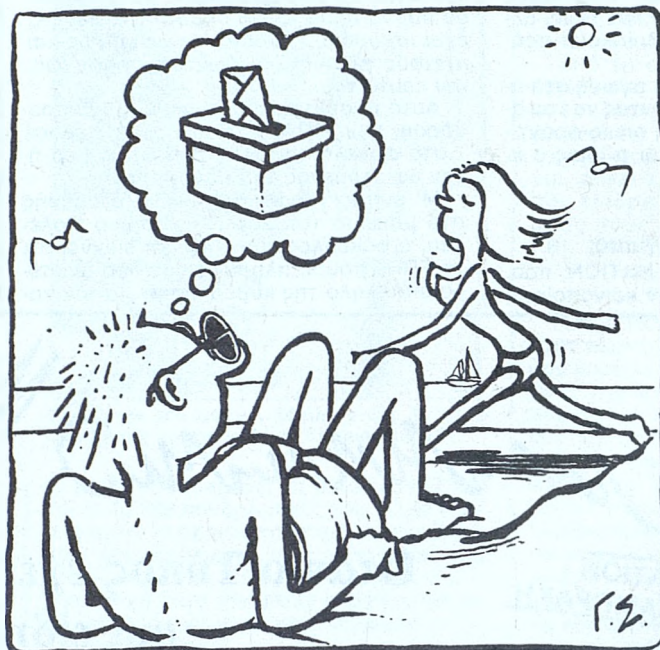
Ούτως εχόντων των πραγμάτων, 9 περίπου εβδομάδες πριν τις δημοτικές εκλογές, λίγοι είναι αυτοί που, κατακαλόκαιρο, τους απασχολεί η επιλογή τους της Κυριακής 12ης Οκτωβρίου. Η ένταση που παρατηρήθηκε τον Ιούνιο γύρω από τις υποψηφιότητες —πάντα στους μεγάλους Δήμους— ήταν περισσότερο μια υπόθεση κατ' αρχάς της Αριστεράς και των εσωτερικών της εξελίξεων και κατά δεύτερο λόγο μια «πρόβα» με γενικότερες πολιτικές προεκτάσεις. Θα μπορούσε να ήταν διαφορετικά ίσως, αν...

... Αν οι κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις που παρατηρήθηκαν στο δημόσιο βίο της χώρας μετά τον Οκτώβριο του '85 είχαν δημιουργήσει μια δυναμική οργανικότερα και μονιμότερα συνδεδεμένη με την προσδοκόμενη ή εν δυνάμει αποδέσμευση λαϊκών στρωμάτων από τα στερεότυπα και τις πρακτικές που εξέπεμπε μέχρι τότε το κυβερνών κόμμα. Και για να γινόταν κάτι τέτοιο χρειαζόταν μια πολιτική πρόταση από την Αριστερά, προγραμματικά συγκεκριμένη, στρατηγικά συνολική και ιστορικά πειστική...

... Αν η ιδιώτευση ευρύτατων κατηγοριών δεν συνεχιζόταν να αναπαράγεται στη μορφή του καθημερινού νεοέλληνα του «εδώ και τώρα» —όπως κάλλιστα μπορεί να συμβαίνει σε περιόδους επέκτασης της ελλαδικής εκδοχής κράτους «προνοίας» —και αναστέλλονταν από μια εύρυνση του πολιτικού και της πολιτικής, όπως μπορεί να συμβεί σε

περίόδους αποδιάρθρωσης των κοινωνικών συμμαχιών και ιδεολογικών επαγγελιών που εδράζουν τον κυβερνώντα πολιτικό σχηματισμό (και μια τέτοια περίοδος διαγράφεται, πλέον, ολοένα και με περισσότερη ενάργεια).

... Αν κάποιοι από τους παροικούντες την αριστερά όχθη της Ιερουσαλήμ είχαν αποφασίσει πλέον να συστοιχηθούν προς την πολιτική συγκυρία και εκεί να εγχαράζουν το ιδεολογικό

θεωρήματα περί πολιτικής ηγεμονίας μακράν της πολιτικής και πλησίον του θεωρητικού σκαριφήματος ασκήσεων επί χάρτου. Αντ' αυτών, το ΚΚΕ Εσωτερικού προτίμησε να ομιλεί και να πράττει σε να βρισκόταν σε καθεστώς πόλεων Μεσαιωνικών, πολύ πριν το εθνικό Κράτος και την πολιτική του, επιλέγοντας την Αθήνα για να δώσει την «πολιτική μάχη» και τη μάχη επί του πολιτικού και αφήνοντας τη Θεσσαλονίκη στο καθεστώς κάποιας τοπικής ιδιαιτερότητας (σαν να ήθελε να υπενθυμίσει ότι οι περιπέτειες στην εθνική ολοκλήρωση του Ελλαδικού Κράτους θα πρέπει να πληρώνονται 85 τόσα χρόνια μετά...).

Τέλος, οι δημοτικές εκλογές θα μπορούσαν ίσως να απασχολούν τους ιδιωτευόντες παραθεριστές, να τους υπενθυμίζουν, έστω και στο περιθώριο του μίξερου, πια, και απελπιστικά οργανωμένου καλοκαιριού τους, ότι τυγχάνουν και πολίτες, αν η άλλη αριστερά της Ιερουσαλήμ, οι μακρινοί απόγονοι της μεγάλης σοσιαλιστικής πατρίδας, είχαν έγκαιρα και πειστικά απαλλάξει από δουλείες αδιέξοδων παρελθόντων...

Ούτως ή άλλως, με Μπέη ή χωρίς Μπέη, με Μαναβή ή χωρίς Μαναβή, με τους κομπογιαντισμούς και τα ατάκτως ερρημένα πλεονεκτήματα της «σίγουρης ψήφου για την αναβάθμιση της Αυτοδιοίκησης» (βλέπε ΠΑΣΟΚ), ο Οκτώβριος φαντάζει μακρινός. Πέρα από τα αντανάκλαστικά μιας κοινωνικά ενδεδυμένης απαισιοδοξίας, η ψήφος τον Οκτώβριο μπορεί να σηματοδοτηθεί το πολύ ως ψήφος διαμαρτυρίας (έστω κι αν το... ΕΚΚΕ τη θεωρεί «πρόκριμα για γενικότερες πολιτικές εξελίξεις», ή σαν αφετηρία για το «κτύπημα του παρασιτισμού της άρχουσας τάξης»). Όμως, τα μετά τον Οκτώβριο, ίσως σημαίνουν κάποιες άλλες αφετηρίες, διαφορετικών εξελίξεων.

Γι' αυτό κι εμείς επιμένουμε στον προ-Οκτωβριανό διάλογο, και παράλληλα εννοούμε να συνεχίζουμε την ενασχόλησή μας με ζητήματα που χρονολογούνται πολύ καιρό πια. Επιμένουμε σ' αυτά σαν μια μόνιμη εγγραφή υποθήκης σε χρέη που δεν έχουν κλείσει... □

Τα δεινά της Πολιτικής και οι Δημοτικές

του Γιάννη Τούντα

Η μάχη που δόθηκε για τη δημιουργία του νέου κόμματος της αριστεράς, και που κερδήθηκε στην πρώτη αυτή φάση, σίγουρα δεν αφορούσε απλά και μόνο την αλλαγή ενός τίτλου ή τη μετεξέλιξη κάποιου κόμματος. Ήταν και παραμένει, υπόθεση που αποσκοπεί στη συγκρότηση ενός *σύγχρονου, μαζικού και επαναστατικού* φορέα της ελληνικής αριστεράς. Αυτή ακριβώς η επιδίωξη του *σύγχρονου, μαζικού και επαναστατικού*, απαιτεί τη ρήξη με τον τριτοδιεθνισμό, έτσι όπως αυτός εκφράζεται στην ιδεολογία, στην οργάνωση και στην πρακτική των περισσότερων κομμουνιστικών κομμάτων και ορισμένων άλλων φορέων του προοδευτικού κινήματος (άλλα αριστερά κόμματα, συνδικάτα, οργανώσεις κτλ.).

Η ρήξη αυτή λοιπόν, που δεν αποτελεί απάρνηση των κατακτήσεων και των αγώνων του αριστερού κομμουνιστικού κινήματος, αλλά πράξη απελευθέρωσης από ιστορικά ξεπερασμένες και πολιτικά αποτυχημένες θεωρητικές συλλήψεις και καθημερινές πρακτικές πρέπει αναμφισβήτητα να εκφραστεί και στον τίτλο. Αλλοίμονο όμως, αν εξαντληθεί εκεί.

Η μεγάλη πρόκληση των καιρών, αυτό που θα κρίνει τελικά την επιτυχία ή την αποτυχία του αναμφισβήτητου τολμηρού εγχειρήματος και ως εκ τούτου εγχειρήματος με ποικιλώ-νυμους κινδύνους και πολύμορφες κακοτοπιές, είναι η κατοχύρωση του καινούριου και η απαλλαγή από το παλιό σ' όλες τις πτυχές.

Θα ήταν βέβαια τελείως άκαιρο και ουτοπικό να περιμένει κανείς πως κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί από τη μια στιγμή στην άλλη ή ακόμα ότι θα αρκούσε η σωστή καταγραφή στα ιδρυτικά ντοκουμέντα. Για να μην ξεχειλίσει το πικρό ποτήρι των απογοητεύσεων, θα πρέπει να συνειδητοποιηθεί τόσο το μακρόχρονο όσο και το κοπιαστικό της όλης προσπάθειας. Και αυτό, όχι γιατί μας λείπει η οξύνοια και μας περισσεύει η ατολμία, αλλά γιατί η ολοκλήρωση ή έστω η ουσιαστική προώθηση μιας τέτοιας διαδικασίας προϋποθέτει την παραπέρα ωρίμανση δύο βασικών συντελεστών που συναρτώνται «μεσα μεταξύ τους. Του επιπέδου ανάπτυξης του προοδευτικού κινήματος στη χώρα μας, και της ριζικής ανανέωσης της κουλτούρας των ελλήνων αριστερών. Το πόσο γρήγορα και το πόσο ουσιαστικά θα προχωρήσουν οι διαδικασίες αυτές, εξαρτάται από πολλά, αρκετά από τα οποία ξεπερνούν και τις προθέσεις μας και τις δυνατότητές μας. Άλλα, πάλι, έχουν άμεσα να κάνουν με τη ρήξη που ήδη αναφέραμε και το χρέος που έχουμε να την υλοποιήσουμε σ' όλα τα μέτωπα που σχετίζονται με τις κακοδαιμονίες που ταλανίζουν εδώ και χρόνια το αριστερό κίνημα στη χώρα μας. Και πρέπει εδώ να τονιστεί πως όσο εύκολα (διακηρυκτικά βέβαια) ξεπερνάσαμε (στο χώρο μας πάντα), με το μαρξισμό - λενινισμό, τόσο δύσκολο θα είναι να απαλλαγούμε από τα καθοριστικά συστατικά του,

δηλαδή από τον κρατισμό, τον οικονομισμό και τον συγκεντρωτισμό. Αν δε σ' αυτά τα «φυλετικά» χαρακτηριστικά προσθέσουμε και ορισμένα άλλα επίκτητα, όπως ο λαϊκισμός, ο οπορτουνισμός και ο ηγεμονισμός βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια σειρά από αντίπαλους-ισμούς, που μπορεί να φαντάζουν απλοί και παρωχημένοι, λόγω της ομοιόμορφης και απωθητικής τους πλέον κατάληξης, αλλά που δεν στερούνται ισχύος και εφεδρειών, έτσι όπως δυναμικά αναπαράγονται καθημερινά, με ορθό τρόπο από το ΚΚΕ και ιδιόμορφα αλλά εξίσου, αν όχι περισσότερο αποτελεσματικά, από το ΠΑΣΟΚ. Και ας μην ξεχνάμε βέβαια και ορισμένων άλλων τις ευθύνες (τις δικές μας δηλαδή).

Η ρήξη λοιπόν, προϋποθέτει την εντατικοποίηση της αντιπαράθεσης και της κριτικής με τις βασικές πηγές του «κακού», αλλά και με σημαντικό κομμάτι του δικού μας παρελθόντος. Οι οριοθετήσεις απέναντι σ' όλα αυτά τα αρνητικά φαινόμενα και τις δυνάμεις που τα συντηρούν, πρέπει να είναι πολύ πιο ξεκάθαρες και αιχμηρές, απ' ό,τι ήταν μέχρι σήμερα, αν πράγματι θέλουμε να αποτελέσουν εφαλτήριο για την υπέρβασή τους.

Μια τέτοια διαπίστωση με κανένα τρόπο όμως δεν σημαίνει πως η πολιτική των συνεργασιών, των συμμαχιών ή και των μετώπων ακόμα πρέπει να καταδικαστεί στο πυρ το ελάχιστον, όπως πολλοί επιχειρούν να κάνουν σε κάθε περίπτωση και ανά πάσα στιγμή. Την κοινωνία μας δεν πρόκειται να την αλλάξουμε ούτε με τα λευκά, ούτε με τις αποχές, ούτε με τις καταγγελίες ή τους δονκιχωτισμούς. Θα την αλλάξουμε παλεύοντας συνεχώς για την ανατροπή των εκάστοτε συσχετισμών, που σημαίνει άσκηση πολιτικής, συνεχούς αναζήτησης συμμαχιών, συνεχούς αναζήτησης όρων σύγκλισης, συνεχούς αναζήτησης προνομιακών πεδίων αντιπαράθεσης και σύγκρουσης. Αλλά κυρίως και πάνω απ' όλα, με την άσκηση πολιτικής αρχών, που να απορρέει από τα προγράμματα και τους στόχους και όχι από τις ευκαιριακές επιταγές και τα πρόσκαιρα ωφέλη των εκάστοτε συγκυριών.

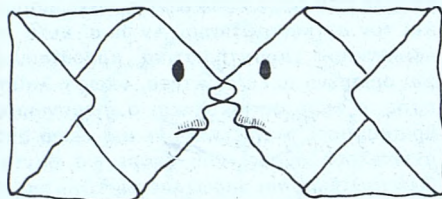
Η κατοχύρωση αυτής της ισόρροπης πολιτικής συνεργασιών και αντιπαράθεσεων, είναι ένα από τα μεγάλα ζητούμενα στον υπό διαμόρφωση φορέα. Και είναι πολύ αμφίβολο αν μια τέτοια πολιτική θα έβρισκε δικαίωση στην κοινή κάθοδο του χώρου μας με το ΚΚΕ και τις άλλες δυνάμεις, στη δημοτική μάχη της Αθήνας, η σημασία της οποίας έχει ξεπεράσει κατά πολύ, τα πλαίσια της τοπικής αυτοδιοίκησης. Όχι σε επίπεδο αρχών, αλλά έτσι όπως εξελίχτηκαν τα πράγματα. Σίγουρα η αυτόνομη κάθοδος διακηρυκτικά και προγραμματικά δεν αποτελεί παρά μια αμυντική πολιτική χαρακωμάτων στην καλύτερη περίπτωση. Γι' αυτό και έπρεπε να εξαντληθούν όλα τα περιθώρια διερεύνησης των δυνατοτήτων να υπάρξει μία ευρύτερη συσπείρωση που θα μπορούσε να προωθήσει τους στόχους

και τις επιδιώξεις μας, είτε αυτές αφορούσαν την αντιμετώπιση της αντιλαϊκής πασοκικής πολιτικής, είτε τη συγκρότηση του νέου κόμματος, είτε την αναβάθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η επιλογή όμως ενός φιλοπασοκικού υποψηφίου, η διπρόσωπη και αντιφατική πολιτική του ΚΚΕ ως προς το ΠΑΣΟΚ, ο όψιμος αντικυβερνητικός φανατισμός των πασοκογενών δυνάμεων και η επανεμφάνιση απολιτικών διακηρύξεων περί ενότητας της αριστεράς, ήταν αρκετά για να πείσουν πως για άλλη μια φορά, η ίδια δυσάρεστη ιστορία επαναλαμβάνεται. Ανεμομαζώματα και ανεμοσκορπίσματα δηλαδή, που επί χρόνια μας πλάσσει ο αμοραλισμός και ο οπορτουνισμός της αριστεράς, θυσία στο βωμό του εκάστοτε ιερού σκοπού, λες και όλες οι πρόσφατες σχετικές εμπειρίες όπως η Ενωμένη Αριστερά του '74 και η Συμμαχία του '77, κατάφεραν οτιδήποτε άλλο πέρα από το να θυσιάσουν την αξιοπιστία και τη φερεγγυότητα των συμβαλλόμενων δυνάμεων. Όσο λοιπόν μεγάλο κι αν είναι το δέλεαρ ενός αριστερού δημάρχου στην Αθήνα, τόσο απωθητική είναι η επανάληψη αποτυχημένων σκηνών, η καταδίκη των οποίων μας έχει οδηγήσει στις σημερινές μας αναζητήσεις. Αναζητήσεις, που το μέλλον τους δεν κρίνεται από το αν θα εκτοπίσουμε ή όχι το Μπέρ από την Αθήνα, αλλά από το αν θα εκτοπίσουμε από τη σκέψη μας και την πρακτική μας τα αρνητικά κατάλοιπα του παρελθόντος.

Σχετικά δε, με τη δημιουργία της «εναλλακτικής αριστερής προοπτικής» που επικαλέσθηκαν ορισμένοι, θα πρόκειται μάλλον περί ατυχούς διατύπωσης. Είναι δύσκολο να πιστέψουμε, πως όσοι υπέγραψαν το σχετικό κείμενο των «16» έχουν καταλήξει πως μπορεί να υπάρξει μια τέτοια προοπτική με κύριο άξονα το σημερινό ΚΚΕ. Γιατί παρά τις θετικές διεργασίες που φαίνεται να συντελούνται σιγά - σιγά στο εσωτερικό του, πολύ απέχει το κόμμα αυτό από το να μπορεί να συγκλίνει στο ορατό μέλλον σε κοινές στρατηγικές με τις δυνάμεις της ανανεωτικής και δημοκρατικής αριστεράς. Εκτός κι αν όλες οι περιφημες διακηρύξεις για τον τρίτο δρόμο, για το σοσιαλισμό με δημοκρατία και ελευθερία, για αυτοδιαχείριση και για πολλά άλλα, είναι γράμματα κενού περιεχομένου ή διαπραγματεύσιμα στο τραπέζι των επιθυμητών συγκλίσεων. Και όλα αυτά δεν γράφονται για να διαφωνίζονται οι διαφορές που μας χωρίζουν, αλλά επειδή ακριβώς πρέπει και θέλουμε να τις ξεπεράσουμε οφείλουμε να τις διεκδικούμε, μέχρι να πείσουμε ή να πειστούμε. Γιατί μόνο έτσι η πολυπόθητη ενότητα, το πολυσυζητημένο μπλόκ των κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, μπορεί να θεμελιωθεί με συνοχή, με συνέπεια και συνέχεια. Και μόνο έτσι το νέο κόμμα που πάμε να φτιάξουμε, μπορεί να είναι εκτός από νέο και αποτελεσματικό, δηλαδή, απαλλαγμένο από τις χρεωκοπημένες συνταγές της ορθοδοξίας και των εκάστοτε συνοδοιπόρων της.

Από ένα απρόοπτο, σε μια μεγάλη ελπίδα

του Νικήτα Λιοναράκη

Λοιπόν ποιος θα το φανταζόταν; Ποιος θα φανταζόταν ότι κάποιες επισημάνσεις που ακούστηκαν στο 4ο Συνέδριο για την ανάγκη να φθάσει ο δημοκρατικός δρόμος, ως τα έσχατα όρια της λογικής του, μια σειρά σταθερές της έννοιας πολιτική, η ίδια η ζωή θα τις έφερνε με τόσο επιτακτικότητα στην επικαιρότητα;

Τότε ακούστηκαν λίγο... φάλτσα. Παράτερα. Περιθωριακά. Στην καλύτερη περίπτωση, τις θεώρησαν άσχετες με τις προτάσεις για την προοπτική.

Και ω τι σύμπτωσης! Ένα μόλις μήνα μετά, η ίδια η ζωή κλείνοντας τσαχπίνικα το μάτι φέρνει στην επικαιρότητα όλα όσα η σημαντικότητα κατά τα άλλα περί κλυφούς συζήτησης, έσπρωξε στο περιθώριο!

Ας δούμε όμως την ιστορία από την αρχή.

Στα εσωτερικά του εσωτερικού, υπάρχει αυτό τον καιρό μια έντονη επιφύλαξη. Τα μέλη του είναι υπερδεμένα, τα στελέχη έχουν την αίσθηση ότι δεν υπάρχει «γραμμή», οι ψηφοφορίες δείχνουν αντιθέσεις και η αρθρογραφία εμφανίζει σοβαρές διαφορές στη στρατηγική για τη μάχη των δημοτικών εκλογών. Από την άλλη, η ενωτική επίθεση του ΚΚΕ, τεκμηριωμένη και ελκυστική, πολλαπλασιάζει τα προβλήματα. Οι ΠΑΣΟΚογενείς δυνάμεις και πολλοί ανένταχτοι, όχι απλά δεν πείθονται από την πρόταση του ΚΚΕ Εσωτ., αλλά εύλογα στρέφονται προς την μοναδική από τις παρούσες συνθήκες ελκυστική πρόταση. Αυτή του μετώπου της αριστεράς. Αλλά και από την κυβερνητική πλευρά, και όχι μόνον απ' αυτήν, προβάλλεται ειρωνικά (αλλά και πειστικά) το ερώτημα. Τι το κοινό πλην του αντί - ΠΑΣΟΚισμού, έχει η στρατηγική του ΚΚΕ Εσωτ. με το ΚΚΕ στο χώρο της Τ.Α;

Και όλα αυτά σε συνδυασμό με το μεγάλο σκεπτικισμό που αντιμετωπίζεται από το σύνολο σχεδόν των στελεχών του ΚΚΕ Εσωτ. που δουλεύουν στην Τ.Α. η συγκεκριμένη μορφή και προοπτική που δίνεται στην «αυτόνομη κάθοδο». Σαν ιδεολογική, δηλαδή, κύρια επιλογή, για μετωπική και εφ' όλης της ύλης αντιπαράθεση. Αλλά και αλλιώς αν το δούμε, κανένα κόμμα που θέλει να σέβεται τον εαυτό του, δεν μπορεί να επιλέγει 4 μορφών συνεργασία σε μία και μόνη εκλογική μάχη!! Όταν μάλιστα η κάθε μία απ' αυτές, κονταροχτυπιέται εμφανώς με την άλλη.

Στον ένα δόμο δηλαδή στο κοινό ψηφοδέλτιο της αριστεράς, θα έχει κύριο μέτωπο προς την κυβέρνηση. Στον διπλανό η συνεργασία ΠΑΣΟΚ-ΚΚΕ Εσωτ., θα χτυπάει το ΚΚΕ και παραδίπλα το αυτόνομο ψηφοδέλτιο του ΚΚΕ Εσωτ. θα χτυπάει και τους δύο. Άσε που υπάρχει περίπτωση να βρεθούνε και οι τρεις στο ίδιο ψηφοδέλτιο, με στόχο αυτή τη φορά... τη δειξιά!

Το πιο εντυπωσιακό — η είδηση που λένε — στην περίπτωση αυτή, ξέφυγε τόσο από τους σχολιαστές των εφημερίδων, όσο και από το σύνολο σχεδόν των ανθρώπων του ΚΚΕ Εσωτ. Δεν υπάρχει κανείς που να διαφωνεί με τη βάση αυτής

της στρατηγικής!

Υπάρχουν βέβαια κάποιοι που θα ήθελαν «προνομιική» συνεργασία με το ΚΚΕ. Άλλοι, κάτι ανάλογο με το ΠΑΣΟΚ. Και άλλοι που θα 'βλεπαν με καλό μάτι περισσότερες αυτόνομες καθόδους. Κανένας όμως δεν αρνείται την ουσία, ότι δηλαδή σ' αυτές τις εκλογές το ΚΚΕ Εσωτ. θα επέλεγε και τις τέσσερις ετερόκλητες καθόδους. Και από θεωρητική πλευρά, αυτό είναι το κρίσιμο και όχι η συνεργασία σε 30 και όχι σε 50 δήμους με τον ένα ή τον άλλο σύμμαχο.

Στην καθομιλούμενη όμως (και για να μην υπάρξουν ψευδαισθήσεις) αυτό που επέλεξε ομόφωνα το ΚΚΕ Εσωτ., λέγεται *ανήθικο!* Κατά Λένιν *οπορτουνισμός!* Στην ειδική ορολογία *αμοραλισμός!* Και στα πηγαδάκια *απολιτική επιλογή!*

ΤΟ... ΑΠΡΟΟΠΤΟ

Νομίζω πως είναι έξω από την ιδιοσυγκρασία μου, να παίξω το ρόλο του χειροκροτητή των κομματικών αποφάσεων. Δεν νομίζω επίσης ότι θα αναλάμβανα ποτέ να «στηρίξω» διθυραμβικά επιλογές (ακόμα κι αν συμφωνούσα).

Η στρατηγική όμως που χάραξε σ' αυτές τις εκλογές η στρατηγική που δεν ικανοποιεί ούτε ένα μέλος του ΚΚΕ Εσωτ., είναι ταυτόχρονα η μόνη σωστή και αυτή που εκφράζει τις πιο προωθημένες ανάγκες της Τ.Α. Από την άλλη είναι η μια ριζοσπαστική τομή μια και «μιλάει» με όρους *αυτοδιοίκησης*, με όρους *αυτονομίας κινήματος* και αποδέχεται τη δική της *λογική* για το πολιτικό παιχνίδι!

Για πρώτη φορά κάποιο κόμμα προτείνει μια ντεφάκτο ρήξη με την παραδοσιακή αντίληψη για την πολιτική, σαν πεδίο, αποκλειστικά κεντρικών αντιπαραθέσεων! Σημείο συνάντησης δηλαδή των «ανεύρετων» ακόμα απαντήσεων του δημοκρατικού δρόμου, με το No 1 αίτημα των κινήματων αυτο-καθορισμού των πολιτών.

«Ναι αλλά τι σχέση έχουν όλα αυτά θα ρώταγε κάποιος με τα «περιθωριακά» του 4ου συνεδρίου και ακόμα περισσότερο με την επικαιρότητα τους».

Ίσως λοιπόν ήρθε η στιγμή να πάρουμε τα πράγματα με μια σειρά.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να πούμε, ότι η στρατηγική αυτή δεν χαρακτήκε ούτε «συνειδητά», ούτε είχε αυτές τις φιλοδοξίες που προανέφερα.

Δεύτερον. Καμία (σχεδόν) ένδειξη δεν υπάρχει, ότι έχει γίνει κατανοητή. Αυτός είναι και ο λόγος που η εφαρμογή της με συνέπεια, πάσχει.

Τέλος, κανένας σχεδόν δεν την έχει στηρίξει θεωρητικά ακόμα; (Γι' αυτό και παρατηρούμε μια ατέλειωτη σειρά αντιφάσεων σε κάθε νέα συνέντευξη, σε κάθε νέο κείμενο!)

Το ΚΚΕ Εσωτ. έφθασε σ' αυτή τη στρατηγική: α) γιατί έπρεπε να υπάρξει διαφοροποίηση από το κυβερνητικό ΠΑΣΟΚ· β) γιατί δεν έπρεπε να φανεί ταύτιση με το ΚΚΕ· γ) γιατί δεν μπορούσε να υπάρξει λειτουργία, μόνο με ιδεολογικούς όρους. Κόψε... ράψε λοιπόν και ιδού η πρόταση!

Μόνο... Μόνο που η πρόταση αυτή αντικειμενικά και ανεξάρτητα από προθέσεις, εμπεριέχει ταυτόχρονα:

Είτε τα πρωτοπόρα και ριζοσπαστικά στοιχεία που είπαμε πιο πριν. Είτε την παταγώδη αποτυχία της.

Πρόβλημα λοιπόν No 1: Η συνειδητοποίηση της πραγματικότητας και η μετατροπή του ασυνειδητου, σε επιλογή.

Πρόβλημα No 2: Η ανάληψη του κόστους, για τη συνεπή εφαρμογή του...

Πρόβλημα No 3: Η... επικαιρότητα των «περιθωριακών ιδεών» του συνεδρίου. Όλα αυτά που ακριβώς μέσα από την εμπειρία τους στα κινήματα της τοπικής (και όχι μόνο) αυτοδιοίκησης, τα διατύπωσαν εκεί, σαν «ανεπάρκειες των γνωστών μεθοδολογικών εργαλείων πολιτικής» μια ανάγκη «ο δημοκρατικός δρόμος, ν' ανοίξει ως τα έσχατα όριά του, σε μια δραματική επικαιρότητα. Το ΚΚΕ Εσωτ. πρέπει να προχωρήσει, για να μπορέσει να στηρίξει την επιλογή, που η ίδια η ζωή του επέβαλε να κάνει!

«Και προπαντός, όχι ψευδαισθήσεις» που λέει και ο Μ. Αναγνωστάκης. Η εμμονή ότι «μα όλοι αυτό λέμε» ή ότι με κάποια τεχνάσματα, θα απευθύνεται ταυτόχρονα και με όρους κεντρικών αντιπαραθέσεων, και με όρους αυτονομίας της Τ.Α., κανέναν δεν θα πείσει. Και είναι κρίμα. Χίλιες φορές κρίμα. Να έχεις στα χέρια σου ένα πολύτιμο θησαυρό και να πάει χαμένος γιατί η μεταχείριση είναι λαθεμένη.

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Η επικαιρότητα ελέγχεται με δύο τρόπους. Ο πρώτος είναι ο θεωρητικός. Υπάρχουν δηλαδή οι θεωρίες που θα τεκμηριώσαν «τις ανεύρετες ιδέες» του δημοκρατικού δρόμου και θα στήριζαν μια τέτοια στρατηγική; Η απάντηση είναι ναι. Και θα μείνει μόνο σ' αυτό το «ναι», μια και η ανάλυσή του ξεπερνάει τις φιλοδοξίες του κειμένου αυτού. Απλά μια επισήμανση.

Είναι ποιοτικά διαφορετική από τον κοινό *παρανομαστή* της στρατηγικής που έχουν οι (κατά τα άλλα διαφορετικές) προ

τάσεις για περισσότερες συνεργασίες είτε με ΠΑΣΟΚ, είτε με ΚΚΕ ή της αυτόνομης καθόδου (όπως τουλάχιστον εκφράστηκε από τα 9/10 των υποστηρικτών της).

Το ίδιο διαφέρει και από την αποδοχή της μάχης στην Αθήνα, σαν το κεντρικό σημείο της πολιτικής μάχης.

Όλες αυτές, απλά βρίσκονται σε μια άλλη λογική! Ο δεύτερος τρόπος είναι πιο πρακτικός. Έρχεται ν' απαντήσει σε 3 ερωτήματα.

α) Υπάρχουν σήμερα οι προϋποθέσεις για το αυτόνομο κίνημα Τ.Α.; Για τον αυτόνομο λόγο της;

Η απάντηση είναι ένα μεγάλο ναι. Για όλους παρακολουθούν το θεσμό από κοντά, τα τελευταία χρόνια επεφύλασσαν μια έκπληξη. Ίσως για πρώτη φορά, ένα κίνημα, κατάφερε να ψελλίσει, έστω, τον αυτόνομο, δικό του, λόγο.

Και το σημαντικό. Να τον αρθρώσει σε συνθήκες «άσκησης εξουσίας» και όχι αμυντικά (λ.χ. ΓΣΕΕ). Δεν θα επικαλεστώ την τάση των συνεδρίων της ΚΕΔΚΕ, που τη διατύπωσε επιγραμματικά ο κ. Λ. Σακελάρης (Γ.Γ. Υπ. Εσωτ.). «Προσέξτε. Παρόλες τις κομματικές σας διαφορές, έχετε φθάσει να έχετε πολύ μικρές διαφορές κάποτε μεταξύ σας».

Προσωπική μου γνώμη βέβαια, είναι πως η σύγκλιση αυτή, γίνεται μόνο στο πλαίσιο που ονομάζεται δημοκρατικός δρόμος και για να μην υπάρξουν ψευδείς εντυπώσεις από στελέχη των κομματικών που δεν διαφωνούν με τα κόμματά τους.

Στοιχεία του αυτόνομου λόγου, θα μπορούσαν ν' αναφερθούν πολλά. Μένω σε δύο. Την επιλογή της άσκησης πολιτικής εξουσίας σε τοπικό επίπεδο, αντί της χρησιμοποίησης του δήμου σαν προεκχωρημένο φυλάκιο αντιπολίτευσης ή σαν διεκπεραιωτή ανούσιων δραστηριοτήτων. Και την ενωτική άσκηση δημοτικής πολιτικής, αντί της άκριτης κομματικοποίησης. Και αυτό, με αντιφάσεις και πωσιμότητες, έγινε και σε δήμους ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ και ΝΔ και ΚΚΕ Εσωτ. και ΔΗΑΝΑ!

β) Είναι συνειδητοποιημένα όλα αυτά, ώστε το μόνο που να υπολείπεται να είναι μια πολιτική που να τα εκφράζει; Και όχι, και ναι. Όχι από την πλειοψηφία (με ασυνειδητες τάσεις όμως, προς την αντίθετη κατεύθυνση!). Ναι από την πρωτοπορία! Και η πρωτοπορία αυτή, είναι τόσο πλατειά ώστε να περιλαμβάνει το ομόφωνο ψήφισμα του πρόσφατου συνεδρίου της ΤΕΔΚ Αττικής, όσο και στενή, ώστε να περιλαμβάνει την πρωτοπορία... της πρωτοπορίας. Αυτή που πέντε μήνες πιο πριν, με ομοφωνία και ενθουσιασμό, αναλάμβανε την πρωτοβουλία για τη δημιουργία ενωτικού οργάνου Τ.Α. (κάτι σαν ινστιτούτο Τ.Α.) στη βάση αυτού ακριβώς του αυτόνομου αυτοδιοικητικού λόγου!

γ) Πώς θα μπορούσε άραγε να εκφραστεί πολιτικά αυτή η επικαιρότητα;

Θέλω ν' αποφύγω προσωρινά να διατυπώσω κρίσεις για το ποιος δεν θα ήθελε ή σε ποιους πολιτικούς οργανισμούς δεν ωρίμασε ακόμα η ιδέα του αυτόνομου κινήματος Τ.Α. Άλλωστε, είναι και εκτός θέματος. Το ζητούμενο του κειμένου αυτού

είναι η στρατηγική, ειδικά του ΚΚΕ Εσωτ. Αυτή λοιπόν θα ήταν αδύνατο, ν' αγνοήσε την πραγματικότητα που ήδη ωρίμασε στο κίνημα της Τ.Α. Και αυτό γιατί η στρατηγική του, προϋπέθετε αυτήν ακριβώς την κατάκτηση. Δεν μπορεί όμως και να έχει ψευδαισθήσεις. Κανένα άλλο κόμμα, σ' αυτές τουλάχιστον τις εκλογές, δεν δείχνει ν' απασχολείται με το ζήτημα αυτό. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι ενωμένες (σ' αυτό ακριβώς το σημείο) φωνές κομμάτων, εφημερίδων, οργανώσεων, κινήσεων και των δημοτικών τους εκπροσώπων, θα κυριαρχήσουν και θα κατακλύσουν το σύμπαν!

Αυτός είναι και ο λόγος που, σε μια πρώτη ματιά, μια στρατηγική με όρους Τ.Α. φαντάζει έργο «Σισύφειο». Άρα είναι ανάγκη να ξεπεραστεί και ένα πρόσθετο, σε σχέση με τα εσωτερικά, πρόβλημα. Να ακουστεί η φωνή του πιο δυνατά, διπλά πειστική και τριπλά επιθετική.

Μια τέτοια πολιτική πάντως, θα ήταν λιγότερο πειστική, αν δεν περιλάμβανε και κάποιες «κραυγαλέες» κινήσεις.

Σ' επίπεδο εκλογικής υποστήριξης: Η πρόταση που ζητούσε αυτόβουλη και πριν από οποιαδήποτε κεντρική συζήτηση, υποστήριξη των ατόμων που εξέφρασαν στον ένα ή τον άλλο βαθμό τον αυτόνομο λόγο της Τ.Α., δεν μπορεί τώρα πια να υλοποιηθεί στο σύνολό της. Ας γίνει μόνο ως προς το δεύτερο σκέλος της. Επιλογή 40-50 υποψηφίων με κριτήρια αυτοδιοικητικά (που δεν περιλαμβάνουν το απολιτικό κριτήριο του πετυχημένου).

Μια τέτοια επιλογή θα περιλάμβανε, δικαιωματικά και όχι χαριστικά, τους δημάρχους που ανήκουν στο ΚΚΕ Εσωτ. Θα περιλάμβανε οπωσδήποτε και μια σειρά δημάρχους του ΠΑΣΟΚ (που είχαν εκλεγεί με την υποστήριξη του ΚΚΕ Εσωτ.). Η επιλογή θα ήταν εύκολη μια και, κατά την προσωπική μου γνώμη μέσα απ' αυτό το σχήμα, αναδειχτήκαν οι δημοτικοί εκπρόσωποι που στήριξαν κύρια, το ανανεωτικό πνεύμα της Τ.Α. τα τελευταία χρόνια.

Θα περιλάμβανε επίσης και από το ΚΚΕ. Τελείως ενδεικτικά και μόνο από τους νεο-εκλεγμένους το 1982, στην επαρχία, τον Στρ. Πάλλη (Μυτιλήνη), Ν. Γιαννούλη (Πρέβεζα) Μ. Αρχοντή (Καρδίτσα), που μαζί με 2-3 ακόμα από τους εκλεγμένους το 1978, αναβάθμισαν ποιοτικά το λόγο του ΚΚΕ σ' επίπεδο κεντρικών οργάνων Τ.Α.

Δικαιωματικά επίσης θα είχαν θέση κάποιιοι ανέντακτοι όπως Κ. Κουρκούτης (Θήβα), Σπ. Αρσένης (Ιθάκη), Θ. Σπονδυλίδης (Γλυφάδα) κτλ. Κάποιοι από την ΕΔΑ Α. Λεντάκης (Υμηττός), Μ. Κουντούρης (Βόλος) κτλ.

Επίσης, οι αποστασιοποιημένοι από το ΠΑΣΟΚ (και μόνο όσοι έχουν «άποψη» για την ΤΑ) π.χ. Μ. Μενής (Βρουτάδος Χίου), Αλ. Καλαφάτης (Αργοστόλι), Δ. Βλάχος (Νάουσα) και Μ. Μυγιάκης (Ιεράπετρα).

Από τους νέους υποψηφίους, που δεν είχαν εκλεγεί στο παρελθόν θα ήταν παραλογισμός αν δεν ήταν ο Π. Παπαγιάννης (Χολαργός), λ.χ. ΚΚΕ Εσωτ., ο Ν. Ταμπακίδης (Αγ. Ανάργυροι) ΠΑΣΟΚ και κάποιος από το ΚΚΕ.

Στη συνέχεια δικαιολογημένα θα μπορούσε να διεκδικήσει υποστήριξη το ΚΚΕ Εσωτ. Ο Μ. Γκαζής (Χανιά), ο Μ. Παρασκευόπουλος (Πύργος), ο Αλ. Σόφης (Γιάννενα), ο Λ. Δοματζόγλου (Δράμα). Το ίδιο ισχύει και για κάποιους ανέντακτους την ευθύνη για την υποστήριξη των οποίων, αξίζει μακροχρόνια να την πάρει το ΚΚΕ Εσωτ., έστω και μόνο ταυ.

Λ.χ. ο Μ. Παπούλιας (Μπραχάμι), ο Π. Τότσικας (Ηλιούπολη). Μια τέτοια λίστα όμως δεν θα ήταν «κραυγαλέα πειστική», αν δεν περιλάμβανε και τους συντηρητικούς εκείνους υποψήφιους που με τις απόψεις, αλλά και την πρακτική τους, συνέκλιναν στην ίδια κατεύθυνση. Ο Μ. Μπυλιαδέλης της ΝΔ., στο Κολινδρό Πιερίας και ο Δ. Τσιγγούνης στο Λεωνίδιο είναι δύο τέτοιες περιπτώσεις.

Σ' επίπεδο πολιτικού κόστους: Η στρατηγική αυτή δεν θα ήταν φυσικά πειστική αν δεν έπειθε για τη συνέπειά της. Και αυτό δεν θα μπορούσε να γίνει αν είτε η ΚΕ, είτε οι τοπικές οργανώσεις δεν διέθεταν τα ίδια, κοινά κριτήρια «αυτοδιοίκησης», στις επιλογές τους. Κάτι τέτοιο όμως δεν φαίνεται και τόσο αυτονόητο στις συζητήσεις στο εσωτερικό του ΚΚΕ Εσωτ....

Σ' επίπεδο πολιτικής πρότασης: Η ΚΕ του ΚΚΕ Εσωτ., μπορεί να προχωρήσει σ' ένα πραγματικά ριζοσπαστικό μέτρο. Με πανηγυρική απόφαση της να καλέσει όλους τους Έλληνες να δραστηριοποιηθούν για την αυτοδιοίκηση, μέσα από αυτόνομους συνδυασμούς, ομάδες κινήσεις που δεν θα πρέπει να ταυτίζονται απαραίτητα με τους αντίστοιχους συνδυασμούς του ΚΚΕ Εσωτ. Να ενισχύσει και να αναλάβει στη συνέχεια την ευθύνη να προβάλει κάθε προσπάθειά τους.

ΤΕΥΧΟΣ

28

ΜΑΙ-ΙΟΥΝ. 1986

Σύγχρονη Εκπαίδευση

αφιέρωμα

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ
ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΠΙΛΟΓΗ ΓΙΑ ΤΑ Α.Ε.Ι.
ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΟΡΧΗΣΤΡΩΣΗ
Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ Α.Ε.Ι.
ΟΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΣΤΑ Α.Ε.Ι.
Η ΓΥΡΗΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ, Ο ΠΛΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙ Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΠΗΡΥΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
«ΜΠΟΛΙΒΑΡ»: ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ
Μεθόδευση διδασκαλίας και οργάνωση σχολικής επίδοσης
στα ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ και στα ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΕΝΟΣ Α.Π. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Μια ζωή τ' ανάποδα...

του Χρύσανθου Λαζαρίδη

Για να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους, όλοι εμείς που ανήκουμε στο χώρο του ΚΚΕ Εσωτερικού θα προτιμούσαμε να έλειπε όλη αυτή η ιστορία με τις Δημοτικές εκλογές.

Δεν προλάβαμε να ξεμπλέξουμε από τα στρατηγικά διλήμματα του συνεδρίου μας και να 'μαστε πάλι, μπλεγμένοι με τα τακτικά διλήμματα του εκλογικού αγώνα. Μόλις ανασάναμε κι είπαμε «Δόξα τω Θεώ», άντε πάλι «Βόηθα Παναγιά»!

Βλέπετε η ιστορία με τις δημοτικές εκλογές είναι μπλεγμένη. Και σε τούτες εδώ τις δημοτικές εκλογές, τα πράγματα είναι χίλιες φορές πιο μπλεγμένα. Ας προσπαθήσουμε, λοιπόν, να τα ξεμπλέξουμε...

Ο φάντης και το ρετινόλαδο

Ο υποφαινόμενος ανήκει σ' αυτούς που θεωρούν το ΚΚΕ τόσο σχετικό με το μαρξισμό, και το επαναστατικό και απελευθερωτικό μήνυμά του, όσο... ο φάντης με το ρετινόλαδο!

Το κόμμα που υποστηρίζει αναφανδόν στρατοκράτες όπως ο αλήστου μνήμης Βιντέλα της Αργεντινής κι ο σκοτεινός εκείνος Γκιζίκης της Πολωνίας, ονόματι Γιαρουζέλσκι, το κόμμα αυτό, λοιπόν, αποτελεί ζωντανό, διαρκές και απαστράπτον επιχείρημα του πιο αποτρεπτικού αντικομμουνισμού!

Ακόμα και όσοι θα ήταν πρόθυμοι να συγχωρήσουν αυτές τις ατυχίες «εξωτερικές» συγγένειες του ΚΚΕ, δεν μπορεί, κάτι θα 'χουν ακούσει για κάποια «τάγματα φοιτητών και άλλων», που έδερναν αδιακρίτως τους συναδέλφους τους στη Νομική πριν λίγο καιρό, κραυγάζοντας συνθήματα, όπως εκείνο το χαριτωμένο «Στάλιν ζεις εσύ μας οδηγείς» ή το άλλο, το βαθύτατα ανθρωπιστικό, «το μέλλον είναι κόκκινο, μοβόρικο και κομμουνιστικό»!

Η βορβωρώδη ιδεολογία που αποπνέουν αυτά τα συνθήματα και αυτή η πρακτική δεν δημιουργήθηκε τυχαία στους Κνίτες, ούτε εμφανίστηκε για πρώτη φορά πρόσφατα. Αυτή ακριβώς η ιδεολογία καθιστά και τους ευσταλείς αυτούς νεο-λαϊούς και το κόμμα που τους γαλουχεί απεχθείς, και ασυμφιλίωτους αντιπάλους...

Αν συμβαίνει μάλιστα να είσαι και αριστερός, και να διαπιστώνεις ότι αυτή η ιδεολογία, που έχει υποκαταστήσει το σοσιαλιστικό ήθος με τον λεβεντο-τραμπούκικο «τσαμπουκά» της οργανωμένης κλίμακας, σε διαβάλλει προσωπικά και εκθέτει τη δική σου την ιδεολογία και τα δικά σου ιδανικά στα μάτια του απλού κόσμου, τότε η αντιπαλότητά σου με το ΚΚΕ γίνεται απόλυτη και η απόσταση που σε χωρίζει από τις επιδιώξεις του χαώδους.

Τώρα βεβαία, θα αναρωτηθεί κανείς. Τι

σχέση έχουν όμως αυτά με το θέμα μας; Καμία. Τότε γιατί έκρινα σκόπιμο να τα αναφέρω; Μα γι' αυτό ακριβώς. Για να τονίσω, δηλαδή, ότι παρ' όλη της απέχθεια που μπορεί να νιώθει κανείς για το ΚΚΕ και για ό,τι σηματοδοτεί *σήμερα*, αυτό δεν τον εμποδίζει να συμμαχίσει μαζί του σε τέτοιες τακτικές και βραχυπρόθεσμες μάχες όπως οι δημοτικές εκλογές.

Γιατί τάχα να συμμαχίσουν οι συνδικαλιστές της ανανεωτικής αριστεράς με την ΕΣΑΚ-Σ στο συνδικαλιστικό χώρο —συμμαχία, αν θέλεις, πολύ πιο μόνιμη και σοβαρή από την απλή συμπαράταξη στο Δήμο της Αθήνας— γιατί, τέλος πάντων, να συμμαχίσουμε στη Θεσσαλονίκη κι όχι στην Αθήνα;

Κι επιτέλους —κάποιοι το 'πε και κάτι ήξερε, μη λέμε ονόματα τώρα— «συμμαχίες κάνεις ακόμα και με το διάβολο», φτάνει να 'χεις ξεκαθαρίσει τι επιδιώκεις και να έχεις σωστά ζυγίσει τα κέρδη και τις ζημιές μιας τέτοιας «συμμαχίας».

Τι θα σηματοδοτήσουμε; Έτσι κι αλλιώς!

Μα τι θα σηματοδοτήσουμε, θα ρωτήσει κάποιος, αν συμπαταχθούμε με το ΚΚΕ σ' όλους τους μεγάλους Δήμους; Και πόσο αυτό θα βοηθήσει στη συγκρότηση του νέου φορέα της Αριστεράς;

Βρε μανία με τις «σηματοδοτήσεις» και τους συμβολισμούς! Και δεν βρέθηκε κανείς να ρωτήσει: καλά βρε παιδιά! Ας υποθέσουμε ότι η εκλογική συμπαράταξή μας με το ΚΚΕ, τους διαγραφμένους του ΠΑΣΟΚ, την ΕΔΑ κτλ., «σηματοδοτεί» μια ταύτιση του «νέου φορέα» με την παραδοσιακή Αριστερά. Αν κατέβουμε μόνοι μας τι σηματοδοτούμε; Την αυτονομία μας;

Κολοκύθια! Εδώ «ο κόσμος το 'χει τούμπανο» ότι αυτόνομη κάθοδος του ΚΚΕ Εσωτ. στην Αθήνα προμοδοτεί τον κ. Μπέν. Κι ότι αν έχει κάποια ελπίδα, στην Αθήνα πάντα, να εκφράσει η αριστερά τη διαμαρτυρία της κατά του ΠΑΣΟΚ και της αντεργατικής δημαγωγικής και επαρμένης πολιτικής του —συμπαρασύροντας και τη ματιά από το εκλογικό σώμα του ίδιου του ΠΑΣΟΚ— αυτό μπορεί να γίνει μόνο με ενιαία σύμπραξη όλων των «πέραν του ΠΑΣΟΚ» δυνάμεων.

Έτσι μόνο δημιουργούνται οι προοπτικές να βγει «νοκ-άουτ» ο εκλεκτός του ΠΑΣΟΚ στον πρώτο γύρο και να διεκδικήσουμε σοβαρά τον πρώτο Δήμο της χώρας. Κι η νίκη αυτή μας χρειάζεται, όχι μόνο για να προωθήσουμε τη θέση μας στην τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά και για να «συνετίσουμε» το ΠΑΣΟΚ.

Πώς χτυπάμε τον ηγεμονισμό

Γιατί, στο τέλος - τέλος, τι νόημα έχει να κατηγορούμε το ΠΑΣΟΚ για έπαρση και ηγεμονισμό, όταν εμείς δεν έχουμε

τολμήσει ποτέ μια τακτική κίνηση —προσέξτε, *τακτική* κίνηση— να το «βάλουμε στη θέση του», να του αφαιρέσουμε κάθε έπαρση και να του «κόψουμε τα φτερά» του ηγεμονισμού;

Αν δεν υποχρεώνουμε το ΠΑΣΟΚ να πληρώνει τα σφάλματά του, αναπόφευκτα το ΠΑΣΟΚ θα συνεχίσει να κάνει σφάλματα. Και δεν θα φταίει μόνο το ΠΑΣΟΚ γι' αυτό. Θα φταίμε και εμείς!

Σε ένα κόμμα μικρό, όπως το δικό μας, ευκαιρίες τέτοιες να παίξει σημαντικό ρόλο, να κάνει αισθητή την παρουσία του και να ασκήσει ευεργετική επίδραση στα πολιτικά πράγματα, παρουσιάζονται ελάχιστα! Και σπάνια!

Σήμερα μας παρουσιάζεται μια τέτοια ευκαιρία. Κι εμείς την κλωτσάμε...

Πώς θα «μεγαλώσουμε»

Πώς, άραγε, θα ξεφύγουμε από τη μιζέρια του 2%; «Σηματοδοτώντας» τον εαυτό μας, όταν ο κόσμος της αριστεράς —ανεξάρτητα από κομματική ένταξη— ψάχνει απεγνωσμένα να βρει αποτελεσματικά τρόπο να εκφράσει τη δυσφορία του; Τόσο πολύ πια έχουμε χάσει την επαφή με την πραγματικότητα; Τόσο πολύ βυθιστήκαμε στην εσωστρέφειά μας;

Λίγο να καθαρίσουμε τα μυαλά μας από τη θολή ατμόσφαιρα του τόσο νωπού —και ιστορικού είναι αλήθεια— Συνεδρίου μας, θα καταλάβουμε ότι έχουμε κάθε πολιτικό λόγο να κατέβουμε και στους τρεις μεγάλους δήμους μαζί με το ΚΚΕ,

τους διαγραφμένους του ΠΑΣΟΚ, την ΕΔΑ και κάθε πικραμένο τέλος πάντων...

Και δεν έχουμε κανένα απολύτως λόγο να κατέβουμε μοναχοί μας. Εδώ δεν υπάρχουν «υπέρ» και «κατά». Υπάρχουν μόνο υπέρ!

Τα «καπελώματα» του ΚΚΕ

Αν κατέβουμε με κοινούς υποψήφιους «εισπράτουμε» *εμείς* τους δυσαρεστημένους από το ΠΑΣΟΚ. Ή τουλάχιστον δημιουργούμε μαζί τις προνομιακές σχέσεις. Αλλιώς τους χαρίζουμε στο ΚΚΕ. Θέλοντας και μη...

Τώρα, βέβαια, θα ρωτήσουν μερικοί: Κι αν το ΚΚΕ αρχίσει τα «καπελώματα»; Ε, μακάρι! Αλλά δεν θα το κάνουν, γιατί τόσο δα μυαλό έχουν!

Τι έχει να κερδίσει το ΚΚΕ καπελώνοντας τους πάντες; Σπρώχνει τους διαγραφμένους του ΠΑΣΟΚ κοντά μας μια ώρα αρχύτερα και μας διευκολύνει να σπάσουμε τη συμπαράταξη μετά τις εκλογές.

Για να πετύχει τι; Μερικούς δημοτικούς συμβούλους παραπάνω! Χαρά στο κέρδος... Θα χάσει τα μεγάλα για να κερδίσει τα ψίχουλα! Μα για χαζούς τους περνάμε;

Τι παίζεται από δω κι εμπρός

Το «μεγάλο» που παίζεται σ' αυτές τις ε-

κλογές (και θα παίζεται για καιρό απο δω κι εμπρός), είναι το «ποιος» και το «πώς» θα «εισπράξει» τη δυσαρέσκεια από το ΠΑΣΟΚ. Κι εδώ το ΚΚΕ, λόγω των ιδεολογικών του αγκυλώσεων είναι πολύ πιο πίσω από μας —ιδιαίτερα μάλιστα, μετά τη «μετεξέλιξη» μας.

Αλλά, βλέπετε, ό,τι χάνει το ΚΚΕ από την αγκύλωσή του, το κερδίζει με την ελάχιστη αυτή πολιτική ευελιξία που αυτό διαθέτει και εμάς μας λείπει!

Κι ό,τι κερδίζουμε εμείς με την ανανεωτική μας φυσιογνωμία το χάνουμε από την εσωστρέφειά μας, την πολιτική μας ακαμψία και τις «μέσες λύσεις» στις οποίες μόλις προσφεύγουμε.

Οι «λεπτές ισορροπίες»

Γιατί η «φόρμουλα» που διαλέξαμε, τι άλλο είναι από «μέση λύση» και προσπάθεια διατήρησης των λεπτών ισορροπιών μετά τα σκαμπανεβάσματα του Συνεδρίου: Στην Αθήνα μόνοι μας, στη Θεσσαλονίκη με τους άλλους, κι όλοι ευχαριστημένοι...

Αμ δε! Ούτε στη Θεσσαλονίκη θα εισπράξουμε τα κέρδη της συμπαράταξης, ούτε στην Αθήνα θα αποφύγουμε τον κίνδυνο της απομόνωσης. Οι «μέσες λύσεις» κι οι «λεπτές ισορροπίες» πολύ συχνά έχουν όλα τα μειονεκτήματα των απόψεων που θέλουν να συμβιβάζουν και τα πλεονεκτήματα καμιάς! Ας μη φοβόμαστε, λοιπόν, το «καπέλωμα». Το ΚΚΕ θα φερθεί άψογα αυτή τη φορά. Ήδη μάλιστα έκανε ένα σωρό υποχωρήσεις για να επιτευχθεί η συμπαράταξη, πράγμα που δείχνει ότι, αυτοί τουλάχιστον ξέρουν τι θέλουν: Να μας πείσουν να κατέβουμε μαζί τους κι αν δεν τα καταφέρουν να μας απομονώσουν απ' όλους τους υπόλοιπους.

Τι επιδιώκουμε επιτέλους;

Εμείς, άραγε, ξέρουμε τι θέλουμε; Τι νόημα έχει η «μετεξέλιξη» που ψηφίσαμε, αν την επόμενη μέρα απομονωθούμε και χαρίσουμε στο ΚΚΕ όλους εκείνους που, υποτίθεται, θέλουμε να συμπεριλάβουμε στο κτίσιμο του νέου φορέα;

Αναρωτιέμαι τι άραγε συμβαίνει: Μηπως ψηφίσαμε τη «μετεξέλιξη» και υλοποιούμε τη «συρρίκνωση» στην πιο σεκταριστική της εκδοχή;

Κι ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί, για ποιούς δουλεύει αυτή η περιβόητη «αυτόνομη κάθοδος» στην Αθήνα; Για την ενίσχυση της φυσιογνωμίας του «νέου φορέα» ή για την ταυτόχρονη ενίσχυση του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ;

Πάντα τα ανάποδα...

Και τι κατάρρα είναι αυτή, τέλος πάντων, να κάνουμε μόλις το αντίθετο απ' αυτό που πρέπει: Το 1974 που έπρεπε να 'χαμε αποκλειστική μας μέριμνα στις εκλογές να «σηματοδοτήσαμε» την ιδιαιτερότητα του ΚΚΕ Εσωτ. —για πρώτη φορά μετά τη διάσπαση, και ξεκινώντας από ισοδύναμες τότε θέσεις με το ΚΚΕ— εμείς μπήκαμε στη «στρούγκα» της «Ενωμένης Αριστεράς», «χαρίσαμε» τα σύμβολά μας στο ΚΚΕ και χάσαμε «τ' αυγά και τα καλάθια».

Σήμερα που μας δίνεται η ευκαιρία να

παρέμβουμε και να δώσουμε τη δυνατότητα να εκφραστεί μια συμπανής ψήφος διαμαρτυρίας ενάντια στο ΠΑΣΟΚ, εμείς αποφασίσαμε, στα καλά καθούμενα, να... σηματοδοτήσουμε τη φυσιογνωμία του νέου φορέα!

Ψήφος διαμαρτυρίας και «θετικές προτάσεις»

Τώρα, βέβαια, θα υπάρξουν και μερικοί που θα πεταχθούν και θα πουν ότι η αριστερά, και μάλιστα η ανανεωτική αριστερά, δεν θέλει κινήματα διαμαρτυρίας, αλλά κινήματα «θετικών προτάσεων».

Ε, φτάνει πια αυτό το παιχνίδι με τις λέξεις, που έχει καταντήσει νευρωτικό «τικ» της αμηχανίας μας.

Αυτή τη στιγμή χρειάζεται να πιστέψει ο κόσμος της αριστεράς ότι μπορεί να υπάρξει χωρίς να «ετεροκαθορίζεται» από το ΠΑΣΟΚ.

Αν δεν κλονιστεί ο μύθος της παντοδυναμίας και αμετακίνητης εξουσίας του ΠΑΣΟΚ, δεν θα υπάρξει ποτέ μαζικό κίνημα. Αν δεν συγκροτηθεί αυτόνομο μαζικό κίνημα, δεν θα υπάρξει ποτέ ζωντανή και ριζοσπαστική αριστερά, πέρα από το απολίθωμα του ΚΚΕ και τις απελπισμένες προσπάθειές μας να συγκροτήσουμε νέο φορέα στο κενό. Ούτε θα προκύψουν ποτέ εκείνες οι συνθετικές πρωτοβουλίες από τις οποίες θα βγουν και οι περίφημες «θετικές προτάσεις».

Όποιος μιλάει για την ανανέωση της αριστεράς σήμερα πρέπει να θέτει σαν βασική προϋπόθεση την ανάπτυξη αυτόνομου μαζικού κινήματος. Ο «νέος φορέας» θα βοηθήσει —ή δεν θα βοηθήσει— αν υπάρξει τέτοιο κίνημα! Χωρίς μαζικό κίνημα οι συζητήσεις για το «νέο φορέα» μοιάζει με «τρικυμία σε ποτήρι»! Χωρίς μαζικό κίνημα οι «θετικές προτάσεις» θυμίζουν εγκεφαλικά κατασκευάσματα ευφάνταστων κομματικών αργόσχολων...

* *

Κι ας το πούμε κι αυτό, μια που το 'φερε η κουβέντα: Είναι μάταιο να περιμένουμε να φτιάξουμε «νέο φορέα» με απλή «μετακίνηση» δυσαρεστημένων ψηφοφόρων από το ΠΑΣΟΚ.

Τέτοια πράγματα δεν γίνονται στα καλά καθούμενα. Γίνονται σε συνθήκες ευρύτατης κοινωνικής κρίσης! Αλλά τότε κερδισμένος δεν βγαίνει αυτός που έχει τον «πλατύτερο φορέα», αλλά αυτός που έχει την πρωτοβουλία στο μαζικό κίνημα!

Για να υπάρξει σήμερα μαζικό κίνημα με αυτόνομη δυναμική και συνέχεια πρέπει πριν απ' όλα να αμφισβητηθεί έμπρακτα η παντοδυναμία του ΠΑΣΟΚ και η παθητικότητα που το ΠΑΣΟΚ έχει επιβάλει στην κοινωνία.

Σήμερα λοιπόν, με την ευκαιρία των δημοτικών εκλογών, δίνεται σε μας, την ανανεωτική αριστερά αυτή η διπλή ευκαιρία: Να αμφισβητήσουμε την παντοδυναμία του ΠΑΣΟΚ αφ' ενός, και να εισπράξουμε τη μερίδα του λέοντος από τη δυσαρέσκεια που έχει δημιουργήσει το ΠΑΣΟΚ. Να βγει η αριστερά από «τη γωνία» και να βγούμε και μες από την πολιτική ανυπαρξία. Γιατί αν πολιτευθούμε σωστά στην

κοινή εκλογική κάθοδο τα περισσότερα κέρδη θα 'ναι δικά μας, ενώ τα κέρδη του ΚΚΕ θα είναι μόνο οριακά...

Τι Πλαστήρας - Τι Παπάγος; Ο υπέρτατος εκβιασμός!

Υπάρχουν, τέλος, κι εκείνοι που παρालύουν μπροστά στο «φοβερό» ερώτημα: και τι θα γίνει αν αποκλειστεί από τον πρώτο γύρο ο κ. Μπέρς, και στο δεύτερο γύρο βγει ο κ. Έβερετ, αντί για το δικό μας κοινό υποψήφιο; Δεν θα μας κατηγορήσει τότε το ΠΑΣΟΚ ότι ανοίξαμε το δρόμο στη Δεξιά; Ότι επαναλάβουμε το λάθος «Τι Πλαστήρας - Τι Παπάγος». Ε, λοιπόν, φτάνει! Κάποτε πρέπει να καταλάβουμε εμείς οι ίδιοι —και να 'χουμε το θάρρος να το πούμε κατόμουτρα στο ΠΑΣΟΚ— ότι για τα κέρδη της Δεξιάς ΔΕΝ ευθύνεται η Αριστερά, αλλά το ίδιο το ΠΑΣΟΚ. Ότι δεν κυβερνάμε εμείς σ' αυτόν τον τόπο. Το ΠΑΣΟΚ κυβερνά! Κι αν κάποια μερίδα ψηφοφόρων του στρέφεται προς τα δεξιά, δεν απογοητεύεται από μας —που το ίδιο το ΠΑΣΟΚ, καμαρώνει ότι μας έβαλε στη «γωνία»— αλλά απογοητεύεται από το ΠΑΣΟΚ.

Δεν μπορεί η Αριστερά να αυτοανααιρεθεί κάθε τόσο μη σπάσει ο διάολος το ποδάρι του και κερδίσει η Δεξιά κάποιους δήμους, για να 'ρθει μετά τις εκλογές το ΠΑΣΟΚ και να εφαρμόσει μια ακόμη πιο αντεργατική πολιτική και να αποσιλώσει ακόμα περισσότερο τη λαϊκή του βάση.

Με το να ενδίδουμε συνεχώς σε τέτοιους είδους εκβιαστικά διλήμματα, δεν εμποδίζουμε την ενίσχυση της Δεξιάς— για την ενίσχυση της Δεξιάς φροντίζει άλλωστε το ΠΑΣΟΚ— απλά διαιωνίζουμε την περιθωριοποίηση της Αριστεράς!

Πρέπει κάποτε να αντισταθούμε σ' αυτούς του εκβιασμούς και να χαράξουμε τη δική μας πολιτική. Αυτόνομα! χωρίς «ετεροκαθορισμούς»...

«Πυξίδα» για τη χάραξη μιας αριστερής πολιτικής σήμερα δεν μπορεί να 'ναι άλλη από την αποδέσμευση του λαϊκού κινήματος, από τις παραλυτικές επιδράσεις και τα διλήμματα που έχει επιβάλει σ' ολόκληρη την κοινωνία το ΠΑΣΟΚ.

Ο μύθος της «παντοδυναμίας του ΠΑΣΟΚ» και το δίλημμα «Δεξιά ή ΠΑΣΟΚ» είναι τα δυο πιο χαρακτηριστικά παραλυτικά συστατικά του πολιτικού ιστού που εξυφαίνει, χρόνια τώρα, τα πάλοι ποτέ κόμμα της Αλλαγής. Και ρός να σπάσουμε αυτόν τον ιστό και να απελευθερώσουμε τις δυνάμεις του μαζικού κινήματος...

Ας κάνουμε το πρώτο βήμα. Ας βγούμε από το περιθώριο. Ας δώσουμε ένα μάθημα στο ΠΑΣΟΚ. Ας δώσουμε στους αριστερούς ελπίδα. Ας τολμήσουμε να κατέβουμε συνασπισμένοι στις δημοτικές εκλογές στην Αθήνα και σε όλους τους μεγάλους δήμους.

Το ΚΚΕ Εσ. σηματοδότηκε βαθιά από τη «γαλάζια» ΕΑΔΕ. Ας μην σηματοδίσουμε το νέο φορέα με την «πράσινη» ΕΑΔΕ, γιατί η έμμεση πρωτοδότηση του κ. Μπέρς στην Αθήνα θα μας καταγράψει ως συνοδοιπόρους του ΠΑΣΟΚ. Στα αλήθεια, πολύ άσχημο ξεκίνημα για το νέο φορέα...

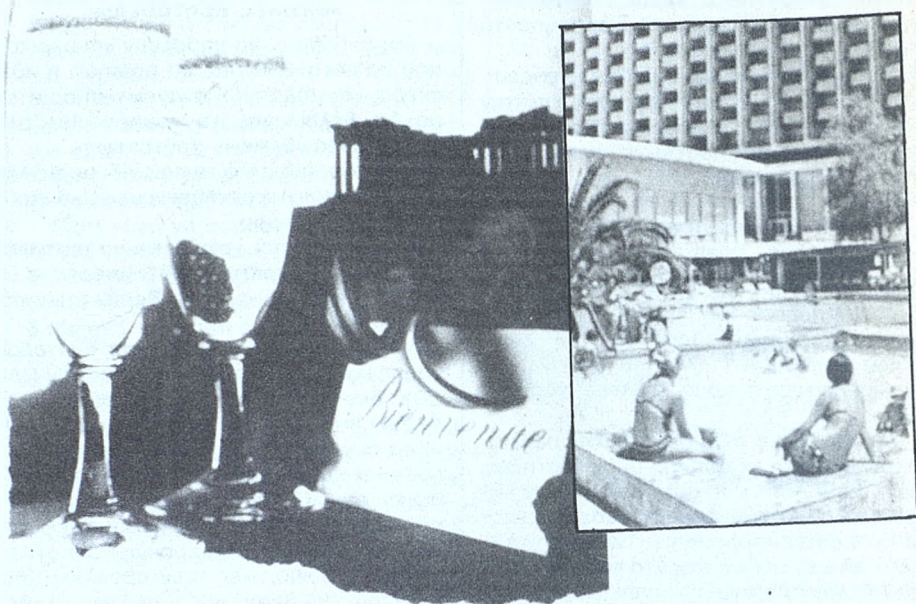
Όπου η κορυφή του παγόβουνου δεν δροσίζει

του Γιάννη Φλώρου

Η εικόνα της οικονομίας κάθε άλλο παρά είναι ρόδινη. Η λιτότητα συνεχίζεται, στις ΔΕΚΟ (Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί) μετρούνται τα ελλείμματα, τα στεγαστικά δάνεια πέταξαν, η φημολογία για νέα «μέτρα σταθεροποίησης» συνεχίζεται, αλλά οι προβληματικές προς το παρόν ακόμη «συντηρούνται». Μήπως ήρθε ο καιρός να συνηθίσουμε και την έννοια «προβληματικός τουρισμός», έστω και αν δεν είναι δυνατό, σύμφωνα με πολλούς, να γίνει προβληματική η κατ' εξοχήν «εθνική μας επιχείρηση»; Η τουριστική κάμψη πάντως, μεσοκαλόκαιρο μάλιστα, είναι γεγονός. Και αυτό εκτός του ότι προσθέτει σειρά νέων προβλημάτων σ' όσους διαμορφώνουν την οικονομική πολιτική και δημιουργεί καλοκαιρινούς πονοκεφάλους, μέσα στη ζέστη και το νέφος της Αθήνας, στους οικονομικούς συμβούλους, αποκαλύπτει τα «υλικά» με τα οποία έχει οικοδομηθεί η τουριστική πολιτική και η όλη τουριστική μας ανάπτυξη.

Βέβαια πολλοί θεωρούν «μπόρα» την τουριστική κάμψη, η οποία μπορεί να ξεπεραστεί, και το 1987 να «πάμε καλύτερα». Άλλοι, πλέον ρεαλιστές και λιγότερο αισιόδοξοι, εκτιμούν ότι η ανάκαμψη θα έρθει, αρκεί όμως το «πάθημα να γίνει μάθημα». Να διαμορφωθεί, δηλαδή, μια σύγχρονη τουριστική πολιτική με ταυτόχρονη λήψη μέτρων και ένταση των προσπάθειών μας για να ανακτήσουμε το «χαμένο έδαφος». Ο ΕΟΤ πάντως εμφανίζεται «ψύχραιμος». Επιμένει, αισιοδοξώντας πως τα μελέμια του Αυγούστου και τα πρωτοβρόχια του Σεπτεμβρίου θα φέρουν «καλύτερες μέρες», ότι το τουριστικό συνάλλαγμα θα αυξηθεί περίπου 2 δις δραχμές σε σχέση με την περυσινή χρονιά. Όμως το 1985 ήταν χειρότερο σε σχέση με το 1984, χωρίς να συνυπολογισθεί ενδιάμεσα η υποτίμηση ή η διολίσθηση της δραχμής έναντι του αμερικανικού δολαρίου. Οι αφίξεις —και όχι οι διανυκτερεύσεις— τουριστών σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα ο ΕΟΤ— είναι αυξημένες κατά 4,1% στο διάστημα Ιανουαρίου - Μαΐου 1986, έναντι της ίδιας περιόδου του 1985.

Αν λοιπόν αποδεχτούμε την ικανοποίηση και τη σχετική ευφορία των αρμοδίων και αφήσουμε στην άκρη την «γκρίνια» των τουριστικών πρακτορείων, ξενοδόχων και λοιπών του κυκλώματος της διακίνησης των τουριστών που «τα έχουν βάψει μαύρα», αλλά και τις απόψεις όσων μιλάνε για σοβαρά προβλήματα στην τουριστική κίνηση, μείωση τουριστικού ρεύματος κτλ., δεν θα πρέπει να υιοθετήσουμε τη γνώμη εκείνων που επισημαίνουν την ανάγκη επανεξέτασης της πολιτικής για τον τουρισμό και συνολικής αντιμετώπισης των όσων φέρνει ή θα φέρει στην επι-

φάνεια η τουριστική κάμψη. Αντίθετα, αν δούμε ότι η «γκρίνια» στηρίζεται στην πραγματικότητα της κάμψης, η οποία μεταξύ των άλλων φέρνει στην επιφάνεια και τα όσα μεγάλα ή μικρά λάθη έχουν γίνει μέχρι τώρα, και ότι οι υπάρχουσες ενδείξεις μιλούν για μείωση της τουριστικής κίνησης σε πανευρωπαϊκή κλίμακα, τότε θα πρέπει τουλάχιστον να συζητηθούν με σοβαρό τρόπο οι αιτιάσεις των «διαμαρτυρόμενων». Πράγμα που σημαίνει ότι οι αρμόδιοι χρειάζεται να σκεφθούν μακροπρόθεσμα και εκτός της καλοκαιρινής ευφορίας των διακοπών τις συνέπειες που θα έχει για την οικονομική κρίση και η εμφάνιση σ' αυτή τη συγκυρία, με δειλά έστω βήματα, μιας νέας, «εθνικής εμβέλειας», αυτή τη φορά, προβληματικής επιχείρησης. Τι θα συμβεί, δηλαδή, αν μετά τη μείωση του μεταναστευτικού συναλλάγματος, το οποίο μάλλον θα πρέπει να ξεχασθεί ή τουλάχιστον να μην προσμετράται όπως στο παρελθόν, την κρίση στη ναυτιλία και τη μείωση του ναυτιλιακού συναλλάγματος, την μείωση των εξαγωγών, έλθει και η μείωση του τουριστικού συναλλάγματος; Και τι επιπτώσεις μπορεί να έχει π.χ. όχι η μείωση, αλλά έστω μια σοβαρή επιδείνωση της υπάρχουσας κατάστασης την επόμενη πενταετία για την οικονομία, αφού είναι γνωστό πως και η εισαγωγή κεφαλαίων έχει μειωθεί δραστηκά; Και τι προβλήματα θα δημιουργηθούν όταν στα δάνεια, που ως τώρα «πάμε καλά», τεθούν περιορισμοί ή «αναγκασθούν» να αποκτήσουμε άλλου τύπου σχέσεις με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο;

Είναι βέβαια «λογικό» να αντιμετωπίζεται η σχέση όλων αυτών με την οικονομική κρίση ως «κασσάνδρειες καταστροφολογικές προφητείες». Ακόμη ως απαισιό-

δοξες εκτιμήσεις «γνωστών κύκλων». Γιατί και η κρίση στη ναυτιλία μπορεί να ξεπεραστεί, και η κατάσταση στις επενδύσεις θα βελτιωθεί και ο τουρισμός θα ξεπεράσει την πρόσκαιρη κάμψη που επιδεινώθηκε εξαιτίας κυρίως της στάσης της αμερικάνικης κυβέρνησης. Όμως με ποιες δυνατόμεις, ακόμα και αν ισχύουν οι πλέον αισιόδοξες εκδοχές, η κοινωνία θα κληθεί να αγωνισθεί για να ξεπεράσει τις «πρόσκαιρες και συγκυριακές δυσκολίες» όταν η αίσθηση που υπάρχει δίνει την εικόνα χθες των προβληματικών επιχειρήσεων, σήμερα της «εθνικής προβληματικής επιχείρησης» και αύριο, γιατί όχι, του «προβληματικού κράτους»; και ποιοι θα κληθούν και πάλι να στηρίξουν τις νέες «ανάγκες» που θα δημιουργηθούν για το «ξεπέρασμα της κρίσης»;

Μπορεί οι εκτιμήσεις οικονομικών σχολιαστών —και όχι μόνο εκείνης της πλευράς που βάλλεται ως «καταστροφολογική»— να είναι υπερβολικές γιατί η οικονομία δεν είναι μόνον οι αριθμοί. Όμως τα προβλήματα υπάρχουν, όποιες εκτιμήσεις και εάν επαληθευθούν. Γιατί π.χ. η μείωση των αμερικάνων τουριστών την οποία όλοι αποδέχονται ερμηνεύεται εύκολα: περυσινή ταξιδιωτική οδηγία Ρήγκαν, γεγονότα στον κόλπο της Σύρτης... Τσερνομπίλ. Δεν οφείλεται όμως μόνο εκεί. Οφείλεται κυρίως στη γενικότερη πολιτική που καθορίζει τις σχέσεις ΗΠΑ - Ευρώπης, τους όρους, δηλαδή, που διαμορφώνονται από την πλευρά των ΗΠΑ για την οικονομική και πολιτική εξάρτηση των χωρών της Ευρώπης. Αν τώρα στα προβλήματα μείωσης του τουριστικού ρεύματος από την Αμερική προστεθεί και η οικονομική κρίση, η ανενεργία στην Ευρώπη, ο ανταγωνισμός των

χωρών της Μεσογείου στον τουρισμό, που διευρύνεται με την δυναμική είσοδο προ πολλού στην αγορά των χωρών της Ασίας, της Αφρικής, της Άπω Ανατολής και νησιών του Ειρηνικού καθώς και η μείωση του τουρισμού, ειδικά φέτος, από τις ανατολικές χώρες τα πράγματα δεν είναι καθόλου ευχάριστα.

Δεν είμαστε οι μόνοι

Όλα αυτά βέβαια για τους γνώστες των πραγμάτων δεν πρέπει να ήταν άγνωστα. Σίγουρα δεν εμφανίστηκαν ξαφνικά. Υπήρχαν. Η Τουρκία π.χ. έχει κάνει μια πρωτοφανή εκστρατεία προσέλκυσης τουριστών στα παράλια της Μ. Ασίας, που έχει οπαδούς και στη χώρα μας πιθανόν για αγορά... «φθηνών» χρυσαφικών και δερμάτων. Η Ισπανία, μια χώρα που στοχεύει ιδιαίτερα στον «κοσμικό» τουρισμό, έχει ήδη υψηλό επίπεδο παροχής υπηρεσιών. Φέτος, μάλιστα, φρόντισε να προβάλλει και μεγάλο μέρος της ειδησεογραφίας του ελληνικού Τύπου για τα επίπεδα ραδιενέργειας στην Ελλάδα από την τηλεόραση, προφανώς όχι από αντικειμενική διάθεση ενημέρωσης, αλλά για συγκεκριμένους λόγους. Η Ιταλία έχει φροντίσει εδώ και κάμποσα χρόνια για τη διατήρηση των αρχαιολογικών χώρων, τα μουσεία κτλ. τη στιγμή που στην Ελλάδα οι τουρίστες τα Σαββατοκύριακα βλέπουν απ' το παράθυρο τα εκθέματα των Μουσείων γιατί είναι κλειστά. Το Μαρόκο, η Αίγυπτος, άλλες αφρικανικές χώρες στο «χώρο» μας δεν κάθονται με σταυρωμένα χέρια και νέες, «άλλες ονειρεμένες νύχτες» διαφημίζουν χώρες της Άπω Ανατολής και διάφορα νησιά, που έχουν μπει δυναμικά στην ευρωπαϊκή και την αμερικάνικη αγορά. Οι επιπτώσεις δεν είναι μικρές. Δεν είναι τυχαίο, έλεγε ένας πεπειραμένος υπάλληλος τουριστικών γραφείων, ότι σ' ένα μόνο πρόγραμμα από Ελλάδα προς την Άπω Ανατολή είναι φέτος 500 Έλληνες, όταν πέρυσι δεν έφθαναν τους 25. Με άλλον «αέρα», συνέχισε, έρχεσαι από την αγορά μιας πόλης εκεί, απ' το πό το Βερολίνο π.χ. ή το Μιλάνο.

Τα προηγούμενα, ενδεικτικά και μόνο, παραδείγματα δείχνουν ότι δεν είμαστε μόνο εμείς και μερικοί γείτονες στις Μεσογειακές χώρες που διατηρούν την αποκλειστικότητα σ' αυτά που προσφέρουν ως προϊόντα (ήλιος - θάλασσα). Εκτός από τον ανταγωνισμό των χωρών της Μεσογείου, στην αγορά για το ίδιο προϊόν και με επιπλέον το «εξωτικό», το «πρωτόγονο», το «πρωτόγνωρο», έχουν μπει εδώ και καιρό αφρικανικές χώρες, ασιατικές και κάμποσα νησάκια του Ειρηνικού.

Όπως επίσης δεν είναι μόνο οι Έλληνες που «επιμένουν ελληνικά» σ' αυτό τον κόσμο. Η τάση προώθησης του εσωτερικού τουρισμού είναι γεγονός, και ήδη στην Ευρώπη αρκετές χώρες προτρέπουν τους πολίτες τους να μην ξεχνούν τη χώρα τους. Και όταν η οικονομική κρίση, έστω και αν δεν είναι στις πλούσιες χώρες σε όξυνση, κάνει πολλούς διστακτικούς, το αποτέλεσμα είναι η έκκληση αυτή να μην μένει πάντα χωρίς ανταπόκριση.

Τουριστική πολιτική: Πήλινα πόδια και ευφορία

Η φετεινή κάμψη όμως έχει αναδείξει και τα προβλήματα υποδομής τα οποία μαζι με τα προηγούμενα διαμορφώνουν μια εικόνα η οποία δείχνει ότι η τουριστική πολιτική δεν έχει σοβαρές βάσεις. Οι ευστοχές παρατηρήσεις στο «Βήμα της Κυριακής» (13-7-86) για την τουριστική πολιτική των Αμερικάνων και τη διαμόρφωση του κλίματος φοβίας δίνουν μια εικόνα των προβλημάτων, όπως και οι επισημάνσεις για την τουριστική κίνηση και την υποδομή του ελληνικού τουρισμού.

Στο θέμα της υποδομής συγκλίνουν όλες σχεδόν οι εκτιμήσεις. Το επίπεδο είναι χαμηλό όπως επίσης και οι προσφερόμενες υπηρεσίες. Μια σύντομη κωδικοποίηση των προβλημάτων υποδομής είναι χαρακτηριστική για τις αντιφάσεις που υπάρχουν σε σχέση με τη διαμόρφωση μιας τουριστικής πολιτικής η οποία προϋποθέτει την επίλυση αυτών των προβλημάτων και την βελτίωση των υπηρεσιών.

- Τεχνικά: ελλείψεις σε έργα όπως λιμάνια, δρόμοι, μαρίνες. Το θέμα των μαρινών έχει προχωρήσει, αλλά οι ελλείψεις δημιουργούν προβλήματα με αρνητικές επιπτώσεις. Οι θέσεις είναι λίγες, τα μέτρα πυρόσβεσης δεν είναι ολοκληρωμένα και δεν είναι λίγοι όσοι αναγκάζονται να «λαδώνουν» για να μπορέσουν να εξυπηρετηθούν.

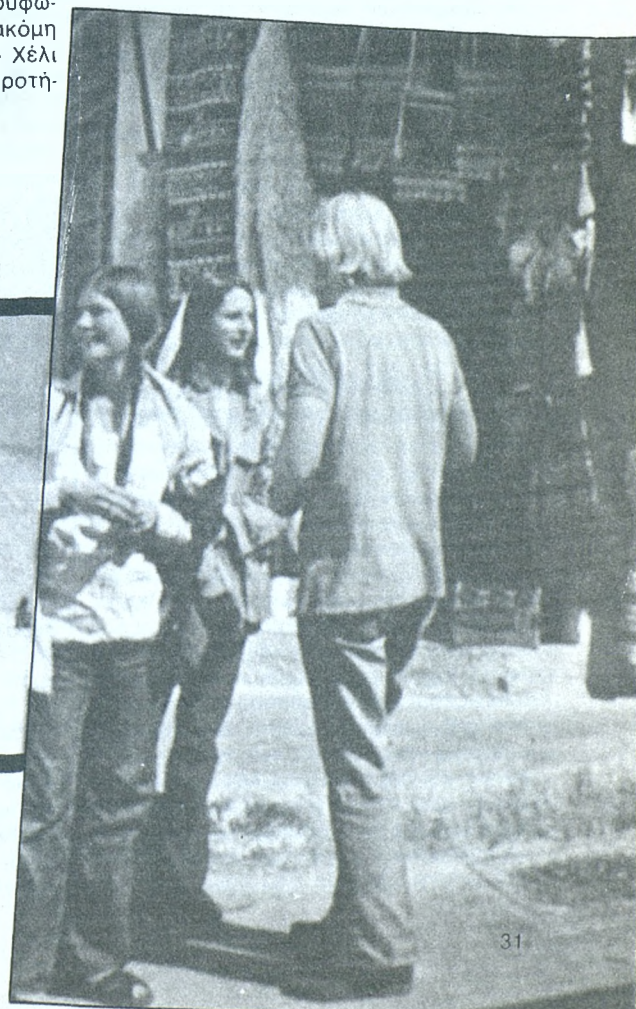
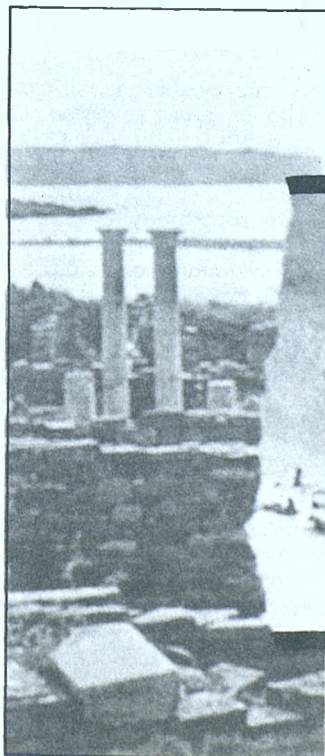
- Κτιριακά: Ξενοδοχεία, σπιτία, χώροι εστίασης και αναψυχής. Εδώ το πρόβλημα είναι διπλό. Από τη μια ορισμένες περιοχές έχουν γίνει πλέον «προβληματικές» εξαιτίας της άναρχης ίδρυσης μονάδων, που άρχισε τη δεκαετία του '60, κορυφώθηκε στη δικτατορία και συνεχίζει ακόμη με κλασικό παράδειγμα το Πόρτο - Χέλι που δεν «βλέπει» θάλασσα, ή συγκροτή-

ματα στη Χαλκιδική που δεν προσφέρονται για εκμετάλλευση μεγάλης χρονικής διάρκειας. Από την άλλη το πρόβλημα επεκτείνεται από τον έλεγχο που κάνει ο ΕΟΤ στην κατανομή των κλινών, στο πού θα κτισθούν νέα ξενοδοχεία, τον έλεγχο ροής που καθορίζεται και από το πώς διαχετεύεται από τα μεγάλα τουριστικά γραφεία κτλ.

Τα υπάρχοντα ξενοδοχεία βρίσκονται όμως και από άποψη ποιότητας υπηρεσιών σε χαμηλό επίπεδο. Τούτο προκύπτει τόσο από σχετικές έρευνες του ΕΟΤ, όσο και από διαπιστώσεις τουριστικών πρακτόρων. Το θέμα δεν είναι μόνο ότι δεν γίνονται επισκευές, δεν βελτιώνεται το Service (ο ανταγωνισμός οδηγεί και σε μείωση τιμών και αυτό σε μείωση των υπηρεσιών), ή η καθαριότητα που κρίνεται ανεπαρκής. Τώρα οι απαιτήσεις είναι περισσότερες και μεγαλύτερες απ' ό,τι την περασμένη δεκαετία, αν και τότε τα παράπονα ήταν ακόμη περισσότερα. Τουριστικός πράκτορας που αντιμετώπισε το πρόβλημα μας είπε ότι επισκέφθηκε όλα τα ξενοδοχεία της Κέρκυρας και από το μόνο που ήταν ικανοποιημένος ήταν το Χίλτον. Αλλά και αυτό είχε πρόβλημα επειδή είναι κοντά στο αεροδρόμιο. Ευτυχώς υπάρχει κάποια πρόβλεψη για ηχομόνωση...

- Οργανωτικά: Οι ελλείψεις στις συγκοινωνίες και κυρίως η οργάνωση πτήσεων «τσάρτερς» από την Ο.Α.

Τα προβλήματα βέβαια δεν σταματούν εκεί. Ο συντονισμός μεταξύ των φορέων της τουριστικής πολιτικής (ΕΟΤ, Ο.Α, τουριστικά γραφεία κτλ.), είναι πολλές φορές υποτυπώδεις έως ανύπαρκτος με εκατον-

τάδες προβλήματα. Ωστόσο τα θέματα της τουριστικής ανάπτυξης έχουν να κάνουν και με τις μορφές του τουρισμού. Η τάση που διαπιστώνεται και από τα τουριστικά γραφεία αποφυγής της μαζικής μεταφοράς και προτίμησης στα μικρά «γκρουπ», που δεν οδηγούνται ως «αγέλη» στο μουσείο, μετά στο ξενοδοχείο, από κει στο εστιατόριο και στη συνέχεια σε κάποιον αρχαιολογικό χώρο με στάση για σουβλάκι, είναι γεγονός. Σοβαρές και αξιοπρόσεκτες είναι οι αντιφάσεις ανάμεσα στον «κοσμικό» και τον «ανθρώπινο» τουρισμό. Η Ελλάδα, μας επισήμανε στέλεχος τουριστικού γραφείου, βρίσκεται σε ένα μεταίχμιο χωρίς επιλογές και «διάθεση» διεύρυνσης της τουριστικής περιόδου. Οι Ισπανοί π.χ. προσφέρουν πολύ περισσότερο σε αυτό που λέγεται «κοσμικός» τουρισμός. Εμείς δεν μπορούμε να συναγωνιστούμε τώρα τις υπηρεσίες τους σ' αυτό το συγκεκριμένο είδος τουρισμού, ούτε μπορούμε να επιμένουμε στο «πρωτόγωνο» γιατί όχι μόνο οι Τούρκοι, που είναι δίπλα μας «πουλάνε» και αυτοί το ίδιο, αλλά και γιατί το «πρωτόγωνο» σε μια χώρα π.χ. της Αφρικής είναι περισσότερο ελκυστικό σ' αυτό τον τομέα.

Ένας άλλος ξένος τόνιζε ότι γνωρίζει τα νησιά καλύτερα ακόμα και από έναν Έλληνα. Συνεπώς δεν μπορούμε να επιμένουμε μόνο «στον ήλιο και τη θάλασσα». Θα χρειαστεί πλέον να αντιμετωπιστεί και η διαμόρφωση σε νέα βάση μιας περισσότερο «πολυσυλλεκτικής» πολιτικής, να διεκρινθεί ο *εξειδικευμένος* τουρισμός και να εξαπλωθεί περισσότερο η τουριστική περίοδος. Υποστηρίζεται ότι έτσι π.χ. θα μπορούσαν να είχαν προχωρήσει διακρατικές συμφωνίες (ή συμφωνίες με συνδικάτα) με ορισμένες χώρες που έχουν κατευθυνόμενο τουρισμό με φθηνότερες τιμές, έτσι ώστε να καλύπτονται περιόδοι με χαμηλή τουριστική κίνηση.

Ανεξάρτητα πάντως από τα παραπάνω θα είχε ενδιαφέρον για την περίοδο τουριστικής αιχμής (Ιούλιος - Αύγουστος) για την Ελλάδα, μία σύγκριση του τι εισάγουμε (προϊόντα διατροφής, καταναλωτικά αγαθά κτλ.) και συνεπώς πόσο συνάλλαγμα εξαγωγή, και του τι παίρνουμε, πόσο δηλαδή τουριστικό συνάλλαγμα εισέρχεται αυτή την περίοδο.

Παραοικονομία και το «δαιμόνιον της φυλής»

Μια άλλη πτυχή που υπάρχει είναι η λειτουργία των κυκλωμάτων των τουριστικών γραφείων, η οποία συντελεί σημαντικά στην ποιότητα των υπηρεσιών από τη στιγμή που παραλαμβάνει τον τουρίστα μέχρι τότε που τον διώχνει. Ο τομέας αυτός λειτουργεί κυρίως με κάποιες αρχές που μπήκαν στη δεκαετία του '60 και από τότε έχει αφεθεί στο «δαιμόνιο της φυλής». Έχουν υπάρξει ελάχιστες προσπάθειες εκσυγχρονισμού, που οι περισσότερες έχουν μείνει στη μέση. Ένα ολοκληρωμένο κύκλωμα προσφοράς υπηρεσιών με μικρούς και μεγαλομεσάζοντες, με ανθρώπους «αλεξιπτωτιστές» χωρίς τεχνική και ειδική κατάρτιση δημιουργεί μια αφόρητη κατάσταση. Όπως μας ανέφερε χαρακτηριστικά κάποιος που εργάζεται στον

τουρισμό δεν υπάρχουν κριτήρια επιλογής και ποιότητας, βασιλεύει η «νομενκλατούρα της μίζας» και βέβαια κανένας δεν επιθυμεί σοβαρά την εξυγίανση. Ο τρόπος με τον οποίο π.χ. μπορεί να ανοίξει κάποιος τουριστικό γραφείο είναι πολύ απλός και εύκολος, ενώ αυτό που συμβαίνει τώρα θυμίζει, όπως εύστοχα παρατήρησε υπάλληλος τουριστικού γραφείου, τα φαρμακεία. Όπως κάποτε εκεί υπήρχε εύκολο κέρδος και η τάση να αυξηθούν πολλαπλασιάστηκε, έτσι συμβαίνει και στον τομέα των τουριστικών γραφείων. Τα τελευταία βρίσκονται κυρίως στην Αθήνα και τα όσα παρουσιάζονται στους οδηγούς - διαφημιστές ξεπερνούν τα 700. Αν βέβαια υπολογίσει κανείς τα όσα έχουν ανοίξει για εσωτερικό τουρισμό, και τα όσα προσφέρουν «πρωτογενείς» υπηρεσίες (εισιτήρια, διαβατήρια κτλ.), τότε η εικόνα είναι δυσδιάκριτη...

Για τα φαινόμενα της παραοικονομίας τα οποία εντοπίζονται στο σύνολο του κυκλώματος διακίνησης των τουριστών οι διαπιστώσεις είναι κοινές: Ανθεί όπως σε όλους τους τομείς του εμπορίου. Εδώ όμως υπάρχουν και άλλα φαινόμενα που ξεπερνούν π.χ. τη διαρροή συναλλάγμα-

τος, τις «μίζες», τις προμήθειες, και επεκτείνονται στη μαύρη αγορά εργασίας. Έχει υπολογιστεί αλήθεια πόσοι νέοι, έλληνες και ξένοι, εργάζονται χωρίς ασφάλεια σε διάφορα μπαρ, χορευτικά κέντρα, εστιατόρια κτλ. την τουριστική περίοδο; Υπάρχει βέβαια η αρχή ότι υπάρχουν σωστοί και κακοί επιχειρηματίες, ότι δεν είναι εύκολο για μια οργανωμένη επιχείρηση και μάλιστα μεγάλη να πραγματοποιεί χωρίς δυσκολίες εξαγωγή συναλλάγματος, ότι δεν αποτελεί ξεχωριστό και ιδιαίτερο φαινόμενο η παραοικονομία στον τουρισμό. Όλα αυτά βέβαια, δεν αναιρούν την πραγματικότητα. Παρόμοια φαινόμενα όμως εδώ εμφανίζονται και στην ονομαζόμενη «παραξενοδοχεία». Όλα μαζί αυτά στηρίζουν ένα φαύλο κύκλο εκμετάλλευσης των απαιτήσεων του κοινού και κέρδους, ο οποίος αν θιγεί στα πλαίσια έστω κάποιας ορθολογικοποίησης «θα γίνει χαμός», όπως ανέφερε χαρακτηριστικά τουριστικός πράκτορας. Και μάλλον πρέπει να έχει δίκαιο γιατί οι περισσότεροι έστω και αν δεν είναι ευχαριστημένοι, σίγουρα δεν είναι δυσάρεστοι από την «τουριστική ανάπτυξη».

Ευτυχώς που ήρθε η κάμψη...

Όλα τα παραπάνω δεν σημαίνουν βέβαια ότι αποτελούν και τις πηγές «της κακοδαιμονίας» που άρχισε να πλήτει τον τουρισμό. Η κάμψη έφερε απλώς στην επιφάνεια τα προβλήματα. Αν η υποδομή και οι ελλείψεις στην παροχή υπηρεσιών αποτελούν τη μία πλευρά των όσων έως τώρα έχουν φανεί, μια άλλη πλευρά πιο σημαντική για μας τους ίδιους είναι εκείνη που αφορά την ίδια την κοινωνία μας, τον τρόπο ζωής, τις επιλογές και τις προτεραιότητες που υπάρχουν. Πώς, δηλαδή, έχουν αναπτυχθεί μια σειρά περιοχές, με τι επιπτώσεις στο περιβάλλον, με ποιες θυσίες, που μερικές κάθε άλλο παρά βοηθούν ή συντελούν μακροπρόθεσμα στην τουριστική ανάπτυξη, ποια είναι η πολιτιστική παρέμβαση, με τι μορφές γίνεται και πού στοχεύει. Αυτά τα προβλήματα αποτελούν παρ' ότι σήμερα δεν βρίσκονται στο κέντρο της δημοσιότητας την άλλη τη «σκοτεινή» πλευρά του φεγγαριού που φωτίζει, έστω και θαμπά, τώρα τον τουρισμό — μια επιχείρηση, «σύγχρονη βιομηχανία» σήμερα — στην ανάπτυξη της οποίας θυσιάστηκαν έως τώρα μερικά από τα πιο ζωντανά κύτταρα της κοινωνίας.

*

Αν πάντως η «νέα, διαμετρικά αντίθετη, σημερινή τουριστική πολιτική», φαντάζει, με αφορμή και μόνο τον «τουρισμό» του Ρήγκαν στη Μεσόγειο, απελευστικά παλαιά τούτο είναι ίσως και το κέρδος από την εμφανιζόμενη κάμψη. Γιατί μπορεί να ταραξει τα ήρεμα νερά της ευφορίας και του εφησυχασμού. Και αυτό επειδή ακριβώς ο τουρισμός αν και δεν αποτελεί το κρίσιμο κλάδο για την οικονομική ανάπτυξη είναι δυνατό να δημιουργήσει πιο σοβαρά προβλήματα για τη σημερινή οικονομική κρίση απ' όσα δείχνουν ή θέλουν να εμφανίσουν οι αρμόδιοι...

Πιθανόν όμως, να ταραξεί και άλλα νερά: Όσα συνδέονται με το μοντέλλο ανάπτυξης, εκείνα που τείνουν να διαμορφώσουν μια χώρα που θα προσφέρει «υπηρεσίες μικρομεσαίων», χωρίς να σκέφτεται το μέλλον και χωρίς να βλέπει τις κοινωνικές, πολιτιστικές, οικολογικές και άλλες συνέπειες των μεγαλομεσαίων «τουριστικών της ονειρών». Και αυτά είναι τα περισσότερα κρίσιμα. Αφορούν πριν απ' όλα την ίδια την κοινωνία. Μπορεί φέτος να είμαστε, επιτέλους αρκετοί, ευχαριστημένοι με λιγότερους τουρίστες. Βέβαια αυτό δεν διαμορφώνει μια διαφορετική εικόνα για τον τουρισμό. Όπως ακριβώς ούτε η «τουριστική ανάπτυξη», τα γνωστά και από το παρελθόν δάνεια, οι «νέες τουριστικές μονάδες» με ό,τι αυτές σημαίνουν, ούτε και η «τουριστικοποίηση» και των άλλων περιοχών μπορούν να διαμορφώσουν μια νέα κατάσταση. Η κάμψη, απ' αυτή την άποψη, μπορεί να αποτελέσει και την αφορμή για να μην καταστραφεί ό,τι έχει απομείνει. Έστω — ή μάλλον βεβαίως — με λιγότερους τουρίστες. Τούτο όμως σημαίνει και διαφορετικές επιλογές. Αυτές όμως ελάχιστα απασχολούν όσους βλέπουν την «σύγχρονη βιομηχανία», τουρισμός, ως την «εθνική μας επιχείρηση»...

Με την ευκαιρία της Τζιάς της Ράνιας Κλουτσινιώτη

Το ANTI μου ζήτησε να γράψω κάτι για την Τζιά. Το μόνο που κατάφερα να γράψω δεν αφορά στη Τζιά ή τουλάχιστον κάθε άλλο παρά μόνον σε αυτήν. Οι λόγοι είναι πάμπολλοι.

Θες γιατί βάλθηκαν όλα τα κοσμικά εβδομαδιαία περιοδικά να εξυμνήσουν τα κάλλη της, προβάλλοντας π.χ. εσωτερικά και εξωτερικά πλάνα νησιώτικου σπιτιού διακοσμημένου με... μακεδονική κονσόλα ανάμεσα σε δύο παλαιές... εγγλέζικες πολυθρόνες και ψεύτικους μύλους... ησυχαστήρια (βλ. φωτογραφίες από ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ —17.7.86).

Θες γιατί μεθαύριο αρχίζει το υποχρεωτικό και καθιερωμένο πλέον «πολιτιστικό δεκαπενθήμερο», που, παρόλες τις φιλότιμες προσπάθειες των οργανωτών του, είναι όπως παντού ξεκομμένο από την πραγματικά πλούσια και μοναδική ιστορική παράδοση του νησιού, αφού ακόμη και το υπουργείο Πολιτισμού δηλώνει ότι λόγω στενότητας δεν διαθέτει τα οικονομικά μέσα να συντηρήσει και να προβάλει τα αρχαία και σύγχρονα μνημεία της, όπως π.χ. το μοναδικό κάστρο της χώρας.

Θες, γιατί το νησί παρέχει ευκαιρίες για άλλου τύπου προσεγγίσεις, που φέτος όμως κυριαρχούνται, τόσο στην παραγωγή και οικονομική βάση του όσο και στο πτυχωτό φυσικό ανάγλυφό του, από «το σύνδρομο του Τσερνομπίλ».

Ο τελευταίος, συμπληρωμένος από την ειδική μου ευαισθησία, είναι ο κυριότερος λόγος για το περιεχόμενο του σημειώματος που ακολουθεί.

Δεν ξέρεις πια κατά πού να πας και τι ν' αφήσεις

Όσοι από σας, εγκλωβισμένοι έτσι κι αλλιώς στον τρόπο ζωής που επιβάλλει την ύπαρξη «σκληρωμένου» — σε αντιδιαστολή με τον ελεύθερο — χρόνου, είχατε κατορθώσει να αναβαθμίσετε και να μετεξελίξετε τις περιορισμένες διακοπές σας σε ταξίδι στο χώρο και στο χρόνο, χάσατε. Αν είχατε καταφέρει δηλαδή να ξεφεύγετε από την αθλιότητα που συνιστούν οι ντομάτες θερμοκηπίου, τα πλαστικά τυριά, η χημική getsina, το greek-salad και από κατεψυγμένο κρέας σουβλάκι, τώρα είναι καιρός ν' αλλάξετε συνήθειες. Καθώς είναι τα μόνα, όπως λένε, που υπόκεινται σε έλεγχο ραδιενέργειας.

Εάν πάλι μαυρίζετε, στην ώρα σας, στον ήλιο, απολαμβάνοντας τις μακρινές κι ερημικές ακρογιαλιές, καλὰ θα κάνετε να φύγετε για διακοπές με χρώμα εκ των προτέρων κατασκευασμένο από τα μηχανήματα υπεριωδών ακτίνων στο δροσερό κι ερμητικά κλεισμένο σπίτι σας. Αν είχατε ανακαλύψει δηλαδή πεζοπορώντας στη θάλασσα και στο βουνό τον τρόπο να βλέπετε, ν' ακούτε, να μαθαίνετε όσα συμβαίνουν γύρω σας, τώρα είναι καιρός να ξαναμπεείτε στο αυτοκίνητό σας. Σας προστατεύει από την μεγάλης διάρκειας επικίνδυνη έκθεση στη ραδιενέργεια εδάφους και αέρα.

Γενικά εάν είστε απ' αυτούς που περιγελούσαν τον κοσμικό συνωστισμό και τους λογής τουρίστες με τα χαμόγελα υποχρεωτικής ευτυχίας, που έντεκα μήνες τώρα σκυθρωποί κρατούν και πρέπει να τα βγάλουν, είναι καιρός να εγκαταλείψετε την άγνη γραμμή. Μόνον οι γόνιμες παρέχουν ελεγμένα προϊόντα και ρετσέτες κονσερβοποιημένης ζωής.

Προσέξτε. Η κοινωνία του πλουτωνίου καιροφυλακτεί. Το Τσερνομπίλ είναι πανταχού παρόν. Το σύνθημά σας για τα επόμενα τριάντα χρόνια, πιθανώς όσα σας μένουν να

ζήσετε, θα μπορούσε να είναι: «Κουλτουριαρδες όλων των ηλικιών παραιτηθείτε τώρα από την ιδέα των διακοπών».

Αν παρόλα αυτά νικήσετε τις επιφυλάξεις σας, καταστείλετε τις αναστολές σας και ξεκινήσετε το μακρινό ταξίδι, θα διαπιστώσετε πως η ενημέρωση του παραγωγού - αγρότη είναι πλήρης. Οι κότες και οι αγελάδες ελεύθερης βοσκής τιμωρημένες σα να έφταιγαν αυτές, κλεισμένες στα κοτέσια και τους στάβλους διατρέφονται με ό,τι ακριβώς και πέρσι και έξω. Τα ξυνοτύρια πάνε κι έρχονται, το ψωμί κι η κρίθινη κουλούρα ζυμώνονται με φρεσκοαλεσμένο, στον κάπου χαμένο ανεμόμυλο ή νερόμυλο της περιοχής, στάρι και κριθάρι. Θα διαπιστώσετε ακόμη τα αποτελέσματα που είχε η κατά τα άλλα διαφανής επίσημη πληροφόρηση: «Λένε πως έγινε —υπονοείται «το κακό» που δεν ονομάζεται, μήπως και ξορκιστεί— απ' τον Φλεβάρη, αλλά μας το κρύβανε», «Ευτυχώς που δεν το 'πανε πριν το Πάσχα, αλλιώς θα καταστρεφόταν ο κόσμος. Πώς θα πούλαγε τ' αρνιά και τα κατσίκια του;», «Λένε πως όλα αυτά είναι ψέμματα και διαδόσεις, για να πουλήσουν οι εμπόροι τις παλιές κονσέρβες».

Τέρμα λοιπόν στους ευαίσθητους και στους σοφούς, που έμαθαν ν' ανακαλύπτουν τις γωνιές και να μετατρέπουν την απάνθρωπη έννοια των διακοπών σε ευκαιρία για αυτογνωσία, για ανθρώπινη ανταλλαγή και εμπειρία. Ήρθε ο καιρός για ακόμη μεγαλύτερη ισοπέδωση. Υποψιασμένοι πλέον απ' όλα αυτά, που έχουν συμβεί, πρέπει κι εσείς, όπως κι οι άλλοι που θορυβούν, να κουβαλάτε μαζί σας ισχυρό ραδιόφωνο ή φορητή τηλεόραση. Ν' ακούτε προσεκτικά τα δήθεν δελτία ειδήσεων, που απαριθμούν τα έργα και τις ημέρες των βασιλιάδων, των πρωθυπουργών, των υπουργών και των δημάρχων. Όχι τίποτα άλλο. Μην την πάθετε όπως την τελευταία

Εξωτερική όψη του μύλου στη Τζιά. Είναι το ησυχαστήριο της Βανας

Στη θέση Κούνδουρας της Τζιάς, στην κορυφή ενός άγριου τοπίου, δεσπόζει το σπίτι της καλλιτέχνιδας. Οι πολυπτερές μουσικές προτιμήσεις της παντρεύονται με το πλούσιο, γνωστό χώρο γι' αυτήν, που ελπίζει να κατακτήσει

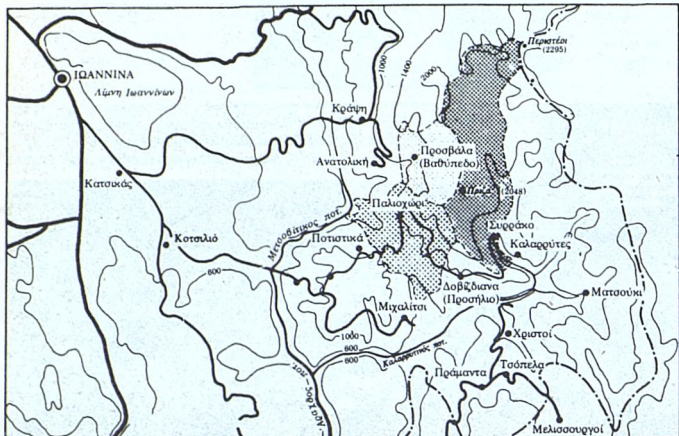
φορά, που περάσατε τις πιο επικίνδυνες μέρες έξω, να τρώτε κατσικάκια κι άγρια χόρτα. Εσείς που ξέρετε πως το ανθρώπινο λάθος είναι μοραίο, μπορεί την επόμενη φορά να «το μάθετε» εγκαίρως από κανένα δορυφορικό σταθμό, που θα έχει ξεφύγει από τον έλεγχο και την πρακτική των κυνικών εξουσιών, κρατικών και ιδιωτικών.

Όχι πως θα κάνετε τίποτε. Αλλά εσάς σας ενδιαφέρει η γνώση για τη Γνώση. Άλλωστε δεν είστε εσείς που έχετε το πρόβλημα. Εσείς είστε αυτοί που αγωνίζεστε —από παλιά ή από χτες— για το δικαίωμα όλων στην ποιότητα ζωής, που το ειδικό της βάρος μόνον εσείς υποψιάζεστε, αφού μικρό της δείγμα είστε οι μόνοι που απολαμβάνετε. Εσείς ποτέ δεν τρέξατε στα σούπερ-μάρκετ, ποτέ δεν κάνατε ουρά ούτε για μια κονσέρβα γάλα. Δεν σταματήσατε ούτε στιγμή και συνεχίζετε να τρώτε όπως πρώτα, όπως πάντα. Αλλά να! Η βαθύτερη σχέση σας με τη φύση έχει διαραγεί. Έχει δηλητηριαστεί από έναν ανεξάντλητο κόκκο υποψίας, που σας υπενθυμίζει την παρουσία του κάθε στιγμή: σκύβοντας να μαζέψτε ένα μπουκέτο αγριολούλουδα, θυμάρι, κάπαρη ή ρίγανη, να βγάλετε αχιβάδες, αχινούς ή μύδια. Η μαγεία έχει διαλυθεί. Δεν μπορείτε να χαρείτε τα πράγματα με τον ίδιο τρόπο.

Μια συμβουλή λοιπόν. Καθήστε στο σπιτάκι σας, αφήστε κατά μέρος τα ταξίδια και τις εναλλακτικές διακοπές. Αγοράστε μερικά καλὰ βιβλία, φυσικά κι από αυτά που πραγματεύονται για την πυρηνική ενέργεια. Και μην ξεχνάτε να ανοίγετε που και που το ραδιόφωνό σας. Μπορεί και να ακούσετε «αποκαλυπτική» συνέντευξη κάποιου Σοβιετικού, Αμερικανού, Γάλλου ή άλλου επίσημου που θα σας διαβεβαιώνει ανεπιφύλακτα για τον αναπόφευκτο και τον προοδευτικό χαρακτήρα του υποπαράγωγου του πλουτωνίου, που είναι η χρήση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς... □

Το Συρράκο είναι ιδέα...

του Δημήτρη Κ. Ψυχογιού

Τα γραμμοσχεδιασμένα τμήματα περιλαμβάνουν τις περιοχές των κοινοτήτων: Συρράκο, Βαθύπεδο, Παλιοχώρι.

Χάρτης της περιοχής του Συρράκου. (Από την *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 5, 1985)

Ου παντός πλιν εις Συρράκον. Το μικρό ορεινό λεωφορείο που ξεκινά απ' τα Γιάννενα μόνο 3 φορές την εβδομάδα φθάνει ως το χωριό και κάνει δυόμιση ώρες για να διατρέξει τα 55 χιλιόμετρα που χωρίζουν την πατρίδα του Κρυστάλλη από την Ηπειρωτική πρωτεύουσα. Απαιτείται λοιπόν είτε καλός προγραμματισμός (από τα χαράματα την κατάλληλη μέρα στο ΚΤΕΛ), είτε γιωταχί (και η απόφαση να το ταλαιπωρήσεις στον κακοτράχαλο δρόμο που οδηγεί στο χωριό), είτε το κουράγιο να πάρεις με τα πόδια την ανηφόρα που από το Παλιοχώρι ή το Προσήλιο (τελευταίους σταθμούς της άγονης λεωφορειακής γραμμής) ανεβαίνει ως το Συρράκο. Όταν με το καλό φθάσετε υπάρχουν αρκετές πιθανότητες να καταφέρετε να μείνετε κιόλας — αν δεν είναι μέρες πανηγυριού: Κι

αν ακόμη δεν έχει διαθεσιμό κρεβάτι στον *Σταυραητό* (την ταβέρνα - καφενείο - ξενοδοχείο του Βαίτη που τους χειμώνας είναι μάγειρας στα καράβια και τα καλοκαίρια πανδοχεύς στα βουνά) μάλλον θα σας δώσει ο κλητήρας της κοινότητας, ο Μητσοός ο Σαούγκος, τα κλειδιά του οικοτροφείου ή του σχολείου για να περάσετε τη νύχτα σας. Κι αν ακόμη αυτά είναι κατειλημμένα, ίσως από το συνεργείο που φτιάχνει το δρόμο που οδηγεί στα λειβάδια, μάλλον θα βρεθεί κάποιος από τους κατοίκους που, θαυμάζοντας το γεγονός ότι ανακαλύψατε την ύπαρξη του χωριού του και καταφέρατε να φθάσετε ως εκεί, και θα σας προσφέρει κατάλυμα. Αν όμως είναι μέρες πανηγυριού (Αη-Λιος, Σωτήρος, Δεκαπενταύγουστος) το χωριό θα είναι πλημμυρισμένο (η δι-

πλή ουρα των παρκαρισμένων αυτοκινήτων ξετυλίγεται χιλιόμετρα στη δημοσιά έξω από τον οικισμό) δεν σας μένει παρά ο υπνόσακος και η σκέπη του έναστρου ουρανού. Θα σας κοιμίσουν πολύ γρήγορα τα ζαλιστικά αραβουργήματα που θα δημιουργούν γύρω σας οι ιπτάμενες πυγολαμπίδες.

Αξίζει όμως τον κόπο να φθάσει κανείς ως το Συρράκο ακόμη κι αν αναγκαστεί να πάρει αυθημερόν το δρόμο της επιστροφής. Δεν είναι μόνο το θέαμα που προσφέρει η διαδρομή, ειδικά από το Παλιοχώρι και μετά, όταν ο στενός ανηφορικός δρόμος έχει στα δεξιά του μια κατακόρυφη χαράδρα κι από κάτω μια φαρδεϊά κοιλάδα που τη διαμελίζει παραπόταμος του Άραχθου με τα Άγναντα, τα Πράμαντα, τους Μελισσοουργούς απέναντι. Είναι και η αίσθηση που δημιουργεί το γεγονός ότι, όταν πια έχει απελπιστεί κανείς ότι θα φτάσει ποτέ, σε μια στροφή του δρόμου που εκ των υστέρων ξέρεις ότι ήταν η τελευταία, αποκαλύπτονται μπροστά σου το Συρράκο και οι Καλαρρύτες. Κρεμασμένο σ' απόκρημνο βράχο το πρώτο, σε μια πιο ομαλή πλαγιά οι δεύτερες, σπίτια από ξασπρισμένη πέτρα, στέγες από μαύρη ή γκριζα πλάκα, γυμνά βουνά δεξιά κι αριστερά, πλατάνια και καρυδιές μές' στα χωριά, λιλιπούτειοι κήποι που σε κάνουν να υποψιάζεσαι τρεχούμενα νερά, πίσω σου ο Άη Γιώργης. Κάτω χαμηλά στο φαράγγι που χωρίζει τα δυο χωριά κυλά ο Χρούσιας κι ίσως ακούσεις το βουητό του, όπως και τον καταρράκτη που πέφτει από τις Καλαρρύτες. Τα παλιά χρόνια θα έ-

πρεπε να χτυπήσεις την καμπάνα του Άη-Γιώργη, να ακούσουν στα χωριά πως κάποιος έφτασαν. Αν ήταν χειμώνας θα ξεκινούσαν με μουλάρια να τους συνοδεύουν — από τον Άη-Γιώργη ως το Συρράκο πιάνει επικίνδυνα πολύ χιόνι. Τώρα αρκεί να κορνάρεις — μιλάμε για το καλοκαίρι βέβαια. Το χειμώνα δεν πάει πια κανείς στο Συρράκο, ούτε καν το ορεινό λεωφορείο, αφού δεν μένουν εκεί παρά ο κλητήρας - φύλακας κι άλλος ένας φύλακας που έρχεται από τις γειτονικές Καλαρρύτες για να μη μείνει ο Σαούγκος κατάμονος. Κι αν τον έχει πιάσει το πείσμα του, ίσως μείνει κι ο Ηλίας Ψόχιος να ταλαιπωρείται καταχείμωνο με τα 500 τόσα πρόβατά του.

Πάντα ένα μέρος των κατοίκων του εγκατέλειπε το χειμώνα το Συρράκο. Ήταν οι «ημινομάδες» κτηνοτρόφοι που έφευγαν οικογενειακά το φθινόπωρο για τα χειμαδιά της Πρέβεζας και της Άρτας και ξαναγύριζαν την Άνοιξη να ξεκαλοκαιριάσουν στα βουνά της πατρίδας τους. Αλλά κι οι καποτάδες, οι ραφτάδες, εγκατέλειπαν κι αυτοί το χωριό και με τα σύνεργα της δουλειάς τους τριγύριζαν στους κάμπους για να ράψουν τις κάπες των χωρικών. Ακόμα πιο παλιά, όταν στο χωριό ανθούσε η βιοτεχνία μάλλινων υφασμάτων και η τυροκομία, οι έμποροι έπαιρναν τους δρόμους της Ευρώπης, της Ιταλίας και Γαλλίας κυρίως, για να προωθήσουν τα προϊόντα του χωριού. Αυτές οι δύο τελευταίες κατηγορίες ξενητεμένων όμως άφηναν τις οικογένειες στο χωριό και συνήθως πριν το Πάσχα ήταν πίσω.

Ο μονόφθαλμος απ' το Συρράκο

● Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από το ατέλειωτο μελέτημα του Συρρακιώτη ποιητή Κώστα Κρυστάλλη (1868-1896), «Οι Βλάχοι της Πινδού», που δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά το 1891 στο περιοδικό *Εβδομάς*. Αναδημοσιεύουμε από τα *Άπαντα Κρυστάλλη*, τ. Β', επιμ. Γ. Βαλέτα, Αθήνα 1959, σσ. 581-582.

Ετέρα παράδοσις αναφέρει ότι εις Ματσούκι, όπου υπήρχε χωρίον ολόκληρον προ του συνοικισμού του Συρράκου και των Καλαρρυτών, πατριάρχης (τσέλιγγας) βλαχοποιμηνί αποσπαθείς έπηξε την καλύβην του εις την θέσιν των Καλαρρυτών, εξ ης δύο εκ των ιών του διέβαινον αντίπεραν εις τα βουνά του Συρράκου και έβοσκον τα ποιμνιά των. Ο πρεσβύτερος τούτων ήτο μονόφθαλμος. Τούτου ένεκα αι ν ε ά ν ι δ ε ς της στάνης τον απέφευγον, ενώ ο μικρότερος, ωραίος και αβλαβής ενυμφεύθη ταχέως. Τούτο κατέτρωγε την καρδιαν και την νεότητα του πρεσβυτέρου. Αλλ' ημέραν τινά ανελθών κατακορύφως επί της ράχεως των Νυμφών και ιδών απ' αυτής προς την πεδιάδα των Ιωαννίνων πόλιν και τόσα χωρίς περίξ, εσκέφθη να λαβη εκείθεν σύζυγον. Κρυφίως λοιπόν νύκτα τινα θερι-

νήν ασέληνον, εγκαταλιπών το ποιμνιόν του υπό την φυλακήν των σκυλών, κατέρχεται εις την πεδιάδα των Ιωαννίνων και εκ του πρώτου χωρίου, το οποίον απήντησεν εν αυτή, ήρπασεν ωραίαν παρθένον, ην απήγαγεν εις τα όρη του. Μαθών όμως το συμβάν ο πατήρ, απεκήρυξεν αυτόν παραχωρήσας εις την εξουσίαν του το ποιμνιονμόνον, το οποίον αυτός εποίμεινεν. Ούτως εκ μεν του πατρός και της λοιπής οικογενείας συνωκίσθησαν οι Καλαρρύται, υπό δε του αποκεκηρυγμένου υιού το Συρράκον. Εκ τούτου μάλιστα τεκμαίρονται τινες την φιλόσθενον φύσιν των γυναικών του Συρράκου, λέγοντες ότι ως έχουσαι αίμα πεδινόν αυτά δεν αντέχουσιν εις το ψύχος του βουνού. Η παράδοσις αυτή επιβεβαιού, ούτως ειπείν, την ετέραν, καθ' ην το Ματσούκι κατ' αρχάς ήτο πόλις, οι Καλαρρύται χωρίον και το Συρράκον πέντε σπίτια, ως και την εκ του Κ α λ ά ρ ο ι (νομάδες) ετυμολογίαν της ονομασίας των Καλαρρυτών. Ο μονόφθαλμος υιός, ο συνοικίας το Συρράκον, εκαλείτο Σύρος ή Συρράκος, εξ ου κατ' αρχάς αι καλύβαι του ωνομάσθησαν κ α λ ύ β ι α του Σ υ ρ ρ ά κ ο υ ή κ α λ ύ β ι α Σ υ ρ ρ α κ έ ι κ α και ακολούθως το χωρίον Σ υ ρ ρ ά κ ο υ ή Σ υ ρ ρ ά κ ο ν .

Ο διαχωρισμός ανάμεσα στους μετακινούμενους κτηνοτρόφους και τους «μόνιμους» ραφτάδες (εμπόρους, τσαγκάρηδες, υφαντουργούς— όλοι αυτοί προσαγορεύονται «ραφτάδες») ήταν σχεδόν πλήρης και οι συγκρούσεις ανάμεσα στις δύο κατηγορίες συχνές.

Το εμπόριο της κάπας και των μάλλινων υφασμάτων άνθισε επί τουρκοκρατίας: Οι Συρρακιώτες επιμένουν πως μόνο όσοι από τους στραιώτες του Ναπολέοντα φορούσαν κάπες φτιαγμένες από τα χέρια των προγόνων τους γλύτωσαν από το φοβερό ρωσικό χειμώνα! Στην επανάσταση του '21 το Συρράκο και οι Καλαρρύτες ήσαν οι μόνες κοινότητες της Ηπείρου που ακολούθησαν το παράδειγμα της Πελοποννήσου και της Στερεάς —εξαιτίας βέβαια του Κωλέττη που ήταν Συρρακιώτης. Αποτέλεσμα ήταν τα δυο χωριά να καταστραφούν εντελώς από τους Τούρκους και πολλές οικογένειες να τα εγκαταλείψουν μόνιμα. Θ' αρχίσει μια περίοδος ανάκαμψης στη διάρκεια του 19ου αιώνα, με το βάρος τώρα στην τυροκομία. Αποτέλεσμα αυτής της δεύτερης άνθισης είναι τα σπίτια που βλέπουμε σήμερα στο χωριό —αυτά δηλαδή που απέμειναν από τη φθορά του χειμώνα. Στις αρχές του αιώνα το Συρράκο έχει 550 οικογένειες, 3.500 κατοίκους, μισούς - μισούς περίπου κτηνοτρόφους και ραφτάδες. Η ενσωμάτωση της Ηπείρου στο ελληνικό κράτος το 1912 θ' αποτελέσει την αρχή νέας καθοδικής πορείας που ολοκληρώνεται στις μέρες μας. Σιγά -σιγά, από τη διάρκεια του μεσοπολέμου ήδη, οι οικογένειες των μόνιμων κατοίκων το εγκαταλείπουν. Οι κτηνοτρόφοι θα συνεχίσουν τα πηγαινέλα τους (λιγότεροι βέβαια συνεχώς κι αυτοί) και θα δίνουν ζωή στο χωριό το καλοκαίρι. Όταν το 1977 έφθασε επιτέλους δρόμος στο Συρράκο αρχίσαν κι οι ραφτάδες ν' ανεβαίνουν τα καλοκαίρια —σαν παραθεριστές πια.

Τόσο οι κτηνοτρόφοι όσο και οι ραφτάδες είναι κατεσπαρμένοι σ' όλη την Ήπειρο και τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Δηλώνουν «Συρρακιώτες» είναι γραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους και τα δημοτολόγια του Συρράκου, αλλά βρίσκονται —κι όχι όλοι, το πρόβλημα της στέγης εμποδίζει και τον παραθερισμό, ακόμη και τη συμμετοχή στα πανηγύρια— μόνο το καλοκαίρι στο χωριό τους. Διάφοροι τοπικοί σύνδεσμοι Συρρακιωτών και η εφημερίδα τους, οι *Αντίλαλοι του Συρράκου*, εξασφαλίζουν μια στοιχειώδη έστω συνοχή που εκδηλώνεται συνήθως μέσα από διάφορες πολιτιστικές

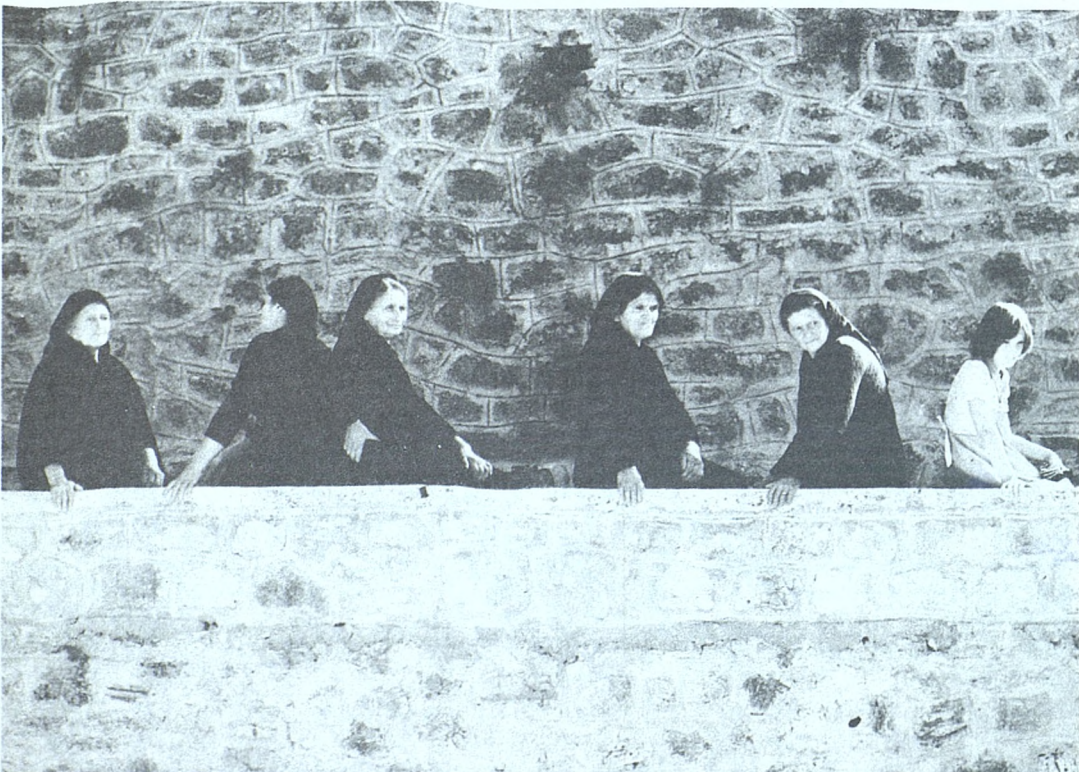

εκδηλώσεις. Στις βουλευτικές εκλογές, όταν γίνονται χειμώνα, ψηφίζουν σε διάφορα ειδικά εκλογικά τμήματα της Πρέβεζας, της Φιλιπιάδας, των Ιωαννίνων. Όσο για τις δημοτικές, αυτές ετεροχρονίζονται: Τον Οκτώβρη με τις βροχές δύσκολα φθάνει κανείς στο χωριό. Θα γίνουν λοιπόν, του χρόνου το καλοκαίρι, μια αφορμή ακόμη για τους Συρρακιώτες να συγκεντρωθούν. Υπάρχουν

ομως και τα κληροδοτήματα (που μοιράζουν υποτροφίες και προίκες), όπως και το μεγάλο λειβάδι που έχει η κοινότητα στο Άκτιο, που βοηθούν στην ανάπτυξη της. Ουσιαστικά μόνο οι 30 περίπου οικογένειες των κτηνοτρόφων που συνεχίζουν τη μεταβατική κτηνοτροφία, και οι 3 ακόμη που ανοίγουν το καλοκαίρι τα μαγαζιά στο χωριό έχουν κάποια υλικά συμφέροντα που τους δέ-

νουν με τον τοπο τους. Για τους άλλους, το Συρράκο είναι ιδέα, είναι τρόπος ζωής των γονιών και των παπούδων, είναι τα πανηγύρια και η βλάχικη γλώσσα —που η σημερινή γενιά των μικρών μαθητών ίσως να μην τη μάθει μια που όλο λιγότερο χρησιμοποιείται ακόμη και μέσα στο σπίτι.

Στο Μισοχώρι όμως, στην πλατεία του χωριού με τις πολλές βαθμίδες και τα πεζούλια

είναι απαραίτητη και η γκλίτσα και τα βλάχικα. Η γκλίτσα είναι βέβαια διακοσμητική, λιγοί είναι αυτοί που έχουν κάποια σχέση με τα πρόβατα κι ελάχιστα οι όσοι έχουν ανέβει ως τα λειβάδια του χωριού ψηλά στο Περιστερί, σε απόσταση 2-3 ωρών ποδαρόδρομο. Κάποτε, μέχρι και τις αρχές του αιώνα μας, τα λειβάδια δεν αρκούσαν για τις δεκάδες χιλιάδες πρόβατα που έπρεπε να

θρέψουν. Σήμερα έχουν περιοριστεί σε 6-7.000, σκορπισμένα στις στάνες του Τσάρκου, του Γαλαρόκαμπου, της Ρουσάτσας, και θ' αρχίσουν όλοι σιγά-σιγά να ανεβαίνουν ως εκεί για βόλτα μια που άνοιξε δρόμος που γλυτώνει από την πεζοπορία ή την επικίνδυνη, για τον αμάθητο, μουλαροκαβαλαρία. Κι έτσι, έχασε κι ο Βαγγέλης Ψόχιος τη μοναδικότητά του: Εδώ και δυο χρόνια ανέ-

βαινε, στα πρόβατα του στον Τσάρκο από τα μονοπάτια των μουλαριών με μια μοτοσυκλέτα enduro! Τώρα όποιος δε φοβάται να ταλαιπωρήσει τ' αμάξι του φθάνει ως εκεί από τον πρωτόγονο δρόμο που άνοιξαν οι μπουλντόζες. Αν όμως, αποφασίσετε να ανέβετε με μηχανή προσέχετε όταν θα συναντήσετε τσοπανόσκυλα: Αν δεν είστε εξοικειωμένοι και πανικοβληθείτε, κινδυνεύετε να

γκρεμοτσακιστείτε. Αξίζει όμως να φθάσετε ως τις στάνες, έστω και με τα πόδια. Για να δείτε πως τα σπανά, χωρίς δάση βουνά που φαίνονται γκρίζα και πέτρινα από μακριά έχουν αρκετό χορτάρι για να θρέψει πρόβατα. Και για να δείτε πως «λειβάδι» δεν σημαίνει όπως στη Β. Ευρώπη επίπεδη καταπράσινη έκταση, αλλά γκρεμούς, απότομες πλαγιές, βράχους με τούφες χόρτο εδώ κι εκεί. Κι αν το λειβάδι είναι σε περιοχή που ακόμη και στις αρχές του Μάη είχε χιόνια θα μπορείτε χωρίς φόβο για τα «τσερνομπίλια» και τα «μπεκερέλια» να καταναλώσετε γιαούρτι και χλωροτύρι, που θα σας προσφέρει ο Γκίζας, ο Ψόχιος, ο Παπουτσής, ο Ζιώγας, ο Ψαλλίδας, ο Αρδίκος...

Αν βρείτε κατάλυμα, αν έχετε καιρό κι αν σας αρέσουν οι παλιές ιστορίες, θ' ακούσετε πολλά στο Συρράκο. Για τον Κωλέττη, τον Κρυστάλλη, τον Ζαλοκώστα, τον Βοντίσιο - Γούσια, γόνους όλους του χωριού για τις διαμάχες ραφτάδων - κτηνοτρόφων για καλλιέργειες πάνω στα βουνά που δεν προλάβαιναν να τις αλωνίσουν κι οι θημωνιές φιλοξενούσαν το χειμώνα λύκους κι αρκούδες για τους ξενητμένους στην Ιταλία, για το ανάθεμα αυτού που τούρκεψε, για τα ταξίδια των αγωγιάτων, για ληστές και επαναστάτες. Αν δεν παθαίνετε ίλιγγο κατηφορίστε στη χαράδρα του Χρούσια και ξανανεβείτε για να πάτε στις Καλαρρύτες. Σκαρφαλώστε στην κορυφή του Περιστεριού για να δείτε, πριν σηκώσει ο ήλιος ατμούς, τον Όλυμπο, την Γκαμήλα, το Σμόλικα της Σαμαρίνας, τον Γράμμο, τ' Άγραφα, το Ξηρόμερο — μέχρι και τη Λευκάδα. Θα δείτε όρνια, ίσως και αετούς, θα βρείτε σε βορεινές πλαγιές χιόνι ακόμη και τον Αύγουστο. Αν όλα αυτά σας κουράσουν πηγαίνετε μόνο ως την πηγή του «Κέτρελι μάρε», στο καλντερίμι που κεφαλώνει δυο λαγκάδια και οδηγεί από το δρόμο στο χωριό κι εμποδίζει, ευτυχώς, την είσοδο των τροχοφόρων. Ξεδιψάστε με το κρυστάλλινο νερό — που δεν συγκρίνεται όμως μ' αυτό της «Κρύας Βρύσης» στο δρόμο προς τον Τσάρκο — πάρτε ανάσα, κι εκεί, κάτω από τα πλατάνια, αποφασείτε να γυρίσετε πίσω. Δεν αξίζει να πάτε μόνο για φωτογραφίες: Και θα σπαταλήσετε άδικα το τσιπούρο και το ψωμί που κουβαλάνε από 50 χιλιόμετρα απόσταση και δυόμιση ώρες δρόμο γι' αυτού που πάνε στο Συρράκο μόνο και μόνο επειδή το αγαπάνε, και θα προσβάλετε τους ανθρώπους, την ιστορία, το τοπίο.

Η λίμνη της Στυμφαλίας και ο ορνιθολόγος Ηρακλής

των Γ. Παντή και Ν.Σ. Μάργαρη

Γενική άποψη της λίμνης. Δεξιά η βόσκηση είναι έντονη στις περιοχές με καλάμια· παραδοσιακός τρόπος μείωσης του εκτροφισμού.

Στην Κεντρική Πελοπόννησο, έχοντας τριγύρω την οροσειρά της Κυλλήνης και τα βουνά Ολύγυρτος και Απέλαυρος, βρίσκεται το ορεινό λεκανοπέδιο της Στυμφαλίας που είναι σε υψόμετρο περίπου 600 μέτρων.

Μπορούμε να φθάσουμε με δύο τρόπους:

- Στην Εθνική Οδό Κορίνθου - Πάτρας και στο ύψος του Κιάτου βγαίνουμε και ακολουθούμε τη διαδρομή προς Σούλι που συνεχίζει για Στυμφαλία.
- Η δεύτερη διαδρομή μπορεί να πραγματοποιηθεί με έξοδο από το δρόμο Κορίνθου - Άργους προς τη Νεμέα και από εκεί προς Ψάρι και Στυμφαλία.

Παρόλο που η ορεινή, όπως τη λένε, Κορινθία είναι εντυπωσιακή ουσιαστικά παραμένει άγνωστη.

Η λίμνη της Στυμφαλίας βρίσκεται στο κέντρο του ομώνυμου λεκανοπεδίου και έχει μήκος 20 και πλάτος 3-4 χιλιόμετρα.

Ο πρώτος ορνιθολόγος —και μέχρι πρόσφατα ο τελευταίος— ήταν, ως γνωστόν, ο Ηρακλής που σύμφωνα με τη Μυθολογία σκότωσε τις Στυμφαλίδες όρνιθες. Δεν υπάρχουν, επί του παρόντος, πληροφορίες για την αντίδραση και τις κινητοποιήσεις των ορνιθολόγων της εποχής.

Σύμφωνα με τον Πανσανία η λίμνη σχηματίστηκε με τον παρακάτω τρόπο:

Ο ποταμός Στύμφαλος που διέσχισε το οροπέδιο «εξαφανίζονταν» σε μια καταβόθρα έκανε ξανά την εμφάνισή

του στην περιοχή της Αργολίδας. Το φαινόμενο αυτό είναι κοινό σε ασβεστολιθικές περιοχές. Όμως, με τον καιρό τα φερτά υλικά του Στύμφαλου έφραξαν την καταβόθρα με αποτέλεσμα να πλημμυρίσουν τα νερά και να δημιουργηθεί η λίμνη.

Ήδη ήταν χτισμένη εκεί από το Στύμφαλο (375 π.Χ.) ομώνυμη πόλη η οποία είχε πληθυσμό γύρω στους 6.000 κατοίκους. Ίχνη της έχουν βρεθεί στο βυθό της λίμνης και στις περιοχές που απο-

καλύπτονται κάθε καλοκαίρι όταν λιγοστεύουν τα νερά και η έκταση της λίμνης μειώνεται.

Από την εποχή των Ρωμαίων τα νερά της Στυμφαλίας χρησιμοποιήθηκαν για τις ανάγκες της Κορίνθου με ένα υδραγωγείο που κατασκευάστηκε το 131 μ.Χ.

Σήμερα στο λεκανοπέδιο υπάρχουν διάσπαρτα δέκα χωριά. Ο πληθυσμός είναι ιδιαίτερα φιλόξενος.

Την εποχή αυτή φαίνεται ο χειμωνιάτικος βυθός κατατεμαχισμένος. Όποιος βαδίζει στις όχθες εντυπωσιάζεται από τ' αναρίθμητα βατράχια που τριγυρνούν κοάζοντας.

Όσοι έχουν ορνιθολογικά ενδιαφέροντα πιθανότατα θα συναντήσουν ερωδιούς και άλλα είδη πανέμορφων πουλιών. Καλό θα είναι, λοιπόν, να έχουν μαζί τους κυάλια.

Υπάρχει, όμως, ενδιαφέρον και για όσους έχουν ιχθυολογικά ενδιαφέροντα, μια και στη λίμνη έχει βρεθεί ένα σπανιότατο είδος μικρού ψαριού που θα το βρούμε κοντά στις πηγές τριγύρω. Επίσης, όσοι είναι προσεκτικοί, θα διαπιστώσουν και τις άφθονες νεροχελώνες που υπάρχουν εδώ.

Η γεωργία και η κτηνοτροφία είναι η κύρια απασχόληση των κατοίκων. Γύρω από τη λίμνη υπάρχουν εκτεταμένες εκτάσεις όπου καλλιεργούνται ντομάτες και καλαμπόκια. Ξεχάστε το Τσερνομπίλ για λίγο, τολμήστε και δοκιμάστε τα.

Η κτηνοτροφία είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και υπάρχουν περίπου 5.000 γιδοπρόβατα. Η βραστή γίδα, είναι σPECIALITÉ της περιοχής μόνο που υπάρχει και αυτή η άτιμη η ραδιενέργεια. Στο τυροκομείο υπάρχει ωραίο τυρί αλλά, ξανά, το ίδιο πρόβλημα.

Το κόκκινο ντόπιο κρασί συνήθως είναι καλό. Αυτό το δοκιμάζουμε άφοβα για φέτος μιας και ο τρύγος έγινε πέρσι.

Υπάρχουν λιγότεροι από 10 επαγγελματίες ψαράδες αλλά και πολλοί ερασι-

τέχνες. Ψαρεύονται κυρίως κυπρίνοι (γριβάδια) και κέφαλοι με συνολική ετήσια παραγωγή μικρότερη από 4 τόνους.

Από Οκτώβρη μέχρι Μάρτη γίνεται χαμός από τους κυνηγούς που πυροβολούν οτιδήποτε κινείται. Κύριο κυνήγι είναι οι πάπιες και ιδιαίτερα η πρασινοκέφαλη. Μπροστά τους ωχρειούν οι άθλοι του Ηρακλή.

Φεύγοντας από τη Στυμφαλία σας προτείνουμε ν' ακολουθήσετε τη διαδρομή προς Σκοτεινή και Κανδύλα. Το τοπίο εμφανίζεται με έντονες αντιθέσεις και ξαφνικά διασχίζετε ένα ελατοδάσος, στα όρια μεταξύ Κορινθίας - Αρκαδίας. Συνεχίστε, μετά μια στάση για καφέ στην Κανδύλα, προς το Λεβίδι, το χωριό του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Εκεί αν πάτε προς τ' αριστερά θα φθάσετε στην Τρίπολη, αν πάτε προς τα δεξιά προς Καλάβρυτα και Δυτική Πελοπόννησο.

Είναι καιρός, πλέον, ν' αναπτύξετε τη φαντασία σας! □

Σκαλισμένο στο βράχο κεφάλι πάπιας· ένα πτερόγλυφο κοντά στην περιοχή μετά τα αρχαιολογικά ευρήματα.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΦΛΙΚ:

Οι κρυφοί κυβερνήτες της Δ. Γερμανίας

Τρίτο μέρος μιας «συναρπαστικής» σταδιοδρομίας

Στο δεύτερο μέρος (τχ. 322) παρουσιάσαμε τη σταδιοδρομία του Φριντριχ Καρλ Φλικ (ΦΚΦ) μέχρι την εποχή που ξέσπασε το «σκάνδαλο Φλικ». Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις επιπτώσεις και τα όσα αποκαλύφθηκαν για τη χρηματοδότηση των κομμάτων.

του Ρολφ Πόλε

Αποκαλύπτεται στην Ελβετία λογαριασμός όπου ο νυν κατηγορούμενος Λάμπεντορφ — του κόμματος των Ελεύθερων Δημοκρατών, τότε ακόμα υπουργός Οικονομικών στον σοσιαλφιλελεύθερο συνασπισμό — είχε δώσει γραπτές οδηγίες. Αυτό έχει σημασία από την άποψη ότι στη Δ. Γερμανία τιμωρείται μόνο η δωροδοκία όσων κατέχουν το αξίωμα του «δημόσιου λειτουργού», λόγω χάρη υπουργών, και όχι κομματικών στελεχών ή βουλευτών.

Τελικά οι εισαγγελείς πέφτουν πάνω στην «Κρατική Πολιτειακή Ένωση», που επί δεκαετίες ασκούσε πολιτική κατά των σοσιαλδημοκρατών και των συνδικάτων και είχε γεμίσει τα ταμεία των δεξιών κομμάτων με μετρητά: και μόνο το διάστημα 1969-1980 είχαν δοθεί 214 εκατομμύρια μάρκα στους Χριστιανοδημοκράτες (Χριστιανοκοινωνική Ένωση) και σχεδόν πάντα μέσω λογαριασμών στην Ελβετία. Μέχρι το 1969 βασικός στόχος της λεγόμενης «Κρατικής Πολιτειακής Ένωσης» ήταν να κρατήσει το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα μακριά από την εξουσία.

Οι ανακριτές βρήκαν στο Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα πλαστές αποδείξεις για τις λεγόμενες «τυφλές αγγελίες» στις εφημερίδες των σοσιαλδημοκρατών, (που ποτέ δεν δημοσιεύτηκαν) καθώς και πλαστές αποδείξεις για «συνδρομές» που προορίζονταν για την Αν. Γερμανία (έντυπα που προέρχονται από τη Δύση κατάσχονται από την Αν. Γερμανία την ίδια στιγμή στα σύνορα). Ένα μέρος των χρημάτων που συγκεντρώνεται μ' αυτόν τον τρόπο — ποσό που ανέρχεται περίπου σε 1,2 εκατομμύρια μάρκα το χρόνο — πήγαινε ξανά σαν «δωρεά» στο προεδρείο του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, για παράδειγμα «για ενίσχυση των ελλήνων που διώκονται για πολιτικούς λόγους» φυσικά μόνο τα χρόνια της χούντας!

Τα περισσότερα εκατομμύρια προς το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, από τον καιρό που ήταν κυβέρνηση, διοχετεύθηκαν μέσω του «Ιδρύματος Υποτροφιών Έμπερτ», του οποίου ο πρόεδρος ήταν παράλληλα και υπεύθυνος οικονομικών του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος.

Στα κομματικά «ιδρύματα υποτροφιών» και το ρόλο που παίζουν διεθνώς θα επανέλθουμε. Και πάλι στον εφοριακό υπάλληλο Φέροστερ, όσο κατείχε ακόμα τη θέση του και στον Φλικ. Όπως ήδη αναφέρ-

Ο Κολ με τον Μπράουχιτς.

θηκε ο Φέροστερ είχε περιορισμένη ελευθερία κινήσεων στις ανακρίσεις του κατά των κομμάτων. Εκτός από αυτό, απέναντι από το γραφείο του εγκαταστάθηκαν οι «ιεραπόστολοι Στάυλερ», που είχαν δώσει μεν «όρκο πενίας» αλλά κάθε μέρα φρόντιζαν να εντυπωσιάζουν τους εφοριακούς που περνούσαν πηγαίνοντας στη δουλειά τους, με τη «θαυματοουργή αύξηση των χρημάτων τους». Τη δεκαετία του '70 χτίζαν ένα κτίριο μετά το άλλο, όπως το Ινστιτούτο «Άνθρωπος», με βιβλιοθήκη 80.000 τόμων, ίδρυσαν μια τράπεζα και παραδίπλα μια πιτσερία. Αυτή η «κοινωνία του θείου Λόγου» όπως αυτοαποκαλούνταν οι Στάυλερ, έπαιρνε υψηλές «δωρεές» από πολλούς κατοίκους της περιοχής για «κοινωφελείς σκοπούς» δηλαδή για αποφυγή των φόρων. Το ίδιο συνέβαινε και μ' όσους δεν ανήκαν πια στην εκκλησία. Όλοι είχαν τον ίδιο φορολογικό σύμβουλο. Οι εισφορές ήταν όλες μετρητά και προχρονολογημένες κατά κάποια χρόνια.

Τελικά ομολόγησε μια «συνδρομητρία» ότι είχε πάρει φουσκωμένες αποδείξεις για καταβολή εισφορών, και πως από το φόρο που κέρδισε έδωσε ένα μέρος σαν «δωρεά» στη «Σοβέρντια», την αρμόδια για τα οικονομικά θέματα επιχείρηση των

«Στάυλερ». Κοιτάζοντας τους λογαριασμούς αυτούς ξεχωρίζει το όνομα Φλικ με 3,5 εκατομμύρια μάρκα και μόνο σε διάστημα τριών ετών.

Το Γενάρη του 1980 συνέβη εκείνο που ο μανάτζερ του Φλικ, Μπράουχιτς δεν το περίμενε: φορολογικός έλεγχος στο κεντρικό κατάστημα επιχειρήσεων Φλικ στο Ντύσελντορφ. Ο λογιστής του Φλικ, Ντηλ πιάνεται στα πράσα τη στιγμή που προσπαθεί να εξαφανίσει το ντοσιέ που αναφέρονται οι «δωρεές» του Φλικ στη «Σοβέρντια». Ο Φλικ είχε δώσει σαν «δωρεές» στη Σοβέρντια συνολικά 10.000 εκατομμύρια. Απ' αυτά είχε πάρει πίσω 8 εκατομμύρια, εξοικονομώντας 5 εκατομμύρια από το φόρο για έργα «κοινωφελή». Έτσι, έχουμε στο τέλος 13 εκατομμύρια μάρκα, αντί του αρχικού ποσού των 10 εκατομμυρίων, που το συγκρότημα μπορούσε να τα διαθέσει όπως ήθελε, όπως θα δούμε και παρακάτω. Ένας τοπικός οικονομικός υπεύθυνος του χριστιανοδημοκρατικού κόμματος υπέδειξε στους «Στάυλερ» την απάτη με τις «δωρεές» 80% επιστροφή, 10% για τους «Στάυλερ» και 10% προμήθεια για τον «οικονομικό υπεύθυνο». Ο υπεύθυνος επιχειρήσεων της «Σοβέρντια» καταδικάστηκε στη γελοία χρηματική τιμή των 36.000 μάρκων. Στη δεύτερη έρευνα που έγινε στο συγκρότημα Φλικ πιάνουν τον αρχιλογιστή Ντηλ να κρατάει κλειδιά θυρίδων στη Dresdner Bank και κει μέσα βρίσκεται το «μαύρο λογιστικό βιβλίο» της εταιρείας Φλικ.

Ωραία, καθαρά, είναι γραμμένα εκεί πότε πήρε, ποιος, ποια μετρητά, από ποιον σε «φακελάκι». Αυτός λοιπόν είναι ο τρίτος παράνομος τρόπος χρηματοδότησης των κομμάτων. Εκείνοι που είχαν ευνοηθεί μ' αυτόν τον τρόπο ήταν ελεύθεροι να δώσουν το συνολικό ποσό των μετρητών στο κόμμα ή μέρος απ' αυτά, ή ποιος ξέρει σε ποιον παραπέρα (ή ακόμη να τα κρατήσουν για τον εαυτό τους).

Τα περισσότερα μετρητά βέβαια τα οικονομούσε ο Στράους και μάλιστα από τον ΦΚΦ προσωπικά: μόνο μεταξύ 1975 και 1979 περίπου ένα εκατομμύριο μάρκα. Ακολουθούν ο τωρινός ομοσπονδιακός καγκελάριος Κολ με 565.000 μάρκα, οι υπουργοί οικονομικών Φρήντριχ και Λάμπεντορφ που ανήκαν στους Ελεύθερους Δημοκράτες στη δεκαετία του '70 με 365.000 και 165.000 μάρκα αντίστοιχα, και πολλοί δεξιοί πολιτικοί και υπουργοί όλων των κομμάτων, όπως και του σοσιαλδημοκρατικού. Φυσικά βέβαια πήραν «φακελάκια» και φοροαπαλλακτικά και οι συνεργάτες του Φλικ και ιδίως ο λογιστής Ντηλ. Συνολικά σε 10 χρόνια πάνω από 4 εκατομμύρια μάρκα.

Είχε βρεθεί λοιπόν το τρίτο «μαύρο» ταμείο του Φλικ στη δεκαετία του '70, που το τροφοδοτούσαν κυρίως οι φορολογικές απάτες με τους «Στάυλερ».

Τελικά στην τρίτη έρευνα, τέλος του 1981, πέφτουν στα χέρια των ανακριτών τα «απόρρητα ημερολόγια» του μανάτζερ του Φλικ, Μπράουχιτς. Από όλα τα υλικά που κατασχέθηκαν — 100 ντοσιέ και 100

βιβλία «δωρεών» — όπου ήταν επίσης καταχωρημένα επίσημα και ανεπίσημα εμβλήματα προς τα κόμματα, για «κοινωνικές ενώσεις», ποσά για την εξασφάλιση άσκησης επιρροής σε μεμονωμένους υπαλλήλους μέχρι υπουργούς, καγκελάριους, ακόμα και οι λόγοι. Και έτσι προκύπτει η εικόνα που ανταποκρίνεται στον τίτλο του περιοδικού «Σπήγκελ»: «Φλικ — Η αγορασμένη Δημοκρατία».

Μόνο το συγκρότημα Φλικ πλήρωσε στα κόμματα στη δεκαετία του '70 σχεδόν μόνο ανεπίσημα 25 εκατομμύρια μάρκα. Χριστιανοδημοκράτες 15, Ελεύθεροι Δημοκράτες 6,5, Σοσιαλδημοκράτες 4,3 εκατομμύρια. Με μισό εκατομμύριο μάρκα ο Φλικ και άλλα συγκροτήματα —επίσης αμερικάνικα— συντηρούσαν τον πρόεδρο του χριστιανοδημοκρατικού κόμματος και μάταια υποψήφιο καγκελάριο Ράινερ Μπάρτσελ από το 1973. Έτσι αναγκάστηκε να παραιτηθεί προς όφελος του τωρινού προέδρου του Χριστιανοδημοκρατικού κόμματος και καγκελάριου Κολ. Το 1984, είχε στο μεταξύ γίνει Πρόεδρος της Βουλής, αναγκάστηκε όμως να παραιτηθεί από τη στιγμή που γίναν γνωστές αυτές οι πληρωμές. Ο ίδιος ο πρόεδρος Σελ (Ελεύθεροι Δημοκράτες) δέχτηκε να πάρει στα χρόνια που κατείχε το αξίωμά του φακελάκια από τον Φλικ. Παρά τις τρανταχτές αποδείξεις που στηρίζονταν στις καταχωρήσεις του Μπράουχιτς όπως και στις τραπεζικές αποδείξεις, οι ανακριθέντες πολιτικοί δικαιολογήθηκαν λέγοντας πως δεν ξέρουν τίποτα για πληρωμές τοις μετρητοίς πάνω από 100.000 μάρκα από τον Μπράουχιτς (Κόλ, Στράους). Κάθε κοινός εγκληματίας ή αριστερός πολιτικός κρατούμενος για τον ίδιο λόγο θα είχε καταδικαστεί. Στον Κόλ μάλιστα κάποια Χριστούγεννα είχε σταλεί χαβιάρι κατευθείαν από τη Ρωσία σαν «δώρο». Πριν λίγο καιρό ανεστάλησαν οι ανακρίσεις εναντίον του λόγω «ψευδούς καταθέσεως» στις επιτροπές των κοινοβουλίων Βόννης και Μάιντζ που εξετάζουν την υπόθεση Φλικ: αντί των αναμφισβήτητων εγγράφων της περιόδου 1974-1980 που κατακρατήθηκαν 565.000 μάρκα σε μετρητά, μπόρεσε να θυμηθεί μόνο 2 ή 3 «δωρεές» ύψους περίπου 30.000, σε τελευταία ανάλυση επίσης να «ξεχάσει» ότι έστειλε τη φίλη του Τζουλιάνε Βέμπερ (όχι τη γυναίκα του Χανελόρε), που στο μεταξύ έγινε υπάλληλος με υψηλή θέση στην καγκελαρία, να εισπράξει λεφτά από τον Μπράουχιτς.

Επιπλέον ο Μπράουχιτς στα «εμπιστευτικά ημερολόγια» περιγράφει μ' όλες τις λεπτομέρειες τότε, γιατί και με ποιον πολιτικό συναντήθηκε. Αναφέρει μάλιστα και τις πληρωμές σε μετρητά που καταχωρήθηκαν στα βιβλία από το λογιστή, για να αποφευχθεί η πληρωμή φόρου 1 δισεκατομμύριου μάρκων από το κέρδος που είχαν με την πώληση των μετοχών της Μερσεντές για 2 δισεκατομμύρια μάρκα.

Μάλιστα ο ίδιος ο Μπράουχιτς συνδέει στις καταχωρήσεις του τις πληρωμές με το «6β». Το «6β» είναι παράγραφος που αναφέρεται στη φορολογία, και ισχύει από

το 1964 κατόπιν εισήγησης του θαυματοποιού υπουργού οικονομικών Λούντβιχ Έρχαρντ. Σύμφωνα μ' αυτήν, οι επιχειρήσεις δεν χρειάζεται να πληρώνουν φόρο αν κάνουν τέτοια τοποθέτηση των κερδών τους «που να προάγει ιδιαίτερα την οικονομία». Σύμφωνα με μια άλλη παράγραφο αυτό ισχύει και για επενδύσεις στο εξωτερικό. Για το φορολογητέο ή μη εισόδημα αποφασίζουν οι υπουργοί Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών. «*Να προάγει ιδιαίτερα στην Οικονομία*» είναι μια διατύπωση ιδιαίτερα ελαστική.

Όμως το όνομα Φλικ στη Δ. Γερμανία είναι συνώνυμο με αμύθητα πλούτη και με έλλειψη κάθε ενδοιασμού, που με κανένα τρόπο δεν «*προάγει ιδιαίτερα την οικονομία*». Μ' αυτόν τον τρόπο αύξησε αυτό το

Ο Μπράουχιτς με τη γυναίκα του.

συγκρότημα τα πλούτη του (και σίγουρα συνεχίζει να τ' αυξάνει). Έτσι ο τότε υπουργός οικονομικών Άπελ (κόμμα Σοσιαλδημοκρατών) χαρακτήρισε τον Φλικ «*χειρότερο από 3 χρόνια διακυβέρνηση από τους JUSOS*». (JUSO ήταν η τότε αριστερή πτέρυγα της νεολαίας των σοσιαλδημοκρατών που συκοφαντούσε διαρκώς ο Τύπος της Δ. Γερμανίας). Και ο καγκελάριος Σμιτ απειλεί μετά τη δημοσιότητα που έλαβε το ξεπούλημα της Μερσεντές από τον Φλικ, ήδη το 1975, «*ότι δεν θα επιτρέψει φορολογικές αλχημείες*».

Τώρα με τον νυν κατηγορούμενο, και τότε υπουργό Οικονομικών Φρήντριχς, που διαβεβαιώνει «*ότι ανά πάσα στιγμή είναι στη διάθεση των αρχών*», εξασφαλίζεται η τήρηση μυστικότητας. Σε μεμονωμένες επερωτήσεις δημοκρατών βουλευτών του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, η κυβέρνηση δεν δίνει απάντηση, λόγω του «*φορολογικού απόρρητου*». Ακριβώς εκείνο το διάστημα αρχίζουν οι καταχωρήσεις στα λογιστικά βιβλία για τα φακελάκια που δίνονται κάθε χρόνο στο Φρήντριχς, όσο καιρό ήταν υπουργός οικονομικών. Το 1975, 50.000, το 1976, 200.000, το 1977, 110.000, καθώς και στο διάδοχό του Λάμπαντορφ που στο διάστημα 1974-77,

όσο ήταν βουλευτής στην ομοσπονδιακή Βουλή, έπαιρνε από 25.000 μάρκα το χρόνο και το 1980 σαν υπουργός Οικονομικών, αρμόδιος για την απόφαση, 100.000 μάρκα.

Με πληρωμές του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος στο «*Ίδρυμα Φ. Έμπερτ*» και μεμονωμένους πολιτικούς, όπως τον Χορστ Έμκε και Έγκον Μπάαρ, κάμπτεται η αντίσταση που υπήρχε στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα.

Και για να καθίσει ήσυχα η τότε αντιπολίτευση, ο Κολ, ο Ντρένγκερ (τωρινός αρχηγός της κοινοβουλευτικής ομάδας των Χριστιανοδημοκρατών και της Χριστιανοκοινωνικής Ένωσης στη Βουλή) όπως και όλα τα κόμματα παίρνουν κάθε τόσο λεφτά. Εξυπακούονται, για παράδειγμα, βασικά γεύματα ακόμα και με ορισμένους υπαλλήλους διαφόρων υπουργείων καθώς και 20 μπουκάλες από το ακριβότερο γερμανικό κρασί τα Χριστούγεννα ή η χρηματοδότηση ταξιδιού με ιδιωτικό αεροπλάνο που κόστισε 13.000 μάρκα για συγγενείς και φίλους του πρώην υπουργού Οικονομικών Φρήντριχς. «*Για να ληφθεί μέριμνα για τη διάσωση του τοπίου της Βόννης*» όπως αποκαλούσε όλα αυτά ο ευγενής «*φον Μπράουχιτς*», μέσα σ' αυτά συμπεριλαμβάνονται και τα διάφορα φακελάκια.

Το Σεπτέμβριο του 1975 ο Φλικ κάνει αίτηση να απαλλαγεί από τη φορολογία στην αγορά των μετοχών Γκρένς, αξίας 290 εκατομμυρίων μάρκων. Ακόμα και τώρα δεν έχει επιτευχθεί η απαλλαγή από το φόρο για το συνολικό ποσό 1 δισεκατομμυρίου από την πώληση της Μερσεντές, πράγμα που θα γίνει αργότερα σε τρεις φάσεις.

Το συγκρότημα Γκρένς είναι μια σύνθετη επιχείρηση, όπου είχε δουλέψει και ο ΦΚΦ στη δεκαετία του '50. Στις μέρες μας το συγκρότημα Γκρένς κατέχει τη πρωτιά στη «γενετική τεχνολογία», δηλαδή στη τεχνητή παραγωγή ανθρώπων, ζώων και φυτών. Η σημερινή γενετική τεχνολογία βασίζεται στα εγκληματικά πειράματα μ' ανθρώπους, που έκαναν οι ναζί γιατροί στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, και ιδίως ο Μέγκελε στο Άουσβιτς. Εδώ βρίσκεται η εξήγηση γιατί το περιοδικό «Σπήγκελ» υποστήριζε τόσο τη καμπάνια κατά του Φλικ.

Τα στρατιωτικο-βιομηχανικά συγκροτήματα της Αμερικής επιδιώκουν όλο και πιο πολύ να κρατήσουν τις τελευταίες εξελίξεις στον τομέα της τεχνολογίας μυστικές, και μ' αυτόν τον τρόπο να κυριαρχήσουν στον κόσμο. Και στην εποχή του σύγχρονου «ολοκληρωτικού πολέμου» όλες οι επιστήμες ακόμα και η γενετική τεχνολογία, χρησιμοποιούνται για στρατιωτικούς σκοπούς. Ας υπενθυμίσουμε ότι το περιοδικό «Σπήγκελ» ήδη το 1962 είχε υποστηρίξει τον τότε υπουργό άμυνας Στράους, με την συνδρομή της BND (δυτικογερμανική ΚΥΠ), που ελέγχεται από τις ΗΠΑ, γιατί τότε ο Στράους είχε προωθήσει τα σχέδια για τον εξοπλισμό της Δ. Γερμανίας με ατομικές βόμβες.

Η προς «προαγωγή της οικονομίας»

πώληση των μετοχών της Μερσεντες προς όφελος του χημικού συγκροτήματος «Γκρέης» βασίστηκε επίσημα στη «συνεργασία - τεχνολογία - στο know how», κυρίως στον τομέα της «επεξεργασίας του άνθρακα» (λόγω της τότε «ενεργειακής κρίσης»). Όλα αυτά ήταν ψέματα, σύμφωνα με σημειώσεις του Μπράουχιτς από 8-1-1980. «Όλα όσα λέγαμε δεν ήταν παρά λόγια του αέρα». «Με τα σημερινά δεδομένα» θα του έλειπε «οποιαδήποτε πραγματική βάση». Το φθινόπωρο του 1975 το κόμμα των Ελεύθερων Δημοκρατών χρεοκοπεί. Ισχυροί οικονομικοί παράγοντες υποσχονται εκατομύρια, ο Φλικ μόνος του 3 εκατομύρια, που μάλιστα πληρώνονται.

Σήμερα κανένας πολιτικός του κόμματος των Ελεύθερων Δημοκρατών δεν τα θυμάται πια αυτά. Τα πάντα, όπως και πολλές άλλες πληρωμές, φορτώνονται στον οικονομικό υπεύθυνο του κόμματος Κάρυ —που πυροβολήθηκε στο κρεβάτι του το 1981 κάτω από συνθήκες ανεξιχνίαστες μέχρι σήμερα—. (Στις δυτικογερμανικές εφημερίδες για πολύ καιρό παρουσιάζονται σα δράστες «τρομοκράτες», μέλη «επαναστατικών πυρήνων» που πραγματικά υπάρχουν, και που αρχικά ήταν αυτόνομες ομάδες ανταρτών των πολέων στη Δ. Γερμανία). Ο Φρήντριχς συμβουλεύει τον Φλικ μαζί με την αίτηση για την «Γκρέης» να υποβάλλει και εικονικές αιτήσεις, ώστε να φανεί, ότι οι αιτήσεις του κατά το μεγαλύτερο μέρος απορρίφθηκαν. Στις 8 Σεπτεμβρίου του 1976 απορρίπτονται μεν οι εικονικές αιτήσεις αλλά εγκρίνεται η αίτηση για απαλλαγή από φορολογία των μετοχών που πουλήθηκαν στην «Γκρέης». Αυτό το γεγονός κρατιέται μυστικό μέχρι τις ομοσπονδιακές εκλογές τον Οκτώβριο του 1976. Μέχρι τότε οι εφημερίδες κατακλύζονται από την υστερία που προκαλούν οι «τρομοκράτες»: το σήριαλ του περιοδικού «Σπήγκελ» για τον «Κάρλος» τον «απαγωγέα του ΟΠΕΚ» το Δεκέμβριο του 1975 στη Βιέννη, το «Έντεμπε» και την άγνοια των Ελλήνων που δεν θέλουν με κανένα τρόπο να παραδώσουν «το μεγαλύτερο τρομοκράτη της Γερμανίας».

Κι όλα αυτά εγκαίρως, 2 μέρες πριν τις εκλογές. Είναι χαρακτηριστικές εδώ οι σχετικές δημοσιεύσεις του περιοδικού «Σπήγκελ» το Νοέμβριο του 1985: «Η αγορασμένη υπηρεσία πληροφοριών» («Σπήγκελ» αρ. 47, έκδ. 18-11-1985).

Βρισκόμαστε λίγο πριν τελειώσει η πρώτη «φάση». Στην Αμερική έχουν επενδυθεί 290 εκατομύρια μάρκα για λογαριασμό του Φλικ, απαλαγμένα από φορολογία, ή μ' άλλα λόγια τα μισά απ' το ποσό τα «χάρισαν» οι φορολογούμενοι στον Φλικ χωρίς να το ξέρουν, σύμφωνα με τη γερμανική ρήση: «Τι είναι σοσιαλισμός; Να ιδιωτικοποιούνται κάποιοι τα κέρδη, και να κοινωνικοποιούνται οι «ζημιές». Διατρέχουμε ήδη τη δεύτερη «φάση», που διευθύνεται από τους Ελεύθερους Δημοκράτες - υπουργούς Φρήντριχς και Λάμποντορφ, που τους «καλύπτουν» ανάλογα, όπως ξανά και όλα τ' άλλα κόμματα

και τους αναμεμιγμένους πολιτικούς.

Στις 12-9-1977 γίνεται η απαγωγή του Χανς-Μάρτιν Σλάγερ, του παλιού «ανθρώπου» του Φλικ στην Τσεχοσλοβακία, διοικητή της Ταξιαρχίας των SS και οικονομικού υπεύθυνου στη Βοημία και Μοραβία το 1977, στενού φίλου του Μπράουχιτς, και μαζί μ' αυτόν ενός από τους πιο στενούς οικονομικούς συμβούλους του καγκελάρου Σμιτ. Βέβαιο είναι ότι ο Σλάγερ ήξερε για την παράνομη χρηματοδότηση και τις τρεις «φάσεις». Επίσης είναι βέβαιο, πως ο Σλάγερ για να σώσει τη ζωή του μίλησε σε Βίντεο και συγχρόνως απείλησε να τα ξεράσει όλα —η ΡΑΦ— (οργάνωση κόκκινος στρατός)— είχε ζητήσει την απελευθέρωση 11 κρατούμενων - μελών της οργάνωσής της.

Αυτές οι βιντεοκασέτες παζαρεύονται σήμερα σε υψηλές τιμές στη διεθνή «αγορά ειδήσεων» = αγορά μυστικών υπηρεσιών, αλλά οι δυτικές (και ανατολικές;) μυστικές υπηρεσίες κατάφεραν μέχρι σήμερα, παρά τις πολλές προσπάθειες της ΡΑΦ σε διάφορες χώρες του κόσμου να δημοσιευθούν, να εμποδιστεί κάτι τέτοιο.

Μου φαίνεται βέβαιο πως και οι δύο υπερδυνάμεις, ίσως και άλλες χώρες ή διεθνή συγκροτήματα, χρησιμοποίησαν αυτές τις βιντεοκασέτες σαν μέσο πίεσης για κείνους που θέλουν να δείξουν πνεύμα ανεξαρτοποίησης σε σχέση με τους στρατιωτικοοικονομικούς κύκλους της Δ. Γερμανίας, τακτική που κληρονόμησαν από την περίοδο του ναζισμού (όπως χρησιμοποιούνται και οι φάκελλοι εγκληματίων πολέμου στην περίπτωση Βαλντχάιμ).

Το περιοδικό «Σπήγκελ» κάνει εδώ και χρόνια καμπάνια κατά του Φλικ, για να απαλλάξει το δυτικογερμανικό (ευρωπαϊκό) κεφάλαιο από το μίσμα Φλικ.

Εν πάσει περιπτώσει στις 7.10.1977 ο κυρίως εκτεθειμένος μέχρι τότε στο θέμα «φάσεις» υπουργός οικονομικών Φρήντριχς αντικαθίσταται από τον Λάμποντορφ. Ο Φρήντριχς γίνεται διοικητής της δεύτερης μεγαλύτερης δυτικογερμανικής τράπεζας της «Dresdner Bank», που ο διοικητής της πάλι Jürgen Ponto τις 30 Ιουλίου 1977 εκτελέστηκε από τη ΡΑΦ, και ο οποίος είχε κάνει τις εικονικές διαπραγματεύσεις με το Σάχη για την πώληση των μετοχών Φλικ - Μερσεντς. Αν και ο Σλάγερ επί δεκαετίες είναι εξίσου σημαντικός σαν ο άνθρωπος του Φλικ όπως και ο Μπράουχιτς, το όνομά του εμφανίζεται σπάνια στις αποκαλύψεις του «Σπήγκελ».

Πάλι γεμίζουν οι εφημερίδες για τους τρεις φυλακισμένους της ΡΑΦ στο Stammheim που «βρέθηκαν νεκροί» στις 17-10-1977. Την επομένη μέρα ο απαχθείς Σλάγερ «βρίσκεται νεκρός», σε περιοχή της Γαλλίας που συνορεύει με τη Δ. Γερμανία. Το Νοέμβριο του '77 «βρίσκονται» στο Stammheim τα όπλα με τα οποία κατά τα φαινόμενα «αυτοκτόνησαν» οι κρατούμενοι —μέλη της ΡΑΦ, και μια τέταρτη κρατούμενη (μέλος της ΡΑΦ) η Ίνγκριντ Σούμπερτ «βρίσκεται νεκρή» στη Βαυαρία. Στις 23-11-1977 ο Φλικ ζητάει κρυφά απαλλαγή από φόρους για τη 2η «φάση»: για

τις επιχειρήσεις Buderus 85 εκατομύρια στις οποίες ανήκουν και οι επιχειρήσεις Kraus-Maffei που φτιάχνουν τα άρματα μάχης «Λέοπαρντ», 200 εκατομύρια για τη βιομηχανία χαρτιού «Feldmühle» για να αγοράσουν ένα τεράστιο μηχάνημα (οι ανταγωνιστές της «Feldmühle» δεν έχουν τη δυνατότητα, να αγοράσουν ένα τόσο ακριβό μηχάνημα, που το μισό του κόστος θα πληρωθεί από το κράτος), και επιπλέον 500 εκατομύρια για τις εγκαταστάσεις της «Γκρέης» στην Αμερική. Ο Φλικ κάνει πάλι εικονική αίτηση για να συμμετάσχει σε μια βιομηχανία χαρτιού στις ΗΠΑ, και μετά στις 3.4.78, 3η «φάση» —άλλη αίτηση για να αποκτήσει, αφορολόγητα, το 50% του συγκροτήματος «ασφάλειες Γκαίρλινγκ», ζητώντας 208 εκατομύρια μάρκα.

Για να γιορτάσουν την επιτυχία των «φάσεων» οργανώνεται στο Ντύσελντορφ μια φανταχτερή φιάστα. Ο Φλικ πηγαίνει για κυνήγι σ' όλα τα μέρη του κόσμου, το ελκικότερό του τον αφήνει σε περιοχές απάτητες για να κάνει σκι, αγοράζει κότερο, τη «Diana II» μήκους 63 μ. που στοιχίζει 20 εκατομύρια μάρκα, ξοδεύει σα μαυιακός, από 20 έως 30 εκατομύρια μάρκα το χρόνο, για να κάνει την πολυδάπανη ζωή του. Εκτός από τη βίλλα του στο Ντύσελντορφ —30 δωματίων— έχει πολλά ιδιόκτητα σπίτια ή παλάτια στη Βαυαρία, Αυστρία, Γαλλία, ΗΠΑ. Αντί ποσού σχεδόν 30 εκατομμυρίων μάρκων πιάνει το 1980 ένα «σπίτι» στο Μόναχο, επιφάνειας 600 τ.μ., με τριπλή στέγη και παράθυρα με αλεξίσφαιρα τζάμια, 2 ντουζίνες φρουρούς, υπό τις διαταγές πρασινοσκούφη βετεράνου του Βιετνάμ και ατομικό καταφύγιο. Την ίδια χρονιά δίνει στην εφημερίδα «Bild», του Σπίνγκερ, μια συνέντευξη: «Οι δαπάνες, πάνω απ' όλα οι πρώτες ύλες και οι αμοιβές είναι δυσβάσταχτες... πρέπει όλοι μας να σφίξουμε τις ζώνες»...

Η αντίφαση μεταξύ επίσημων δηλώσεων και έργων λύθηκε από το γέρο Φλικ στην περίοδο του Ναζισμού απευθείας με τη βοήθεια της Γκεστάπο (Μυστική Κρατική Αστυνομία): Αυτή ανάγκασε τον οικονομικό συντάκτη Καρλ Μπέκερ, που ασκούσε κριτική στο Φλικ να παραδίδει τα άρθρα του στο Φλικ, διαφορετικά θα συλλαμβάνονταν. Ο Μπέκερ πέθανε, στο σπίτι του από καρδιακή προσβολή, πριν προλάβουν να τον συλλάβουν, όταν η Γκεστάπο ήδη τον παρακολουθούσε. Ο ΦΚΦ, όταν οι κριτικές για την ιδιωτική του ζωή και γενικά για το συγκρότημά του γίνονταν ενοχλητικές, μπορούσε να στηρίζεται στη βοήθεια του φίλου του Σπρίνγκερ...

● Στο μεθεπόμενο τεύχος θα αναφερθούμε στις επιπτώσεις στα κόμματα και τις σχέσεις τους με την «αυτοκρατορία Φλικ».

**Γραφτείτε συνδρομητές
στο **αντί****

**θα έρχεται στο σπίτι σας και θα
ενισχύεται και το περιοδικό**

ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟΥ ΠΟΥ ΚΙΝΗΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ

Το κρυφό όνειρο ενός σοβιετικού Αύριο

«Είναι η εκδοχή που δημοσιεύτηκε σε Σαμιζντάτ ενός εγγράφου που αποκάλυψε στον Guardian υψηλά ιστάμενοι αξιωματούχοι στη Μόσχα». Με αυτό τον υπότιτλο, η αγγλική εφημερίδα δημοσίευσε στις 22 Ιουλίου το Μανιφέστο του «Κινήματος για Σοσιαλιστική Ανανέωση». Και φυσικά γύρω από την ορθότητα αυτής της πληροφορίας άνοιξε ένα πεδίο διαλόγου. Διότι, όπως είναι φανερό, στα κείμενα αυτού του είδους το κρίσιμο ζήτημα δεν προκύπτει τόσο από το περιεχόμενο, όσο από το συγκεκριμένο χώρο από τον οποίο προέρχονται.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον αρθρογράφο του Guardian Μάρτιν Γουόλκερ, οι συντάκτες του Μανιφέστου και, κατά συνέπεια, οι ηγέτες του Κινήματος ανήκουν «στην καρδιά της άρχουσας σοβιετικής ελίτ». Ο ίδιος δηλώνει πως «υποπτεύεται ότι ανάμεσα στους συντάκτες του Μανιφέστου είναι και αξιωματούχοι της ΚαΓκεΜπε» και υποστηρίζει την υπόθεση αυτή με το επιχείρημα ότι την περίοδο του Αντρόποφ η ΚαΓκεΜπε αποτελούσε έναν από τους κύριους θεσμούς που πίεζαν για μεταρρυθμίσεις.

Παρότι κάθε εκτίμηση γύρω από αυτά τα θέματα είναι εξαιρετικά επικίνδυνη, είναι μάλλον δύσκολο να υποστηριχθεί αυτή η άποψη. Και τούτο διότι ένα τουλάχιστον σημείο του Μανιφέστου δύσκολα μπορεί να αποδοθεί σε πραγματικά υψηλά ισταμένο προσωπικό του σκληρού πυρήνα της σοβιετικής ελίτ. Κι αυτό το σημείο δεν είναι άλλο από τη θέση που επιφυλάσσουν οι συντάκτες του Μανιφέστου στο ΚΚΣΕ. Όταν διαβάσει κανείς προσεκτικά το σημείο 3 των πολιτικών μέτρων που προτείνουν, διαπιστώνει πως δεν υπάρχει καμιά ιδέα γύρω από τον ρόλο που καλείται να αναλάβει το μοναδικό σήμερα κόμμα, στο μελλοντικό πολυκομματικό καθεστώς. Το μοντέλο που προτείνεται από το Μανιφέστο είναι εμπνευσμένο από την τυπική αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία στην οποία και παραπέμπει. Όταν, λοιπόν, πάρει κανείς υπόψη του το ρόλο του παίζει σήμερα το ΚΚΣΕ στη συγκρότηση του Σοβιετικού ζράτους και στη διαμόρφωση του άρχοντος συγκροτήματος —του μπλοκ στην εξουσία, όπως έλεγε ο Ν. Πουλαντζάς— εύκολα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αυτή η κεφαλαιώδης παύλαση είναι μάλλον αδύνατον να αποδοθεί σε στελέχη που έχουν ζήσει στο εσωτερικό αυτού του μηχανισμού και ιδιαίτερα στις υψηλότερες βαθμίδες του.

Από την άλλη πλευρά, οι εκτιμήσεις ότι το κείμενο είναι ψαλκευμένο, δεν φαίνεται επίσης να ευσταθούν. Πολλά σημεία της ανάλυσης της σοβιετικής κοινωνίας και αρκετά από τα οικονομικά μέτρα που προτείνονται, αποτελούσαν το αντικείμενο της προσυνεδριακής συζήτησης που προκάλεσε ο ίδιος ο

Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, ο οποίος και τα συμπεριέλαβε στην εισηγήσή του στο 27ο Συνέδριο. Οι θέσεις του Μανιφέστου για την ανάπτυξη ενός ελεγχόμενου ιδιωτικού τομέα της οικονομίας αντιστοιχούν λίγο ως πολύ με τις αποφάσεις του Συνεδρίου και δεν είναι διόλου ασυμβίβαστες με τη δυναμική που άνοιξε. Παρότι η πρόταση να παραχωρείται το δικαίωμα ενοικίασης της γης στους σοβιετικούς αγρότες δεν έγινε δεκτή στο Συνέδριο, αντίστοιχα δημοσιεύματα φιλοξενούνται σε ακαδημαϊκά περιοδικά, πράγμα που αποδεικνύει ότι και σε αυτό το σημείο έχει ήδη ανοίξει ο διάλογος.

Μια έμμεση, αλλά ουσιαστική, απόδειξη ότι οι συντάκτες απηχούν απόψεις που αναπτύχθηκαν στους κόλπους της σοβιετικής κοινωνίας προσέφερε ο εκπρόσωπος του σοβιετικού υπουργείου Εξωτερικών Γερασίμοφ, ο οποίος λίγες μέρες μετά τη δημοσίευση του Μανιφέστου στον Guardian, το κατήγγειλε με ιδεολογικούς και πολιτικούς όρους, χωρίς να αναφερθεί «στις συνωμοσίες που εξυφαίνουν οι γνωστοί ιμπεριαλιστικοί κύκλοι».

Τώρα, το ίδιο το περιεχόμενο του Μανιφέστου, το ύφος στο οποίο είναι γραμμένο και οι κεντρικές του ιδέες επιτρέπουν να υποθέσει κανείς ότι είναι προϊόν προβληματισμού που εν μέρει απηχεί απόψεις του μαξιμαλιστικού ρεύματος των μεταρρυθμιστών, οι οποίοι στηρίζουν τον Μ. Γκορμπατσόφ και εν μέρει απηχεί απόψεις παρόμοιες με εκείνες των επώνυμων «διαφωνούντων», όπως ο Αντρέι Ζαχάροφ.

Δηλαδή, απόψεις παρόμοιες με εκείνες που ενέπνευσαν την άνοιξη της Πράγας ή το πολωνικό συνδικάτο «Αλληλεγγύη».

Παρότι είναι δύσκολο να αποδώσει κανείς σε στελέχη της ΚαΓκεΜπε την πρόθεση να ηγηθούν ενός λαϊκού κινήματος για τη σοσιαλιστική ανανέωση, εκείνο που φαίνεται σίγουρο είναι ότι το Μανιφέστο μπορεί να αποτελέσει ένα είδος ελάχιστου προγράμματος και να δημιουργήσει κάποιες προϋποθέσεις ευρύτερης ζύμωσης. Έχει συνταχθεί προσεκτικά, δηλώνει πως στόχος του είναι να ανανεώσει το κύρος και τη δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης και προτείνει μεταρρυθμίσεις που φαίνεται πως έχουν ωριμάσει στους κόλπους της σοβιετικής κοινωνίας.

• • •

Για όλους αυτούς τους λόγους, το ANTI θεώρησε σκόπιμο να αναδημοσιεύσει ολόκληρο το κείμενο. Τουλάχιστον η συνοπτική αλλά εξαιρετικά καθαρή εικόνα της σοβιετικής καθημερινότητας, έτσι όπως αναδεικνύεται ανάγλυφη, δικαιώνει το εγχείρημα. □

ΤΟ «ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ»

Ομάδα Σοβιετικών πολιτών με πρόσβαση σε αντικειμενικές πληροφορίες προέβη σε εμπειρισταμένη ανάλυση της κατάστασης της σοβιετικής οικονομίας σήμερα και των αναπτυξιακών προοπτικών της μέχρι το έτος 2.000, της εσωτερικής πολιτικής κατάστασης σήμερα και στο άμεσο μέλλον, της θέσης της ΕΣΣΔ στο διεθνές προσκήνιο και της ευθυγράμμισης των δυνάμεων του καπιταλισμού και του σοσιαλισμού.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής δείχνουν ότι η χώρα μας έχει φτάσει σε μια οριακή θέση, πέραν της οποίας εκτείνεται μια α-

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Ξεπέραστη βραδυπορία στην οικονομική και επιστημονικο-τεχνική ανάπτυξη σε σχέση με τα προηγμένα βιομηχανικά κράτη, μια αντιστροφή της παρούσας αμερικανο-σοβιετικής στρατιωτικής ισορροπίας προς όφελος των ΗΠΑ και μια ενίσχυση της στρατιωτικής απειλής που αντιμετωπίζει η χώρα μας, μια περαιτέρω εξασθένηση της διεθνούς θέσης της ΕΣΣΔ και η υποβάθμισή της σε δεύτερης τάξης δύναμη, και η ενίσχυση των αντιθέσεων

μεταξύ των μελών του σοσιαλιστικού κράτους με την κατάρρευση του παγκόσμιου σοσιαλιστικού συστήματος.

Εξαιτίας της εξαιρετικά σοβαρής κατάστασης που αντιμετωπίζει η χώρα μας, αυτή η ομάδα αποφάσισε να συστήσει το Κίνημα για Σοσιαλιστική Ανανέωση (MSR), και σαν πρώτο βήμα, να γνωστοποιήσει στον σοβιετικό λαό τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας, προσφέροντας έτσι προς συζήτηση έναν αριθμό πολιτικών και οικονομικών μέτρων, που ίσως σώσουν τη Σοβιετική Ένωση από το αδιέξοδο και δώσουν στο λαό της οικονο-

μική ευμάρεια και οικονομικές ελευθερίες.

Μετά τη νίκη της Μεγάλης Οκτωβριανής Επανάστασης, ο Λένιν έγραψε ότι η Ρωσία είχε δυο εναλλακτικές λύσεις: «είτε να καταστραφεί, είτε να φτάσει τις προηγμένες χώρες και να τις ξεπεράσει οικονομικά».

Από τότε έχουν περάσει σχεδόν 70 χρόνια και μέχρι τώρα η Σοβιετική Ένωση έχει αποτύχει να φτάσει, πόσο μάλλον να ξεπεράσει, τις προηγμένες χώρες σε όλους τους κύριους οικονομικούς δείκτες. Έτσι το ακαθάριστο εθνικό προϊόν της Σοβιετικής Ένωσης είναι το 1/2 του αντίστοιχου αμερικανικού. Στη βιομηχανική παραγωγή, σημειώθηκε από τη δεκαετία του 1970 μια τεράστια μείωση του μέσου ετήσιου ρυθμού ανάπτυξης (21% στο πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα, 10% στις δεκαετίες του '50 και του '60, 5% στη δεκαετία του '70 και 2-3% στη δεκαετία του '80). Αυτή η μείωση έλαβε χώρα παράλληλα με μια «εκρηκτική» βιομηχανική ανάπτυξη στις ΗΠΑ, την ίδια περίοδο (από δύο μέχρι επτά φορές), στις χώρες της ΕΟΚ (τρεις ως εννιά φορές) και στην Ιαπωνία (23 φορές). Η Σοβιετική Ένωση βρίσκεται 10-15 χρόνια πίσω από τις καπιταλιστικές χώρες στον τομέα της οικονομικής ανάπτυξης και η βραδυπορία της αυτή συνεχώς αυξάνει. Η Σοβιετική Ένωση βρίσκεται τώρα στο δρόμο της μετατροπής της σε υποανάπτυκτη χώρα.

Ο Λένιν είπε: «Ο καπιταλισμός μπορεί να υπερνικηθεί, και αυτό θα συμβεί καθώς ο σοσιαλισμός θα δημιουργήσει μια νέα και υψηλότερη παραγωγικότητα των εργαζομένων». Το 1968 η παραγωγικότητα των εργαζομένων στη σοβιετική βιομηχανία ανερχόταν στο 55% της αντίστοιχης αμερικανικής και στη γεωργία στο 25%.

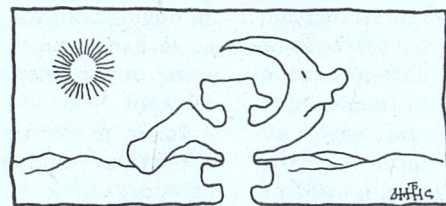
Μιλώντας για την οικονομική καθυστέρηση της Ρωσίας, ο Λένιν ανέφερε ως παράδειγμα τη δομή του ρωσικού εξαγωγικού εμπορίου, στο οποίο δέσποζαν τα αποκαλούμενα «αποικιακά» αγαθά, όπως δημητριακά, ξυλεία, γυναικεία και ορυκτά. Στη δομή του σοβιετικού εξαγωγικού εμπορίου προς τις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές χώρες στη δεκαετία του 1980 το 85% των εσόδων από τα εξαγόμενα αγαθά προέρχεται από τα ορυκτά, ενώ τα έσοδα από την εξαγωγή μηχανημάτων και εξοπλισμού έχει παραμείνει στο 2% εδώ και περισσότερο από 20 χρόνια. Από χώρα που εξήγαγε δημητριακά και βιομηχανικά προϊόντα, η Σοβιετική Ένωση είναι σήμερα κύριος εισαγωγέας αυτών των αγαθών.

Το εμπορικό ισοζύγιο της ΕΣΣΔ με τις καπιταλιστικές χώρες είναι αρνητικό και καλύπτεται από δυτικές πιστώσεις. Η Σοβιετική Ένωση είναι σήμερα μια από τις πλέον υπερχρεωμένες χώρες στον κόσμο και τα χρέη της σε καπιταλιστικούς χρηματοδοτικούς φορείς (περίπου 30 δις δολάρια στα μέσα του 1983) τη φέρνουν στην τρίτη θέση, μετά τη Βραζιλία και το Μεξικό. Αν συνεχιστεί στο μέλλον μια ανάλογη δομή στο πρόγραμμα εισαγωγών - εξαγωγών, τα χρέη της Σοβιετικής Ένωσης στον καπιταλιστικό κόσμο θα εξαπλασιαστούν μέχρι το έτος 2000, και από το 2005 η χώρα θα είναι αναγκασμένη να καταβάλει το 75 των εσόδων της από τις εξαγωγές για την αποπληρωμή των εξωτερικών χρεών της.

Τα οικονομικά είναι η τέχνη της διαχείρισης της οικονομίας. Το καθοριστικό στοι-

χείο της σοβιετικής οικονομικής διαχείρισης σήμερα είναι η κακή διαχείριση —μια έλλειψη ευθύνης μεταξύ των ανώτερων αξιωματούχων στον κυβερνητικό μηχανισμό για την κατάσταση της εθνικής οικονομίας και η απουσία υλικών κινήτρων για υπαλλήλους γραφείου, εργάτες βιομηχανίας και αγρότες, καθώς και για επιστήμονες, τεχνικούς και διανοούμενους, ανάλογα με τα αποτελέσματα της εργασίας τους.

Η χώρα αντιμετωπίζει έλλειψη μετάλλων, καθώς το 1/3 των μετάλλων, και σε μερικές περιπτώσεις το 70-80% σπαταλιέται. Η χώρα αντιμετωπίζει έλλειψη σιτηρών, καθώς το 30% της παραγωγής χάνεται κατά τη διάρκεια της συγκομιδής και της μεταφοράς. Οι απώλειες σε αγροτικά προϊόντα όπως οι πατάτες και τα φρούτα, ξεπερνούν το 60%. Η χώρα αντιμετωπίζει έλλειψη προϊόντων ξυλείας και χάρτου, παρ' όλο που η ΕΣΣΔ διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα ξυλείας, σε παγκόσμια κλίμακα. Και παρ' όλο που η ΕΣΣΔ είναι μια από τις κυριότερες πετρελαιοπαραγωγές χώρες στον κόσμο, η οικονομία της υποφέρει από σοβαρή έλλειψη πετρελαιοειδών προϊόντων.

νομία της υποφέρει από σοβαρή έλλειψη πετρελαιοειδών προϊόντων.

Η Σοβιετική Ένωση κατέχει την πρώτη θέση ως προς τη σπάταλη στάση της έναντι των απεριόριστων ορυκτών αποθεμάτων της. Μόνον τα τελευταία 10 χρόνια, οι εξαγωγές αερίου 30πλασιάστηκαν. Εξάγονται τεράστιες ποσότητες αργού πετρελαίου. Οι εξαγωγές χρυσού μέσα σε λίγα χρόνια έφτασαν σε 300 τόνους το χρόνο. Τέλος, γίνεται ευρείας κλίμακας εκμετάλλευση σε πολλές άλλες χρήσιμες πρώτες ύλες, που συχνά έχουν στρατηγική σημασία.

Το βιοτικό επίπεδο του σοβιετικού λαού είναι ένα από τα χαμηλότερα στον βιομηχανικά ανεπτυγμένο κόσμο, συμπεριλαμβανομένων των χωρών - μελών της ΚΟΜΕΚΟΝ. Στις ΗΠΑ ένας εργάτης παίρνει κατά μέσο όρο 1.000 ρούβλια το μήνα. Ο μέσος μηνιαίος μισθός ενός Σοβιετικού εργάτη ανερχεται σε 185 ρούβλια —είναι δηλαδή πέντε φορές μικρότερος. Και υπάρχει ακόμη μεγαλύτερη ανισότητα μεταξύ των δύο χωρών στους μισθούς των τεχνοκρατών και των διανοούμενων, των στρατιωτικών και των αξιωματούχων του κρατικού μηχανισμού.

Παράλληλα με τους χαμηλούς μισθούς υπάρχουν και οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης. Οι χρόνιες ελλείψεις βασικών ειδών διατροφής όπως κρέατος, γάλακτος και βουτύρου σε αρκετές περιοχές, και οι συχνές παρακρατήσεις αυτών των προϊόντων σε πολλές άλλες, έχουν άσχημες επιπτώσεις στην υγεία του πληθυσμού, ιδιαίτερα στα παιδιά, και δημιουργούν μια ατμόσφαιρα νευρικής και αβεβαιότητας, καθώς οι άνθρωποι σπαταλούν τον ελεύθερο χρόνο τους και συχνά χρησιμοποιούν από το χρόνο της εργασίας τους για την αναζήτηση τροφίμων και αναμονή σε ουρές.

Η Σοβιετική Ένωση υπολείπεται των ΗΠΑ κατά μέσο όρο δυο φορές στην κατά κεφαλήν παραγωγή βασικών ειδών διατροφής όπως κρέας, γάλα, βούτυρο, τυρί, αυγά και ζάχαρη. Το 1986 σε ορισμένες περιοχές καθιερώθηκε δελτίο για ορισμένα τρόφιμα, ακριβώς όπως στην περίοδο του πολέμου. Αυτός ήταν ένας από τους λόγους αύξησης του δείκτη βρεφικής θνησιμότητας.

Η συνεχής εξαφάνιση από τα καταστήματα μιας σειράς αγαθών και ειδών διατροφής, η αέναη αναζήτηση των πιο βασικών αγαθών και μικρών καθημερινών πραγμάτων, αναγκάζει τους ανθρώπους να περιορίσουν το φάσμα των ενδιαφερόντων τους σε μια διαρκή αναζήτηση, μη έχοντας έτσι το χρόνο ούτε τη φυσική αντοχή να ικανοποιήσουν τις πνευματικές και πολιτιστικές τους ανάγκες, και σκοτώνοντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια τους.

Οι συνθήκες διαβίωσης του αγροτικού πληθυσμού, ιδιαίτερα όσων δεν ζουν στο κέντρο του κράτους και σε κολλεκτίβες, θυμίζουν τη ζωή της ρωσικής αγροτικής τάξης στις αρχές του 20ου αιώνα.

Στον τομέα των δημοσίων υπηρεσιών, η ΕΣΣΔ απλά δεν συγκρίνεται με τις καπιταλιστικές χώρες —ή ακόμα με τις αναπτυσσόμενες χώρες. Υπάρχει μια απελπιστική έλλειψη καθημερινών υπηρεσιών, όπως παντοπωλεία, ταμειυτήρια και κέντρα υγείας. Οι μεγάλες ουρές έχουν γίνει αναπόφευκτο τμήμα της ζωής του σοβιετικού λαού.

Οι χαμηλοί μισθοί οδηγούν στον εκθηλωισμό των ανδρών, που δεν μπορούν να είναι η οικονομική κεφαλή της οικογένειας —με όλες τις αρνητικές συνέπειες που συνεπάγεται κάτι τέτοιο για τις οικογένειες, την ανατροφή των παιδιών και το ρόλο των ανδρών στην κοινωνία ως σύνολο.

Η ανικανότητα των ανδρών να στηρίξουν τις οικογένειές τους καταλήγει στον εξανδρισμό των γυναικών. Ο Μαρξ είπε ότι η προοδευτικότητα μιας κοινωνίας μπορεί να εκτιμηθεί με βάση τη θέση του ωραίου φύλου. Το Ανώτατο Σοβιέτ της ΕΣΣΔ ψήφισε πρόσφατα νόμο που απαγορεύει την απασχόληση γυναικών σε βαριές εργασίες. Χρειάστηκαν 60 χρόνια για να ληφθεί αυτό το μέτρο, που ακόμη παραμένει στα χαρτιά, και οι γυναίκες εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται σ' αυτά τα βαριά και μονότονα επαγγέλματα, στις βιομηχανίες και στην κατασκευή δρόμων, όπου δεν εργάζονται οι άνδρες.

Καθώς είναι αδύνατο να ζήσουν με το μισθό του άνδρα, οι γυναίκες στην ΕΣΣΔ είναι αναγκασμένες να εγκαταλείπουν οικογένεια και παιδιά και να βρίσκουν εργασία σε βιομηχανίες ή γραφεία. Όμως, η εργασία δεν απαλλάσσει τη γυναίκα από το νοικοκυριό και τη φροντίδα του συζύγου και των παιδιών της. Η αιτία της εμφάνισης τόσο πολλών προβληματικών και νεογόνων εγκληματιών είναι ότι σε πολλά παιδιά λείπει η φροντίδα από το σπίτι και είναι αναγκασμένα να φροντίζουν μόνο τους εαυτούς τους και να ανατρέφονται στους δρόμους.

Κάτω από αυτές τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες ανθεί η μέθη και ο αλκοολισμός, καθώς και η πορνεία και οι κλοπές.

Η Σοβιετική Ένωση προπορεύεται σταθερά στην παγκόσμια κατανάλωση δυνατού

αλκοόλ: κάθε κάτοικος, συμπεριλαμβανομένων των νηπίων, καταναλώνει 11 λίτρα βότκα και οινοπνευματώδη το χρόνο, και μόνο στο διάστημα 1950-1984 τετραπλασιάστηκε. Σήμερα στη Σοβιετική Ένωση καταναλώνεται 10-15 φορές περισσότερη βότκα απ' ό,τι στην τσαρική Ρωσία.

Ο αλκοολισμός στις γυναίκες, που παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση, βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη και εξηγεί τη σημαντική αύξηση του αριθμού των παιδιών που γεννιούνται σωματικά και πνευματικά ανάπηρα.

Το αλκοόλ έχει διεισδύσει βαθιά στη ζωή του σοβιετικού λαού και έχει λάβει το χαρακτήρα εθνικής καταστροφής, που απειλεί το άμεσο μέλλον της χώρας και του λαού.

Υπάρχει μια απότομη διάσπαση του βασικού πυρήνα της σοβιετικής κοινωνίας — της οικογένειας. Το 1913 υπήρχαν 0,44 διαζύγια ανά 100 γάμους, το 1965 17,94, το 1974 28,52. Έτσι από το 1913 η διάσπαση αυτή αυξήθηκε κατά 59%.

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 σημειώνεται μια νέα τεχνολογική επανάσταση στον κόσμο, βασισμένη στις τελευταίες επιστημονικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις. Η Σοβιετική Ένωση υποτίμησε τη σημασία αυτών των νέων εξελίξεων της παγκόσμιας επιστήμης για την εθνική της οικονομία και την ενίσχυση του στρατιωτικού της δυναμικού και δαπανώντας 1,5 ως δύο φορές λιγότερα από τις δυτικές χώρες για την επιστημονική έρευνα και για πειράματα, άρχισε σταδιακά να υστερεί απέναντι τους στον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας. Υπάρχει μια ιδιαίτερα σημαντική βραδυπορία σε τομείς κρίσιμους για την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο της χώρας μας, όπως η σύνθετη αυτοματοποίηση και μηχανοποίηση της παραγωγής (μόνο στη βιομηχανία το 40% των εργασιών είναι χειρωνακτικές), στις κυβερνητικές μεθόδους διοίκησης και στη χρήση αυτοματοποιημένων συστημάτων (η αυτοματοποίηση στις ΗΠΑ ξεπερνάει κατά περισσότερο από οκτώ φορές τον αντίστοιχο δείκτη στη Σοβιετική Ένωση), στη χρησιμοποίηση ηλεκτρονικών υπολογιστών, συμπεριλαμβανομένης της χρησιμοποίησης μεθόδων μικροεπεξεργασίας και οπτικοηλεκτρονικής, βιοτεχνολογίας και ατομικής ενέργειας (η μέση απόδοση ενός σταθμού ατομικής ενέργειας στη Σοβιετική Ένωση είναι σχεδόν τέσσερις φορές μικρότερη απ' ό,τι στις ΗΠΑ) και στη χρησιμοποίηση τεχνολογίας για την εξοικονόμηση ενέργειας.

Η επιστημονική και τεχνολογική βραδυπορία της ΕΣΣΔ έχει γίνει χρόνια και αδιαφιλονίκητη υπόθεση —σαν να μπορούσαν να επιλυθούν τα πιεστικά προβλήματα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας απλά με την εισαγωγή προηγμένης δυτικής τεχνικής και τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένης της κατασκευής ολόκληρων βιομηχανιών «με το κλειδί στο χέρι», που θα εξοφληθούν από τους αμερικανούς εθνικούς πόρους σε πετρέλαιο, αέριο, μεταλλεύματα σιδήρου, εμπλουτισμένα μέταλλα και άλλα σημαντικά ορυκτά. Η Σοβιετική Ένωση ξει το σήμερα, Οι ηγέτες μας δεν σκέπτονται καθόλου το αύριο, το μέλλον της χώρας και του λαού. «Μετά από μένα ο κατακλυσμός», είχε πει ο Λουδοβίκος

ΙΕ' και οι αυλικόι του θαύμασαν τη σοφία του. Η ιστορία τώρα επαναλαμβάνεται σε μια άλλη χώρα και σε μια άλλη ιστορική περίοδο.

Η Σοβιετική Ένωση σημείωσε μια ιστορική νίκη στον Μεγάλο Πατριωτικό Πόλεμο, όμως ο σοβιετικός λαός θα μπορούσε να έχει επιτύχει αυτή τη νίκη με πολύ λιγότερες ανθρώπινες και υλικές απώλειες, και ο δρόμος προς το Βερολίνο δεν χρειαζόταν ν' αρχίσει από τη Μόσχα, το Λένινγκραντ, το Στάλινγκραντ και τη Βόρεια Καυκασία.

Η μαρξιστική - λενινιστική θεωρία ορίζει την πολιτική ως τη συμπυκνωμένη έκφραση της οικονομίας. Ένας ασθενής οικονομικός οργανισμός αναπόφευκτα αποδυναμώνει τη διεθνή θέση της χώρας. Το σοσιαλιστικό στρατόπεδο δεν είναι πια μια ενιαία και μονολιθική ένωση αδελφών εθνών. Ο ηγετικός ρόλος της Σοβιετικής Ένωσης μεταξύ των σοσιαλιστικών χωρών έχει αποδυναμωθεί σημαντικά, και η εξουσία της είναι σήμερα μικρότερη από κάθε άλλη φορά σ' ολόκληρη την ιστορία της.

Η «αίωνια και άθραυστη» σοσιαλιστική αδελφότητα καταρρέει μπροστά στα μάτια μιας γενιάς. Το σοσιαλιστικό στρατόπεδο έχει εγκαταλείψει πρώην συμμάχους όπως η Κίνα με ένα δισεκατομμύριο κατοίκους, η Γιουγκοσλαβία, η Αλβανία και η Κορέα. Η Ρουμανία είναι ο «δούρειος ίππος», της Δύσης στην ΚΟΜΕΚΟΝ και στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας.

Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης δεν είναι πια ο αναγνωρισμένος ηγέτης του παγκόσμιου κομμουνιστικού και εργατικού κινήματος, που έχει διασπαστεί σε χωριστές εθνικές και περιφερειακές μονάδες της εργατικής τάξης, που δεν συνδέονται με καμιά ενιαία παγκόσμια άποψη ή κοινούς οργανωτικούς και κομματικούς δεσμούς.

Τα κοινωνικό - πολιτικά καθεστώτα της Ουγγαρίας, της Πολωνίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας παραμένουν πιστά στη Σοβιετική Ένωση, χάρη στην παρουσία σοβιετικών στρατευμάτων στο έδαφός τους. Για πρώτη φορά στην ιστορία του Σοβιετικού κράτους, οι σοβιετικές ένοπλες δυνάμεις διαξαγουν στο Αφγανιστάν έναν ακήρυχτο και απεγνωσμένο πόλεμο, που δεν δοξάζει ούτε τη Σοβιετική Ένωση ούτε τις ένοπλες δυνάμεις της.

Η σοβιετική εξωτερική πολιτική έχει γνώρισε σοβαρές αποτυχίες σε πρώην εξαρτημένες και αποικιακές χώρες. Από τα τεράστια ποσά που επένδυσε στην Ινδονησία, την Αιγύπτο, την Αλγερία και το Ιράκ, η Σοβιετική Ένωση δεν αποκόμισε ούτε πολιτικά ούτε οικονομικά οφέλη.

Η σοβιετική διπλωματία δεν μπόρεσε να εμποδίσει την παγίωση του στρατιωτικο - πολιτικού συνασπισμού του ΝΑΤΟ και τη δημιουργία ανατολικών και δυτικών κέντρων ενδεχόμενης στρατιωτικής επίθεσης. Για πρώτη φορά στη μεταπολεμική περίοδο, μια σειρά κυβερνήσεων όπως της Ιαπωνίας, της Κίνας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας προβάλλουν ανοικτά εδαφικές διεκδικήσεις έναντι της ΕΣΣΔ.

Η σοβιετική εξωτερική πολιτική βασίζεται σε λανθασμένες εκτιμήσεις σχετικά με τις αιτίες έντασης στον κόσμο (ανταγωνισμός των

εξοπλισμών) και επιδιώκει λανθασμένους στόχους (καθολικό και πλήρη αφοπλισμό). Ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών είναι συνέπεια, όχι αιτία, της διεθνούς έντασης, και για να επιτευχθεί ο στόχος του καθολικού και πλήρους αφοπλισμού πρέπει να αναζητηθούν τρόποι εξάλειψης των κέντρων διεθνούς έντασης, των «θερμών περιοχών» του πλανήτη μας.

Εδώ και περισσότερα από 70 χρόνια, το υφιστάμενο κοινωνικο-πολιτικό σύστημα στη Σοβιετική Ένωση δεν κατάφερε να επιτύχει οικονομική επικυριαρχία έναντι των καπιταλιστικών χωρών, είτε στην ανάπτυξη της οικονομίας, της επιστήμης και της τεχνολογίας, είτε στην ευμάρεια του λαού της, να εγυθθεί το απαραβίαστο των κρατικών της συνόρων και την ασφάλεια του σοβιετικού λαού, ή να εξασφαλίσει το διεθνές κύρος που αρμόζει σε μια μεγάλη δύναμη.

Η συνεχιζόμενη επιδείνωση της οικονομίας της χώρας και του βιοτικού επιπέδου του λαού δείχνουν ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί δεν έχουν αντικαταστήσει τους νόμους του υπάρχοντος οικονομικού συστήματος, που αποκλείει κάθε πρωτοβουλία, στερεί τα μέλη της σοσιαλιστικής κοινωνίας οποιουδήποτε υλικού ενδιαφέροντος για την εργασία τους, κλείνει το δρόμο στην επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο και ενθαρρύνει την κολακεία, τη γραφειοκρατία και την παραγωγή χαμηλής ποιότητας, και σε μερικές περιπτώσεις εντελώς άχρηστων αγαθών, την τεχνητή δημιουργία ελλειμμάτων, μεγάλες και οικονομικά αδικαιολόγητες διαφορές τιμών για βασικά αγαθά και μικρή παραγωγική, εργατική και εκτελεστική πειθαρχία.

Το 27ο Συνέδριο του Κόμματος θα υιοθετήσει μια «νέα διατύπωση» του προγράμματος του ΚΚΣΕ για το διάστημα μέχρι το 2000, κάτι που —σύμφωνα με όλους τους οικονομικούς δείκτες— είναι ένα τεράστιο βήμα προς τα πίσω, σε σχέση με την «παλαιά διατύπωση». Προγραμματίζει τη συνεχιζόμενη βραδυπορία της Σοβιετικής Ένωσης έναντι των προηγμένων χωρών της Δύσης στον τομέα της βιομηχανικής παραγωγής, του βιοτικού επιπέδου και της παραγωγικής εργασίας. Ανεπαρκώς με την παραγωγικότητα των Σοβιετικών μέχρι το έτος 2000, για παράδειγμα, είναι αναγκαίο να φτάσει μόλις στο 50% της αμερικανικής παραγωγής το 1984 στον τομέα της βιομηχανίας και της γεωργίας.

Η κρίση του οικονομικού συστήματος είναι στενά συνδεδεμένη με την πολιτική κρίση, που αφορά βασικές θεσμικές αρχές του σοσιαλιστικού κράτους όπως η ελευθερία λόγου, η ελευθεροτυπία, η ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, η ελευθερία του οικογενειακού ασύλου, της ιδιωτικής αλληλογραφίας και των ιδιωτικών συνδιαλέξεων και η ελεύθερη συμμετοχή σε οργανώσεις.

Η συνεχώς βαθύτερη πολιτική κρίση επηρεάζει τα ίδια τα θεμέλια του σοσιαλιστικού κράτους, και όχι απλά χωριστές όψεις της δραστηριότητάς του. Επηρεάζει την υποδομή του σοσιαλισμού, και όχι απλά τα χωριστά παραρτήματα ή παρακλάδια του. Και, παρ' όλα αυτά, συχνά διακηρύσσεται ότι όλες οι ατέλειες της σοβιετικής κοινωνίας οφείλονται στην έλλειψη των απαραίτητων πρωτοβουλιών, στην έλλειψη αυστηρότητας, αρ-

χών, κριτικής και αυτοκριτικής από μέρους «ορισμένων ατόμων», στην παρουσία «σε ορισμένα μέρη και οργανισμούς» γραφειοκρατίας, περιπτώσεων διατυπώσεων και απόπειρες ευθυνών, στην ανεπάρκεια του διοικητικού μηχανισμού σε «ορισμένες περιπτώσεις», στις πρωτόγονες οικονομικές μεθόδους, στον πομπώδη διοικητικό μηχανισμό, στον «υπερβολικό» συγκεντρωτισμό ή στην «υπερβολική» αποκέντρωση (που, όπως είναι φανερό, δεν συνδέονται με τη λειτουργία της πιο προηγμένης κοινωνικο-πολιτικής κοινωνίας). Παρ' όλα αυτά κανείς δεν μπορεί να προτείνει κάποια εξελικτική λύση στην παρούσα κρίση. Επιπλέον, έχει ήδη παρέλθει ο χρόνος για οποιαδήποτε πιθανή λύση.

Είναι αναγκαίο, πριν να είναι πολύ αργά για τη χώρα και τον σοβιετικό λαό, να ληφθούν άμεσα μέτρα επαναστατικής φύσης για την αναστήλωση των οικονομικών θεμελίων της σοσιαλιστικής δομής και για την πραγματοποίηση των αναγκαίων αλλαγών στο εποικοδόμημά της, που μπορούν να βγάλουν τη σοβιετική κοινωνία από το αδιέξοδο, να μεταβάλουν τη Σοβιετική Ένωση σε πρότυπο για άλλες χώρες στον τομέα του βιοτικού επιπέδου του λαού και των ατομικών ελευθεριών και της ανάπτυξης της γεωργίας, της επιστήμης και της τεχνολογίας, να αποκαταστήσουν το κύρος της στο παγκόσμιο κομμουνιστικό και εργατικό κίνημα και να της επιτρέψουν να καταλάβει τη θέση που της αρμόζει, ως μεγάλη δύναμη, στη διεθνή κοινωνία.

Αποτελεί έντονη πεποίθηση του Κινήματος για Σοσιαλιστική Ανανέωση ότι σε πρώτη φάση πρέπει να ληφθούν ορισμένα βασικά μέτρα.

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

1. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ: Το «σκάνδαλο Γουατεργκάιτ» στην Αμερική και η παραίτηση του Προέδρου Νίξον, οι αποκαλύψεις του περιοδικού Der Spiegel στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η παραίτηση του υπουργού Εξωτερικών Στράους, το «σκάνδαλο Λόκχεντ» στην Ιαπωνία και η παραίτηση και δική του πρώην πρωθυπουργού Τανάκα, η βύθιση του Rainbow Warrior στη Νέα Ζηλανδία και η παραίτηση του Γάλλου υπουργού Άμυνας Ερνύ. Αυτά και άλλα πολλά παραδείγματα δείχνουν ότι ένας ανεξάρτητος από την κυβέρνηση και το κυβερνών κόμμα Τύπος μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση της διαφθοράς και της παρανομίας, ακόμη και αν έχουν υποπέσει στα αδικήματα αυτά οι υψηλότερα ιστάμενοι πολιτικοί του κράτους.

Η δημιουργία Τύπου ανεξάρτητου από το κόμμα και το κράτος θα ενθαρρύνει μια πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση των αδικημάτων των πολιτών, θα ενημερώσει το σοβιετικό λαό βαθύτερα και πλατύτερα για τη ζωή στη χώρα του και πέρα από αυτή, θα βοηθήσει στην καλύτερη πληροφόρηση του σοβιετικού λαού και θα του επιτρέψει να έχει μια πιο αντικειμενική αντίληψη για τα γεγονότα και τους κρατικούς και κομματικούς αξιωματούχους.

Σε σχέδιο ψηφίσματος για την ελευθεροτυπία, ο Λένιν έγραφε: «Η θέση των εργατών και των αγροτών γίνεται αντιληπτή μέσα από

την ελευθερία του Τύπου... τη χορήγηση σε κάθε ομάδα πολιτών (ας πούμε σε κάθε ομάδα 10.000 ατόμων) αντίστοιχης ποσότητας χάρτου και εγκαταστάσεων εκτύπωσης».

2. ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΙ Η ΔΙΩΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΝΑ ΥΠΑΡΞΕΙ ΕΓΓΥΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ: Ο υπάρχων κατασταλτικός μηχανισμός και τα μέτρα που παίρνει οδηγούν στην υποκρισία, τη μισαλλοδοξία, την ανήθικη συμπεριφορά και τη δουλοπρέπεια. Οι Σοβιετικοί πολίτες έχουν μάθει να έχουν διπλή ζωή —άλλη συμπεριφορά μέσα στην οικογένειά τους και ανάμεσα στους φίλους τους, όπου μπορούν να έχουν τις δικές τους σκέψεις, τις δικές τους ιδέες, τα δικά τους όνειρα και τις δικές τους απόψεις και άλλη σε επίσημες καταστάσεις και σε συναντήσεις, όπου είναι αναγκασμένοι να παριστάνουν τα ανδρείκελα, προγραμματισμένοι στην επίσημη ιδεολογία, έτοιμοι να μιλήσουν και να ενεργήσουν «σωστά», σύμφωνα με το αποδεκτό στερεότυπο, να επαναλάβουν τις ρήσεις ανώτερων στην ιεραρχία αξιωματούχων, τις ιδέες και τις απόψεις τους για κάθε μορφή ανθρώπινης δραστηριότητας, από εξωτερική πολιτική και θέματα ιδεολογίας μέχρι το φάρδος των παντελονιών και το μήκος του σακκακιού. Η απάντηση στο πρόβλημα της «ανικανότητας» των ανθρώπων να μιλήσουν σε συναντήσεις χωρίς σημειώσεις είναι ότι ο σοβιετικός λαός είναι αναγκασμένος να επαναλαμβάνει τις σκέψεις άλλων.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η καταπίεση της ελεύθερης έκφρασης αναγκάζει τους ανθρώπους να συστήσουν παράνομες ή ημι-νόμιμες πολιτικές ή θρησκευτικές ομάδες. Σε μερικές περιπτώσεις οδηγεί στον ζηνητεμό εξέχουσες πολιτιστικές φυσιογνωμίες —καλλιτέχνες, συγγραφείς και επιστήμονες— και στην ενεργοποίησή τους σε αντισοβιετικούς κύκλους. Και σε ορισμένες περιπτώσεις, οδηγεί στην οργάνωση ενόπλων επιθέσεων με πολιτικούς στόχους— όπως συνέβη στη Ρίγα, σε ένα από τα πολεμικά πλοία του Στόλου της Βαλτικής— ή στην αυτομόληση ανώτερων αξιωματούχων της ΚGB στο αντίπαλο στρατόπεδο, κάτι που ανησυχεί πολύ την κυβέρνηση.

Η χορήγηση ελευθερίας έκφρασης και η ελευθεροτυπία θα συμβάλουν στη δημιουργία υγιέστερης πολιτικής κατάστασης στη χώρα μας, θα ενισχύσουν το ηθικό και την πολιτική ενότητα του σοβιετικού λαού και θα βοηθήσουν στη διαπαιδαγώγησή του με οδηγό το πνεύμα του γνήσιου πατριωτισμού και της αγάπης για τη χώρα του. Και «χωρίς δημοσιότητα», έλεγε ο Λένιν, «είναι γελοίο να μιλάμε για δημοκρατία»...

3. ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΟΥΝ ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ: Το μονοκομματικό σύστημα που ισχύει στη χώρα αυτή δημιουργήθηκε από τον Λένιν ως η πολιτική έκφραση της δικτατορίας του προλεταριάτου, με στόχο να καταστρέψει το παλιό κοινωνικό-πολιτικό σύστημα, να εξαλείψει τα υπολείμματα των τάξεων των εκμεταλλευτών και να οικοδομήσει μια νέα σοσιαλιστική κοινωνία. Τώρα

που η πλήρης και οριστική νίκη του σοσιαλισμού ολοκληρώθηκε, η δικτατορία του προλεταριάτου έχει ολοκληρώσει την ιστορική της αποστολή, σε ό,τι αφορά στην εσωτερική της ανάπτυξη, και έπαψε να είναι απαραίτητη.

Η κυβέρνηση, που ξεπρόβαλε ως κυβέρνηση της δικτατορίας του προλεταριάτου, έχει μετατραπεί σε μια σοσιαλιστική, εθνική κυβέρνηση, της οποίας η δομή διατηρεί το μονοκομματικό σύστημα ως εργαλείο για τη δικτατορία του προλεταριάτου, και αποκλείει τον πολιτικό πλουραλισμό.

Στην καπιταλιστική κοινωνία, η πολιτική βούληση της άρχουσας τάξης εκφράζεται μέσα από τον αστικό κρατικό μηχανισμό ενός πολιτικού κόμματος (ή συνσπασμού κομμάτων), το οποίο, ανταγωνιζόμενο άλλα κόμματα— συμπεριλαμβανομένων των κομμουνιστών— προωθεί το πρόγραμμα που ταιριάζει περισσότερο στα ταξικά του συμφέροντα, σ' αυτή τη φάση της ιστορικής του εξέλιξης. Ενδέχεται να διαφημίσει στο λαό την ορθότητα του προγράμματός του κατά την προεκλογική περίοδο, και αν το κερδισμένο κόμμα δεν μπορεί να εκπληρώσει τις υποσχέσεις του όσο βρίσκεται στην εξουσία, η άρχουσα τάξη θα δώσει την υποστήριξή της σε ένα άλλο αστικό κόμμα, στις επόμενες εκλογές.

Αυτό το σύστημα διαδοχής και ο ανταγωνισμός αρκετών πολιτικών κομμάτων για την καλύτερη προάσπιση των συμφερόντων της άρχουσας τάξης και την καλύτερη διεύθυνση των πολιτικών και οικονομικών αναγκών της, βοηθούν στην εισήγηση νέων ιδεών για τον τρόπο διοίκησης του κράτους και των κομμάτων και στη δημιουργία συνταγματικής ανασίας έναντι της δυσκινησίας, της αδράνειας και του συντηρητισμού, της γραφειοκρατίας, της ανευθυνότητας, της ανεξέλεγκτου, της κατάχρησης εξουσίας και των άλλων χρόνιων ασθενειών, που φυσιολογικά εμφανίζονται όταν ένα κόμμα βρίσκεται μόνιμα στην εξουσία.

Η δημιουργία στην ΕΣΣΔ διαφόρων πολιτικών οργανώσεων με απώτερο στόχο την οικοδόμηση σοσιαλιστικής κοινωνίας, ο μεταξύ τους ανταγωνισμός για το καλύτερο πρόγραμμα δράσης προς το συμφέρον της άρχουσας τάξης— των εργατών, των αγροτών και των διανοούμενων— και για το δικαίωμα να εκπροσωπούν τα συμφέροντά τους ενώπιον των ανώτατων δικαστικών και εκτελεστικών οργάνων, η πλήρης υπευθυνότητά τους απέναντι στο λαό και ο έλεγχος από τον λαό (μέσα από την εναλλαγή πολιτικών οργανώσεων, την ελευθερία του λόγου και την ελευθεροτυπία) στην έμπρακτη εφαρμογή αυτού του προγράμματος— όλα αυτά θα ήταν ένα ποιοτικά νέο βήμα στην εξέλιξη της σοβιετικής δημοκρατίας και στη συμμετοχή όλων των Σοβιετικών πολιτών σε μια γνήσια σοσιαλιστική αυτοδιοίκηση.

«Πρέπει να δοθεί η ευκαιρία σε κάθε πολίτη να συμμετάσχει στη συζήτηση των νόμων του κράτους, στην εκλογή των αντιπροσώπων του και στην εφαρμογή των νόμων του κράτους», έλεγε ο Λένιν.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

1. ΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ: Σύμφωνα με την μαρξιστική - λενινιστική αν-

τίληψη της οικονομικής πορείας, υπάρχουν γενικοί οικονομικοί νόμοι για κάθε κοινωνικο οικονομικό σχηματισμό, οι οποίοι λειτουργούν αντικειμενικά και δεν εξαρτώνται από τη συνείδηση ή τη βούληση του λαού. Αυτοί οι γενικοί οικονομικοί νόμοι —που αφορούν την ανάπτυξη των σχέσεων παραγωγής, διανομής, ανταλλαγής και κατανάλωσης— είναι το ίδιο αντικειμενικοί για κάθε μέθοδο παραγωγής όσο και οι νόμοι των μαθηματικών ή της φυσικής.

Οι σχέσεις ιδιοκτησίας —ιδιωτικής και δημόσιας— προς τα μέσα παραγωγής δεν τροποποιούν τη δράση αυτών των νόμων, και η παράβασή τους οδηγεί σε κάμψεις και κρίσεις στο οικονομικό σύστημα, σε «ανατροπή» του οικονομικού μηχανισμού και, σε τελευταία ανάλυση, σε επιβραδυνόμενη οικονομική ανάπτυξη και σε οικονομία βραδυπορία. Το πιο έκδηλο παράδειγμα της περιφρόνησης των οικονομικών νόμων στην ΕΣΣΔ και της αντικατάστασής τους από τολμηρές ρήσεις, ήταν η χρεωκοπία της λενινιστικής πολιτικής του κρατικού καπιταλισμού και η κολλεκτιβοποίηση της αγροτικής οικονομίας. Τα τελευταία χρόνια το 80% του συνόλου των γεωργικών κολλεκτίβων είναι ασύμφορες και λειτουργούν σε βάρος του κράτους (μόνο το 1984 εισήχθησαν περίπου 50 εκατομμύρια τόννοι σιτηρών, ποσότητα που αντιπροσωπεύει το 25% των αναγκών της χώρας). Στον τομέα των υπηρεσιών και της τυποποίησης καταναλωτικών αγαθών η ΕΣΣΔ συγκρίνεται μόνο με τις πιο καθυστερημένες από τις αναπτυσσόμενες χώρες.

2. ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ, ΣΤΗ ΒΑΣΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΥΤΟΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ: Πρέπει να υπάρξει επέκταση των δικαιωμάτων των κερδοφόρων επιχειρήσεων, μαζί με μια αποκέντρωση του κρατικού προγραμματισμού και της διοίκησης, και τη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από κεντρικά σε τοπικά όργανα, όπου παράγονται σήμερα τα υλικά αγαθά. Ταυτόχρονα με τη χορήγηση ευρύτατων πρωτοβουλιών στις τοπικές επιχειρήσεις, θα πρέπει να αυξηθεί και η υλική τους ευθύνη απέναντι στους καταναλωτές και απέναντι στις γειτονικές επιχειρήσεις. Η οικονομική τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας και η πληρωμή των εργατών και των αξιωματούχων ανάλογα με την εργασία τους πρέπει να εξαρτάται περισσότερο από την απόδοσή τους.

3. ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ: Η ανάπτυξη ιδιωτικής πρωτοβουλίας στη δημιουργία από μεμονωμένους πολίτες (ή ομάδες πολιτών) μικρών επιχειρήσεων για την παρασκευή καταναλωτικών αγαθών, καθώς και σε υπηρεσίες του δημόσιου τομέα και σε κρατικά εστιατόρια, αποφέρει —όπως απέδειξε το πείραμα της Νέας Οικονομικής Πολιτικής— γρήγορα σημαντικές βελτιώσεις, χωρίς την επένδυση κρατικού κεφαλαίου, στην προμήθεια τροφίμων και βασικών αγαθών, μείωση των κρατικών δαπανών και τη δημιουργία πρόσθετης πηγής εσόδων από φόρους που επιβάλλονται στους ιδιώτες εμπόρους.

Ο Λένιν είχε πει το 1921: «Αυτή η ελευθερία

καπιταλιστικής ανάπτυξης είναι κάτι που δεν πρέπει να φοβίζεται το σοσιαλισμό, καθώς οι μεταφορές και οι κύριοι βιομηχανικοί τομείς θα παραμείνουν στα χέρια του προλεταριάτου».

4. ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΟΥΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΝΑ ΝΟΙΚΙΑΖΟΥΝ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΜΗΧΑΝΕΣ ΚΑΙ ΚΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΝΑ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ ΤΑ ΧΡΕΩΣΤΟΥΜΕΝΑ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΜΕ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΕΞΟΔΕΙΑΣ ΤΟΥΣ: Τα πλεονάσματα της γεωργικής παραγωγής θα ανήκουν στον ενοικιαστή, που θα μπορεί να τα πουλήσει στην αγορά. Μια σύγκριση της γεωργικής παραγωγής ΗΠΑ - ΕΣΣΔ δείχνει ότι οι ενοικιαστές διαθέτουν τεράστιες δυνατότητες αποθεμάτων: στις ΗΠΑ η μέση δυνατότητα εσοδείας είναι υπερδιπλάσια της αντίστοιχης σοβιετικής. Επιπλέον, στην ΕΣΣΔ απαιτούνται επταπλάσια εργατικά χέρια σε σύγκριση με τις ΗΠΑ για τη συγκομιδή 100 κιλών σιταριού.

Το σύστημα μίσθωσης γης και μηχανημάτων προκειμένου να αυξηθεί το δυναμικό και η παραγωγικότητα και να μειωθούν τα εργατικά χέρια και να προωθηθούν τα προσωπικά συμφέροντα των ενοικιαστών μέσα από τα αποτελέσματα της εργασίας τους, θα οδηγήσουν στη δημιουργία αγροκτημάτων υψηλής παραγωγικότητας και θα εφοδιάσουν τη χώρα με βασικά γεωργικά προϊόντα. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η Ρωσία είναι τώρα εισαγωγέας σιτηρών.

5. ΜΗ ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΣΗ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΚΤΗΜΑΤΩΝ ΣΕ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΕΣ, ΚΛΗΡΟΥΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΑΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ ΣΕ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ: Η περαιτέρω εκμετάλλευση των ατομικών αγροτεμαχίων και η πώληση της παραγωγής τους στο εμπόριο μπορεί να βελτιώσει σημαντικά τον εφοδιασμό των πόλεων και του αγροτικού πληθυσμού σε τρόφιμα και να οδηγήσει σε μείωση των τιμών της αγοράς.

Προς το παρόν, οι ατομικές ιδιοκτησίες αποτελούν περίπου το 2% του συνόλου της καλλιεργήσιμης γης και περιλαμβάνουν περίπου το 20% των κρατικών χοίρων και πάνω από 30% των κρατικών αγελάδων. Έτσι αυτές οι ιδιοκτησίες αποδίδουν το 30% του συνόλου της παραγωγής σε κρέας και γάλα, το 35% της παραγωγής φρούτων, το 40% της παραγωγής αυγών, το 60% της πατατοπαραγωγής και το 70% της παραγωγής σε λαχανικά. Επιπλέον, θα πρέπει να τονιστεί ότι το κράτος δεν χρηματοδοτεί την εκμετάλλευση αυτών των κτημάτων και δεν πληρώνει τους ιδιοκτήτες για την εργασία τους, και καθώς δεν υπάρχει διοικητικός μηχανισμός (όπως κομματικές ή κρατικές επιτροπές) υπεύθυνος για τους ιδιοκτήτες, το κράτος δεν πληρώνει διοικητικά έξοδα.

6. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ: Είναι αδύνατο να θεσπιστούν μέτρα για την πλήρη προώθηση των πρωτοβουλιών και συμφερόντων του λαού και του κράτους χωρίς την ύπαρξη ιδιωτικού εμπορίου, που θα διεξάγεται από οικονομικό συνασπισμό ιδιωτικών επιχειρήσεων, ενοικιαστών, μικρο-

ιδιοκτητών και καταναλωτών στο χώρο της αγοράς. Η ανάπτυξη ιδιωτικού εμπορίου μέσα από τη δημιουργία μικρών εμπορικών επιχειρήσεων είναι οικονομικά αναγκαία σύμφωνα με τις λενινιστικές αρχές, για τη λειτουργία του οικονομικού μηχανισμού του κρατικού καπιταλισμού.

«Η ανταλλαγή αγαθών και το ελεύθερο εμπόριο αναπόφευκτα σημαίνουν την εμφάνιση καπιταλιστών και καπιταλιστικών σχέσεων», έλεγε ο Λένιν. «Δεν υπάρχει λόγος να φοβόμαστε κάτι τέτοιο. Οι εργάτες διαθέτουν αρκετούς πόρους για να κρατήσουν αυτές τις σχέσεις μέσα στα πρόπονα όρια...».

Το προτεινόμενο πρόγραμμα πολιτικού και οικονομικού μετασχηματισμού αποτελεί τη μεγαλύτερη δημιουργική εξέλιξη της μαρξιστικής - λενινιστικής θεωρίας για το κράτος, που βασίζεται στην εμπειρία του σοσιαλιστικού οικοδομήματος στην ΕΣΣΔ και σε άλλες σοσιαλιστικές χώρες.

Στον πολιτικό τομέα, το Πρόγραμμα καταγγέλει όλες τις παραβιάσεις του Συντάγματος της ΕΣΣΔ από κρατικά ή κομματικά όργανα, και προσφέρει στους Σοβιετικούς πολίτες την πραγματική ευκαιρία για συνταγματικά δικαιώματα όπως η ελευθερία του λόγου και του τύπου, και της πολιτικής, δημιουργικής και θρησκευτικής δραστηριότητας, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και το ανακλητό και η ευθύνη των νομικών οργάνων για την σοβιετική εξουσία.

Η νέα πολιτική δομή θα επιτρέψει την υλοποίηση του λενινιστικού αιτήματος, που είναι βασικό για ένα σοσιαλιστικό κράτος, για την ανάγκη «... να περιοριστούν κατά πολύ πιο συγκεκριμένο τρόπο οι λειτουργίες του κόμματος (και των μυστικών του υπηρεσιών) και να αυξηθεί η ευθύνη και η αυτονομία των Σοβιετικών αξιωματούχων και φορέων...».

Το Κίνημα για Σοσιαλιστική Ανανέωση καλεί ολόκληρο τον σοβιετικό λαό, ανεξάρτητα ηλικίας, φύλλου ή εθνικότητας, ανεξάρτητα της κοινωνικής ή κομματικής του θέσης, να διαβάσει προσεκτικά το Πρόγραμμα για Σοσιαλιστική Ανανέωση, να το συζητήσει μέσα στην οικογένειά του, με φίλους, γνωστούς και ομάδες εργασίας, και να στείλει οποιεσδήποτε υποδείξεις ή παρατηρήσεις με γράμματα προς τις σοβιετικές εφημερίδες και περιοδικά, στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση.

Το Κίνημα για Σοσιαλιστική Ανανέωση εκφράζει την ελπίδα ότι τα σοβιετικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, που καλούνται να δώσουν στον λαό την ελευθερία του λόγου, θα κάνουν το καθήκον τους και θα καταβάλουν κάθε προσπάθεια για να γνωρίσουν και σε άλλους το Πρόγραμμα για Σοσιαλιστική Ανανέωση. Και τα σοβιετικά νομικά όργανα, που καλούνται να προασπίσουν και να εγγυηθούν τα συνταγματικά δικαιώματα των πολιτών της ΕΣΣΔ, δεν θα διώχνουν τους πολίτες αυτούς για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις.

Αν το Πρόγραμμα αυτό δημοσιευτεί στον σοβιετικό Τύπο, οι ηγέτες του Κινήματος για Σοσιαλιστική Ανανέωση είναι έτοιμοι να εμφανιστούν στην κεντρική τηλεόραση και να συζητήσουν τα προβλήματα που τίθεται το πρόγραμμά τους.

Κίνημα για Σοσιαλιστική Ανανέωση
21 Νοεμβρίου 1985. Λένινγκραντ

Περί οκνηρίας

«Οι Έλληνες είναι τεμπέληδες». Αυτή η άποψη έχει αναγορευτεί τους τελευταίους μήνες σε θεμελιώδη αρχή γενικής ισχύος. Όλος σχεδόν ο Τύπος την επικαλείται με ποικίλους τρόπους —από περισπούδαστα άρθρα ως γελοιογραφίες— και επιχειρεί έτσι να λύσει όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικονομία.

Βέβαια ούτε ο αριθμός των επίσημων ελληνικών αργιών είναι μεγαλύτερος από εκείνον των ξένων χωρών, ούτε οι τέσσερις εβδομάδες των διακοπών. Κι όμως ο τύπος του δημόσιου υπάλληλου που λουφάρει είναι πλέον κοινός τόπος που δεν βγάζει γέλιο ούτε στις επιθεωρήσεις.

Γύρω από αυτόν τον τύπο κινούνται και οι ομόλογες φιγούρες του τραπέζιτικού και άλλων εργαζομένων στις δημόσιες επιχειρήσεις.

Μια πρόσφατη ανακάλυψη των εφημερίδων που εμφανίστηκε ως νεόκοπο προϊόν της δημοσιογραφικής και κυβερνητικής έρευνας είναι αυτό που ο Ταϊνλор, πριν από 80 και πλέον χρόνια ονόμαζε «πόρους» του χρόνου εργασίας. Δηλαδή, τα μικροκενά, όπως το κάπνισμα, το κουτσομπολιό, οι επισκέψεις στην τουαλέτα και οι ολιγόχρονες έξοδοι από τον τόπο δουλειάς, τα οποία δεν φαίνονται μεν, αλλά όταν αθροίζονται, αποδεικνύεται ότι μπορεί να καλύπτουν ακόμα και το 1/5 του συνολικού χρόνου εργασίας.

Όλα αυτά πραγματικά συμβαίνουν! Και είναι εντελώς λογικό να συμβαίνουν —ιδιαίτερα στους δημόσιους οργανισμούς— χωρίς ωστόσο να αποδεικνύουν τίποτα περισσότερο από το γνωστό: ότι οι άνθρωποι είναι όντα λογικά.

Αν βάλει κανείς το απλό ερώτημα: για ποιο λόγο ένας δημόσιος υπάλληλος θα έπρεπε να επιδεικνύει ζήλο, προφανώς δεν θα βρει καμία λογική απάντηση:

- Δεν πρόκειται να πάρει αύξηση.
- Δεν πρόκειται να πάρει προαγωγή.
- Δεν πρόκειται να κερδίσει την εκτίμηση των συναδέλφων του.
- Δεν πρόκειται να κερδίσει την εκτίμηση του προϊσταμένου του.

Αν επιπλέον συνυπολογισθεί ότι δεν προσλήφθηκε με βάση αυστηρά αξιολογικά κριτήρια, δεν προοριζόταν ποτέ για εργασία ανάλογη με τα προσόντα του και δεν είναι παρά ένας ακόμα υπεράριθμος, τότε με σιγουριά καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι η μόνη ορθή στρατηγική είναι εκείνη που του εξασφαλίζει τη μικρότερη δυνατή δαπάνη της εργατικής του δύναμης. Αν διαθέτει φιλοδοξίες, αν τον απασχολούν ευρύτερης φύσεως ζητήματα, αν θεωρεί πως είναι ταγμένος για μεγάλα πράγματα, τότε πρέπει να προσεγγίσει το κόμμα στο οποίο κάθε φορά «λαχαινεί ο κλήρος της μεγάλης αλλαγής». Εκεί —αφού έχει κάνει οικονομία δυνάμεων κατά τις ώρες της εργασίας του— μπορεί να σπαταλήσει «αφειδώλευτα» την ενεργητικότητά του. Γρήγορα θα αντιληφθεί πως αυτή η εργασία είναι υψηλής παραγωγικότητας —αν όχι για το κοινωνικό σύνολο, τουλάχιστον για τον εαυτό του.

Αν έχει άλλες, φιλοσοφικότερες, φιλοδοξίες, δεν έχει παρά να αξιοποιήσει τον τεράστιο ελεύθερο χρόνο που του διατίθεται στο χώρο εργασίας για να μεριμνά για την ύπαρξή του. Με όποιο τρόπο νομίζει πλέον πρόσφορο, είτε διαβάζοντας, είτε κουτσομπολεύοντας, είτε κάνοντας το πρωί την αμοιβώμενη αλλά μη φορολογούμενη δεύτερη εργασία του.

Ο εργαζόμενος, λοιπόν, μπορεί να είναι οτιδήποτε, είναι όμως παράλληλα ένα άτομο με οξυτάτη αίσθηση της πραγματικότητας, λογικό, και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί τεμπέλης.

«Τεμπέλης στην Ελλάδα» είναι ένας προσδιορισμός που μόνο σε υπουργούς, υφυπουργούς, γενικούς γραμματείς και συμβούλους μπορεί να αποδοθεί, αν όχι για κανέναν άλλο λόγο, τουλάχιστον γιατί σ' αυτούς ανήκει η ευθύνη γι' αυτήν την κατάσταση. □

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Σημειωματάριο ειδήσεων

● Ο Αύγουστος είναι για τους νεοέλληνες ο μήνας των διακοπών. Για πολλούς λόγους, από τους οποίους ο σπουδαιότερος είναι ότι τότε πάνε όλοι διακοπές, φοιτητές, συνταξιούχοι, ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι ξεχύνονται στις ελληνικές ακρογιαλίες, επιλέγοντας ο καθένας κατά το γούστο και τη διάθεση: τα Κουφονήσια οι ερωτευμένοι, τη Σαντορίνη οι καλλιτέχνες, τις Σπέτσες οι κοσμικοί, τη Μύκονο οι περιεργόι, τη Ρόδο τα καμάκια, την Αιδηψό η θεία μου η Μαριγούλα που πάσχει από ρευματοαρθρίτιδα...

Και βέβαια οι διακοπές μας φέρνουν πιο κοντά στο ραδιόφωνο —δεν ξέρω αν το έχετε παρατηρήσει, αλλά η τηλεόραση πέφτει κομμάτι πιο δυσμετακίνητη από το τρανζιστοράκι.

Να λοιπόν, και κάποιες ειδησούλες για ραδιοφωνικές εκπομπές που συνδυάζουν το τερπνόν μετά το ωφέλιμο.

● Η δροσερή εκπομπή του Β' Προγράμματος της ΕΡΤ-1 «Μ' ανοιχτά Πανιά», που μεταδίδεται κάθε Σάββατο στις 7.05 μ.μ., έχει τη μορφή ενός φανταστικού ταξιδιού πάνω σ' ένα παλιό ιστιοφόρο. Και λειτουργώντας σαν μια πρόταση φυγής και ονείρου μας μεταφέρει σ' άλλους τόπους, σ' άλλες εποχές: άλλοτε στις ακτές της δυτικής Γαλλίας κι άλλοτε πιο μακριά, στη Νέα Γη, τις βυθισμένες πολιτείες, τα εξωτικά νησιά, τον κόσμο των Πειρατών και των χαμένων θησαυρών.

Στην εκπομπή ακούγονται, από αυθεντικές ηχογραφήσεις, παλιά τραγούδια ναυτικών που διασώθηκαν μετά από πολύχρονες έρευνες. Κείμενα - Παραγωγή - Παρουσίαση: Χριστίνα Τσεκούρα, Θάνος Φουργιώτης.

● Στον τρίτο χρόνο μπαίνει το ραδιοφωνικό περιοδικό «Εδώ Ραδιοσυννεφούλα» που μεταδίδεται κάθε μέρα εκτός Κυριακής στις 16.05-17.00 από την ΕΡΤ-2. Από το πρόγραμμα που μας έστειλε ο παραγωγός της εκπομπής Νίκος Λακόπουλος σημειώσαμε: Στις 1/8 θα αρχίσει νέα χιονοριστική σειρά: ο ηθοποιός Διονύσης Βούλτσος δίνει «συμβουλές» στους νέους, κάνει ερασιτεχνική αστρολογία και σατιρίζει την καθημερινότητα.

● Ύστερα από ένα μακρύ διάστημα σιωπής το καλό τριμηνιαίο περιοδικό **Εκρηξή** εμφανίστηκε πάλι, προς μεγάλη χαρά των φίλων του, και, μάλιστα, με δύο τεύχη. Το 14 είναι αφιερωμένο στον **Κωστή**

Παλαμά, έναν ποιητή που το έργο του σημάδεψε την ελληνική λογοτεχνία στις αρχές του αιώνα μας, αλλά που, σήμερα πλέον, διαβάζεται όλο και σπανιότερα, αφού τόσο η ιδεολογία, όσο και η αισθητική του δύσκολα ευαισθητοποιούν τους σύγχρονους νεοέλληνες. Ωστόσο ο Κ. Παλαμάς, παραμένει αναμφισβήτητα μια μεγάλη μορφή στην Ιστορία της λογοτεχνίας μας.

Το τεύχος 15 (Καλοκαίρι '86) του ίδιου περιοδικού περιέχει κείμενα λίγα και εκλεκτά: Οδυσσέας Ελύτης, *Ρωμανός ο Μελωδός*, Ντίνου Χριστιανόπουλου, *Οι ρεμπέτες του ντουινά*, Γιώργου Μπουρνιά, *Ursprüngliche Fernen*, και Πέτρου Κολακλίδη, *Ο αρχανδρικός λόγος του Σικελιανού*.

● Κυκλοφόρησε το καλοκαιρνό διπλό τεύχος του περιοδικού **Το Δέντρο**. Από την εξαιρετικά πλούσια ύλη του επισημαίνουμε προχειρώς: Tahar Ben Jelloun, *Ο εκπληκτός άνθρωπος* (κείμενο για τον Jean Genet), *Ο Jean Genet μέσα από συνεντεύξεις του Κώστα Στεργιόπουλου*, *Ο Βιζυηνός και το διήγημα*, Mark Twain, *Σκέψεις για την επιστήμη του αντανάσματος*, Κώστα Μαυρουδίου, *Η αφερέγγυα κρίση*, Σ. Παστάκα, *Οι τίτλοι των βιβλίων*, Χριστίνας Ντουινά, *Συμβολή στη βιβλιογραφία Ε.Α. Πόε*. *Μια λανθάνουσα μετάφραση του Εμ. Ροΐδη*, Δ. Μενίδη, *Η σισύφεια εκδοχή της γραφής*.

● Στα πλαίσια του *1ου Διεθνούς Φεστιβάλ Πατρών* θα παρουσιαστεί στις 31/7 και στις 2/8 το μικτό θέαμα με τίτλο **Το πορτραίτο του καλλιτέχνη σαλτιμπάγκου**, που προετοιμάζει το Νέο Θέατρο Βελγίου σε σκηνοθεσία *Ανρί Ρονς*. Η παράσταση, που θα γίνει στο Αρχαίο Ωδείο της πόλης, βασίζεται σε κείμενα του Πιέρ Μπουρζάντ, του Ζενέ, του Τόμας Μπέχαρντ, του Κάφκα, του Βέντεκιντ, σε ποιήματα των Απολιναίρ, Γκωτίε, Γ. Σεφέρη, Γ. Ρίτσου και Χρ. Λιοντάκη, που έχει αναλάβει και τη μετάφραση όλων των ξένων κειμένων. Βασικό ρόλο έχει αναλάβει η ελληνίδα ηθοποιός Μάγια Λυμπεροπούλου, ενώ συμμετέχουν πολλοί ξένοι ηθοποιοί και ακροβάτες, αφού το θέαμα εμπνέεται από την ατμόσφαιρα των Τσίρκου. Τα κουστούμια είναι σχεδιασμένα από τον Σαλιέρι, ενώ ένα μεγάλο μέρος της μουσικής έχει γράψει ο Θανάσης Νικολάου.

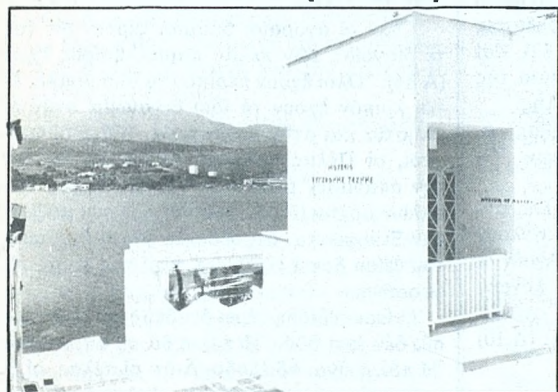
● Αλλά και στην Κεφαλονιά υπάρχει κάτι ενδιαφέρον: Με πρωτοβουλία της Γενικής

Γραμματείας Νέας Γενιάς επιχειρείται ένα πολυσύνθετο πρόγραμμα με επίκεντρο τους νέους. Γίνεται από τις 8 μέχρι τις 19 Αυγούστου στα πλαίσια του προγράμματος «ΚΕΡΗΛΟΝΙΑ CUP» και περιλαμβάνει θέματα όπως: Νέοι και περιβάλλον, νέοι και αθλητισμός, νέοι και πολιτισμός. Σ' αυτά τα θέματα θα γίνουν συναντήσεις ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών με ιταλικές οργανώσεις. Περισσότερες πληροφορίες στο τηλ. 32.36.576.

● Και κλείνουμε με μια είδηση που ενδιαφέρει το θεατρόφιλο κοινό. Αν δεν το διαβάσατε στις εφημερίδες, ειδικά οι νεότεροι, πρέπει να τρέξετε να προλάβετε την παράσταση των **Ορνιθών** που σκηνοθετεί πάλι ο Κάρλος Κουν ύστερα από 27 χρόνια στην Επίδαυρο, την Παρασκευή 1/7 και το Σάββατο 2/7/86. Πρόκειται για μια σχεδόν μυθική παράσταση, που χάλασε

κυριολεκτικά κόσμο το 1959 στο Ηρώδειο, αφού θεωρήθηκε ιδιαίτερος τολμηρή δια τα νεοελληνικά ήθη. Με την αριστουργηματική μουσική του Μ. Χατζιδάκι, τη μετάφραση - διασκευή του Βασίλη Ρώτα, τα σκηνικά - κουστούμια του Γιάννη Τσαρούχη και τη χορογραφία της Ζουζούς Νικολοπούδη και ένα εκλεκτό επιτελείο ηθοποιών, οι τυχεροί θα απολαύσουν μια από τις ωραιότερες αριστοφανικές κωμωδίες, που ευτύχησε, όσο καιμιά άλλη σχεδόν, στο σύγχρονο ανέβασμά της. Και μια παρατήρηση, που προς θεού μην την πάρετε για δασκαλιστικό σχολαστικισμό. Οι **Ορνιθες** είναι γένους αρσενικού: ο **όρνις**, είναι το πτηνό, όχι η κότα παιδιά... έλεος! Γιατί «τις όρνιθες» ανεβάζουν και «τις όρνιθες» κατεβάζουν κάποιες εφημερίδες, της Αυγής μη εξαιρουμένης δυστυχώς...

Ένα Μουσείο στην Άνδρο

Οι Γουλιανδρήδες μπορεί να είναι φιλότεχνοι, αλλά είναι και φίλοι του Καραμανλή. Και το υπουργείο Πολιτισμού, που εμφανίζεται παντού ενισχύοντας τις τέχνες και ο,τιδήποτε αφορά την πολιτιστική αποκέντρωση, δεν παύει να είναι σοσιαλιστικό.

Ετσι, κάπου ανάμεσα σ' αυτά τα δύο δεν βρέθηκε η χρυσή τομή και έγιναν τα εγκαίνια της νέας πτέρυγας του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, Βασίλη και Ελίζας Γουλιανδρή, χωρίς την παρουσία του επίσημου κράτους.

Με το άνοιγμα των καινούργιων αιθουσών του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, το νησί της Άνδρου, απέκτησε το τρίτο ολοκληρωμένο μουσείο του για να φιλοξενήσει αδιάσπαστη την καλλιτεχνική παραγωγή του νησιού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, αλλά και τα επιτεύγματα της σύγχρονης ελληνικής και παγκόσμιας τέχνης. Αρχαιολογικό Μουσείο Άνδρου, Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και τώρα οι νέοι εκθεσιακοί χώροι, που δημιουργήθηκαν με σκοπό την οργάνωση και παρουσίαση περιοδικών εκθέσεων ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών, από το Μάιο

μέχρι τον Οκτώβριο κάθε χρόνου.

Οι νέοι χώροι καλύπτουν 1.000 τετραγωνικά μέτρα και αναπτύσσονται σε τέσσερα επίπεδα, για να μη θιγεί το περιβάλλον του νησιού.

Αίθουσα διαλέξεων, βίντεο, βιβλιοθήκης, αίθουσα πολλών χρήσεων, παισιώνουν τους κυρίως εκθεσιακούς χώρους που διαθέτουν τον πιο σύγχρονο μηχανολογικό, τεχνικό και φωτιστικό εξοπλισμό.

Η εναρκτήρια έκθεση στο νέο μουσείο ήταν αφιερωμένη στους νέους καλλιτέχνες που «θα 'ναι οι δάσκαλοι του 2000». Έγινε σε συνεργασία με την Εθνική Πινακοθήκη και την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών.

Συμμετείχαν 43 απόφοιτοι της Σχολής Καλών Τεχνών των χρόνων 1985 - 1986 από τα εργαστήρια των καθηγητών Δακούλακου, Κεσσανλή, Κοκκινιδή, Μυτάρη και Τέτση. Έκθεση έργων του Κώστα Πανιάρα και μία έκθεση χαρακτικής των τελευταίων 20 χρόνων, πέρα από την έκθεση των νέων καλλιτεχνών, θα φιλοξενηθούν στις νέες αίθουσες μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου.

ΛΙΠΜΑΝ ΚΕΣΕΛ

Πέθανε στις 5 Ιουνίου, σε ηλικία 72 χρόνων, ο καθηγητής της Ορθοπαιδικής Λίπμαν Κέσελ, γνωρίζοντας τον κίνδυνο μιας επώδυνης εγχείρησης που την προηγούμενη έγινε σε νοσοκομείο του Λονδίνου. Ο «Λίπυ», όπως ήταν γνωστός στους πολυάριθμους φίλους του, στάθηκε ένας μεγάλος φίλος της χώρας μας, που συμπαραστάθηκε από κοντά σαν γιατρός, φίλος και συναγωνιστής.

Ο Λίπμαν Κέσελ γεννήθηκε στη Ν. Αφρική και μετά τις βασικές του σπουδές και την περιπλάνησή του στην Ευρώπη του Μεσοπολέμου, κατέληξε στην Αγγλία. Πολιτογραφήθηκε βρετανός και στη διάρκεια του πολέμου, υπηρέτησε στο βρετανικό στρατό. Έπεσε με αλεξίπτωτο στο πεδίο της μάχης του Άρνεμ όπου με τις επιτυχείς επεμβάσεις του έσωσε τη ζωή πολλών συμπολεμιστών του. Κατάφερε να δραπετεύσει από τους Γερμανούς και παρέμεινε παράνομος για λίγο καιρό στην κατεχόμενη Ολλανδία ώπου να περάσει στις συμμαχικές γραμμές και να συνεχίσει προσφέροντας τις υπηρεσίες του σαν γιατρός. Η πτώση με αλεξίπτωτο του κόστισε μια βαριά αναπηρία που τον συνόδευσε σε όλη του τη ζωή και στάθηκε στο τέλος μοιραία γι' αυτόν, έναν δάσκαλο της Ορθοπαιδικής.

Με τη λήξη του πολέμου ο Λ.Κ. συνέχισε την ενεργό επιστημονική και κοινωνική του δράση. Μετά τη θητεία του σε πολλά νοσοκομεία έγινε διευθυντής στην ορθοπαιδική κλινική στο νοσοκομείο Φούλαμ όπου και ανέπτυξε όλες τις ικανότητές του σαν γιατρός, δάσκαλος και ερευνητής. Πρωταγωνίστησε στην ίδρυση του νέου νοσοκομείου στο Τσάρινγκ Κρος και στον τομέα του συνέβαλε ουσιαστικά στην ανάπτυξη της κοινωνικής πολιτικής όταν η Βρετανία προωθούσε πρωτοπόρα μια νέα αντίληψη για την Υγεία. Ανέπτυξε όλη την επιστημονική του ικανότητα όταν έγινε διευθυντής σπουδών και στη συνέχεια καθηγητής στο Ινστιτούτο Ορθοπαιδικής. Προώθησε την επιστημονική έρευνα και πρωτοστάτησε σε επιστημονικές εκδόσεις, ενώ επινόησε νέες μεθόδους στο ειδικό αυτό κλάδο της ιατρικής. Πολλοί από τους πιο λαμπρούς μας γιατρούς είχαν την τύχη να είναι μαθητές του καθηγητή Κέσελ.

Παράλληλα με την επιστημονική, ανέπτυξε πλούσια πολιτική και κοινωνική δράση. Ήταν άνθρωπος με ευρύτατη παιδεία και σε όλη του τη ζωή ένας ενεργός πολίτης. Έγινε μέλος του ΚΚ Βρετανίας το 1938, μετά τον πόλεμο πρόεδρος του Συνδέσμου Φιλίας Βρετανίας - ΕΣΣΔ, ενεργητικός μαχητής σε κάθε αντιαποικιακή και αντιρατσιστική δραστηριότητα. Ο Λίπυ στάθηκε ένας θερμός φίλος της Ελλάδας. Επισκέφτηκε επανειλημμένα τη χώρα μας για να συμμετάσχει προδικτατορικά στις Πορείες Ειρήνης, για να βοηθήσει τις αντιδικτατορικές ομάδες, ή για να περιβάλει τους βασανισμένους από τη χούντα. Ο γραμματέας του ΚΚ Βρετανίας Γκόρντον Μακ Λέναν είπε για τον Κέσελ: «Η λαμπρή του ιδιοφυΐα σαν χειρουργό συνοδεύτηκε από την αφοσίωσή του στην ιδέα της Ειρήνης και του Σοσιαλισμού».

Μετά από επιθυμία του, ο Λίπμαν Κέσελ θάφτηκε δίπλα στους συμπολεμιστές του, στο στρατιωτικό κοιμητήριο κοντά στη γέφυρα του Άρνεμ όπου είχε δώσει με επιτυχία τη μάχη ενάντια στον φυσικό πόνο και τον θάνατο.

Στους δικούς του και τα παιδιά του εκφράζουμε τη βαθιά μας συμμόνοια.

Δεξιά ο Λ. Κέσελ όταν, το 1966, είχε επισκεφθεί για την Πορεία Ειρήνης την Ελλάδα μαζί με τον Βόγκαν Φίλιπς (που εικονίζεται στα αριστερά της φωτογραφίας), βετεράνο του ισπανικού εμφύλιου και κομμουνιστή μέλος της Βρετανικής Βουλής των Λόρδων.

Ἀκούσαντας: Ὁ Αἰνικτής

τοῦ Κώστα Ζουράρι

καί τό Αἰνίγμα τῆς δημοκρατίας στόν Θουκυδίδη

A. Ὁ ἀναγκαῖος ὁρος

Ἀντέλεγε δέ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἄλλων δεδιώς (H66). Ὅταν ὁ Δῆμος φοβᾶται, σωπαίνει. Κι ἦταν ὅλα σιωπηλά, γιατί τάσκιζε ἡ φοβέρα καί τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά. Εἰ καί σιγῇ, κέρδος ὁμῇ πάσχων τὴ βίαιον ἐνόμιζον (H 66). Εἰ καί σιγῇ... Ἀκόμη καί μέ τῇ σιγῇ, δέν κερδίζει τῇ ζωῇ σου, ὅταν ἄρχει ἡ Τυραννία. Κέρδος σοῦ ἀπομένει μιὰ χαμοζωή μέσα στό πλῆθος τὸ λίαν ἀνδραποδῶδες.

Ὅταν ὁ Δῆμος ὅλος μαζί, δέν ζεῖ στό ἀδεές καί ἀνεπιβούλευτον (Γ37), κι ὅταν οἱ πολῖτες ξεχωριστά δέν πολιτεύομεν ἐλευθέρως τὰ πρὸς τὸ κοινόν (B37), τότε ἡ Πόλις γίνεται ὁχλος σιωπῆς.

Καί ξαφνικά κάτι συμβαίνει. Ἐπειδὴ μιὰ μοῖρα τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου πλησιάζει στόν Πειραιᾶ, οἱ Τύραννοι ἐντρομοί, ἀναγκάζονται νὰ ὀπλίσουν τούς ἀφοπλισμένους. Κι ἔτσι τὸ πλῆθος, πού διὰ τῆς πολιτείας τὸ κρυπτόν ἠγνοεῖτο (E68), ἐπεμβαίνει ξανά, ἀθλοφόρος ὑπατος. Φύρδην μῖγδην κατεβαίνει στόν Πειραιᾶ, ἐνοπλο, οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ βλέπουν καί ἀνακροῦν πρῦμναν. Οἱ τέως σιωπηλοὶ καί περιδεεῖς μένουν μεταξύ τους, ἀλλὰ τώρα εἶναι ἐνοπλοί. Ὁ καυγᾶς ξεσπᾷ μεταξύ ἡμετέρων καί ὑμετέρων. Τό δέ πᾶν πλῆθος τῶν ὀπλιτῶν, ἀπὸ πολλῶν καί πρὸς πολλούς λόγων γιγνομένων, ἡπιώτερον ἦν ἢ πρότερον καί ἐφοβεῖτο μάλιστα περὶ παντός πολιτικοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπόν, συνεχωρήσαν τε ὥστ' ἐς ἡμέραν ρητὴν ἐκκλησίαν ποιῆσαι περὶ ὁμονοίας (H 93).

Τί συμβαίνει λοιπόν; Μήπως σ' αὐτὸ τὸ ἀστάθμητον γεγονός σταθμεύει ἕνας κράτιστος γνῶμων (A 138) περὶ δημοκρατίας; Μήπως, περιγράφοντας τούτη τὴν ἀθηναϊκὴ περιπέτεια, ὁ Θουκυδίδης φανερώνεται ἄριστος εἰκαστής (A 138) τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος; Διότι συμβαίνουν στὸ ἀνεπανάληπτο H 93 τέσσερα τινά:

- Τὸ πλῆθος ἔπαψε πιά νὰ εἶναι πλῆθος, ὁ ὄχλος μεταμορφώθηκε σέ ὀπλίτες.
- Οἱ ὀπλίτες, μόλις ἔγιναν ὀπλίτες, ξαναβρῆκαν τὴν φωνή τους. Ἀπὸ πολλῶν λόγων καί πρὸς τούς πολλούς ἀπευθύνουν οἱ ὀπλίτες αὐτοὺς τούς λόγους. Λόγοι πολλοί, ὅλοι μιᾶνε σέ ὅλους, ἀντιλογία γενική.
- Καί σιγὰ σιγὰ, μέ τὰ πολλά λόγια, οἱ ὀπλίτες γίνονται ἡπιώτεροι. Ἡμερεύουν, νοιάζονται καί ξανά ἀγαποῦν τὴν πόλιν τους.
- Συγχωροῦν, χωροῦν ὅλοι μαζί, προχωροῦν μαζί πρὸς μιὰ Ἐκκλησίαν. Ἐκκαλοῦνται μεταξύ τους, συγχωρώντας καί συγχωρημένοι γιὰ μιὰ Ἐκκλησία, πού ἄλλο λόγο δέν ἔχει παρά τὴν ὁμόνοια. Συνεχώρησαν ἐκκλησίαν περὶ ὁμονοίας.

Μήπως λοιπόν ἡ ἀνεπίτακτος ἐξουσία (Z 69) τοῦ πολίτη, τὸ ἐλευθέρως πολιτεύομεν (B 37) καί τὸ ἀδεές (Γ 37) ἐπιβάλει στόν πολίτη νὰ εἶναι ταυτοχρόνως ὀπλίτης; Μήπως χωρίς τὸ ὀπλιτικόν του, κανεὶς ἀπὸ μᾶς δέν διαφεν-

Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ἀνακοίνωση στὸ Α' Διεθνές Συμπόσιο γιὰ τὸν Θουκυδίδη, 4-7 Σεπτεμβρίου 1985)

τεύει τὸ πολιτικόν του καὶ τὴν κοινὴ Πόλιν;

Πρώτη ἐρώτηση, πρώτη διαπίστωση.

Δεύτερη διαπίστωση, χωρίς πιά ἐρώτηση:

Οἱ πολλοὶ λόγοι ἐξω βάλλουν τὸν φόβο. Τὸ ἐλευθέρως καί ἀδεές, δηλαδή ἡ δημοκρατία, εἶναι οἱ πολλοὶ λόγοι, ἡ ἀντιλογία ὅλων πρὸς ὅλους. Ἀκόμη καί ὁ Πείσανδρος γιὰ νὰ τοὺς πείσει νὰ δεχθοῦν τὴν ὀλιγαρχία, χρησιμοποιοῖ πολλὴν ἀντιλογίαν (H 53). Ὁ Δῆμος εἶναι ἀντιλογία. Πολλὴ ἀντιλογία. ... Καί μάλιστα μὲν αὐτὸς εἰπεῖν ἕκαστος βουλόμενος δύνασθαι (Γ 37). Κι ὁ καθένας ὅταν θέλει, ἄς τὰ παραλέει. Καί αὐθις λέγειν καί χρόνου διατριβὴν ἐμποιησάντων (Γ 37). Καί ξανά καί ξανά καί ἄς χρονοτριβοῦμε ὅλοι μας. Ἡ Δημοκρατία εἶναι ἀγγραφαία χρονοβόρα.

Συμπέρασμα προσωρινό: ἡ Δημοκρατία εἶναι ἐνοπλὴ ἀντιλογία, ἡ Δημοκρατία εἶναι ἀμαχημία (A18). Ἡ αἰχμὴ σου συναντᾷ κατ' ἀνάγκην τὴν αἰχμὴ μου. Κι ἔτσι τὸ ἀντίπαλον δέος στηρίζει τὸ ἰσοπαλὸν σέβας. Μόνον ὅταν φοβᾶται ὁ Γιάννης τὸ θεριὸ καί τὸ θεριὸ τὸν Γιάννη, μόνον τότε, ἐξ ἰσου γὰρ δεδιότες προμηθία ἐπ' ἀλλήλους ἐρχόμεθα (Δ 62). Καί περιορίζουμε κάπως τὴν ἀφευκτη ζημιὰ τῆς κοινῆς φοβίας καί τῆς πάνδημης πάλης.

Ἡ Δημοκρατία εἶναι δμαχημία βίας, δμαχημία ἐφημερίδων καί τηλεοράσεων. Ὁμαχημία ἀνακωχῆς καί ἀναψυχῆς.

Ξεψυχᾷ ὁ Δῆμος, καταντᾷ ὄχλος ἀνδραποδῶδης, ὅταν ἀπὸ τῇ μιᾷ χαμογελοῦν τὰ ἐξαπτέρυγα κι ἀπὸ τὴν ἄλλαν ἀσελγοῦν οἱ μονοκράτορες τῶν ὀπλων καί τῶν λόγων. Δημοκρατία ὑπάρχει ὅταν μπροστά στὸ δίκιο σου μπορῶ, ἀριστικέπτως ἐδελψῃς (Δ 10) νὰ ἀρθρώσω κι ἐγὼ τὸ ἀδικό μου.

B. Τὸ αἰνιγματικὸ ὄριο

Τὰ πράγματα ὁμως τῆς δημοκρατίας εἶναι αἰνιγματικά. Γιατί, πού ἀρχίζει καί πού τελειώνει τούτῃ ἡ ἰσοπαλία τῶν λόγων, ἐκεῖνη ἡ ἰσομοιρία τῶν ὀπλιτῶν - πολιτῶν, ἡ ἰσηγορία μέσα στὴν Ἀγορά; Ἡ ἰσηγορία παράγει παρενέργειες.

Ἡ πολλὴ ἀντιλογία φέρνει τὸν κόρο στοὺς ἐθιμοφάνους τῶν λόγων. Κι ἔτσι ζητᾶνε ὅχι πιά τὸν συνηθισμένο, ἀλλὰ τὸν καινούργιο λόγο γιὰ νὰ νοιώσουν ἔλλογοι καί νὰ σμίξουν μέσα στὴν ἀέναη ρευστὴ ἀντιλογία τους. Γι' αὐτὸ καί μετὰ καινότητος λόγου ἀπατάσθαι ἄριστοι, μετὰ δεδοκιμασμένου δέ μὴ συνέπεσθαι ἐθέλειν, δοῦλο δντες τῶν αἰετῶν, ὑπερόπται τῶν εἰωθότων (Γ 38). Ὁ καινὸς ὁμως λόγος μπορεῖ νὰ εἶναι κενός καὶ νὰ χάσκει ἀδειος πάνω στὸ ἀτοπο, στόν οὐτόπον. Ἡ πολλὴ ἀντιλογία ὠθεῖ μοιραῖα στὴν παραγωγή καινοῦ, καινούργιου λόγου κι αὐτὴ ἡ καινότης γεννᾷ τὴν κούφια οὐτοπία. Οὐτόπος, κενὸς τόπος.

Ὅταν ὁμως τὰ λόγια μετεωρίζονται στὸ κενό, πού δέν ἔχει τόπο, τότε οἱ πολῖτες ἐκφυλίζονται, γίνονται θεατὰ τῶν λόγων, ἀκροατὰ δέ τῶν ἔργων (Γ 38). Δέν στέκουν πιά πολῖτες ὀπλισμένοι, καταντοῦνε καταναλωτὲς παροπλισμένοι.

Ποῦ θὰ σταθοῦμε, ἀπὸ ποῦ θὰ πιαστοῦμε,

ποιὸς εἶναι ὁ ἄριστος βίος γιὰ τὸν Λόγο τοῦ Δήμου; Καθέστηκε δέ τ' ἀγαθὰ ἀπὸ τοῦ εὐθέως λεγόμενα μηδὲν ἀνυποπτότερα εἶναι τῶν κακῶν, ὥστε δεῖν ὁμοίως τὸν τε τὰ δεινότατα βουλόμενον πείσαι ἀπάτη προσάγεσθαι τὸ πλῆθος καὶ τὸν τε τὰ ἀμείνων λέγοντα, ψευσάμενον πιστόν γενέσθαι (Γ 43). Ὅλα τὰ λόγια εἶναι ὑποπτα, κι αὐτὰ που φαίνονται κακὰ κι αὐτὰ πού δείχνουν ἀγαθὰ. Καί ποιὸς θὰ ὀρίσει ποιά εἶναι τὰ ἀγαθὰ καί ποιά τὰ κακὰ. Ποιά διαιτησία θὰ ἀπονεμίει κόντινον σ' αὐτόν πού λέει ψέμματα γιὰ τὸ καλὸ τῆς Πόλης καί ψῶγο στόν ἄλλο, πού τὴν ἀπατᾷ γιὰ τὸ κακὸ τῆς;

Ὁ Θουκυδίδης νοιώθει ὅτι ἡ Πόλις εἶναι θυμέλη τραγική. Ξέρεῖ ὅτι ὅλοι στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου εἶναι μεταξύ τους ἰσῶθεοι, ὁ καθένας ζητᾷ τὸ δίκιο του, ὁ καθένας ὑπερασπίζεται τὸ ἀδικό του. Ὅλοι, τὰ ἡδέα καλὰ καί τὰ συμφέροντα δίκαια (E 105), βαφτίζουμε. Τὰ καλὰ καί συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καί ὑμῶν.

Ὅλοι οἱ ἀγοραῖοι δμαίμοι ξέρουν ὅτι τὰς τε διανοίας τῶν πέλας παραπλησίους ἔχουν (A 84). Ὅλοι ἔχουν περίπου τὰ ἴδια μυαλά, ὅλοι λοιπόν ἔχουν τὸ ἴδιο δικαίωμα στὴν ἀπληστία καί στὴν αὐθαιρέσια. Ὅλοι οἱ Φτυστοί, οἱ Πέλας μποροῦν νὰ προσπελάσουν τὴν ἀθανασία μέσα ἀπὸ τὴν εἰς βάρος τῶν ἄλλων ἀρχὴν (Γ 45), γιατί γνωρίζουν μαζί μέ τὸν Ξενοφῶντα, ὅτι οὐδεμία ἡδονὴ ἐγγυτέρω τοῦ θεοῦ δοκεῖ εἶναι, ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφροσύνη.

Ὁ Θουκυδίδης ξέρεῖ ὅτι δέν ἔχει πλοῖο γιὰ σέ, δέν ἔχει ὁδὸ. Ἡ πόλις θὰ σέ ἀκολουθεῖ. Ἡ πόλις εἶναι ἀδιέξοδο. Διότι οἱ πέλας, οἱ ὁμοῖοι, οἱ φτυστοὶ πολῖτες - ὀπλίτες καί τὴν εἰωθίαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων εἰς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιοῦσι. (Γ 82). Πῶς; Μὲ τὸ ἔτσι θέλω. Γιατί; Διότι ὅλοι ἔχουμε τὸ αὐτὸ δικαίωμα στὴν ἀκολασία. Τῆς δέ ὑπαρχούσης ἀκολασίας, μόνον ἂν θέλουμε, ἂν μᾶς κάνει κέφι, ἐπειρώμεθα μετριώτεροι εἶναι (ΣΤ 89). Ἄν δέν μᾶς κάνει κέφι, συνεχίζουμε τὸ πανάρχαιο δρᾶμα τῆς τιμῆς, τοῦ δέους καί τῆς ὀφελείας (A 76), καὶ δέν μετριάζουμε τὴν ἀκολασία μας.

Γιατί; Διότι μέσα σέ τούτῃ τὴν παρεπιδημία τῶν ἰσοθέων, αὐτοεἰδῶλον ἐγενόμην, διαπιστώνει περίλυπος ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης στὴν Ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου Κανόνα. Διότι ἂν ὁ λόγος μου εἶναι ἐξ ἰσου ἱερός μέ τὴν ἀντιλογία σου, τότε ἀκόμη καί ἡ ἰσομοιρία τῶν λόγων μας ὁδηγεῖ στὴ φρίκη. Διότι ἡ διεκδίκηση δέν ἔχει τελειωμό, ἡ διαλεκτικὴ τῆς ἀντιλογίας ὑποδαυλίζει τὴν ἀστάθεια. Καί ἡ ἀστάθεια ἐτοιμάζει τὴν αἵματοχυσία. Διεκδικώντας τὴν ἰσηγορία, εὐλογῶ, συνέχεια τὸν κυρίαρχο δικό μου Λόγο, καταντῶ σιγὰ σιγὰ αὐτοεἰδῶλον, ἀπέναντι στό ἐξ ἰσου κυρίαρχο αὐτοεἰδῶλον τοῦ διπλανοῦ μου. Δύο αὐτοεἰδῶλα, ἐσὺ καί ἐγώ, πού στήνουν μέ τὴν ἰσηγορία καί τὴν ἰσοπαλία τὴν κυρίαρχη μοναξιά τους, βουλιάζοντας μέσα στὴν κυρίαρχη κοινὴ τους συντριβή.

Καί τότε, βέβαιον ἡμῖν μηδὲν καθεστῆξει

ὦν ἂν δόξη πέρι (Γ 37). Τίποτε δὲν εἶναι βέβαιον ἡμῖν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχομε πιά μέσα στο βέβαιο ἑμεῖς. Ἡ ἀδιάλειπτη ἰσηγορία τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ διπλανό ἐγὼ, ἐκφυλίζει τὸ ἑμεῖς τῆς Πόλης. Τίποτε πιά δὲν εἶναι βέβαιο πέρα ἀπὸ τὴν ἰσοπαλία τῆς ἰδιολατρίας μας. Αὐτοεῖδωλον ἐγενόμην κι ἐγὼ κι ἐσύ. Ἐνα εἶναι τὸ βέβαιον ἡμῖν: ἡ ἀντιλογία ὑποθάλπει τὴν σύγκρουση, ἡ ἀντιλογία εἶναι μιά μικρὴ φρίκη, πού δὲν ἔχει ἀκόμη ρουφήξει αἷμα. Κι ὁμως, κι αὐτὸ ἀκόμη εἶναι ψευδαίσθηση. Διότι ὁ θουκυδίδειος λαὸς μας ξέρει πὼς μπορῶ νὰ σέ σκοτώσω μέ τὰ λόγια μου, πὼς τὰ λόγια σου μέ σφάζουν.

Ὁ Δῆμος πού κρατιέται μόνον ἀπὸ τὸν διάλογο, δὲν ἔχει δόδ. Ὁ πολίτης - ὁπλίτης, πού ἰσηγορεῖ, ἀναγορεύει τὸν διάλογο σὲ αὐτόπιστον ἀρχὴν, γίνεται ἀπλῶς ἰσόπαλος διαλεκτικός. Ὁ διαλεκτικός ἰσόθεος τῆς ἀγορᾶς διαωνίζει ἔτσι τὴν τραγωδία, ἀνακυκλώνει τὴν σύγκρουση, νομιμοποιεῖ τὴν φρίκη. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἀμεῖλικτος σὲ διαύγεια: ὁ δὲ διαλεκτικός περὶ τὸ ἐνδοξον καὶ πιθανόν καὶ πεφυκός ἄλλοτε ἄλλως ἔχειν καὶ νῦν μὲν ὄν, νῦν δ' οὐκ ὄν καὶ ποτὲ μὲν ἀληθές, ποτὲ δὲ μή. Πότε ἔτσι, πότε ἄλλιως, ἔτσι μοῦ φαίνεται καὶ ἔτσι σέ βολεύει. Ὁ διαλεκτικός ἰσόπαλος Δῆμος ὑποθάλπει τὴν ἀτέρμονη σφαγὴ καὶ τὴν ἀσταθὴ ἰσορροπία τοῦ τρόμου.

Ἐπομένως; Ὑπάρχει μίτος γιὰ τὸν Λαβύρινθο τῆς δημοκρατίας;

Γ'. Ὁ Αἰνικτὴς ἀκούσοντας

Ὁ Θουκυδίδης οὔτε δείχνει νὰ θέλει νὰ γίνεῖ ὁ Αἰνικτὴς, οὔτε δείχνει νὰ ξέρει ποῖος μπορεῖ νὰ γίνεῖ. Τὸ αἰνίγμα πάει νὰ τὸ ξεδιλύει κατὰ προσέγγιση. Περίπου, ὅπως περίπου εἶναι καὶ ἡ συνταγὴ πού ὑπαινίσσεται.

Τί χρειάζεται πέρα ἀπὸ τὴν ὁμαιμία τῆς ἀντιλογίας γιὰ τὸν ἄριστο βίῃ τῆς δημοκρατίας; Ἀπάντηση: Δέν ὑπάρχει ἄριστος βίος τοῦ πολιτεύματος. Οἱ ἄνθρωποι ἐς δὲ τὸ ἑκτέροις πού ἀεὶ ἤδονῃ ἔχον ὀρίζοντες (Γ 83). Naί, πάντοτε οἱ ἡδονικοὶ ὀρίζοντες θὰ εἶναι γιὰ τὸν καθένα μας, μονάχα ἡ ἡδονή του. Γι' αὐτὸ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ πολιτικά θὰ εἶναι πάντοτε πολλὰ καὶ χαλεπά..., γιγνόμενα μὲν καὶ ἀεὶ ἐσόμενα (Γ 82), στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

Οἱ πολῖτες - ὁπλίτες εἶναι λειψοὶ καὶ παρακατανοῖ θεοί. Δέν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιδιώκουν τὴν τελειότητα. Ἡ τελειότητα εἶναι ἓνα ἐπικίνδυνον τέλος καὶ ἐδῶ, μέσα στὴν Ἀγορά, ἡ τελειότητα ταιριάζει στὰ τέρατα ἢ στοὺς Τυράννους. Οἱ πολῖτες - ὁπλίτες κατοικοῦν στο περίπου καὶ χτίζουν ταπεινά μιά μίσηρ μετριότητα. Κι αὐτὸ εἶναι καλὸ. Κι ἂς μὴν θέλει ὁ ἓνας νὰ διορθώσει τὸν ἄλλον. Ἄς ζῇ ὁ καθένας μας κουβαλώντας τὰ κουσούρια τῶν ἄλλων. Τέλειοι εἶναι μόνον οἱ Τυράννοι. Οἱ πολῖτες, ὅλοι μαζί, εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἄφοβοι μόνον ὅταν ὁ ἓνας σέβεται τὴν ἀτέλεια καὶ τὴν εὐτέλεια τοῦ φτυστοῦ τοῦ διπλανοῦ.

Ὅμοῦ δὲ τὸ τε φαῦλον καὶ τὸ μέσον καὶ τὸ πᾶν συγκραθὲν, μάλιστα ἂν ἰσχύειν (ΣΤ 18). Μαζὶ ὅλοι, ἓνα κράμα ταπεινὸ ἀπὸ ἄλγες, ἀγύρτες καὶ ἁγίους, τέτοιο μοιάζει νὰ εἶναι τὸ καλὸ πολίτευμα. Πιο καλὸ, δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει. Ὅποιος ἐπιδιώκει τὸ καλύτερο, εἶναι ὑποψήφιος Τυράννος.

Ὁ ἐπίγονος Ἀριστοτέλης συναινεῖ: ἐπεὶ ἐξ ἀνομοίων ἢ πόλιν... ἀνάγκη μὴ μίαν εἶναι τὴν τῶν πολιτῶν πάντων ἀρετὴν. Ἐπειδὴ οἱ φτυστοὶ πολῖτες - ὁπλίτες ξέρουν πὼς εἶναι μοναδικοὶ καὶ μονάκριβοι, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ θέλει νὰ τοὺς μπουκώσει μέ μιά καὶ μόνη ὑποχρεωτικὴ ἀρετὴ. Ὁ κάθε μονάκριβος κι ἡ ἀνόμοια, πρὸς τὸν διπλανὸ μονάκριβο, ἀρετὴ του. Ἀλλοιῶς, θὰ γίνεῖ χαμός...

Ἡ Δημοκρατία, γιὰ νὰ εἶναι δημοκρατία, πρέπει νὰ μείνει μιά κουρελού, συνδιοκτησία ὅλων μαζί τῶν κουρελήδων. Ἡ πολυτελής Ἀρμονία εἶναι τυραννογόνον ὄνειρο.

Μετρία γάρ ἦτε ἐς τοὺς ὀλίγους καὶ τοὺς πολλοὺς σύγκρασις ἐγένετο (Η 97). Μετρία σύγκρασις, συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων, χωρὶς κανεὶς νὰ ἐπιδιώκει σύνθεση τῶν ἀντιθέτων. Ἡ σύνθεση ὁδηγεῖ στὴν τρομοκρατία. Ἡ Δημοκρατία πρέπει νὰ μένει πάντα μιά μισγάγεια, ὅπου σμίγουν καὶ συναγελάζονται αὐτοὶ πού θέλουν τὰ πάντα καὶ τινὰ ἀκόμη, μ' αὐτοὺς πού δὲν μποροῦν τίποτα, ἢ λαγνεία σου μαζί μέ τὴν ἐγκράτειά μου, ἢ διαβολὴ μας καὶ ἡ θέωσή σας. Ἡ Δημοκρατία εἶναι μιά Μισγάγεια, κράμα, τουρλού, χωρὶς σύνθεση τῶν ἀσυνθέτων.

Τὸ αἶνιγμα ὁμως παραμένει ἐς ἀεὶ καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἀτέλεστος Λοξίας, στήνει δόκανα: φύλακας μὲν ἄριστους εἶναι χρημάτων τοὺς πλουσίους, βουλευσας δ' ἂν βέλτιστα τοὺς συνετούς, κρίναι δ' ἂν ἀκούσαντας ἄριστα τοὺς πολλοὺς καὶ ταῦτα ὁμοίως καὶ κατὰ μέρη καὶ σύμπαντα ἐν δημοκρατίᾳ ἰσομοιεῖν (ΣΤ 39).

Μά, σὲ τούτῃ τὴν μισγάγεια, τὴν κουρελού, οἱ πολλοὶ πού μποροῦν νὰ κρίνουν ἄριστα, δὲν εἶναι τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο; Ἐπιτέλους, ἐδῶ ὁ Θουκυδίδης δὲν καταξιώνει τὴν πρωταρχία τῆς Δημοκρατίας;

Naί, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ ἀκούσοντας

Naί, οἱ πολλοὶ εἶναι οἱ ἔσχατοι καὶ ὑπᾶτοι κριτές, ἂν ἀκοῦν. Ἄν μποροῦν νὰ ἀκοῦν, ἂν θέλουν νὰ ἀκοῦν. Ἄν ἴσως ἀκοῦν.

Τί νὰ ἀκοῦν; Μά, τὰ ρητὰ καὶ τὰ ἄρρητα τῶν ἄλλων, τὰ ἀθέμιτα καὶ τὰ θεμιτὰ τῶν διπλανῶν. Νὰ ἀκοῦν ἴσως τὴν ἱερὴ ἀφθεγξία τῆς κοινότητας. Σοὺ μιλάω, μ' ἀκούεις;

Δέν μιλάω, μ' ἀκούεις;

Τὸ ἀκούσοντας τσακίζει τὸν ἐφησυχασμὸ μας. Μετοχὴ δυνατική, εὐκτική, μετοχὴ ἀποφατική, μετοχὴ ὅπου μετέχει ἐς ἀεὶ ὁ πολίτης χωρὶς ἀνάπαυση, χωρὶς τελειωμό. Τὸ ἀκούσοντας εἶναι μιά κατὰ χάριν μετοχὴ στὴν ἀγρυπνία καὶ τὴν αὐτογνωσία μας. Πολῖτες - ὁπλίτες γρηγορεῖτε! Δέν ὑπάρχει συνταγὴ κοινωνίας. Ἡ πολιτικὴ κοινωνία δὲν θὰ γίνεῖ ποτὲ ἐπίγειος οὐρανός, ἀφιλόνικος, ἀπολέμτος, ἀστασίαστος, ἀφθονος, εἰρηνικός, ἀζημίος καὶ ἀναμάρτητος. Ὁ Ἅγιος Νέφυτος ἐδῶ νοιώθει τὸν Θουκυδίδη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλμυούσιος Λοξίας τὸ ψελλίζει μέ τὸν τρόπο του, μέ τοὺς δισσοὺς λόγους τῶν ἐλληνορωμῶν: οἱ ἄνθρωποι πάντοτε θὰ τυραννίζονται καὶ θὰ τυραννοῦν, ἄρχειν τὸν ἐκεῖ, ἵνα μὴ ὑπακούωμεν ἄλλου (ΣΤ 87). Ἡ πολιτικὴ ἰσορροπία θὰ μοιάζει πάντα μέ προληπτικὰ μέτρα γιὰ τὴν ἐπόμενη ἐνέδρα: προεπιβουλεύειν αὐτοῖς μᾶλλον ἢ ἀντεπιβουλεύειν (Α 33). Καλύτερα νὰ σοῦ χυμῶ πρώτος, παρά νὰ σοῦ ἀντιστέκομαι, δεύτερος.

Γιατί; Κανεὶς δὲν ξέρει γιατί, οὔτε κι ὁ Θουκυδίδης. Ξέρει μόνον πὼς κάθε λίγο καὶ λιγά-

κι ὑπὸ τῶν μεγίστων νικηθέντες, ὑπὸ τιμῆς, δέους καὶ ὠφελίας (Α 76), θὰ ξαναδοκιμάζουμε ἀδιόρθωτοι τὸ πανάρχαιο δῶμα: θὰ παλεύουμε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μας ἢ τῆς εἰς βάρος τῶν ἄλλων ἀρχῆς (Γ 45). Καμμιά ἡρεμία, καμμιά σωτηρία. Νικημένοι ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία, τὴν φοβία καὶ τὴν ἀπληστία, θὰ ξαναδοκιμάζουμε ἐς ἀεὶ νὰ νικήσουμε τὸν φτυστό, τὸν ἀδελφὸ μας. Γιὰ νὰ μὴν μᾶς νικήσει αὐτός. Γιὰ νὰ προλάβουμε νὰ μὴ μᾶς προλάβει. Καὶ θὰ εἶναι ἡ νίκη μας σάν τῶν συφοριασμένων. Νίκη τῆς συμφορᾶς.

Εἴμαστε ἐς ἀεὶ οἱ ὑπὸ τῶν μεγίστων νικηθέντες: κι ὅταν διεκδικούμε, ὕβριστές, τὰ ἀψηλάφητα κι ὅταν ἐκλιπαροῦμε, ἱκέτες, τὰ ἐλάχιστα. Νικηθέντες. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Δήμου δὲν θὰ εἶναι ποτὲ ἡ προσδοκία οἰκουμένης χαρᾶς, πού θὰ νικήσει τὴν λύπη. Ἡ Δημοκρατία θὰ μείνει, εἰς τὸν αἰῶνα, πάνδημη χαρμολύπη. Κι ὅλοι ἑμεῖς, Λοξίες δημότες, ἐδῶ στὰ Κάτω Πετράλων θὰ παρεπιδημοῦμε, νοσταλγώντας τὴν καλὴ ἀποδημία σὲ μιά Ἄνω Σικελία, ἐς ἀεὶ, παρά δύναμιν τολμηταί, παρά γνώμην κινδυνευταί καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς εὐέλπιδες (Α 70).

Ἀντὶ ὕστερογράφου

Θουκυδίδεια συνηγορία

γιὰ τὴν συμπαράταξη τῆς ἀριστερᾶς.

Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ ἀνακοίνωσή μου αὐτὴ, στὸ Α' Διεθνὲς Συνέδριο γιὰ τὸν Θουκυδίδη (4-7 Σεπτεμβρίου 1985), δὲν εἶχε προβλέψει τὰ πολλαπλὰ διλήμματα, πού ταλανίζουν τὴν ἐν Δήμῳ ἀριστερά. Ὁ Θουκυδίδης ὁμως προβλέπει. Καὶ κάτι καλύτερο: δίνει γραμμὴ. Τί σοί, ἄλλωστε Αἰνικτὴς θὰ ἦταν; Ὑπάρχει ἐπαναστατικὴ πράξη χωρὶς ἐπαναστατικὴ θεωρία; Ἰδοῦ, λοιπόν, ἡ θουκυδίδεια ἐτυμηγορία. Εἶναι σαφές: ὁ πρόγονος Ἀρχέτυπος ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ συμπαράταξη ὅλης τῆς Ἀριστερᾶς, λέει ὁλόκληρης καὶ τῆς καλῆς καὶ τῆς κακῆς καὶ τῆς ξενέρωτης, εἶναι ὀρθὴ πολιτικὴ πράξη: «Ὅμοῦ δὲ τὸ τε φαῦλον καὶ τὸ μέσον καὶ τὸ πᾶν συγκραθὲν, μάλιστα ἂν ἰσχύειν».

Πάρα Πολύ, λοιπόν, ἰσχύει τὸ κράμα. Naί τὸ κράμα ὅλων καὶ τῶν φαύλων καὶ τῶν μέσων καὶ τῶν πολὺ καλῶν, μόνον αὐτὸ τὸ μείγμα εἶναι ἡ καλὴ λύση. Διότι μέσα στὴ συνάφεια τῶν ἀνομοίων, σιγὰ σιγὰ, «βέβαιοι ἡμῖν μηδὲν καθεστήξει ὦν ἂν δόξη πέρι». Σιγὰ σιγὰ, μέ τὴν συγκατοίκηση τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν, κανεὶς δὲν θὰ εἶναι τόσο σίγουρος γιὰ τίς ἀπόψεις του κι ἔτσι, σιγὰ σιγὰ, θὰ τὰ βροῦμε. Κι ἂν δὲν τὰ βροῦμε, δὲν χάλασε ὁ κόσμος. Ἐτσι κι ἄλλοιως, «τάς τε διανοίας τῶν πέλας παραπλησίους ἔχειν». Ἐμεῖς οἱ πέλας, οἱ κοντινοί, οἱ ἀλληλοτρωγόμενοι ἄριστεροὶ ἔχουμε πᾶν - κάτω παραπλήσια μυαλά. Ἐτσι θὰ προχωροῦμε, μέ τὰ ἀγαθὰ μας καὶ τὰ χαλεπά μας, «γιγνόμενα καὶ ἀεὶ ἐσόμενα». Καὶ φτοῦ κι ἀπ' τὴν ἀρχή.

Ὁ Θουκυδίδης θέλει λοιπὸν τὴν καθαρτζήδικη ἐνότητα τῆς ἀριστερᾶς γιὰ τίς δημοτικές ἐκλογές. Γιὰ τίς βουλευτικές, θὰ τὸν ξαναρωτήσουμε.

Βέβαια μερικὰ σημερινὰ παιδιὰ του, ἄλλα λένε. Προτιμᾶνε τὴν καθαρότητα κι ὄχι τὴν μέτρια φαυλότητα.

Ἀνάμεσα ὁμως στὸν Θουκυδίδη καὶ σέ μερικοὺς τρυφεροὺς ψυχογίους του, εἶναι δυνατόν νὰ διατάσουμε;

Ελληνογαλλικές αντιπαραθέσεις

της Αγγελικής Φωτοπούλου

Ηράκλειο · Σητεια Ιούλιος 1986

Σοβαρά, αθόρυβα, χωρίς διαφημιστικές προαναγγελίες συνέβη —«διαδραματίστηκε» είναι η σωστή λέξη— ένα γεγονός: Γάλλοι και Έλληνες δημοτικοί άρχοντες, ειδικοί επιστήμονες και στελέχη της δημόσιας διοίκησης μαζεύτηκαν και συζητήσαν, από 17-21 Ιουλίου, για την επαναστατική τεχνολογία της εποχής μας: την πληροφορική και για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας στην υπηρεσία των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και της αποκεντρωτικής πολιτικής, την οποία επαγγέλλονται οι κυβερνήσεις και των δύο χωρών. Η ελληνογαλλική αντιπαράθεση —αυτή είναι άλλωστε η ονομασία ενός θεσμού με ζωή ήδη τεσσάρων ετών και με πέντε έως τώρα συνέδρια στο ενεργητικό του— η «αντιπαράθεση» λοιπόν του 1986 ήταν γεγονός σημαντικό ασφαλώς και λόγω θέματος, αλλά κυρίως λόγω του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίστηκε το θέμα.

Πυκνές και θεμελιωμένες οι θεωρητικές προσεγγίσεις αλλά το προέχον στοιχείο όλων των συζητήσεων ήταν η επισημάνση υπαρκτών προβλημάτων και η χρησιμότητα, η πολύτιμη —κυρίως για μας, τους Έλληνες— πείρα, που προσκόμισε στη συνάντηση οι Γάλλοι συνέδριοι.

Η κατευθυντήρια γραμμή των εργασιών του Συνεδρίου —άλλως, η φιλοσοφία που εδέσποζε— ξεκινούσε από τις εξής δύο καίριες διαπιστώσεις:

Υπάρχει η επιταγή —όπως τη λέμε— των καιρών να αξιοποιηθούν οι άνθρωποι τις τεράστιες γνωστικές και παραγωγικές δυνατότητες, που εξασφαλίζει η συνδυασμένη χρήση υπολογιστών και τηλεπικοινωνιακών μέσων. Και υπάρχουν συγχρόνως οι αυξημένες αρμοδιότητες (άρα και οι αυξημένες διοικητικές ανάγκες) των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, νέες αρμοδιότητες και νέες ανάγκες εννοείται, τις οποίες προϋποθέτει και δημιουργεί μια γνήσια αποκεντρωτική πολιτική, αρμοδιότητες, που δεν αρκεί απλώς να τις εκχωρήσει σε δήμους και κοινότητες και σε συνελεύσεις πολιτών η κεντρική εξουσία. Πρέπει η ίδια η κοινωνία των πολιτών, η ίδια η αυτοδιοίκηση να αξιωθεί και να αποδεχτεί την ανάληψη των νέων αυξημένων ευθυνών. Και τεχνολογία και μέθοδο, που δεν αποτελεί κάποια σύγχρονη πανακεία, η οποία θεραπεύει τη δαναοτική ο-

κνηρία, την αμάθεια και την έλλειψη οργανωτικών προσόντων. Διότι δρόμους ανοίγει η πληροφορική και χέρια λύνει αλλά απαιτεί από τους χρήστες των μηχανών και γνώση θετική και αναλυτική ικανότητα και φαντασία δημιουργική και προπαντός, θέληση να συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων. Τετριμμένα ακούγονται όλα αυτά —και είναι άλλωστε— το σπουδαίο όμως στην περίπτωση μας είναι ότι οι άνθρωποι εκεί κάτω που τα διακήρυτταν, τα πίστευαν.

Φεύγοντας κανείς από το Συνέδριο είχε καθαρά μέσα στο μυαλό του απογεγραμμένα με πολιτική τόλμη, με επιστημονική σφύριξη και με σπάνια αίσθηση ρεαλισμού τα προβλήματα, που έχει δημιουργήσει η εισαγωγή της επαναστατικής αυτής τεχνολογίας στην αυτοδιοίκηση, τις αντιδράσεις που συνήθως προκαλεί και τους σκόπελους που πρέπει να αποφύγουν όσοι, ειδήμονες και κοινοί χρήστες, επιχειρούν να εκλογικεύσουν και να εκσυγχρονίσουν τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης για να εξασφαλίσουν έτσι την ανεξαρτησία τους από την κεντρική εξουσία αλλά και τη διαχειριστική αποτελεσματικότητά τους.

Τα τρία μεγάλα προβλήματα είναι η αδράνεια των ανθρώπων, η προπέτεια τους και η σύγχυση.

Το να αρνούνται δηλαδή οι άνθρωποι τις καινοτομίες ή να βιάζονται να τις εφαρμόσουν χωρίς την απαραίτητη προπαρασκευή ή να τα 'χουν χαμένα νομίζοντας πως η δυσκολία που παρουσιάζει η χρήση των υπολογιστών έγκειται αποκλειστικά στην πολύπλοκη τεχνολογία και στην ειδική κατάρτιση που απαιτεί ενώ συνήθως εκείνο που λείπει, εκείνο που σπανίζει είναι η επιδεξιότητα των ανθρώπων να αναλύσουν ένα πρόβλημα στις παραμέτρους του, να εκτιμούν την κοινωνική ωφέλεια που προσφέρει η λύση του και να προεπισφαλίζουν το είδος και το ποσό των επιπτώσεων, των αντικτύπων ή και των ανεπιθύμητων παρενεργειών μιας ανθρώπινης πράξης ή ενός κοινωνικού μέτρου.

Φαίνεται όμως ότι, ειδικά στην Ελλάδα, η εισαγωγή της πληροφορικής στην υπηρεσία των ΟΤΑ επέτρεψε να συναντήσει εκ προοιμίου και μια άλλη —άκρως περιέργη— αντίσταση: Την αντίσταση των ελληνικών μέσων μαζικής επικοινωνίας, τα οποία α-

Ώρα συνεδρίασης στην αίθουσα «Θεοτοκοπούλου» στο Ηράκλειο.

γνόησαν τις εργασίες ενός συνεδρίου που —πάει στην ευχή— κατά το ήμισυ ήταν αφιερωμένο στο ρόλο ακριβώς τον οποίο μπορούν να παίξουν τα μέσα αυτά στην ανάπτυξη των Δήμων και των Κοινοτήτων.

Δεν αναφέρω τυχαία, ή από λόγους δημοσιογραφικής αβρότητας, ούτε τους τίτλους, ούτε την ποιότητα, ούτε τη μάθηση και την πολύπλευρη ενημέρωση των Γάλλων εισηγητών στο συνέδριο. Τα αναφέρω όλα αυτά για να φανεί —να τονισθεί!— ότι στην ελληνογαλλική αντιπαράθεση οι Γάλλοι συνέδριοι σχημάτιζαν μια ομάδα, τα μέλη της οποίας αλληλοσυμπληρώνονταν, ήξεραν τι ζητούσαν, ήξεραν να πουν αυτό που ήθελαν, να το πουν δε σύντομα και περιεκτικά μετέδιδαν μ' ένα λόγο, know-how πολύτιμο στο ακροατήριο. Οι Γάλλοι έχουν πάρει όλη αυτή την υπόθεση πολύ στα σοβαρά.

Μπορώ να πω και οι Έλληνες που βρίσκονταν εκεί. Ο Πάνος Κωνσταντόπουλος του Πανεπιστημίου της Κρήτης και διευθυντής του εκεί Ινστιτούτου Πληροφορικής, οι δήμαρχοι Ηρακλείου και Σητείας και οι αρμόδιοι υπηρειακοί παράγοντες.

Θέσεις και απόψεις

Οι ημέρες στο Ηράκλειο ήταν πληροφορική και οι ημέρες στη Σητεια επικοινωνία. Κατά την Κλωντί Πανκετί «την ανάγκη επεξεργασίας των πληροφοριών, την γεννάει η αποκέντρωση... Η πληροφορική ωστόσο παράγει απλώς εργαλεία: στην καρδιά και στο μυαλό του ανθρώπου εναπόκειται να τα χρησιμοποιήσει προς όφελος της κοινωνίας».

«Η χωρίς επαρκή προπαρασκευή χρήση των υπολογιστών —λέει ο Δήμαρχος της Λαν, Ρενέ Ντωζιέρ— δυσκολεύει αντί να διευκολύνει τα πράγματα. Χρειάστηκε να αναθεωρήσουμε τα προγράμματα προσαρμόζοντας τα στις τοπικές ανάγκες και να υπερ-

νικήσουμε τη δυσπιστία των υπαλλήλων για να 'χουμε σήμερα ένα αποτελεσματικό εργαλείο στα χέρια μας». Ο Ζακ Γκοντάρ αντιδήμαρχος της μικρής πόλης Σεζάν, συμβουλεύει φτηνό αρχικό εξοπλισμό και τόλμη στην επέκταση των προγραμμάτων ακόμα και με φόβο λάθους. Τη σχέση πληροφορικής και ατομικών ευθυνών διαπραγματεύεται ο Γιώργος Στεφανίδης (διδάσκει οικονομική ιστορία στο Paris I) αναφέρεται στο οικείο νομοθετικό καθεστώς, που ισχύει στη Γαλλία. Η πληροφορική υπηρετεί τους πολίτες και κάθε άτομο έχει δικαίωμα να γνωρίσει και να αμφισβητήσει τις υπηρεσίες που το αφορούν.

Ο Νικόλαος Μαλαγαδής μιλάει για τις κοινωνικές αντιστάσεις, που συναντούν οι τεχνολογικές καινοτομίες. Επισημαίνει ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι νιώθουν μια αμηχανία μπροστά στις νέες μηχανές, νοιώθουν να αμφισβητείται η αρμοδιότητά τους και να επαναξιολογούνται συνεχώς και αρνούνται να προσαρμοστούν σ' ένα νέο καθεστώς διοικητικής πειθαρχίας μετά την έκλειψη των κλασικών ερεθισμάτων προς επιτέλεση διοικητικού έργου.

Ο Μάριο Κόστα, ειδικός στα της θερμικής ενέργειας εξειδικεύει το θέμα του αναφερόμενος σε «δύο μονάδες προγραμματισμού που έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα: Τη μονάδα «ενέργεια» η οποία εξασφαλίζει την παρακολούθηση της κατανάλωσης και του κόστους σε ενέργεια όλων των εγκαταστάσεων, που διαχειρίζεται ο δήμος και τη μονάδα «συντήρηση» η οποία επιτρέπει την προληπτική συντήρηση των εγκαταστάσεων».

Ο Αλέξανδρος Σιδερίδης του ελληνικού υπουργείου Εσωτερικών προτείνει ως την πιο ενδεδειγμένη λύση για τη μηχανοργάνωση των ελληνικών Ο.Τ.Α μικρές, ευέλικτες μονάδες μηχανογράφησης.

Η σύνθεση του συνεδρίου

Μεταξύ των συνέδρων Ελλήνων και Γάλλων υπήρχαν άνθρωποι περιωπής: Ουσία και θέσει. Εκτός από τους αρχικούς εμπνευστές της ιδέας των «ελληνογαλλικών αντιπαραθέσεων» τον δικό μας δηλαδή Γιώργο Σταφανίδη και τον Γάλλο Φρανσουά - Ξαβιέ Τασέλ, που ήταν φυσικό να βρίσκονται εκεί, οι Γάλλοι παρέταξαν τον — Έλληνα επίσης — Νικόλαο Μαλαγαρόδη που όμως διευθύνει στη Γαλλία υπηρεσία κυβερνητική με υψηλές αρμοδιότητες στα της Πληροφορικής, την κατάρτιση Κλώντι Πανκέτι επί χρόνια τεχνική σύμβουλο του Γαλλικού Υπουργείου Εσωτερικών, έναν έμπειρο και βαθύτατα καλλιέργημένο δημοσιογράφο τον Φίλιπ Μανό, που εξέπληττε ο άνθρωπος με την ενημέρωση του γύρω απ' ότι ελληνικό, τεχνικούς Πανεπιστημιακούς, τον Μάριο Κόστα, τον Ζαν Μαστιάς, δημοτικούς άρχοντες.

Ο Π. Μαϊστρος της Ελληνικής Εταιρείας Τοξικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης περιγράφοντας την διάρθρωση και την λειτουργία των δήμων και των κοινοτήτων στην χώρα μας — πολλές μικρές δυσκίνητες κοινότητες μερικώς εκατοντάδων κατοίκων — ανακοινώνει ότι σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Πληροφορικής, του Ερευνητικού Κέντρου Κρήτης εκπονείται μια εναλλακτική μελέτη εφαρμογής χειρισμού των αρχαίων Δημοτολογίου / Μητρώου αρρένων με πρόβλεψη ενσωμάτωσης και του Ληξιαρχείου.

Όπως ήταν φυσικό όλοι οι εισηγητές και κυρίως οι Γάλλοι δημοτικοί άρχοντες έδωσαν έμφαση στο γεγονός ότι οι υπολογιστές μπορούν και βγάσουν πέρα πολλή δουλειά διαχειριστικής ρουτίνας, ρυθμίζοντας και ελεγχοντας όλες τις δημοτικές υπηρεσίες και έχοντας αποδειχθεί πολύτιμοι στην κατάρτιση προϋπολογισμών και στον έλεγχο απορροφήσεως των πιστώσεων.

Ωστόσο πληροφορίες δεν είναι μόνο τα *νούμερα*. Πληροφορίες είναι επίσης τα *κείμενα* και απ' αυτή τη μορφή η πληροφορική ενδιαφέρει όλους τους κλάδους της ανθρώπινης δραστηριότητας. Θα απαιτήσει αυτή η επέκταση των εφαρμογών της πληροφορικής μια επακριβέστατη ανάλυση των μηχανισμών της κοινωνίας και ίσως την προσαρμογή αυτών των μηχανισμών στις αυστηρές απαιτήσεις της επιστημονικής ανάλυσης.

Η επικοινωνία ήταν θέμα πιο προσεγγιστικό και πιο προσεγγισμένο σε γλαφυρές συζητήσεις. Το κυρίαρχο αίτημα ήταν ο εκσυγχρονισμός και η πυκνωση της επικοινωνίας — μεταξύ δημοτικών αρχόντων και δημοτών. Κάπου φάνηκε να υπάρχει μια διάσταση μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών. Όλοι βέβαια δέχονταν ότι αυτό το σύστημα μετάδοσης πληροφοριών, που απευθύνεται σ' ένα αδιαφοροποίητο και ανώ-

νυμο κοινό θα πρέπει να εξανθρωπιστεί. Αλλά ενώ οι Γάλλοι (Τασέλ - Μανό - Μαστιάς) μιλούσαν για εκσυγχρονισμό, για κοινωνικό έλεγχο, για βελτίωση της ποιότητας των εκπαιδευμένων μηνυμάτων οι δικοί μας έδιναν έμφαση στην μονόδρομη επίδραση των μαζικών μέσων, στην εξαίρεση των παραδοσιακών συνηθειών, στην απώλεια της ταυτότητας των ανθρώπων. Ακούστηκαν κάποιοι νοσταλγικοί τόνοι για την παρέα στο καφενείο που χάνεται και εκεί ο Δήμαρχος Σητείας Ν. Πετράκης παρενέβη και είπε να μην εξωραϊζουμε ένα περιβάλλον και μια ατμόσφαιρα όπου οι Έλληνες μεταξύ πρέφας και βαρύ-γλυκού λύνουν τα παγκόσμια προβλήματα και αφήνουν άλυτα τα δικά τους.

Δυο εισηγήσεις είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η *γενική ανάλυση* του θέματος (ο ορισμός, όπως λέμε αλλιώς, του προβλήματος) την οποία έδωσε ο Φίλιπ Μανό, αποτελούμενη από τέσσερα σημεία:

1. η τοπική εξουσία είναι υποχρεωμένη να επικοινωνεί με τον κόσμο, που διοικεί·

2. σε μια δημοκρατική χώρα η ελεύθερη έκφραση των πολιτών είναι απαραίτητη για την καλή λειτουργία των κοινών·

3. η επικοινωνία είναι στοιχείο δομικό της σύγχρονης οικονομικά πολύπλοκης κοινωνίας και

4. η τοπική κοινότητα οφείλει να εξασφαλίσει την προς τα έξω προώθησή της.

Ο Φρανσουά - Ξαβιέ Τασέλ επέμεινε σε μια πανθομολογούμενη αντίφαση που υπάρχει μεταξύ, αφενός μεν της πληθώρας των πληροφοριών και των μέσων μαζικής ενημέρωσης και αφετέρου της συνεχώς αυξανόμενης δυσκολίας, που έχουν οι άνθρωποι να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Φαινόταν να πιστεύει ότι η θεραπεία του κακού, η άρση της αντίφασης μπορεί να αναζητηθεί στην ενεργό πρόσληψη των μηνυμάτων και στην ορθολογική κατάταξή τους από το δέκτη.

Οι συνόψεις οσοδήποτε περιεκτικές και τα παραθέματα οσοδήποτε καίρια δεν είναι δυνατόν να αποδώσουν τον πλούσιο προβληματισμό, που εξαρχαίτησε τις συζητήσεις του Συνεδρίου. Δεν μπορούν πολύ περισσότερο να μεταφέρουν τη θερμή ατμόσφαιρα που υπήρχε στους μεταξύ των συνεδριάσεων χρόνους, ούτε τις στιγμές της περιπλάνησης και της αλληλογνωριμίας και της αναψυχής κάποιο βράδυ στο Μόχλο με τους χορούς και τα πυροτεχνήματα ή κάποιο απόγευμα στους γραφικούς όρμους της Σητείας.

Προ πάντων όμως δεν είναι εύκολο να εκτιμήσει κανείς αν δεν έχει δει από κοντά όλο αυτό το έργο, τις προοπτικές που ανοίγει στην ελληνογαλλική συνεργασία επωφελέα, όπως εϊθισται να λέγεται και των δύο λαών. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

2 νέα διδλία για την ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Νίκος Νικολαΐδης

Η ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ Ψυχαναλυτικό δοκίμιο

Το θέμα αυτής της εργασίας είναι η «Αναπαράσταση» και ειδικά η λειτουργία της σαν μεταψυχολογικό στοιχείο και μηχανισμός σε σχέση με την κλινική εμπειρία, το σύμβολο, τη γλώσσα. Πρόκειται για ένα ψυχαναλυτικό δοκίμιο όπου η αναπαράσταση καλύπτει όλο το φάσμα του ψυχικού μηχανισμού.

D. Anzieu / Φρ. Καραπάνου
J. Gillibert / A. Green
N. Νικολαΐδης / Α. Ποταμιάνου

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Μια σειρά κειμένων που εξετάζουν τις πολλαπλές όψεις του οιδιπόδειου προβληματισμού σε σχέση με τους μύθους του Οιδίποδα, του Θησέα, του Προμηθέα ή της προσωνυμίας της Κασσάνδρας, αντιμετωπίζοντας από ψυχαναλυτική άποψη τα πιο γενικά προβλήματα της λειτουργίας του μύθου, της γραφής και της γλώσσας.

Κυκλοφορούν στην ίδια σειρά:

Ντέιβιντ Κούπερ
ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΤΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ

P. Ντ. Λαινγκ - Α. Έστερσον
Η ΨΥΧΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ.
Η ΤΡΕΛΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ζακ Λακάν
ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΘΕΜΕΛΙΑΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ
Ζιλ Ντελέζ - Φελίξ Γκουατταρί
ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ.
Ο ΑΝΤΙ-ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Στο κατώφλι μιας κρίσιμης πενταετίας

Επιμέλεια · Συνεντεύξεις: Χρ. Γ. Λάζος

Μερικές εντυπώσεις έχουν τη δύναμη να διατρέχουν το χρόνο και να επανεμφανίζονται με θαυμαστή συχνότητα: μία από αυτές είναι και η εμπεδωμένη πεποίθηση ότι το βιβλίο περνάει κρίση. Αν στηριχθεί κανείς σε έρευνες (π.χ. της Ουνέσκο), θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι διαθέτει την πλήρη απόδειξη. Εφόσον οι έρευνες αποδεικνύουν ότι ο χρόνος που αφιερώνεται στην ανάγνωση μειώνεται αργά αλλά σταθερά, έπεται ότι και το βιβλίο περνάει μια σοβαρή κρίση. Ο έντυπος λόγος υποχωρεί μπρος στην επίθεση της ηλεκτρονικής εικόνας, οι νέες τεχνολογίες εκτοπίζουν το βιβλίο, το επάγγελμα του εκδότη αλλάζει ριζικά και, τελικά, το κοινό χειραγωγείται όλο και πιο πολύ από τον ορμαγδό των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Αυτή την μάλλον γενικευμένη εντύπωση, η κατάσταση στο χώρο της παραγωγής και της διακίνησης του βιβλίου δεν φαίνεται να την επαληθεύει. Αν εξετάσει κανείς τρία μεγέθη που ορίζουν ποσοτικά τη σημερινή συγκυρία σ' αυτόν τον ευαίσθητο τομέα της πολιτιστικής ζωής, θα οδηγηθεί κατ' ευθείαν σε διαφορετικές διαπιστώσεις: μέσα σε μια δεκαετία, πολλαπλασιάζεται ο αριθμός των εκδοτών, σχεδόν εικοσάπλασιάζεται ο αριθμός των τίτλων που εκδίδονται κάθε χρόνο, και, τέλος, αυξάνεται ο συνολικός αριθμός των αντιτύπων που κυκλοφορούν. Παρότι δεν είναι γνωστός ο ακριβής αριθμός των αντιτύπων που κυκλοφορούν, είναι δυνατόν να εκτιμηθεί κατά προσέγγιση το ύψος τους. Κατά το 1984 κυκλοφόρησαν μέσω πρακτορείου 7,5 εκατομμύρια αντίτυπα βιβλίων τσέπης (Στατιστική Επετηρίς 1984), ενώ για το ίδιο διάστημα εκτιμάται ότι κυκλοφόρησαν περίπου 10-12 εκατομμύρια αντίτυπα μέσω βιβλιοπωλείων κτλ.

Αν συγκρίνει κανείς αυτά τα μεγέθη με τα αντίστοιχα της δεκαετίας '60-'70, οφείλει να ομολογήσει ότι πρόκειται για μια ραγδαία, κυριολεκτικά εκρηκτική, ανάπτυξη.

Προφανώς, αυτή η ανάπτυξη συνδέεται οργανικά με την υποχώρηση του αναλφαριθμητισμού, την ανάπτυξη και τη μαζικοποίηση της Παιδείας, την επικράτηση νέων — αστικών — καταναλωτικών προτύπων, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και την άρση λογοκριτικών ή κατασταλτικών μηχανισμών. Και από αυτή τη σκοπιά, είναι δυνατόν να ευσταθεί η εκτίμηση ότι οι χρήσεις που επικράτησαν εκ μέρους του κοινού και αντίστοιχα η προσφορά που έμελε να καλύψει τη ζήτηση βιβλίου που διαμορφώθηκε, δεν ανταποκρίνονται στο επιθυμητό πολιτιστικό πρότυπο. Αν, ωστόσο, αυτή η υπόθεση υιοθετηθεί, τότε η έννοια «κρίση του βιβλίου», εμφανίζεται ως ανεπαρκής και οι διαπιστώσεις στις οποίες οδηγεί ως αποπροσανατολιστικές. Παράλληλα, αναδεικνύει ως κρίσιμα προβλήματα εκείνα που συνδέονται με τη διαδικασία της παραγωγής και της διακίνησης του βιβλίου, με το περίγραμμα του εκδότη και την αντίληψη που έχει για το ρόλο του, με τα νέα φαινόμενα που αναδύονται τα τελευταία χρόνια — στην αγορά του βιβλίου.

Γύρω από τα θέματα αυτά συζητήσαμε με 5 εκδότες. Οι συνεντεύξεις που δημοσιεύονται στο σημερινό τεύχος είναι των: Θέμη Μπανούσης (Εξάντας) και Αιμ. Καλλιακάτσου (Στιγμή). Σε επόμενα τεύχη θα δημοσιευτούν οι συνεντεύξεις με τους: Μάνια Καραϊτίδη (Εστία), Κατερίνα και Χρυσή Καρύδη, (Ίκαρος) και Θ. Καστανιώτη, του ομώνυμου εκδοτικού οίκου.

Ο στόχος αυτού του αφιερώματος είναι να επισημάνει τόσο τις παραμέτρους που προσδιορίζουν την αγορά του βιβλίου, όσο και τις αντίστοιχες στρατηγικές που χαράζουν οι εκδότες.

Με την πεποίθηση ότι η επόμενη πενταετία θα είναι εξαιρετικά κρίσιμη, επιχειρούμε να ανοίξουμε από τώρα το διάλογο.

Θέμης Μπανούσης

Εκδόσεις «Εξάντας»

ΕΡ.: Υπάρχει μια διάχυτη εντύπωση ότι το βιβλίο περνάει κρίση —τουλάχιστον αυτή είναι η άποψη πολλών εκδοτών. Κατά τη γνώμη σου αυτή η εκτίμηση είναι ορθή; Η κάμψη που είχε παρατηρηθεί τα προηγούμενα χρόνια συνεχίζεται ή έχει ξεπεραστεί; Και το επισημαίνω γιατί —σε πρώτη όψη— διαπιστώνεται μια αύξηση των εκδοτικών οίκων, ένας πολλαπλασιασμός των τίτλων που εκδίδονται κάθε χρόνο και μια σημαντική αύξηση του συνολικού αριθμού των αντιτύπων που κυκλοφορούν.

Θ.Μ.: Με τους όρους που έθεσες το ερώτημα πρέπει να απαντήσω πως δεν υπάρχει κρίση στο βιβλίο. Όμως υπάρχουν επιμέρους προβλήματα σε ιδιαίτερους τομείς της παραγωγής και της διακίνησης του βιβλίου.

ΕΡ.: Θεωρείς δηλαδή ότι υπάρχει κρίση κάποιων ειδικών κατηγοριών βιβλίων — π.χ. πολιτικά ή επιστημονικά — ή τοποθετείς το ζήτημα διαφορετικά;

Θ.Μ.: Το τοποθετώ διαφορετικά και μάλιστα θα το συνδύαζα με αυτό που ονομάζουμε συνήθως κρίση στη γενικότερη παραγωγική δυνατότητα της χώρας. Θεωρώ ότι η κρίση δεν αφορά μόνο το βιβλίο. Και για να προσεγγίσουμε αυτό το θέμα πρέπει να αναλύσουμε τους συντελεστές που το προσδιορίζουν ως πολιτιστικό και συνάμα εμπορικό προϊόν. Πρέπει να εξετάσουμε πως αυτό το προϊόν παράγεται, από ποιους, για ποιο λόγο, και τελικά πως φτάνει στο χώρο όπου θα καταναλωθεί. Σε αυτή τη διαδικασία αναφέρονται τα κρίσιμα προβλήματα.

ΕΡ.: Ας αρχίσουμε με τον τομέα της παραγωγής. Πού θα τοποθετούσες εδώ τα προβλήματα; Στη χαμηλή συγκέντρωση του κεφαλαίου, στο υψηλό κόστος παραγωγής, στην ανυπαρξία ειδικής πιστοδοτικής πολιτικής και κινήτρων, στην αδυναμία των εκδοτών να χαράζουν μια ολοκληρωμένη στρατηγική;

Θ.Μ.: Τα προβλήματα αυτά ξεκινάνε από πολύ μακριά. Μέχρι και τη δικτατορία τα βιβλία που παράγονται είναι ελάχιστα και παράγονται από ανθρώπους οι οποίοι είχαν μια αριστερή τοποθέτηση. Ήσαν άνθρωποι που βγαίνοντας —μέσα στη δεκαετία του '50— από τις φυλακές και τις ε-

ξορίες δεν είχαν άλλες δυνατότητες απασχόλησης. Γρήγορα στράφηκαν σ' αυτό που το θεωρούσαν σχετικά το πιο εύκολο —παρότι εγώ δεν συμφωνώ καθόλου. Έβγαζαν κάποια βιβλία, τα πουλούσαν πόρτα πόρτα και άρχισαν να κερδίζουν χρήματα. Αν εξαιρέσει κανείς τους πολυλούς εκδότες που συνέχιζαν το έργο τους, ανάμεσα στο 1950 και 1970 αυτή ήταν η παραγωγή και η διακίνηση του βιβλίου. Μετά το 1970 παρατηρείται μια πραγματική έκρηξη στην αγορά του βιβλίου. Εκ του μηδενός φτάνουμε ταχύτατα σε μια μεγάλη παραγωγή. Αυτή η αλλαγή παράγει και τα προβλήματα που διαπιστώνουμε σήμερα.

ΕΡ.: Έχεις κάποια εμπειρική εκτίμηση γύρω από το πόσοι τίτλοι κυκλοφορούσαν ετησίως πριν από το 1970 και πόσοι κυκλοφορούν τη δεκαετία '74-'84;

Θ.Μ.: Έχω την εντύπωση ότι δεν έβγαιναν πάνω από 150-200 τίτλοι. Και ξαφνικά έχουμε πάνω από 3.000 τίτλους, που φθάνουν τελικά τους 5.000. Βέβαια υπήρχαν και οι παλιοί εκδότες, όπως η «Εστία», ο «Γκοβόστης», ο «Ελευθεροδράκης», ο «Ίκαρος». Όμως μετά το 1970 εμφανίζεται η μεταδικτατορική γενιά εκδοτών. Αυτοί οι εκδότες που άρχισαν τότε είναι εκείνοι που εισήγαγαν ουσιαστικά το βιβλίο στην Ελλάδα. Γιατί, για παράδειγμα η «Εστία», είχε μια πολύ αξιολογή παραγωγή αλλά περιοριζόταν σχεδόν αποκλειστικά σ' ένα τομέα, και δεν μπόρεσε να αλλάξει εγκαίρως και να ανταποκριθεί στις αυξημένες ανάγκες, στη νέα ζήτηση που διαμορφωνόταν. Αυτό το κατάλαβαν νέοι εκδότες και δημιούργησαν αυτή τη νέα αγορά.

Ένα άλλο σημείο, είναι το ζήτημα πως αντιλαμβάνονται οι εκδότες το βιβλίο: θεωρώ αυτό το θέμα πολύ σημαντικό, καθοριστικό. Η μεγάλη πλειοψηφία των εκδοτών δυστυχώς βλέπει στο βιβλίο μόνο τη στενά εμπορική του διάσταση και αδυνατεί να συλλάβει κάθε άλλη. Βεβαίως, υπάρχουν και τα προβλήματα που ανέφερες, αλλά αυτά είναι κοινά σε όλους τους κλάδους της παραγωγικής δραστηριότητας. Η ουσία, κατά τη γνώμη μου, βρίσκεται εδώ: στο ξαφνικό πέρας από το «τίποτα» στη μεγάλη παραγωγή και, κατ' επέκταση, η ανυπαρξία εκδοτών που να έχουν

συνείδηση της ιδιαιτερότητας του επαγγέλματος.

Προφανώς, το δεύτερο σκέλος είναι η διακίνηση, δηλαδή πως φτάνει το βιβλίο στην αγορά. Εδώ έχουμε ένα μεγάλο πρόβλημα.

ΕΡ.: Οι μηχανισμοί διακίνησης του βιβλίου ελέγχονται από την παραγωγή, δηλαδή οι ίδιοι διακινείτε τα βιβλία που εκδίδετε; Ή υπάρχουν εμπορικοί μηχανισμοί διακίνησης;

Θ.Μ.: Στις ανεπτυγμένες χώρες δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στον παραγωγό του βιβλίου και τον διανομέα, είναι δύο ξεχωριστές δουλειές. Αυτό συμβαίνει παντού εκτός από την Ελλάδα. Οι ξένοι εκδότες δεν το πιστεύουν, δεν το καταλαβαίνουν ότι εμείς παράγουμε το βιβλίο και το διακινούμε οι ίδιοι. Υπάρχουν στο εξωτερικό μεγάλα συγκροτήματα που αναλαμβάνουν τη διάθεση του βιβλίου. Π.χ. στη Δυτική Γερμανία υπάρχει ένας τέτοιος κεντρικός φορέας σε κάθε κρατίδιο. Έτσι επιτυγχάνονται δύο στόχοι: πρώτα, το βιβλίο πηγαίνει παντού, κι ύστερα, ο εκδότης αφιερώνεται στην παραγωγή και δεν καταλήγει να γίνεται ένας πλασιέ που γυρνάει με μια τσάντα συνοικία - συνοικία σε κάθε μικρό ή μεγάλο βιβλιοπωλείο, διαθέτει 3-4 αντίτυπα και εισπράττει 1000 δραχμές. Στην Ελλάδα κάτι ανάλογο άρχισε σιγά σιγά να γίνεται. Όχι με τον οργανωμένο τρόπο που γίνεται στο εξωτερικό, αλλά μέσω τριών τεσσάρων επιχειρήσεων. Κι αυτές όμως δεν λειτουργούν με αυστηρά κριτήρια. Είναι ακόμα στα σπάργανα.

ΕΡ.: Στην πραγματικότητα, μου περιγράφεις κάτι που, και στις δύο του όψεις, θα το ονομάζαμε μικρή βιοτεχνική παραγωγή και διακίνηση. Αυτό που γίνεται π.χ. στη Δ. Γερμανία, εδώ θα απαιτούσε είτε συνεργατικές ή συνεταιριστικές μορφές συγκέντρωσης του κεφαλαίου, είτε σοβαρές επενδύσεις κεφαλαίου από μεγάλες επιχειρήσεις. Παράλληλα, θα απαιτούσε μια σοβαρή αύξηση του αριθμού αντιτύπων που τυπώνονται στην α' έκδοση για να μπορεί να γίνει μια ικανοποιητική ή επαρκής τοποθέτηση στην αγορά. Τι αριθμός αντιτύπων θα απαιτούνταν σ' αυτή την περίπτωση;

Θ.Μ.: Νομίζω ότι 5.000 αντίτυπα είναι αρκετά για να καλυφθεί το υπάρχον δικτυο, για να καλυφθούν τα σημερινά σημεία πώλησης. Αυτό βέβαια συνδέεται με την ανάγκη συγκέντρωσης και των βιβλιοπωλείων. Δεν είναι δυνατόν μια γειτονιά σαν το Παγκράτι να έχει 22 βιβλιοπωλεία, έχει περισσότερα από όσα έχει το κέντρο του Παρισιού.

Και νομίζω ότι προς τα εκεί πηγαίνουμε. Είναι σαφές ότι η αγορά του βιβλίου δεν μπορεί πλέον να συντηρήσει το «μοναχικό κα-

ουμπόν» της παραγωγής και της διακίνησης. Αυτή η συγκέντρωση θα γίνει υποχρεωτικά, είναι θέμα χρόνου. Αλλά αυτό το πρόβλημα δεν υπήρχε πριν. Εδώ και δύο χρόνια άρχισε να γίνεται φανερό. Και αυτά τα προβλήματα δεν είναι συνάρτηση του κοινού. Εγώ πιστεύω πως υπάρχει ένα αναγνωστικό κοινό πολύ ευρύτερο αλλά η κατάσταση έχει φρακάρει.

ΕΡ.: Στη Γαλλία, ωστόσο, έγινε μια μεγάλη μάχη γύρω από αυτό το ζήτημα. Αποδείχθηκε πως η συγκέντρωση κεφαλαίων, ιδιαίτερα στον τελικό κρίκο πριν τον αγοραστή, δηλαδή στο βιβλιοπωλείο, είχε αρνητικές επιπτώσεις. Ευνοούσε ειδικές κατηγορίες βιβλίων, αλλοίωνε τη σύνθεση του κοινού απομακρύνοντας κάποιες κατηγορίες αναγνωστών και τελικά ανέβαζε τις τιμές του βιβλίου.

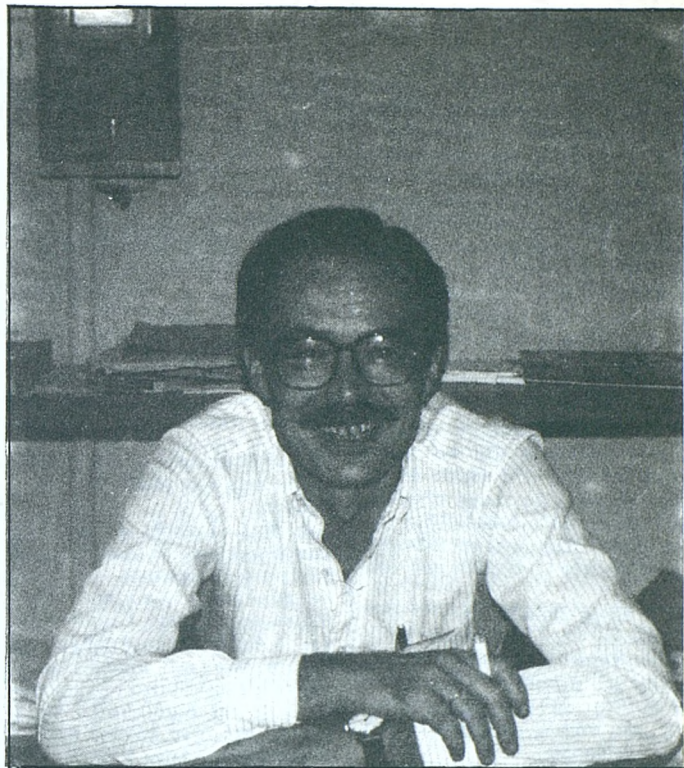
Θ.Μ.: Αυτό είναι σωστό, αλλά είναι το τελικό αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που πρέπει να ελεγχθεί ως προς τις αρνητικές της συνέπειες. Όμως πρέπει να αντιληφθούμε επίσης, ότι δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν πλέον εκδότες που βγάζουν 1 ή 2 βιβλία το χρόνο, ενώ παλιότερα έβγαζαν 30 ή 40 τίτλους. Κι από την άλλη, για να σταθείς στην αγορά πρέπει να βγάζεις περίπου 40 τίτλους το χρόνο. Είναι εξάλλου φανερό ότι είναι αδύνατον να αναλάβει ο ίδιος ο εκδότης τη διακίνηση αυτού του όγκου της παραγωγής του. Μεσ στα επόμενα 5 χρόνια, λοιπόν, αναγκαστικά θα προκύψουν εντονότερες τάσεις συγκέντρωσης. Και πιθανόν να γίνει κι εδώ κάτι ανάλογο με αυτό που έγινε στη Γαλλία, εφτά μεγάλοι εκδοτικοί οίκοι συγκρότησαν το ένα από τα δύο πρακτορεία διακίνησης του βιβλίου.

Φυσικά, αυτό θα έχει επιπτώσεις και στα μαγαζιά. Πώς θα λειτουργήσουν τα βιβλιοπωλεία είναι ένα τρίτο θέμα και θα εξαρτηθεί από τα δύο προηγούμενα: τη συγκέντρωση στην παραγωγή και τη διακίνηση.

ΕΡ.: Για ποιους λόγους οφείλεις να βγάζεις 30-40 τίτλους το χρόνο για να σταθείς στην αγορά; Δεν μπορείς με 5 επιλεγμένους τίτλους να έχεις κάποιο μερίδιο στην αγορά;

Θ.Μ.: Πιθανόν να είναι δυνατόν, αν και δεν το πιστεύω. Απαραίτητο είναι να έχεις περισσότερες από μία κατηγορίες και περισσότερους τίτλους σε κάθε είδος, διαφορετικά δεν μπορείς να διεκδικήσεις κάποια βιβλία που ενδέχεται να αποδειχθούν επιτυχίες.

Είναι λίγοι οι εκδότες που έχουν μεγάλη ποικιλία τίτλων, αλλά αυτοί ακριβώς είναι εκείνοι που στέκονται σήμερα καλύτερα. Διότι, αν σταματήσει να πουλάει μια σειρά, θα συνεχίσει η άλλη. Με αυτή την έννοια λοιπόν, θεωρώ απαγορευτικό για τη συνέχεια ενός εκδότη τον αριθμό των

πέντε τίτλων.

ΕΡ.: Η μία πρόταση του συλλογισμού σου είναι ότι ένας εκδότης για να εξισορροπεί την πολιτιστική με την εμπορική του λειτουργία θα πρέπει να αντλεί και από πιο ειδικά τμήματα του αναγνωστικού κοινού και να συντηρεί έτσι το μέσο ποσοστό κέρδους σε επαρκή επίπεδα.

Πράγμα που συνεπάγεται ότι ο αριθμός τίτλων που εκδίδει κάθε χρόνο πρέπει να αυξάνει και να υπερβαίνει τους 40 τίτλους.

Θ.Μ.: Ναι. Γιατί δεν υπάρχει εκδότης που να αγνοεί ότι κάποια βιβλία δεν θα πουλήσουν. Όμως δεν μπορεί να μην τα βγάλει γιατί οφείλει να απαντήσει σε ανάγκες ενός συγκεκριμένου κοινού. Αλλά για να το κάνει αυτό πρέπει να βγάζεις πολλά βιβλία.

Έπειτα, στο επάγγελμα του εκδότη, θέλεις τουλάχιστον μια εικοσαετία για να εγκατασταθείς στην αγορά: είναι ένα επάγγελμα που πάει πολύ αργά. Θέλει να φτάσεις τουλάχιστον στους 200 τίτλους για να μπορέσεις να σταθείς.

ΕΡ.: Ο βιβλιοπώλης, αντίστοιχα, έχει επίσης την τάση να προωθεί τον εκδότη που έχει έναν τέτοιο ρυθμό παραγωγής;

Θ.Μ.: Αυτό είναι σαφές. Ο βιβλιοπώλης θα προωθήσει εκείνους τους εκδότες που βγάζουν κάθε 10 μέρες ένα νέο βιβλίο ή κάθε μήνα ένα βιβλίο. Διότι η πλειοψηφία των βιβλιοπωλείων ζει με τα νέα βιβλία. Αυτά πουλάνε, επομένως είναι υποχρεωμένοι να προωθήσουν τον εκδότη που βγάζει 40 βιβλία το χρόνο.

Έπειτα ο βιβλιοπώλης, επειδή το κεφάλαιο του δεν είναι μεγά-

λο, αναγκάζεται να αγοράζει την παραγωγή του μεγάλου εκδότη και θα ζητά από αυτόν με τους 5 τίτλους να το αφήσει παρακαταθήκη.

ΕΡ.: Ας περάσουμε σε ένα άλλο θέμα. Πώς κατανέμονται οι πωλήσεις των βιβλίων ανάμεσα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και την υπόλοιπη χώρα;

Θ.Μ.: Η Αθήνα καταναλώνει 4 φορές περισσότερα βιβλία από τη Θεσσαλονίκη και αυτή η αναλογία φτάνει μέχρι 1/3,5. Είναι σημαντικό γιατί αποδεικνύει ότι υπάρχει ένα κοινό στη Θεσσαλονίκη. Εξάλλου αυτή περίπου είναι και η αναλογία πληθυσμού. Όμως σε αρκετούς εκδότες, για λόγους που σχετίζονται με τη διακίνηση, αυτή η αναλογία πέφτει στο 1/6. Στην υπόλοιπη επαρχία καταναλώνεται το υπόλοιπο 15% - 20%.

Στην επαρχία υπάρχουν ορισμένοι χώροι όπου πουλιέται περισσότερο το βιβλίο: δηλαδή, η Κρήτη έχει ένα αναγνωστικό κοινό μεγαλύτερο από άλλες περιοχές. Αυτό που για μένα είναι ανεξήγητο είναι ειδικά η Αλεξανδρούπολη, ίσως επειδή από το 1965 κι έπειτα υπάρχει πολύς στρατός και ειδικά είχαν «τη συνήθεια» να στέλνουν αριστέρους. Τα Γιάννενα που έχουν μια παράδοση κι ένα Πανεπιστήμιο, η Πάτρα και Λάρισα - Βόλος. Πολύ πιο χαμηλά είναι η Πελοπόννησος.

ΕΡ.: Ο «Εξάντας» ιδρύθηκε το Φεβρουάριο 1974. Εκείνη την εποχή σε πόσα αντίτυπα εξέδιδες τους τίτλους που επέλεγες;

Θ.Μ.: Σε 1500 ως 2.000 αντίτυ-

πα. Όμως αυτό δεν σημαίνει ότι τότε τα πουλούσαμε όλα.

ΕΡ.: Πότε διαπιστώσες ότι αυξήθηκε το αναγνωστικό κοινό και άρχισες να τυπώνεις 3.000 ή και περισσότερα αντίτυπα;

Θ.Μ.: Στην Ελλάδα υπήρχε ένα κοινό που καταναλώνει αυτά τα μεγέθη μεταξύ 3.000 και 5.000: είναι το βιβλιόφιλο κοινό. Η αδυναμία τότε να βγάλουμε πάνω από 1.500 και η ευκολία σήμερα να βγάλουμε 3.000 - 5.000 οφείλεται κυρίως στους συντελεστές που αναφέραμε προηγουμένως. Κι αυτή η δυνατότητα δεν είναι κοινή σε όλους, οφείλεται στις διεργασίες που οδήγησαν 6-7 εκδότες να μπορούν να βγάζουν 3.000 χιλιάδες αντίτυπα και να εξαντλούνται μέσα στο χρόνο. Κι αν ήταν η αγορά καλύτερα οργανωμένη θα τύπωναν 5.000. Έχω την εντύπωση πως μετά το 1974 δεν υπάρχει μεγάλη αύξηση του κοινού.

ΕΡ.: Έχεις δηλαδή, την εντύπωση ότι η προσφορά υπολείπεται της ζήτησης στο χώρο του βιβλίου;

Θ.Μ.: Ναι, πιστεύω πως η ζήτηση είναι σαφώς μεγαλύτερη από την προσφορά.

ΕΡ.: Αν πάρουμε τα ακραία σημεία αυτής της περιόδου, το 1972 και το 1986, τι επένδυση απαιτούσαν το 1972 για να εκδόσεις έναν τίτλο και τι απαιτείται σήμερα; Και σε πόσο χρόνο κάλυπτες το κόστος;

Θ.Μ.: Επειδή τότε δεν υπήρχαν πολλοί εκδότες και αντίστοιχη εκδοτική παραγωγή, μπορούσες να αποσβέσεις και σε δύο μήνες. Έχω τέτοια παραδείγματα. Όμως δεν μπορώ να μιλήσω για κάποιους μέσους όρους. Τώρα κάτι άλλο: ως προς τη συνολική επένδυση, γιατί εκεί είναι το ζήτημα. Μπορούσες το 1974 να ανοίξεις έναν εκδοτικό οίκο με ένα ποσό της τάξεως (σε σημερινές τιμές) του ενός εκατομμυρίου και σήμερα χρειάζεσαι ένα ελάχιστο περίπου 30 εκατομμυρίων.

ΕΡ.: Τι θα θεωρούσες σήμερα εκδοτική επιτυχία και ποιο είναι οι μέσοι όροι κυκλοφορίας;

Θ.Μ.: Εγώ θα θεωρούσα επιτυχία αν οποιοδήποτε βιβλίο που έβγαζα πουλούσε μίνιμουμ 2.500 αντίτυπα σε ένα χρόνο. Αλλά αυτό ισχύει διότι έχω πλέον 250 τίτλους. Αν είχα 30 τίτλους συνολικά, θα έπρεπε να πουλήσω 5.000 μες στο εξάμηνο για να μπορέσω να βγω. Αυτός ο μέσος όρος των 2.500-3.000 αντιτύπων το χρόνο είναι πάρα πολύ καλός. Βεβαίως φτάνουμε και 20.000 και 30.000 αντίτυπα. Και τέτοια είναι και πολιτικά και λογοτεχνικά βιβλία, δεν υπάρχει διαφορά. Και στις δύο κατηγορίες υπάρχουν μπεστ-σέλερ.

ΕΡ.: Αν υπήρχε στα βιβλία το αντίστοιχο του χρυσού δίσκου σε ποιο ύψος θα έβαζες το όριο;

Θ.Μ.: Πάνω από 25.000-30.000 αντίτυπα. Και φυσικά θα υπήρχαν αρκετοί διεκδικητές. □

Αιμίλιος Καλλιακάτσος

τυπογράφος
εκδότης

ΕΡ.: Πώς εκτιμάς τη σημερινή κατάσταση στο χώρο του βιβλίου;

Αιμ. Καλ.: Εγώ θα μιλούσα για κακοδαιμονία και για να εξηγήσω τι εννοώ θα κάνω μια σύντομη αναδρομή. Από τον Άλδο Μανούτιο και τους Γλυκίδες μέχρι το Φέξη και το Γκοβόστη οι εκδότες ήταν και τυπογράφοι, υπήρχε η ταύτιση στο ίδιο πρόσωπο όλης της διαδικασίας παραγωγής, και κατά κανόνα ήταν επίσης λόγιοι. Αυτή η φάση στην Ελλάδα κρατάει μέχρι το 1950 περίπου. Οι σημαντικοί εκδότες είναι τυπογράφοι, είναι καλλιεργημένοι, έχουν μια ενημέρωση γι' αυτά που συμβαίνουν στο εξωτερικό και διαθέτουν πολύ μεγάλο μεράκι. Έχουν συνήθως φιλικούς δεσμούς με τους συγγραφείς και κάποτε δίνουν οι ίδιοι το πρώτο ερέθισμα για τη συγγραφή ενός βιβλίου. Όπως λέει και ο Καρυωτάκης

«αλλά, με τη δύση του ηλίου, πηγαίνω στο πατάρι του Βασιλείου».

Τα πράγματα όμως είναι περιορισμένα. Βγαίνουν λίγα βιβλία, σε λίγα σχετικά, 500 ως 700, αντίτυπα.

Εκεί, γύρω στο 1950-51, βγαίνουν μαζικά από τις εξορίες νέα παιδιά, που δεν μπορούν να δουλέψουν. Οι πρώτες δουλειές που κάνουν είναι να πάρουν μια βαλίτσα με γραβάτες, εσώρουχα και μαντηλάκια και να πουλάνε με δόσεις — αυτοί εισάγουν πρώτοι τις δόσεις. Οι άλλοι γυρολόγοι, βλέποντας ότι η δουλειά έχει ψωμί, οργανώνονται καλύτερα, παίρνουν τρίκυκλα και πουλάνε είδη προικός εκτοπιζόντας σιγά-σιγά τους παλιούς εξόριστους και μακρονησιώτες, οι οποίοι στρέφονται πλέον στο βιβλίο. Υπάρχουν βέβαια οι παλιοί εκδότες τη δεκαετία '50-'60, αλλά δεν παράγουν βιβλία που να καλύπτουν τις ανάγκες αυτών των στρωμάτων που αστικοποιούνται βίαια στην Αθήνα η οποία αναπτύσσεται ραγδαία. Έτσι οι καινούργιοι πωλητές βιβλίων με δόσεις γίνονται και εκδότες οι ίδιοι. Βέβαια, δεν ενδιαφέρονται να φτιάξουν αναγνώστες, αλλά παράγουν προϊόντα για ένα κοινό που το έμαθαν πουλώντας είδη

προικός.

Έτσι βγάζουν ομοιόμορφες σειρές, με χρυσωμένες ράχες, εγκυκλοπαίδειες, εκδόσεις σε φυλλάδια, ιστορίες κτλ. Βγάζουν ξένους κλασσικούς σε 300 σελίδες είτε κόβοντας σελίδες είτε προσθέτοντας. Το παν είναι η ομοιομορφία στην εμφάνιση. Και φυσικά αυτή η πολιτική διαμορφώνει μια αντίληψη για το βιβλίο, μια αισθητική, και ένα πρότυπο καταναλώσης που σφραγίζουν αμετάκλητα το κοινό.

Αυτή η κατάσταση χονδρικά διατηρείται μέχρι το 1963 περίπου. Από τη μια μεριά, οι εκδότες που φυτοζωούν, που τυπώνουν με μεράκι και προσωπική δουλειά, κι έτσι βγαίνουν (ο Ελευθερουδάκης, για παράδειγμα, έκανε ο ίδιος επιμέλειες), και από την άλλη είναι αυτοί που μετατρέπονται πολύ γρήγορα σε μεγαλοεκδότες, όλα αυτά τα θηρία που έχουν κάνει τρομακτικές περιουσίες είναι πρώην εξόριστοι. Εκείνη την εποχή ανθεί και η λιθογραφία και εισάγεται μαζικά η ρεπροντουκσιόν.

Μετά το '55 αρχίζει αυτή η ιστορία, όπου πια δεν μας ενδιαφέρει η μετάφραση, δεν μας ενδιαφέρει αν έχει λάθη το βιβλίο, δεν μας ενδιαφέρει αν είναι πλήρες.

ΕΡ.: Τι αριθμός αντιτύπων τυπώνονταν εκείνη την περίοδο από τα βιβλία που αναφέρεται;

Αιμ. Καλ.: Τα βιβλία των σοβαρών εκδοτών είναι χαμηλά, 700, 1000 ή 1.500, ή τεράστια επιτυχία. Οι ποιητικές συλλογές βγαίνουν σε 300 ή 500 αντίτυπα. Ο μέσος όρος είναι 1000 αντίτυπα. Ωστόσο, τα βιβλία με δόσεις πρέπει να είχαν πολύ μεγάλα τραβήγματα: 20.000, 30.000, ή και 50.000 αντίτυπα.

Πλάνι σ' αυτούς υπάρχουν οι πυρήνες αντίστασης: ο «Ίκαρος», ο Σκαντζίκης εκδόσεις «Αετός», ο Γκοβόστης, η «Εστία». Είναι μικροί εκδοτικοί οίκοι που όμως δεν παρασύρονται από το ρεύμα. Ο Σκαντζίκης, για παράδειγμα, είναι αυτός που εκδίδει τους αμερικανούς πεζογράφους του '30. Είναι καμιά δεκαριά συνολικά εκδότες κι άλλα τόσα βι-

βλιοπωλεία.

ΕΡ.: Ο μηχανισμός διακίνησης του μαζικού βιβλίου είναι πάντα ο πλασιέ και οι δόσεις;

Αιμ. Καλ.: Ναι, είναι οι πωλήσεις πόρτα-πόρτα. Με την προκαταβολή έχει πάρει ήδη τα λεφτά του, βγάζει το κόστος. Δηλαδή, κάνει το βιβλίο 100 δρχ. θα μου δώσεις προκαταβολή 20. Κι επειδή έχει χαμηλό κόστος, βγαίνει. Τώρα τι τυπώνουνε είναι δύσκολο να το μάθεις. Ποτέ δεν γράφουν στον κολοφώνα πόσα τυπώνουν. Ενώ οι άλλοι γράφουν: Τυπώθηκε σε 1000 αντίτυπα. Και το '60, μέσα σε μια δεκαετία το βιβλίο υπάρχει ακόμα στα βιβλιοπωλεία. Έχω το παράδειγμα του Τσίρκα.

ΕΡ.: Πότε ιδρύεται ο «Κέδρος»;

Αιμ. Καλ.: Στα μέσα της δεκαετίας του '50. Οι πρώτες λοιπόν εκδόσεις του Τσίρκα ξεπερνούν την 5ετία για να εξαντληθούν.

ΕΡ.: Πόσοι τίτλοι το χρόνο βγαίνουν εκείνη την περίοδο;

Αιμ. Καλ.: Οι σοβαροί εκδότες βγάζουν το πολύ μέχρι 10 τίτλους το χρόνο ο καθένας. Συνήθως βγάζουν 4, 5, εκεί γύρω. Το βιβλίο γίνεται με το χέρι, γράμμα-γράμμα και η διαδικασία είναι χρονοβόρα. Οι άλλοι βγάζουν έναν αριθμό που δεν υπολογίζεται.

ΕΡ.: Σύμφωνα με μια εκτίμηση υπολογίζεται ότι βγαίνουν περίπου 200 τίτλοι το χρόνο.

Αιμ. Καλ.: Κάπου εκεί γύρω πρέπει να κυμαίνεται ο αριθμός.

ΕΡ.: Έχουμε λοιπόν τη συνύπαρξη δύο μοντέλων: τη μικρή οικογενειακή παραγωγή όπου η εμπορικότητα είναι υποταγμένη στην υπηρεσία ενός πολιτιστικού λειτουργήματος, και τη «γενιά των εκδοτών του '50» που ανοίγει το δρόμο στη μαζική παραγωγή βιβλίων κακής ποιότητας, που όμως αποδίδει μεγάλα κέρδη.

Αιμ. Καλ.: Η μεγάλης σημασίας παρέμβαση που αλλάζει τα πράγματα είναι — γύρω στο 1963 — η εμφάνιση του «Θεμέλιου». Αλλά αυτό είναι ένα άλλο τεράστιο θέμα.

ΕΡ.: Ας επιστρέψουμε ωστόσο στις δικές σου εμπειρίες. Το 1969 πηγαίνεις στον Κέδρο.

Πόσους τίτλους έχει τότε; Τι πολιτική εκδόσεων ακολουθεί; Πώς διακινεί τα βιβλία;

Αμ. Καλ.: Δες, ο «Κέδρος» μετά το '71 και με τη συμβολή του Τσίρκα που δημιούργησε έναν κύκλο γύρω του, άρχισε να επενδύει στη μεταπολεμική γενιά των λογοτεχνών, πράγμα που δεν έκαναν ούτε η «Εστία», ούτε ο «Ι-καρος» που έμειναν στη γενιά του '30.

Ο «Κέδρος» σχεδόν από τα πράγματα sprówtηκε σ' αυτή την κατεύθυνση. Δεν είχε άλλη διέξοδο, όμως σ' αυτή την κατεύθυνση ο ρόλος του Τσίρκα ως φίλου και συμβούλου ήταν καθοριστικός. Το 1969, όταν πηγαίνω στον «Κέδρο», έχουμε λίγους τίτλους, που δεν ξεπερνούσαν τους 50-60 συνολικά. Ο «Κέδρος» τότε έχει κυρίως τον Βάρναλη, τον Ρίτσο και τον Τσίρκα και μερικά παιδικά, ανάμεσα σ' άλλα οι μεταφράσεις Παπαδιαμάντη και Βιζυηνού για νέους, στη δημοτική. Κι αυτά βγαίνουν σε 700 ή 1000 αντίτυπα. Τα περισσότερα βιβλία του «Κέδρου» είναι τιμωπαγορευμένα και έχει τυπικά χρωκοπήσει.

Με την άρση της προληπτικής λογοκρισίας, το 1970, αρχίζουν οι ζυμώσεις που καταλήγουν στη δημοσίευση των «18 κείμενων».

ΕΡ.: Παράλληλα, την ίδια περίοδο βγαίνει και η μικρή σειρά ξένης λογοτεχνίας σε μεταφράσεις γνωστών λογοτεχνών. Σε πόσα αντίτυπα βγαίνει αυτή η σειρά;

Αμ. Καλ.: Αυτή η σειρά τυπώνεται, σε πρώτη και μοναδική έκδοση, στον πολύ τολμηρό αριθμό των 2000 αντίτυπων. Είναι βιβλία τσέπης, καλοφτιαγμένα, φτηνά, σε καλές μεταφράσεις. Πάει να συνεχίσει σε άλλο επίπεδο την αντίστοιχη σειρά του «Γαλαξία». Για να εξαντληθεί αυτή η σειρά περνούν περίπου 10 χρόνια.

Βέβαια τα «18 κείμενα» γνωρίζουν μια τρομακτική εκδοτική επιτυχία, παρότι με τα σημερινά δεδομένα οι αριθμοί είναι μικροί. Στην α' έκδοση τυπώθηκαν 3.000 αντίτυπα κι έφυγαν σε ενάμιση μήνα. Σήμερα φεύγει έκδοση 10.000 αντίτυπων σε ένα μήνα. Μέχρι το 1972 τα «18 κείμενα» έχουν κάνει 5 εκδόσεις, έχουν πουλήσει περίπου 15.000. Κι ήταν η μεγαλύτερη επιτυχία της εποχής.

Αυτό είναι το έναυσμα για να βγάλουν οι περισσότεροι από τους 18 κείμενά τους στον «Κέδρο». Και αρχίζει έτσι η σειρά των μεταπολεμικών πεζογράφων.

ΕΡ.: Σε πόσα αντίτυπα βγαίνουν αυτά τα κείμενα;

Αμ. Καλ.: Δες, άλλοι βγαίνουν σε 2000 αντίτυπα και κάνουν 6 χρόνια μέχρι να εξαντληθούν. Άλλοι σε 700 αντίτυπα και 1.000.

ΕΡ.: Ποιο είναι το κόστος ενός βιβλίου εκείνη την εποχή;

Αμ. Καλ.: Στοιχίζει περίπου 2.000 δρχ. το 16σέλιδο, με όλες

τις εργασίες και τα δικαιώματα. Δηλαδή ένα βιβλίο 160 σελίδων στοιχίζει 20.000 δρχ. ποσό που αντιστοιχούσε σε 2,5 - 3 μηνιάτικα.

ΕΡ.: Σε πόσο χρόνο επιστρέφει το κεφάλαιο που επενδύθηκε;

Αμ. Καλ.: Σε πόσο χρόνο περίπου καλύπτεται το κόστος και επιτυγχάνεται ένα κέρδος;

Αμ. Καλ.: Περίπου σε δύο χρόνια, αυτό ήταν μια συνηθισμένη περίπτωση.

ΕΡ.: Ανάμεσα στο κέντρο της Αθήνας, τον Πειραιά και τις συνοικίες, τη Θεσσαλονίκη και την υπόλοιπη χώρα πώς κατανέμονται οι πωλήσεις;

Αμ. Καλ.: Στα 1000 αντίτυπα, τα 500 (50%) πουλιούνται στο κέντρο, 200 στις συνοικίες και Πειραιά (20%), 20% η Θεσσαλονίκη και 10% η υπόλοιπη χώρα.

Υπήρχαν και κάποιες περιοχές όπως η Λέσβος, η Χίος τα Γιάννενα που παρουσιάζαν και παρουσιάζουν μια ιδιαίτερη κίνηση.

ΕΡ.: Πόσους τίτλους έχει ο «Κέδρος» το '74, στη μεταπολίτευση, κατά την πρώτη δηλαδή φάση της έκρηξης;

Αμ. Καλ.: Τότε έχουμε ήδη ξεπεράσει τους 300 τίτλους. Δηλαδή μέσα σε 2½ χρόνια εξαπλασιάζει τους τίτλους του.

Υπάρχει ένας ρυθμός γύρω στους 100 τίτλους το χρόνο. Αργότερα, σταθεροποιείται ανάμεσα στους 50-70 τίτλους το χρόνο, στους οποίους πρέπει να προστεθούν οι ανατυπώσεις.

Για να δεις την αλλαγή στους ρυθμούς, θα σου δώσω ένα παράδειγμα: Ο «Νουρεντίν Μπόμπα», η συλλογή διηγημάτων του Στρατή Τσίρκα, είχε βγει το 1958 σε 1500 αντίτυπα και ήταν μια ωραία έκδοση πληρωμένη από τον ίδιο. Το 1973, ύστερα από 16 χρόνια, το βιβλίο δεν έχει εξαντληθεί. Η «Βιομηχανία Υαλικών» του Μένη Κουμανταρέα, βγαίνει, το 1975, σε 3000 αντίτυπα και σήμερα είναι στην 8η έκδοση.

ΕΡ.: Μεσ στο χρόνο, σε ποιες περιόδους τυπώνονται αυτοί οι 100 τίτλοι;

Αμ. Καλ.: Τα βιβλία βγαίνουν κυρίως πριν τις γιορτές των Χριστουγέννων και πριν το Πάσχα. Μέχρι το 1971-72, το καλοκαίρι θεωρείται ακόμα νεκρή περίοδος για τους εκδότες.

ΕΡ.: Πότε αρχίζεται να βγάζετε βιβλία από Μάιο - Ιούλιο;

Αμ. Καλ.: Κατά το 1972 παρακολούθοντας την κίνηση των εκδόσεων, παρατηρώ ότι το καλοκαίρι, τα δύο προηγούμενα χρόνια, είχαμε μια σημαντική αύξηση των λογοτεχνικών βιβλίων, ακόμα και της ποίησης. Ιδίως τον Ιούλιο και Αύγουστο η κίνηση είναι καλύτερη από το Πάσχα. Το πρώτο βιβλίο που βγάζουμε καλοκαίρι είναι τα «Λιανοτράγουδα» του Ρίτσου και πάει καλά. Και μαζί μ' αυτό κινούνται και τα άλλα. Εκείνο το καλοκαίρι είχαμε μια σημαντική ζήτηση λογοτεχνικών βιβλίων που έκτοτε συνε-

χίστηκε και διευρύνθηκε.

ΕΡ.: Σε ποιο μέτρο, σ' αυτές τις επιλογές, εκτός από τα καταναλωτικά πρότυπα του κοινού, έπαιξε ρόλο και η εξουσία του Τύπου και των κριτικών; Υπήρχε, δηλαδή, κάποια εγγήγορση των κριτικών κατά το χειμώνα που στήριζε το βιβλίο; Πώς επηρέαζε τις επιλογές σας ο ρόλος της κριτικής;

Αμ. Καλ.: Μια καλή παρουσίαση, ή μια καλή κριτική σ' εκείνες τις εφημερίδες και τα περιοδικά που διαβάζονται από αναγνώστες βιβλίων, παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Ωστόσο, η μεγάλη παραγωγή και η πληθώρα των τίτλων περιορίζει την παντοδυναμία της κριτικής. Τη θέση της εξάλλου, σήμερα την έχουν άλλες μορφές προώθησης του βιβλίου, όπως η διαφήμιση, οι συνεντεύξεις στα εβδομαδιαία περιοδικά κτλ. Παλιά όταν έβγαίναν λίγοι τίτλοι, μια κακή κριτική μπορούσε να θάψει ένα βιβλίο.

ΕΡ.: Παρόλα αυτά εσύ, σήμερα, με τις εκδόσεις «Στιγμή» πηγαίνεις κυριολεκτικά κόντρα στο ρεύμα. Χρησιμοποιείς τη μονοτυπία, στοιχειοθετείς με το χέρι, έχει πολύ υψηλό κόστος κι εκδίδεις κείμενα που δεν είναι εμπορικά.

Αμ. Καλ.: Σε μια περίοδο που οι νέες μέθοδοι στην αγορά του βιβλίου και οι νέες τεχνολογίες στην εκτύπωση αυτοαποκαλούνται «πρόοδος», νομίζω πως αυτού του είδους η οπισθοδρόμηση είναι προοδευτική. Ανάλογα με την εκδοτική πολιτική και τις μεθόδους προώθησης του βιβλίου αποκαλύπτεται και η ιδεολογία που εμποτίζει αυτή τη δραστηριότητα. Προσωπικά, πιστεύω ότι ο ρόλος του εκδότη συνίσταται στην αναζήτηση του νοήματος του κειμένου κατά την προβολή του. Διαφωνώ με άλλους συναδέλφους που κάνουν πολύ καλή δουλειά, αλλά συχνά η αισθητική τους φροντίδα για την έκδοση γίνεται αυτοσκοπός. Το ίδιο αντικείμενο απαιτεί την τυπογραφική χρήση του.

Με ενδιαφέρει το κυνήγι του αναγνώστη και όχι του καταναλωτή βιβλίων. Και βγάζω κείμενα σ' έναν τομέα που τον ξέρω: Στη λογοτεχνία και τη θεωρία της λογοτεχνίας. Βγάζω τα βιβλία από ένα προσωπικό μεράκι για ανθρώπους και για πράγματα. Έχω την πεποίθηση ότι μέσα από τη διευρύνση του κοινού δημιουργείται κι ένα κοινό που εκτιμά αυτή την εκδοτική προσπάθεια και τη στηρίζει. Παράλληλα με τη μεγάλη αγορά, υπάρχει και μια πιο μικρή που αυτήν υπηρετώ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

ΜΗΤΣΟΥ ΚΑΣΙΟΛΑ

μυθιστόρημα

το σαπιο νερο

ΚΕΔΡΟΣ

Μήτσος Κασόλας

ΤΟ ΣΑΠΙΟ ΝΕΡΟ

Αν από περιέργεια διαβάσετε τα λόγια του συγγραφέα στο οπισθόφυλλο του βιβλίου του, σίγουρα, θα διαβάσετε αμέσως και την πρώτη σελίδα και όλες τις άλλες...

Ο αναγνώστης θα χαρεί το διάβασμα, θα γελάσει, θα κλάψει και θα... καταλάβει ταξιδεύοντας μέσα του και μέσα στους άλλους...

Διαβάστε «ΤΟ ΣΑΠΙΟ ΝΕΡΟ» για να μην υποχρεωθείτε να το... πιείτε!

ΜΟΛΙΣ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΟ: ΑΝΑΓΚΗ ΡΕΑΛΙΣΜΟΥ

● Από το συνεργάτη μας Πλουτή Σέρβα πήραμε την παρακάτω επιστολή. Αναφέρεται στο Κυπριακό και ιδιαίτερα στο προηγούμενο κύριο άρθρο του ΑΝΤΙ.

Αγαπητό μου Αντί,
Μπορεί ο αναγνώστης σου, τροχάδην, να έχει διαβάσει το κύριο σου άρθρο της 18ης Ιουλίου, κάτω από τον ωραίο τίτλο: Η Κύπρος είναι παρούσα, να έχει ευφρανθεί με το ρέον συναίσθημα του γράψαντος, έστω κι αν μπερδεύτηκε σε ορισμένα ακαταλαβίστικα («ιδιωτεύουσες αργίες», «όντας εθνωτικό», «λογικός της μικροκλίμακας των Ιμπεριαλιστικών συμφερόντων» κτλ.), που προφανώς δεν τον ενόχλησαν, εφόσον αισθάνεται ότι η παιδεία του δεν έχει ακόμη αναβάθμισθεί.

Ωστόσο, ο αναγνώστης που πάντα αναμένει να απολαμβάνει σαφήνεια πολιτικών θέσεων από το καθοδηγητικό κύριο άρθρο του περιοδικού του, πρέπει να έχει αιφνιδιαστεί μπροστά στη δεσπόζουσα θέση του κειμένου, που υπαγορεύει: «Όμως, η Κύπρος από τη στιγμή που άρχισε να υπάρχει ως κυρίαρχο κράτος, έδωσε εκ νέου, σε πείσμα της όποιας Ζυρίχης, το πρόβλημα των ορίων του ελληνισμού».

Και διαλογίζεται, ο αναγνώστης:

Ποια ερμηνεία πρέπει να δοθεί στην πιο πάνω θέση; Μήπως, ότι «το κυρίαρχο κυπριακό κράτος» ευθύς αμέσως, μετά την εγκαθίδρυση του όφειλε «να θέσει εκ νέ-

ου» ως άξονα της πολιτικής του γραμμής την επάνοδο στις προ-ζυριχικές μεθοδεύσεις με γνώμονα τα «όρια του ελληνισμού»; Και εφόσον αυτό στην πορεία εικοσιεσσάρων χρόνων δεν έχει επιτευχθεί (εξαιτίας ξένων παρεμβάσεων, αδιανοήτων αντιστρατεύσεων, αντιγκλήσεων, ολισθημάτων, συμφορών, καταστροφών) πρέπει τώρα να αρχίσει νέα προσπάθεια; Όμως πώς; Με ποια δεδομένα; Ποιες δυνάμεις; Ποια στρατηγική; Ποιες μεθοδεύσεις; Ποια μέσα ρεαλιστικά; Και ποιους συμπαραστάτες;

Αλλά προηγείται άλλο ερώτημα: Ποια πρέπει να θεωρούνται τα σημερινά όρια του ελληνισμού; Αυτά που καθορίζονταν, στα όνειρα των ελλήνων, πριν από τους βαλκανικούς πολέμους και μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο; Θράκη; Ιωνία, Κωνσταντινούπολη; Προποντίδα, παράλια του Εύξεινου Πόντου, Ήπειρος και η Κύπρος φυσικά;

Ωστόσο, όλα αυτά τα καθορισμένα ως όρια του ελληνισμού εξαιτίας θλιβερών απρόσμενων εξελίξεων, έχουν ανατραπεί και κατάρρευσαν. Έπαυσαν να αποτελούν εθνικές διεκδικήσεις. Μετατράπηκαν σε πάγιες, αλλότριες καταστάσεις, και καθιερώθηκαν ως αναπόσπαστα τμήματα άλλων γειτονικών κρατών.

Διαφορετική ήταν η κατάληξη για το Κυπριακό. Εδώ ύστερα από μακρόχρονους αγώνες, αλλά και κάκιστους χειρισμούς, τα πράγματα είχαν οδηγήσει στη Ζυρίχη. Η Ένωση ενταφιάζοταν και οι τουρκικές διαμελιστικές τάσεις παραμερίζονταν. Κατά συνέπεια ένα τέρμα ετίθετο και εδώ στις ελληνικές διεκδικήσεις.

Τα όρια του ελληνισμού οριστικά συρρικνώνονταν, μέσα στα πλαίσια του σημερινού ελληνικού κράτους.

Ένα νέο κράτος, με τη Συμφωνία της Ζυρίχης, εγκαθιδρύθηκε στο 1960 διεθνώς αναγνωρισμένο, μέλος της οικογένειας των Ηνωμένων Εθνών. Έκτοτε το όλο κυπριακό πρόβλημα περιοριζόταν στα πλαίσια του αγώνα για απαλλαγή από όλα τα αρνητικά στοιχεία της Συμφωνίας και ευδοκίμηση όλων των θετικών στοιχείων. Κάθε άλλο πρόβλημα ήταν εκτός τόπου και χρόνου έξω από την πραγματικότητα, μακριά από κάθε σύγχρονη σκέψη.

Σήμερα παρόλες τις αντιξοότητες, στη λύση αυτού του προβλήματος (εξουδετέρωση όλων των αρνητικών και αφομοίωση όλων των θετικών στοιχείων της Ζυρίχης) συγκεντρώνεται η προσοχή και η αγωνιστικότητα όλων.

Είναι άραγε, προς την ανατροπή αυτής της πραγματικότητας, που το αγαπητό Αντί, συγκλίνει σήμερα; Δεν θέλουμε να το πιστεύουμε. Θέλουμε να πιστεύουμε πως πρόκειται μόνο για ένα ολισθημα, προκαλούμενο, ως είναι σύνηθες, από συναισθηματισμό, και ανεξέλεγκτη οργή που μας καταλαμβάνει, όταν αντικρύζουμε την «Παρούσα Κύπρο», να θαλασσοδέρνει, δώδεκα χρόνια τώρα, ενώ το τιμόνι του σκάφους συνεχώς ξεφεύγει από τα χέρια ανάξιων καπετάνιων.

Αν άλλο είναι το σκεπτικό του «Αντί» αυτοί που το εκτιμούν, το σέβονται και το αγαπούν, δικαιούται να αναμένουν τη στοιχειοθέτηση των λογισμών του 23/7/986.

Πλουτής Σέρβας

«ΣΤΕΡΕΕΣ» ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

● Με τον τίτλο «Δεσποτάδες και συνδικαλιστικά βαπτίσια» ο κ. Βακρόπουλος μας έστειλε το γράμμα που ακολουθεί. Αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία αποφασίσθηκε από την ΑΔΗΚ στην Πετρούπολη η πρόταση για τον υποψηφίο δήμαρχο.

Αγαπητό ΑΝΤΙ

Είναι γνωστό τι κάνανε οι Δεσποτάδες για να φάνε τα κοτόπουλα και λοιπά κρέατα τις ημέρες νηστείας. Τα βαπτίζανε «οψάρια» κι έτσι είχαν και το στομάχι τους γεμάτο λιχουδιές και τη συνείδησή τους θρησκευτικά αναπαυμένη.

Διαβάστε τώρα, πώς μπορεί το 50% να γίνει 60%.

Σε 32 παρόντες οι 16 ψηφίζουνε στην πρώτη ψηφοφορία μια άποψη, που για να περάσει χρειάζεται το 60%, γιατί έτσι προβλέπει ο εσωτερικός κανονισμός. Ακολουθεί δεύτερη ψηφοφορία, γιατί η μια από τις τρεις προτάσεις αποσύρεται. Πάλι 16 ψήφοι, πάλι 50%.

Τι κάνουμε τώρα;

Γίνονται διάφορες συζητήσεις και «ομόφωνα» αποφασίζεται, μετά από πρόταση ενός μέλους της Γ. Συνέλευσης, μερικοί παρόντες, όσοι θέλουν, να μην μετρηθούν σαν παρευρισκόμενοι.

Τρίτη ψηφοφορία, 16 ψήφοι πάλι, αλλά επί 25 παρόντων αυτή τη φορά, χωρίς κανείς να έχει βγει από την αίθουσα. Και ω του θαύματος! Οι 16 ψήφοι γίνανε 60% και περισσεύει και ένας.

Αυτά γίνανε στην Πετρούπολη, σε συνέλευση της ΑΔΗΚ (Ανανεωτική Δημοτική Κίνηση) στις 9 Ιουλίου. Η κίνηση αυτή είναι δημιουργημα ανέντακτων της αριστεράς και μελών του ΚΚΕ (Εσωτερικού).

Η Συνέλευση αποφάσισε για

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ - ΜΑΡΤΕΝ
Λαμπράκηδες
Ιστορία μιας γενιάς

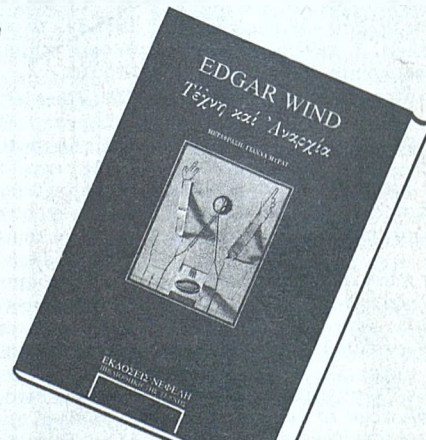
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΝΤΟΣ

Κυκλοφόρησε

EDGAR WIND : Τέχνη και 'Αναρχία

ΕΝΑ
ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟ
ΒΙΒΛΙΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 9 ΑΘΗΝΑ 10 679
ΤΗΛ. 36.04.793

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

συνεργασία με το συνδυασμό «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» του «καταξιωμένου» Δημάρχου Ν. Παξιμαδά, που υποστηρίζει το ΚΚΕ.

Σημειώνω ότι παρευρισκόμενοι στη Συνέλευση αυτή σαν παρατηρητές.

Ευχαριστώ

Κώστας Βακρόπουλος

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ

● Από το δημοσιογράφο κ. Λάμπρο Σμαίλη πήραμε την επιστολή που ακολουθεί. Αναφέρεται σε σχετικό ρεπορτάζ του ΑΝΤΙ για τις εξελίξεις στην εφημερίδα «Πρώτη» διευκρινίζοντας τη δική του στάση.

Προς το περιοδικό ΑΝΤΙ κ. Διευθυντή,

Στο τεύχος 322 της 18.7.1986, ο συντάκτης σας κ. Κούλογλου επιχειρεί να καταγράψει και να ερμηνεύσει τις εξελίξεις που σημειώνονται στην εφημερίδα «Πρώτη». Επειδή στο ρεπορτάζ αναφέρονται διάφορα για το πρόσωπό μου που όμως δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, θα ήθελα να σημειώσω τα εξής:

1. Εδώ και δυο μήνες δεν έχω καμία σχέση με το ΚΚΕ.
2. Δεν είμαι μέλος ούτε στέλεχος του.
3. Ουδέποτε έστειλα επιστολή στον κ. Φιλίππου και μάλιστα για να του εκφράσω την «υποστήριξη» μου στη δική του αντίληψη, όπως αναφέρει ο συντάκτης σας.

Κατά τα άλλα η γενικότερη πορεία της «Πρώτης» αφορά τους εκδότες και τη διεύθυνσή της και κατά συνέπεια με αφήνουν αδιάφορο οι όποιες εκτιμήσεις για τον προσανατολισμό και το ρόλο της.

Ευχαριστώ

Λάμπρος Σμαίλης
Δημοσιογράφος

ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

● Στις συνθήκες που επικρατούν σε στρατιωτικές μονάδες αναφέρονται οι επιστολές που ακολουθούν. Η πρώτη από Ομάδα Στρατιωτών του ΚΕΝ Κορίνθου.

Πριν από την ίδια την κατάταξη μας είχε αρχίσει ένα σχέδιο πειθάρχησης και τσακίσματος της προσωπικότητάς μας. Ο Διοικητής είχε απαγορεύσει στους «παλιούς» φαντάρους και υπαξιωματικούς τη συναναστροφή με «νέους» με ποινη φυλάκισης και τους είχε επιβάλλει το ψάρεμα που ακολουθούσε μετά.

Τις πρώτες ιδιαίτερα μέρες, η συμπεριφορά των αξιωματικών στους νεοσύλλεκτους ήταν ιδιαίτερα σκληρή. Βρισιές, ψαρώματα, αγγαρείες, στροφάρια, στην ημερήσια διάταξη.

Αν και μετά την ορκωμοσία η έκτακτη μεταχείριση έχει κάπως κοπάσει, διατηρεί ωστόσο τα χαρακτηριστικά της.

Ο Διοικητής τριγυρίζει διαρκώς στο στρατόπεδο και μοιράζει δεκάρες και εικοσάρες για ψύλλου πήδημα συνοδευόμενες από ανάλογες απειλές (θα σας στρίψω το λαρύγγι) και άλλα παρόμοια.

Μετά τις πολυώρες εξαντλητικές, πορείες, βολές, ασκήσεις, ο ελεύθερος χρόνος που προβλέπεται από τον κανονισμό καταπατιέται από τους караβανάδες με χίλιες δυο προφάσεις. Απαγορεύεται με ποινη κράτησης η κατοχή πολιτικού σάκκου στο θάλαμο ή έξω απ' αυτόν. Το ηθικό των φαντάρων, τσακίζεται απ' τις αλλεπάλληλες καθημερινές αναφορές που σε πολλές περιπτώσεις φτάνουν τις πέντε. Το φαγητό είναι κακής ποιότητας και λίγο σε ποσότητα. Πολλές φορές ιδιαίτερα τα βράδια πετιέται χωρίς να

αγγιχτεί καθόλου. Τα μέτρα προστασίας της υγείας των οπλιτών είναι ανύπαρκτα. Τα μαγειρεία βρωμάνε. Οι δίσκοι μετά το φαγητό μένουν εκτεθειμένοι μέσα στο εστιατόριο παρά με τις μύγες ενώ οι στρατιώτες περιμένουν απ' έξω κάτω απ' τον ήλιο τη μεσημβρινή αναφορά. Στη διάρκεια του φαγητού οι караβανάδες τριγυρίζουν στα τραπέζια και απαγορεύουν τις ομιλίες!

Οι άδειες που δίνονται είναι ελάχιστες και οι έξοδοι δίωρες. Απαγορεύεται η έξοδος σε όσους είναι υπηρέσια ακόμα κι όταν την έχουν κάνει π.χ. το ίδιο πρωί. Έτσι οι έξοδοι είναι δύο με τρεις τη βδομάδα. Για τους «τσάτσους» και τους ρουφιάνους η έξοδος είναι καθημερινή.

Εμείς δηλώνουμε ότι θα αγωνιστούμε:

- Για το σπάσιμο της σιωπής γύρω από το θέμα στρατός.
- Για 12μηνη θητεία και συνδικαλιστικά δικαιώματα στους φαντάρους.
- Για την κατάργηση της φυλάκης και των στρατοδικείων.
- Για την κατάργηση του 20-1.
- Βελτίωση των συνθηκών ζωής στους στρατώνες.
- Κίνημα μαζί κιόλας κι έξω απ' το στρατό.

Ομάδα στρατιωτών
του ΚΕΝ Κορίνθου

● Η δεύτερη από στρατιώτη που υπηρετεί στο στρατόπεδο της Ν. Χαλκηδόνας Θεσσαλονίκης:

Πριν δύο περίπου μήνες, έγινε αλλαγή στην ηγεσία της 2ης ΤΑΞΥΜ, που ανήκει το στρατόπεδο της Ν. Χαλκηδόνας Θεσσαλονίκης. Ο νέος ταξιαρχος κ. Τωμαδάκης Ευριπίδης, άρχισε να ασκεί έντονες πιέσεις στον στρατοπεδάρχη για αλλαγές στο στρατόπεδο. Οι αλλαγές αυτές

αποσκοπούσαν στο φτιαχίμο έργο βιτρίνας χωρίς ουσιαστικό αντίκρυσμα. Οι πιέσεις αυτές, που με την πάροδο του χρόνου γίνονταν όλο και πιο έντονες μεταφέρθηκαν από τον διοικητή της μονάδας ταγματάρχη κ. Σμαρούνη Αλκιβιάδη στους στρατιώτες. Τα αποτελέσματα των πιέσεων αυτών δεν άργησαν να φανούν και ήταν: Σκληρές και μερικές φορές απάνθρωπες συνθήκες εργασίας, Ελάχιστες ώρες ανάπαυσης. Μη τήρηση του ωραρίου εξόδου των στρατιωτών, με αποτέλεσμα την ψυχολογική τους κατάρρευση. Εργασίες ακόμα και τις αργίες, που ο καθένας έχει το δικαίωμα της ανάπαυσης. Και το κυριότερο αναστολή των αδειών για ένα περίπου μήνα.

Επειδή πιστεύω ότι και μες οι στρατιώτες είμαστε άνθρωποι και όχι ζώα, και έχουμε το δικαίωμα μιας ανθρώπινης μεταχείρισης, ελπίζω (;) η επιστολή αυτή να προβληματίσει τους αρμόδιους.

Εσείς τι λέτε κ. Χαραλαμπίουλε;

● Η τρίτη αναφέρεται στο Τάγμα ΓΕΣ και στη συμπεριφορά ορισμένων αξιωματικών.

Η συμπεριφορά ορισμένων αξιωματικών του Τ/ΓΕΣ είναι απαράδεκτη. Πιο συγκεκριμένα ο Διοικητής του Τάγματος ασκεί με έντονα τρομοκρατικό τρόπο φοβερή ψυχολογική πίεση στους οπλίτες επιβάλλοντας ποινές για ανούσια παραπτώματα. Προφανώς ο κύριος Ιατράκης, ο οποίος συμπεριφέρεται με άσχημο τρόπο και στους αξιωματικούς του τάγματος, αγνοεί ότι οι οπλίτες υπηρετούν την πολιτεία και όχι τον ίδιο. Αγνοεί επίσης ότι έχει να κάνει με ανθρώπους και ότι πρέπει να συμπεριφέρεται στους οπλίτες με σεβασμό και εκτίμηση.

AGATHA CHRISTIE

ΗΡΑΚΛΗΣ
ΠΟΥΑΡΟ
—
Ο ΦΟΝΟΣ
ΤΟΥ
ΡΟΤΖΕΡ
ΑΚΡΟΥΝΤ

ΑΓΡΑ

τετράδια

πολιτικού διαλόγου έρευνας και κριτικής

τετράδιο δέκατο τέταρτο άνοιξη-καλοκαίρι '86

Δημήτρης Ευρυγάνης,
Στέλιος Νέστωρ, Αντώνης Μανιτάκης
Κράτος Δίκαιο και κοινωνικός έλεγχος

Μια συζήτηση με
τον Παύλο Νεράτζη

Αποκλειστική συνέντευξη
στον Δημήτρη Δελφινό

Mario Tronti
Πέρα από την Αυτονομία της Πολιτικής

Ελπίδα Κοντσάκη
Η αμερικανική στρατηγική και η Δύναμη Ταξείας Ανάπτυξης
Pier Paolo Pasolini
Οι ατραποί της γλώσσας και της κουλτούρας
Βασίλης Σ. Παπαϊωάννου
Κοινωνία και λογοτεχνία
Λουκάς Αζελός
Η αισθητική και πολιτική διάσταση στα τραγούδια του Ρήγα
Δημήτρης Λιθαξόου
Σημειώσεις για τους Ροκ
Θεόδωρος Μπενάκης
Νέα στοιχεία στην μελέτη του σοσιαλιστικού κινήματος της Κέρκυρας
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ
Δημήτρης Δελφινόλης, Ηλίας Ενθυμίου, Στέλιος Παπαδόπουλος
ΛΟΓΟΣ - ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ - ΔΙΑΛΟΓΟΣ
Χρήστος Ι. Παπαγιάννης - Δημήτρης Λιθαξόου: Σχετικά με την
καταγωγή των Βλάχων
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

ΓΙΑΝΗ
ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΦΑΥΣΤΟΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΟΛΥΤΥΠΟ**

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ
ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΕΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ», Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237

Απαράδεκτη συμπεριφορά έχουν επίσης και άλλοι αξιωματικοί που με τις ενέργειές τους σε βάρος των οπλιτών προσπαθούν να αποκτήσουν την εύνοια των ανωτέρων τους.

Ο οπλίτης δεν είναι κτήμα του κάθε στρατιωτικού και κανένας δεν έχει το δικαίωμα να τον μεταχειρίζεται σαν να είναι δούλος του. Οποιαδήποτε μορφή κατάχρησης της εξουσίας πρέπει να σταματήσει να υπάρχει.

Σ.Σ.: Η επιστολή των φαντάρων από το 218 ΤΕ, που μας ρωτούν γιατί δεν δημοσιεύθηκε, δυστυχώς δεν εφθάσε στα γραφεία του περιοδικού. Θα μπορούσαν να μας ξαναγράψουν;

«ΠΡΟΑΝΑΚΡΙΣΗ — ΑΝΑΚΡΙΣΗ!...»

● Από τον στρατιώτη **Α.Σ.Σ.** πήραμε την ακόλουθη επιστολή. Να σχολιάσουμε, τι; Αυτοκτονία... Σάμος 22 Ιούλη '86.

Στις 23 περιμέναμε τον Αντιπρόεδρο και υπουργό Εθνικής Άμυνας.

Ο Κολυβάκης κατάπια με σφαίρα.

Η φωνή της ηγεσίας:

«Προανάκριση! Ανάκριση! και κόντρα ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ!!!».

Είχε και κάποια μικροαντικείμενα ο «βλάκας» πρέπει να τα στείλουμε σπίτι του...

Χρειάζεται πρωτόκολλο.

Ήταν «προβληματικός» καλύτερα να λύσουμε το θέμα της υφαλοκρηπίδας παρά να ασχοληθούμε με κάποιον αυτόχειρα στρατιώτη. Μια τουρίστρια τον βρήκε νεκρό στη σκοπιά και μεις κουβαλάμε ψάρια από γειτονικό νησί για να ταΐσουμε «κάποιον πολιτικάντη». Την ίδια μέρα εμείς τρώμε κρέας με ζυμαρικά υπηρεσίας, γεύμα του '40. Έχουμε στομάχια που αντέχουν. Αυτοί το ορίζουν έτσι, είστε φαντάροι και είμαστε καρβανάδες. Η τιμή να είσαι στρατιώτης καταντά υπόκληση σε κάθε ανώτερο. Από την υπηρεσία μου στην Πατρίδα το μόνο που θα θυμάμαι πάντα είναι η μέρα που κουβαλούσα νοικιασμένες γλάστρες για την επίσκεψή σου Χαραλαμπίοπουλε. Ακόμη το κουφάρι του αυτόχειρα «φαντάρου» θα μείνει για πάντα φυτεμένο στο μυαλό μου...

Σήμερα 22 Ιούλη '86.
Βγήκε το γαρύφαλλο από το όπλο μπήκε η σφαίρα...

Απορούμε γιατί η αυτοκτονία του Στρατιώτη Κολυβάκη πέρασε στο περιθώριο της δημοσιότητας.

Α.Σ.Σ.

Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ Ν.Ε. ΠΑΣΟΚ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ!

● Από μέλος του ΠΑΣΟΚ στο νομό Αιτωλοακαρνανίας πήραμε και δημοσιεύουμε την επιστολή που ακολουθεί. Αναφέρεται στις διαδικασίες εκλογής της νέας Ν.Ε. του ΠΑΣΟΚ στο νομό του:

Αγαπητό Αντί,

Θα ήθελα να καταγγείλω τον αντιδημοκρατικό δρόμο που έχει διαλέξει η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, στην προσπάθειά της να ποδηγετήσει την οργάνωση και να την καταστήσει άφωνη και καπελωμένη.

Είναι γνωστά σε όλους τα δραματισθέντα στη νομαρχιακή συνέλευση της Θεσσαλονίκης, όπου η εκλογή της Ν.Ε. έγινε μετά από πρόταση του Εκτελεστικού Γραφείου —δηλαδή κατά τα πρότυπα του ΚΚΕ;

Στη νομαρχιακή συνέλευση της Αιτωλοακαρνανίας, που έγινε στις 8 Ιουνίου στο Αγρίνιο, το μέλος του Ε.Γ. Σουλαδάκης, αφού ανέφερε ότι είχε δικαίωμα από το καταστατικό (δεν ανέφερε βέβαια το άρθρο...) να προτείνει

τα άτομα που ήθελε για Ν.Ε., επέβαλε στη νομαρχιακή συνέλευση να ψηφίσει τόσα μέλη όσα και οι υποψήφιοι —15. Δηλαδή σύστημα πλειοψηφικό —τη στιγμή που το ΚΚΕ Εσωτερικού για την εκλογή της Κ.Ε. διάλεξε την απλή αναλογική! Και για όσους δεν κατάλαβαν, τόνισε ότι ψηφοδέλτιο που θα είχε λιγότερους σταυρούς (π.χ. 14) ή περισσότερους θα ακυρωνότανε. Όπως και έγινε. Υποχρεωμένα λοιπόν τα μέλη να ψηφίσουν αυτούς που δεν ήθελαν ή έστω αυτούς που δεν τους ήξεραν (για την πολιτική τους θέση και στάση εννοώ). Και συνέχισε ο κ. Σουλαδάκης: Να ψηφίσετε σωστά. Γιατί «και αυτή η Ν.Ε. δεν πάει καλά, τότε θα την καταργήσουμε και θα διορίσουμε άλλη».

Αλλά ας δούμε που κατέληξε αυτή η παράτα: Με το πλειοψηφικό σύστημα εκλέχτηκαν όλα τα μέλη της προηγούμενης Ν.Ε. (πλην ενός άχρωμου και άφωνου), όσα βέβαια έβαλαν υποψηφιότητα. Πριν λίγο όμως καταψηφίστηκε ο απολογισμός της απερχόμενης Ν.Ε. (με ψήφους υπέρ 50 σε σύνολο 450 συνέδρων). Έτσι, αυτοί που είχαν την αποδοκιμασία της βάσης, επανεξελέγησαν... Ο προφανής σκοπός του ΕΓ πέτυχε εκλέχτηκαν οι «νομιμόφρονες» και μάλιστα ο εκλεκτός του εκλέχτηκε πρώτος...

Δεν μπορούμε να κατηγορήσουμε τους συνέδρους: βραχυκυκλώθηκαν.

Ευτυχώς που βρέθηκαν και ελάχιστοι οι οποίοι με τη λευκή ή την άκυρη ψήφο τους διαμαρτυρήθηκαν για την αντιδημοκρατική μεθοδευση της κομματικής ηγεσίας.

Φυσικά τέτοιες εκλογικές διαδικασίες είναι άκυρες και κατευθύνονται από το ΕΓ με σκοπό τη φίμωση της οργάνωσης. Άραγε κατανοεί η ηγεσία που οδηγεί το κόμμα; Καταλαβαίνουν οι τοπικές ηγεσίες (ηγετικοί γλύφτες και «αριστεροί» εγγυητές) ότι είναι συνυπεύθυνοι για την κατάντια του Κινήματος; Μ' αυτά και με παρόμοια σε λίγο θα παραμείνουν μέλη του ΠΑΣΟΚ, οι θεσιθήρες και οι υποψήφιοι δανειολήπτες.

Ένα μέλος του ΠΑΣΟΚ (για πόσο καιρό όμως...)

ΥΓ.: Η «εκλεγμένη» Ν.Ε. Αιτωλ/νίας θα βρει άραγε το χρόνο να διαμαρτυρηθεί για την αντιδημοκρατική μεθοδευση ή τη βολεύει αυτή η κατάσταση;

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Υπεύθυνος, σύμφωνα με το νόμο:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπαρτάκου 9, Καλλιθέα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΛΙΘΟΥΤΥΠ» Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

ΕΞαμ. 1.100 δρχ. - Ετήσια 2.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 7.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 14
ετήσια: δολ. 28
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 17
ετήσια: δολ. 34

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- **ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ:** δρχ. 100
- **ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ:** δρχ. 150

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

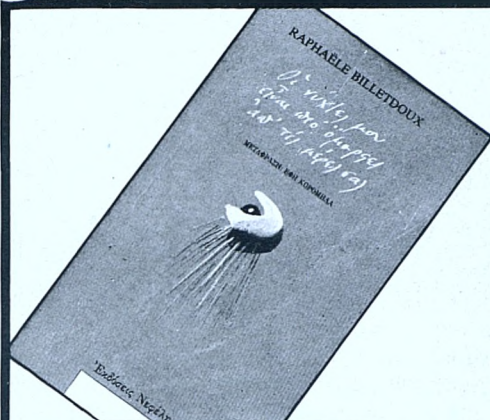
- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

Προς άγνωστη κατεύθυνση

Τηλ. 3234.270

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

Ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα

RAPHAËLE
BILLETDOUX

Οι νύχτες μου
είναι τόσο όμορφες
από τότε που
μείνεσα

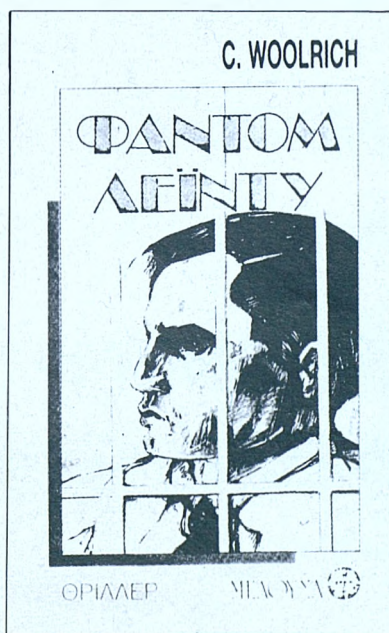
Νεφέλη

400.000 αντίτυπα σέ ένα χρόνο στή Γαλλία

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

Οι τελευταίες
τραγικές μέρες ενός γκάνγκστερ
που τον έχουν πάρει τα χρόνια
και η εφιαλτική καταδίωξη του
απ' την αστυνομία.

Ένας αθώος έχει καταδικαστεί
σε θάνατο. Η μοναδική πιθανότητα
ν' αποδείξει την αθωότητά του
ήταν μια γυναίκα που είχε εξαφανιστεί
από προσώπου γης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΜΕΛΟΥΣΑ
Σόλωνος 114, Τηλ. 3645822

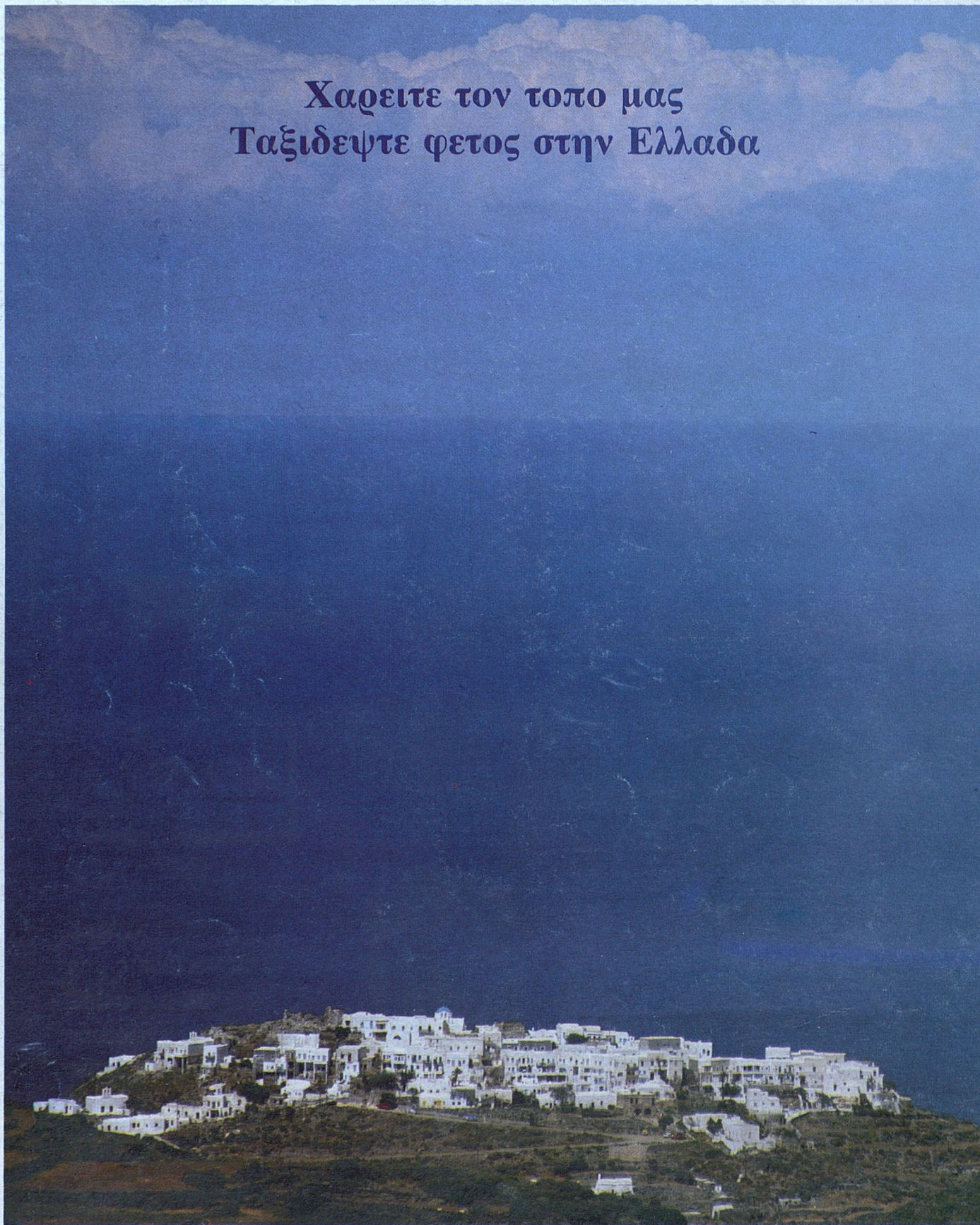
σειρά ΘΡΙΛΛΕΡ

Εκκινάμε
τις εκδόσεις μας
με μια σειρά
από γνωστούς
συγγραφείς
του black novel

Αρχές Αυγούστου κυκλοφορεί:

D. GOODIS
"ΣΚΟΤΕΙΝΟ ΠΕΡΑΣΜΑ.."

Χαρείτε τον τοπο μας
Ταξιδεψτε φετος στην Ελλάδα

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού Αμερικής 2 Αθηνά Τηλ. 3223111